

Eugen Lovinescu

Bălăuca

Bălăuca

de [Eugen Lovinescu](#)

Publicată în 2017 în colecția [Cărți electronice gratis și legal](#)

Text preluat de la ro.wikisource.org/wiki/Bălăuca

Ediție îngrijită cu link-uri și note de *a reader*

Pe copertă: fotografie cu *Veronica Micle*

Această lucrare se află în **domeniul public** deoarece [drepturile de autor](#) au expirat. Se aplică în Statele Unite, Canada, Uniunea Europeană și în acele țări cu o limită a drepturilor de autor acoperind întreaga viață a autorului acesteia plus **70 de ani**. Traducerile publicate ulterior pot fi supuse drepturilor de autor.

I

— Măine plec la Iași, aruncase la întâmplare lui Caragiale.

Rămas singur, se scutură însă ca de o pulbere nevăzută. De ce-i spusese că pleacă mâine, când nici nu se gândea? Ce să caute acolo? Voise doar să scape de Caragiale, împotriva dialecticei căruia, cu puncte de plecare schimbate după împrejurări și din spirit de contradicție, firea lui dreaptă se răzvrătea.

— Grec¹ diabolic, îi spunea el adesea, cu un amestec de admirație pentru vioiciunea minții și de silă pentru nestatornicia caracterului. Închis în sine, Eminescu nu simțea nevoia comunicării cu oricine și despre orice. Nu-i plăceau de cât discuțiile de ordin general, în care consimțea să-i înfrunte ironia și scepticismul. Despre dânsul și despre viața lui sentimentală nu vorbea nimănui bucuros; se ferea cu atât mai mult de Caragiale, al cărui ochi ager îi urmărea indiscret rana; pipăind-o cu mâini brutale, i-o ardea apoi cu fierul roșu al unei logice realiste, pentru care dragostea în latura ei ideală era o absurditate și o degenerare a energiei bărbătești.

— Ne faci nația de ocară, îi spusese odată, găsindu-l pe la miezul nopții sub ferestrele Mitei².

El îi lămurise atunci destinul poezilor și păruse a-l fi convins.

— E de ger, mințise chiar, ștergându-și o lacrimă ivită în colțul ochiului.

Revenit însă din emoție, de câte ori îl vedea de atunci pe gânduri, îi arunca sarcastic:

— Tot pustia aia de nemțoiicuță? *Deutschland über alles*³!

Ori:

— Ia mai vino și pe plaiurile noastre, că s-or supăra Voievozii...

Ori:

— Dacă intri în domeniile criticei academice, unde vânatul e oprit, ai s-o pățești cu Maiorescu și te pomenești că nu-ți mai recunoaște talentul, nici cu „dar” „însă” „totuși” și „având în vedere”.

Rotund și iscoditor, ochiul lui scormonea și arunca la o parte țărâna ca o sapă

harnică; strângea apoi recolta bogată a observațiilor pentru a le aduce arcului tăios al gurii ca să le prefacă în ironii.

Prefera deci să rămână singur. După scena de la doctorul Kremnitz⁴, își simțea un suflet de car răsturnat în mijlocul drumului ori de umbrelă întoarsă de vânt.

Acasă nu se mai dezbracă. Din oboseală sau din silă față de tot ce se repetă, nu-și mai dădea adesea osteneala împlinirii gesturilor simple ale vieții. Se aruncă, așa cum era, pe canapea. Seară tristă, sfâșietoare, cu tragicul latent al bucății de zahăr ce se dizolvă într-un pahar de apă. Iubise cu adevărat? N-avusese senzația durerii precise, ci a pierderii încete a unei substanțe, de a cărei existență nu-și dăduse seama decât în momentul dispariției. Că o iubise sau numai i se păruse, faptul nu mai avea nicio însemnătate; însemnată era doar conștiința sfârșitului sentimentului. Siguranța de a nu mai fi iubit îl durea mai mult de cât îl bucurase odinioară siguranța că e iubit; socotelile dragostei i se arătau și acum vitrege. Destrămarea începuse, firește, mai de mult; o simțise poate și dânsul, fără să sufere, pe lunecuşul schimbărilor încete și vătuite. Scena din urmă îi grăbise doar deznodământul; iubirea femeii devenise literatură. Obişnuia și el să și-o transforme în poezie, dar numai substanța: adorarea, extazul, îndoiala, scânteile răsfete ale rugului aprins. Nuvela Mitei era însă povestea încheiată a dragostei lor defuncte, urmărită în transpunerea ușor schimbată a popasurilor ei. La urmă, îl trimisese „rivalei” de la Iași, și, înainte de a-i cunoaște hotărârea, îi anunțase la masă plecarea. Când doctorul îl întrebuse, fără să-i mai aștepte răspunsul, ea intervenise cu ton sigur:

— Pleacă, pleacă.

Pentru ce să plece? Nu se va duce să înnoade firul unei povești încheiate... Mite nu-l mai iubea, poate de mult – era sigur. Dar nu ea dorise numai o ruptură, ci voise să arate și celorlalți că între dânsii nu mai era nimic. Atitudinea îl descumpănise; din slăbiciune nu protestase, ci lăsase totul în nesiguranță...

— Unde să plec? se răzvrăti pentru a doua oară pe canapea. De ce să plec, când n-am ce căuta acolo?

Îi părea rău că nu-i respinsese de la început invitația categorică; se potoli doar la gândul că n-o făcuse de cât poate din discreție; protestând, s-ar fi văzut că Mite avea drepturi să i se amestece în viață. Totuși, nu va pleca; nu va intra în noi încurcături sentimentale. Pentru ce-i spusese atunci lui Caragiale că mâine pleacă, adică îi repetase vorbele Mitei? Pentru că voise să scape de prezența lui indiscretă? Ar fi putut pretexta că e obosit sau că are de lucru. De ce se lăsase târât în alte complicații? Ce va născoci când se vor întâlni mâine la redacție? Că se răzgândise? Nu putea înșela istețimea „grecului”. Va înțelege că voise să scape de dânsul și-i va spune ca de atâtea ori:

— Când ai de gând să o isprăvești și cu cucoana de la Iași? I s-a urât lumii de când vă tot aude povestea.

El isprăvise, de fapt, cu amândouă. Liniștit, își putea căuta de lucru. Răsucindu-se mereu pe canapea, se gândi, pentru a nu știu câta oară, la faptul că-i spusese lui Caragiale vorba Mitei ca un cuvânt de ordine. De ce o făcuse? Ca să scape de el? N-avea nici un sens să înlocuiască un rău prin altul și mai mare. Nu vedea linia obscură, pe care-i sosise hotărârea de dincolo de conștiință pentru a se formula brusc și absurd ca o sfidare. Prefera să-și închipuie că voise doar să spargă cercul monoton al vieții de redacție și de cafelea măcar în imaginație.

Mâine pleacă la Iași... Ce glumă!... Nu fusese, desigur, decât o glumă; la urmă, putea și el glumi. Când îl va întreba, îi va răspunde că s-a răzgândit, deși el nici nu se gândise măcar.

Încetul cu încetul se domoli.

— Mâine nu plec la Iași, izbucni, deodată, răstit și se întinse pe canapeaua de [creton](#) roș, pentru ca, scăpat în sfârșit de tortura nehotărârii, să poată dormi.

-
1. *Grec* - familia lui Caragiale era de origine grecească, bunicul scriitorului venise în Țara Românească în suita domnitorului fanariot Caragea, de unde numele.[^]
  2. *Mite Kremnitz* - scriitoare și traducatoare germană, cumnata lui Titu Maiorescu, ale cărei amintiri despre idila ei cu Eminescu i-au inspirat lui Eugen Lovinescu romanul „*Mite*”. Romanul „*Bălăuca*” e continuarea lui și începe din punctul unde se sfârșeste celălalt, cu hotărârea lui Eminescu, la sugestia lui Mite, de a pleca la Iași să o vadă pe Veronica Micle, rămasă de curând văduvă.[^]
  3. *Deutschland über alles* (germ.) - Germania deasupra tuturor (expresie cu care începe imnul german).[^]
  4. *doctorul Kremnitz* - soțul lui Mite Kremnitz și fratele soției lui Maiorescu; era prieten cu Eminescu.[^]

II

A doua zi se sculă, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Uitase de scena de la doctorul Kremnitz, de îndemnul Mitei de a pleca la Iași, chiar de senzația de sfârșit transpusă pe ultimele note ale [marșului funebru](#) al lui [Chopin](#); uitase de întâlnirea cu Caragiale și de vorba ce-i aruncase ca un proiectil în piept:

— Mâine plec la Iași.

Nu se gândea nici că pleacă nici că rămâne, cum nu se gândea nici la Mite, nici la Veronica; forța lui obișnuită de evadare trăsese brusc cortina de fer, îndărătul căreia viața inconștientă își torcea firul netulburat. Reușea, astfel, să se izoleze în sine, arătând lumii un aspect de nepăsare față de tot ce e în jur. Plecarea la Iași trecuse de faza deliberărilor și se rezolvase fără participarea voinței: Veronica, Mite, Caragiale îi dispăruseră din câmpul preocupărilor. Când se uită la ceas, era ora nouă. Se întrebă dacă moș Codrescu, administratorul *Timpului*¹, își lua cafeaua cu lapte la Hugues, ori în Lipscani; l-ar fi găsit mai sigur la zece la redacție; fără să știe de ce, nu voia să mai treacă pe acolo. Uitase cu totul de Caragiale și nu se preocupa decât de Codrescu. Își dădea nelămurit seama că trebuia să fie la mijloc o chestie de bani. Nu-i cunoștea însă destinația. Lîmpede nu era decât rezultatul deliberărilor venite de după cortina de fer: necesitatea unui avans de leafă. Porni spre cafenea îngrijorat de felul cum îl va primi bătrânul. Avea să-i ceară ceva; avea să-și ceară, poate, dreptul – dar niciodată nu crezuse că are vreun drept; de aici spaima în fața oricărei cereri și senzația unui clește strângându-i zgârciul inimii. Nu cerea totuși întâiași dată. Se născuse cerând și singurul lucru, pe care nu-l ceruse, fusese doar venirea pe lume. Încolo, nu obținuse nimic de cât întinzând mâna; tatăl său căminarul, om econom și aprig, nu dădea bucuros; ținea banul în pumnul încheștat, pe care trebuia să i-l deschizi ca să-l lase; își petrecuse copilăria silindu-se să-l desfacă, rugându-se, scâncind, implorând ajutorul mamei și al Harietei, trimițând scrisori desperate de la Cernăuți, unde era dator lui pan Nikolaus Dziersek² din *Schulgasse*, portarului Obergimnaziului³, camarazilor, [alvițarului](#). Când, în sfârșit, pumnul părintesc, se deschidea și lăsa să-i cadă banul de argint, era prea târziu: el trecuse prin toate umilințele lipsurilor și spaimile așteptării; suferința îi înăsprise sufletul; în conștiință i se încheștase pumnul amenințător, și nu vedea pumnul ce-și slobozea, în sfârșit, prada sonoră. Pentru că nu se deschisese niciodată la timp, și la Cernăuți și la Viena, luni de zile trăise numai din expediente, din „puișori” și din „[pițule](#)” împrumutate de unde putea. Silit de atâtea ori să ceară, la nevoie, i se strângea totuși gâtulejul și i se usca scuipatul în gură; ridica doar arătătorul dreptei, mormăind mușește:

— Mmm!

și numai când se vedea cu cei zece creștari de o cafea neagră, dați tot cu semne tainice, sângele își relua circulația normală. Prin camerele cu chirie schimbate atât de des la Viena, trăise cu panica neplății la timp; se urca și se scobora pe scări, ca pisicile, și se strecura pe dinaintea odăiței portarului, pe nesimțite, cu suflarea sugrumată, oprită aproape; abia pe trotuar respira în voie. Se umilise până a se împrumuta de la chelnerul Jean de la *Troidl* sau de la Andrei de la „*Zu den drei Tauben*”⁴ al lui moș Wihl din *Marokkanergasse*; izbutise chiar să ia tutun pe datorie de la un debit de pe *Alserstrasse*; de când era ziarist la București, nu reușise niciodată să-și cumpănească bugetul fără avansuri și împrumuturi. După experiența atâtor ani, nu-și putuse încă înăbuși emoția în momentul cererii; retrăia și acum senzația din copilărie în fața strașnicului pumn părintesc, deschis numai după sleirea umilințelor și suferințelor, când nu-l mai ruga nimeni; pumn care nu dădea ci arunca. Spaima de atunci își supraviețuia și în fața pumnului atât de moale al lui moș Codrescu; în dreptul cafenelei, se mai adaoase și teama că l-ar putea întâlni pe Caragiale. Abia acum se lămuri că nu voia să-l vadă cu niciun preț. Se apropie cu sfiiciune, cu bătaie de inimă chiar; trecu de două ori prin față, cătând pe fereastră, fără să deslușească ceva. Așa îi dase târcoale și Nusăm Cucuș în seara înghețată, când i se furase banii în Șelari. Gândul că părea și el în căutarea „unui boer de la noi de la Botușeni”, îl făcu să dea buzna în cafeneaua mai mult pustie. Fără să se uite în dreapta ori în stânga, se-ndreptă spre locul lui obișnuit din fund, printre rândurile de scaune, ca prin fața unui pluton de soldați cu puștile întinse, cu teama de a nu auzi un glas răgușit și poruncitor:

— Stai că trag!

Nu auzi nimic; din fund, privi cu luare aminte în jur: cafeneaua era aproape goală; ceva mai departe, îndărătul unui ziar, descoperi pe moș Codrescu. Se sculă ca să-l înfrunte. Altul l-ar fi luat cu ocoluri, pipăind terenul înainte de a da lovitura; el însă ori mergea la scop de-a dreptul, pe nerăsuflăte, fugărise din spate de imaginea pumnului încleștat al căminarului, ori cerea mușește ca pe vremea studenției, cu arătătorul dreptei în sus și cu un:

— Mmm!

gâtuit, în care și prăvălea sufletul ca un car; cerea atunci cu ochi sfâșietori, cu trup încovoiat de salcie plângătoare, cu brațe căzute, cu umiliința întipărită în toată ființa lui. Moldovean blajin, moș Codrescu îi cunoștea firea și-l iubea; de cum îl văzuse, îi citise pe față gândul și nu-l mai lăsă să ridice arătătorul dreptei, ci i-o luă înainte:

— Cu ce nevoie, drăguță?

Înăbușit, Eminescu mormăi:

— Apoi...

— Da, da, încuviință bătrânul, știu... înțeleg, nu-i nevoie să-mi spui. Cât?

Poetul slobozi ca din pușcă:

— O sută cinci zeci.

Bătrânul se gândi o clipă, își aminti și de alt avans de acum zece zile; i se păru prea mult, dar privind la omul cu sufletul stors ca o cârpă, nu îndrăzni să i se împotrivească. Spuse liniștit:

— Buun. Apoi atuncea iscălește mata o hârtiuță pentru buna rânduială și treaba s-a făcut.

Înscăunat din nou în demnitatea lui omenească, Eminescu primi banii cu sânge rece, iscăli chitanța și spuse apoi slobod la vorbă:

— Uite ce e, moș Codrescu, niște treburi o să mă împiedice să vin pe la redacție vreo două-trei zile; fii dumneata bun de vorbește cu directorul; trimite apoi pe seară la mine băiatul de la tipografie pentru articole, ca să nu sufere ziarul în lipsă.

— N-avea nicio grijă, drăguță, se învoi moș Codrescu, citind atent chitanța poetului.

— Pune te rog și data, că ai uitat-o... știi, ca să fie totul în regulă... Așa... buun... Iată că s-a făcut. Nu uita și de articole.

Poetul îi scutură mâna călduros.

— Om bun, moș Codrescu, își zise el în stradă.

Și apoi, ca și Nusăm Cucuș, cuprins de mândria provinciei lui:

— Moldovean, firește, și el. Nu se putea altfel.

Când se simți cu bani în buzunar, cu treburile rânduite la redacție, se crezu om cu noroc; înțelese, în sfârșit, că avea nevoie de liniște vreo două, trei zile, departe de cafenea, de redacție, de Caragiale, singur cu el, ca odinioară când dispărea câte o săptămână dintre prieteni. Trecând prin fața unui magazin își aduse aminte că-și propusese de mult să-și cumpere o cravată; acum era momentul; intră; pe lângă cravată se alese și cu o pălărie în stil „ieșean” cum îi spunea el, cu margini largi; se săturase de demi-jobenul lui Maiorescu. Întors acasă, scrise câteva bilețele în chestii particulare; trimise vorbă lui Slavici că nu poate veni câteva zile; amână o

partidă de șah făgăduită pe a doua zi. Se puse apoi la masă și așternu pe nerăsuflăte câteva articole împotriva „roșilor”⁵, a fanarioților, a „omului cu două clase primare și-un curs de violoncel”⁶, a otrăvitorilor țărănimii. Pana îi mergea cu repeziciune neobișnuită; îi sufla cineva din spate cuvintele; se simțea ușor, răscolit de o exaltare neînțeleasă, de un fel de febră și neastâmpăr. După ce isprăvi de scris, se întinse pe canapea, mulțumit de sine; avea bani, scăpase de munca redacției pe câteva zile, avea cafea și tutun din belșug, avea cărți ce-l pasionau; se va închide în casă; nu se va duce nici la restaurant: va citi, se va gândi la Mite, la Veronica, la situația lui sentimentală, ori va privi în tavan visând, ceasuri, ceasuri...

-
1. *Timpul* - ziarul conservator unde lucra Eminescu (și Caragiale, pentru scurtă vreme).[^]
  2. *Nikolaus Dziersek* - gazda lui Eminescu pe când era elev la Cernăuți.[^]
  3. [Ober gymnasium](#) - liceul german din Cernăuți unde a învățat Eminescu.[^]
  4. „*Zu den drei Tauben*” (germ.) - „La cei trei porumbei” (nume de local din Viena)[^]
  5. *roșiii* - liberalii, adversarii conservatorilor.[^]
  6. „*omul cu două clase primare și-un curs de violoncel*” - Emil Costinescu, directorul Băncii Naționale, ironizat frecvent de Eminescu în *Timpul* (după spusele lui Eminescu, ar fi avut 4 clase primare și un curs de violoncel).[^]

III

Numai când se trezi seara pe peronul Gării de Nord cu jumătate de ceas înaintea plecării trenului de Iași în căutarea unui vagon de clasa a doua, înțelese că pleca. Nu pricepuse că tot ce făcuse de dimineață era în vederea plecării: luase bani de la moș Codrescu, anunțase pe director, împlinise dinainte munca de redacție, pusese ordine în chestiunile lui particulare, ba își cumpărase și o cravată și o pălărie „ieșeană”, cu gesturi automate, de care își dăduse seama numai în amănunt dar fără înțelegerea scopului ultim: se duce la Iași, așa cum îl îndemnase Mite și cum nu voia el. Când înțelese că era totuși în gară și că pleacă, situația i se păru ciudată și de nepriceput. Nu putea însă să o lămurească pe peron; îi trebuia răgaz și liniște; avea nevoie de un compartiment gol ca să se gândească în tihnă. La urmă, a pleca nu înseamnă a ajunge; e drept că luase un bilet pentru Iași, dar se putea întoarce din orice stație; de la Pașcani se putea duce chiar la Botoșani, unde Harieta¹ îl chema mereu. Urcarea în tren nu constituie deci un fapt definitiv. Dibuind într-un compartiment cu perdelele trase, dădu peste un călător scufundat în somn ori în meditație; la slaba lumină a opaițului cu rapiță recunoscu pe Rocneanu.

— Ura, nene Rocnene!

Și apoi pentru a împlini ritualul impus de atitudinea bătrânului pururi aplecat asupra ceștii de cafea ca asupra fântâni adevărului, îl întrebă.

— Tot n-ai scos din fântână *Die vierfache Wurtzel des Satzes vom zureichenden Grund*²?

La fel de ritual, cu gesturi de pisică lingându-și blana, bătrânul îi răspunse:

— Te rog să mă ierți, domnule Eminescu, dar nu cunosc limba germană.

Spunea „limba germană” și nu „nemțește” din același sentiment de cuviință; de zeci de ori îi repetase gluma, și de zeci de ori bătrânul se scuzase grav că, deși ardelean, nu cunoaște „limba germană”.

— Lasă că știi dumneata că e vorba de o măsea cu colți lungi, greu de scos.

Bătrânul dădu din cap: nu auzise de rădăcina împătrită. Eminescu i se așeză în față.

— Bun tovarăș de drum, se gândi el. Cu Rocneanu nu-i primejdie de vorbă lungă; până ce extrage rădăcina, am tot timpul să mă lămuresc de ce plec.

Nu-și putea totuși stăpâni mirarea de a-l fi găsit pe Rocneanu în tren. Nu și-l

închipuise de cât la cafenea, adâncit în fundul ceștei, și iată-l acum călătorind ca toată lumea. Îl iscodi unde se duce. Bătrânul mergea la Focșani, la o nepoată măritată acolo. Avea, așadar, și nepoată, ba încă „la Focșani”. Aiurea i s-ar fi părut mai normal. Toată lumea călătorește și are nepoate. Ciudat! Nu avu răgazul să se gândească mai mult, pentru că pe ușa deschisă brusc abia încăpu un popă oacheș și rotund, încărcat cu boccele și cu o legătură, o basma mare popească, din care se ciocneau astupat câteva sticle pline:

— Cu Domnul, făcu popa, foindu-se ca la el acasă. Își urcă apoi boccelele și așeză în plasa de jos legătura cu sticlele.

— Ia niște untdelemn de ăla bun, franțuzesc, crezu el nimerit să lămurească unei doamne ce-și făcuse și ea loc în compartiment și privise cu îngrijorare spre legătura atârnată deasupra capului.

— Fii fără grijă, taică, nu se întâmplă nimic; e bine legată.

Cuconița, nostimă, strânse din buze cu un ușor semn de dispreț, își aruncă privirea spre vecini, îi măsură și-i socoti drept oameni fără însemnătate; se așeză resemnată. Eminescu socoti că situația se prezintă încă bine; între filosoful scoborât în ceașca de cafea, între popa cu „untdelemn de ăla bun franțuzesc” și cuconița ce se simțea declasată în lumea lor, putea rămâne singur și cerceta pe îndelete dacă trebuia să meargă sau nu la Iași.

— Cu multă plecăciune, coane Mihăiță, se auzi deodată glasul spart al unui om căzut ca un bolid în compartiment. Toate capetele se întoarseră speriate spre ușă — afară de capul lui Rocneanu.

— Ptiu! scui-pă ușor popa, că m-ai speriat, de ce intrași așa ca vântul?

Omul se trase un pas îndărăt.

— Da' cum era să intru, părinte? Trebuia poate să mă anunț? Bine. Iacă mă anunț.

Ieși afară. Se auzi un „toc... toc” și un cap de țap roșcat, cu parul zbârlit în sus ca din țapoi, de lână creață, încâlcită, cu fire albe, cu figura lungă, slabă, sfârșită printr-o bărbiță roșie, mefistofelică, se arătă mucalit prin deschizătura ușii.

— Sara bună, la domniile voastre; cu plecăciune, înalt prea sfinte; sărut mâna, conită, este un loc și pentru mine?

— Este, creștine, cum să nu fie, răspunse popa, om de înțeleș și mucalit și dânsul.

— Dumnealui nu e creștin, părinte, bufni înțepat cuconița, care, dacă până acum se

considera numai declasată, de la venirea omului roș se credea și compromisă. Dumnealui e israelit.

Omul sări ars.

— Iu nu-s israelit, dudue, se lepădă el ca de Satana: eu îs jidan, sadè, și nu mi-i rușine. Iu am fost jidan la tataia dumnealui, tatăl coanei Raluca, al conului Vasile Iurașcu³ de la Joldești și al lui conu Costică Bobeică, și al lui Conu Ioniță Arapu, și al lui beizadea de la Deleni... și al atâtor alți boeri cinstiți și de ispravă de la noi de la Botușeni, cum nu sunt prin multe părți (și făcu cu ochiul cu înțeles spre Eminescu). Ce mai vorbă lungă, iu sunt Nusăm Cucuș, misit de cereale – mă cunoaște dumnealui, care scrie la gazete – și se întoarce din nou spre Eminescu. Că iu amu, coane Mihăiță, nu citesc la cafînè la Modern de cât Timpul; și când „stă” ceva scris la Timpul știu că mata ai scris.

Popa și cuconița își întoarseră capul spre colțul în care Eminescu încerca să se ascundă sub pardesiul atârnat în cui.

— Da, reluă Nusăm Cucuș, și să știți domniile voastre, că și dumnealui, care e prieten cu conu Petrache Carp⁴, de vorbește, iacă așa, cum vorbesc iu cu sfinția-ta, și trece prin birourile ministerelor de spune numai o vorbă și treaba se face, e tot de la noi, de la Botușeni. Că iu, când m-a găzduit la dumnealui și mi-a spus:

— Iacă, domnule Nusăm, tăta sară am discutat cu conu Petrache despre revizuirea articolului șapte⁵, ce zâci și dumneata de treaba aiasta?

— Despre care treabă?

— Despre acordarea drepturilor la evrei.

— La care evrei? am sărit iu de pe canapè. De e vorbă de israeliți – de israeliții duduiei – atuncea treaba lor; lupte ei cu cine li-i voia; nu mă privește. Noi n-avem nevoe de drepturi. Iu n-o să mă fac procuror, nici n-o să îmblu dupe locul lui conu Ioniță Arapu la prefectură. Noi ovreii de la Botușeni n-avem nevoe de drepturi de vot, ca doar n-o să ne alegem dipotați; noi avem nevoe de conu Gheorghieș, de conu Costică Bobeică, și de alți boeri de treabă, pe lângă care trăim.

După o tăcere, tot mucalit:

— Îi drept că mai avem nevoe și de ploaie, la vreme, dar pentru aiasta are grijă părintele ca să se roage lui Dumnezeu și să iasă cu sfintele moaște, că părintele nu-i israelit.

Trenul se puse în mișcare zguduindu-se. Cu ochii vârâți în toate părțile, Nusăm

nimeri și pe sus, spre plasă.

— Ai, vei!⁶ se cutremură el de răs. Nici nu credeam să zâc vorbă așa di mare; părintele s-o și rugat în gând că s-o și pus să ploaie.

Din plasă, dintr-una din sticlele părintelui, se prelingeau picături de vin roș drept pe pălăria cu verdețuri a cuconiței îmbufnate.

— Sari, părinte, că mi se prăpădește pălăria, țipă cuconița, ca și cum ar fi călcat-o trenul.

— Nu ti speria, duduită, interveni mucalit Nusăm; să vezi ce pâne bună o să se facă la toamnă din paiul ista stropit cu „untdelemnul de ăla bun” al părintelui.

Cuconița se uită urât la evreu. Cum stricăciunea nu era însă mare, la gândul „untdelemnului” părintelui, se îndulci și ea în răs. Dacă râdea păgubașul, n-aveau de ce plânge ceilalți. Râseră cu toții. Popa își astupă din nou sticlele și ca să nu se mai întâmple vreo poznă, trecu el în dreptul legăturii din plasă.

— Pe fiecare să-l pască beleaua lui, încheie el cu filosofie.

Trenul pornise de mult, când ușa se deschise brusc, trântită cu violență, de un domn zvelt, bine îmbrăcat, și cu o geantă subsuoară.

— Mă rog, este loc și pentru mine?

Fără să aștepte răspuns:

— A, este; bine că am găsit... să nu vă fie cu supărare, adaose el intrând.

— Apoi de ce să ne fie, taică, răspunse popa, că fiecare e pe locul lui și toți am plătit la fel.

Abia instalat, noul venit își lunecă stăruitor privirea spre cuconița nostimă și de la ea spre Eminescu.

— Acolo te-ai ascuns? Servus, maestre, izbucni el cu volubilitate familiară.

Necăjit de a fi dat peste atâtea cunoștințe în insula minusculă a compartimentului, în care sperase să se poată gândi netulburat asupra situației sale, Eminescu întinse o mână moartă în aer, ca și cum ar fi voit să îndepărteze ceva de la dânsul.

— Ei și dumneata, domnule Ionescu, îmi tot dai cu „maestre” – până la „maestre” – mai este!

Omul sări brusc de la locul lui ca o paiată scăpată din cutie.

— Ce-ți veni, gazetărașule, să faci intrigi pe lângă cuconița? O să creadă că așa mă cheamă.

Se înclină apoi către toți, sărutând mâna doamnei:

— Carandà.

Eminescu rămase aiurit; fusese de bună credință. De unde îl cunoștea? Nu-și mai aducea aminte, dar trebuie să-l fi cunoscut din prima zi a venirii în București. Cine i-l prezentase? Nu știa. Se prezentase poate singur, undeva, ca odinioară. De atunci îl întâlnise mereu și pretutindeni, la Hugues, la Fialkovschi, la Duro, la varieteu, la teatru, la ministere, prin birouri și vespasiene; subțirel, bine prins, elegant, cu gura plină cu dinți de aur, volubil și familiar, pripit la vorbă până la o ușoară bâlbâire, cu aere de veșnică preocupare, târând după el o geantă plină, deschidea toate ușile prin care se strecura ca o șopârlă. De la prima lor întâlnire, îi spusese:

— Ce mai nou, gazetărașule? înaintându-l, ce e drept, încetul cu încetul, în grad. După un timp îi aruncă de departe:

— Salut a patra putere în stat!

Îl trecuse apoi prin „servus, poete” și de câteva luni, din nu știu ce motive, îl înălțase la gradul de „maestru”. De la prima nemulțumire îl degradase însă din nou la rangul de „gazetăraș”. Se simți cu galoanele smulse. Nu se știa vinovat cu nimic. Pentru ce crezuse că îl cheamă Ionescu, nu-și aducea aminte. Dintr-o teamă instinctivă, ocolise totuși până acum să-i spună pe nume, când îl apostrofa cu gura plină de dinți de aur:

— Se face, se face, gazetărașule!

— Ce se face?

— Ei și dumneata, parcă ai fi în lună. Revizuirea.

— A, da?

Ori, îmbufnat, consternat:

— Nu se mai face!

— Da?

— Nu vrea omul verde. Dar îi arătăm noi. Scrie și dumneata la gazetă și combate-l.

Alteori îi arunca din tramvaiul cu cai:

— Te-am citit, poete, bravo și zi-i înainte.

Ce citise anume nu-i spusese niciodată, nici chiar când îl lua de braț ca să-i șoptească tainic la ureche:

— Nu mai scrie atâta, meștere, că nu mai prididesc cu banii și cu timpul.

La fiecare pas saluta și arunca în dreapta și în stânga:

— Ura, Jane!

— Să trăiești, Mitică!

— Vă salut, domnule președinte!

— Mâine, la ora știută!

— Pa, păpușico!

— Nix, michiduță!

— Mai vezi de altul, puiule!

— Am onoare, domnule general, pentru a se anina apoi de brațul altuia, aruncându-i de departe:

— Poți să-i dai la cap, iubitele, chiar și lui Brătianu, dar nu te atinge de Rosetti – că mă supăr. La revedere, meștere.

După câțiva ani nu izbutise să-i afle încă meseria și-l crezuse Ionescu. Deși, pentru a-și ușura situația față de cuconița nostimă din compartiment, se pricepuse să-i întoarcă neștiința în glumă, se vedea totuși că e supărat. Ca să-l moaie, părintele interveni împăciuator.

— Omule, nu te supăra!

Apoi cu pofta de vorbă, către toți:

— Se întâmplă, taică, se întâmplă... Să vedeți ce mi s-a întâmplat și mie mai dăunăzi... Mă duc la frații Fischer, pe Lipscani, să-mi aleg niște odăjdii și alte lucruri sfinte, o evanghelie suflată cu aur, o cruce, un patrafir, un pahar de argint, ca la biserică, mă rog... Văd una... văd alta... mai cântăresc cu ochiul... mai cântăresc cu mâna... mai stau pe gânduri, mă mai scarpin în barbă ca omul ce nu

știe alege din atâtea minunății. Când iată că se arată popa Miron pe ușă.

— Știi ce, părinte Oanea, îmi spuse atunci domnul Manole, sfinția-ta mai chibzuiește-te, că eu trebuie să văd ce dorește părintele Miron de la Sfântul Spiridon.

Și se întoarse.

— Popescule, ia condu pe părintele Oanea și arată-i tot ce dorește sfinția-sa să vadă.

Din spate, se și ivi șeful vânzătorilor – dar de Popescu nici vorbă! Un vlăjgan roș și pistruiat, uite așa ca dumnealui – nu te superi, domnule Nusăm?

— Di ci să mă supăr? Dacă era oacheș, ce, se supăra sfinția-ta?

— Tocmai, reluă popa. Văd că suntem oameni de înțeles. Mă uit la el. Popescu? De unde! Am auzit totuși cu urechile mele, când domnul Manole i-a spus „Popescu”... Mare minune! Ce să mă fac? Să nu-i spun Popescu? – dar te pomenești că-i chiar Popescu. Mai știi? O fi nevoie poate și de un vânzător român, că de, taică, oricum, e vorba de evanghelie, de cruci, de odăjdii, îmi dădeam eu cu gândul. Sau poate e „israelit” și s-a botezat, ori și-a zis numai Popescu, știi, așa, de ochii lumii. Ce să mai lungesc vorba? Dacă vrea să fie Popescu – Popescu să fie! N-am să-l iscodesc eu. I-am zis și eu Popescu. Trei zile de-a rândul am tot văzut și am ales – până ce, la urmă, cum se întâmplă, am cules ce nu-mi trebuia, în tot timpul ăsta nu l-am scos pe vânzător din „domnule Popescu, încoace”... „domnule Popescu, încolo”. După ce i-am plătit totul în regulă, iată că domnul Popescu mă ia deoparte:

— Acuma, părinte, că v-ați isprăvit treburile, să nu vă fie cu bănat, dar v-aș ruga să-mi spuneți și mie: ce v-a venit să-mi ziceți mereu Popescu?

— Dar cum să-ți spui, taică? am sărit eu ars. Nu te cheamă Popescu?

— Eu, Popescu! izbucni vânzătorul. Am și mutră de Popescu! D-apoi bine, părinte, am crezut că vrei să faci o glumă, pentru că mă vezi vânzând odoare bisericesti. Dar eu nu-s neam de popă... Pe mine mă cheamă Rosen.

— Roză să fii, și să crești, să înflorești și să umpli aerul cu mireasmă, i-am răspuns eu. Dar una mi-i crucea, că eu te-am crezut Popescu – că doar am auzit bine când te-a chemat domnul Manole ca să mă conduci.

Vânzătorul tot privea la mine și mă măsură cu neîncredere.

— Da' ce-ai uitat, omul lui Dumnezeu, când ți-a spus domnul Manole: „Popescule,

i-a condu pe părintele Oanea!” Am auzit doar cu urechile mele...

Vânzătorul se porni din nou pe răs. Se lămuri. Popescu era omul de serviciu din prăvălie, căruia îi spusese domnul Manole să mă conducă până la dânsul. Și iaca- așa: ne-am pus amândoi să râdem, că Popescu ori Rosen, tot una-i, numai oamenii de ispravă să fim și cu frica Domnului.

Cei din compartiment râseră și ei de pățania popei și de tonul mucalit al povestirii. Tăcut, sumbru, Eminescu se trase sub oblonul pardesiului: ce căuta el în ceata aceasta de călători? ce căuta în trenul de Iași? Totul i se întâmplase ca în vis, ca altuia; rânduise lucrurile în neștire, pentru a se găsi fără veste într-un vagon cu Rocneanu, cu Nusăm Cuceș, cu avocatul și cu popa ăsta guraliv. Numai Rocneanu sta locului, cum îl găsisse. Nu auzise, nu văzuse nimic; nu dormea totuși. Revenit la sentimente mai bune, îndulcit se vede de privirile tot mai prietenoase ale cuconiței din față, avocatul îl ridicase iarăși la rangul de „maestru” și-i împărtășea tainic la ureche secrete de stat:

— Să știi că se face... Ți-o spun din sursă autorizată; n-o scrie încă la gazetă, că e prematur. Brătianu cedează lui Rosetti⁷. Ne democratizăm; țara o vrea; trebuie să ne lărgim baza electorală și să ne îndreptăm spre soluția finală a sufragiului universal⁸.

El dădu aprobativ din cap, ca și când ar fi fost și dânsul pentru „soluția finală a sufragiului universal”. Mormăi chiar: „trebuie să ne democratizăm, negreșit”. Neputând stabili un circuit de impresii comune, avocatul se văzu curând silit să-și continue destăinuirile politice în urechea cuconiței... Domnul Nusăm încercase și el să-l prindă în vârtejul vorbăriei lui; îi pomeni de conu Gheorghieș, pe care îl văzuse acum patru zile cumpărând un cal din obor, la Botușeni. Nu mai contenea să-i mulțumească pentru binele ce-i făcuse cu patenta lui Haim, îi pomenise și de întâmplarea din Șelari și de banii ce-i datora – și, tot sporovăind, umbra mereu cu mâna în buzunarul pantalonului, ca și cum ar fi mângâiat câteva monezi, ca să i le strecoare într-un moment de nebăgare de seamă. Eminescu amortise. Nusăm nu știa cum să se mai apropie de blocul lui de tăcere; era din cei ce-și închipuie că recunoștința se exprimă numai prin vorbe. Gura-i mergea în zadar.

Putea el să evoce amintiri de la Ipotești, și avocatul să reclame democratizarea politicii românești, Eminescu nu mai auzea; din zumzetul de vorbe nu mai prindea nimic deslușit; simțea cum se cufundă încetul cu încetul într-o lume departe, care a fost cândva ori niciodată... Nu știa. Nu se gândea, nu-și împrăpăta amintirile ca alții, ci retrăia momentele uitate din trecut, cu o putere de prezență ce făcea dintr-însul o realitate. Nu visa; era treaz; îl zărea pe Rocneanu, toropit. Îi vedea și pe ceilalți ciocnind un pahar din „untdelemnul de ăla bun, franțuzesc” al părintelui Oanei, – dar totul, aburit, ca printr-un ochean întors, departe; deslușea și buzele

mișcându-se, dar nu auzea nicio vorbă... În atmosfera îmbâcsită a compartimentului, trăia aieve momente din viața studenției lui la Viena.

---

1. *Harieta* - sora lui Eminescu; foarte atașată de el, îl va îngriji în timpul bolii, deși era ea însăși bolnavă și umbla greu, având un handicap locomotor din copilărie. [^](#)
2. *Die vierfache Wurtzel des Satzes vom zureichenden Grund* (germ.) - rădăcina pătrată a principiului rațiunii suficiente. [^](#)
3. *Vasile Iurașcu* - bunicul lui Eminescu, tatăl mamei sale Raluca; avea rangul boieresc de stolnic. [^](#)
4. *Petre Carp* - boier moldovean, om politic conservator, unul dintre întemeietorii Junimii, favorabil cauzei evreilor. [^](#)
5. *revizuirea articolului șapte* - după războiul de independență (ruso-turc) din 1877-1878, marile puteri europene au condiționat recunoașterea independenței României de abrogarea articolului 7 din Constituție, care stabilea că cetățeni români nu pot fi decât creștinii, interzicând astfel implicit cetățenia română evreilor. Atunci, în 1879, se discuta în Parlament revizuirea articolului. Se va adopta soluția ca cererile de împământenire (cetățenie) ale evreilor să fie examinate individual de Parlament. [^](#)
6. *Ai vei!* (idiș) - "Vai!" (exclamație evreiască de jale) [^](#)
7. *Ion Brătianu, C. A. Rosetti* - oameni politici liberali; Brătianu era atunci prim-ministru. [^](#)
8. *ne îndreptăm spre soluția finală a sufragiului universal* - pe atunci în România era vot cenșitar, o bună parte a populației (mai ales dintre țărani) nu avea drept de vot. Eminescu susținea poziția partidului conservator, deci era împotriva sufragiului (votului) universal. [^](#)

IV

În piața dintre cele două muzee naționale ale Vienei¹, pe o bancă, șase tineri nu-și aflau locul.

— Câte-s, mă? întrebă unul pe vecin.

Celălalt făcu un gest, ca și cum s-ar căuta prin buzunare și n-ar găsi nimic. Dădu din umeri.

— L-ai uitat acasă, hai? Place-ți, mă rog dumitale, de golan, parc-ar fi avut vreodată. Celălalt râse.

— Eu, să-ți spun drept, l-am amanetat la moș Wihl; e mai la păstrare; nu se pierde, nu se strică; când îmi vin bani, îl găsesc ca pe un odor.

De la o biserică, din apropiere, se auzi bătând unsprezece lovituri de clopot.

— Unsprezece, mă Neagoe.

— Unsprezece, ciorilor! și Eminescu tot n-a venit. Ce ne facem, frățânilor?

Unul propuse să nu-l mai aștepte, ci să plece; îl așteptaseră de ajuns două ceasuri.

— Ajungem și noi ca cei de colo, glumi altul, arătând spre împărăteasa [Maria Theresia](#) cu alaiul de cancelari, de miniștri, de generali cățarați pe soclul statuei uriașe.

— Tot aduce Onesim cu [Kaunitz](#), încheie el.

Măgulit de asemănare, instinctiv, Onesim Țurcan își înălță trupul bleg și își umflă pieptul, ca la armată.

— Uite la el, se ghiontiră doi, se și crede cancelar.

— Amu ce ne facem? încercă el să abată vorba de la dânsul și de la Kaunitz. Eu zâc să plecăm cu toții și să rămână doar unul ca să-l aștepte și să-l aducă după noi.

— Unde?

— La Moldauerkapelle.

— Și cine să-l aștepte?

— Eu.

— Musai că vrea să rămână cu Kaunitz între patru ochi. Este sau nu este?

Onesim încuviință râzând:

— Te pomenești.

— Frache Neagoe, reluă el, ce ai cu mine? Eu umblu numai cu pace, și tu te ții morțiș de hartă.

— I-an ascultați, mă, Onesim zice că eu mă mânc cu dânsul! Martori îmi sunteți și voi că nu-i adevărat; placu-vă-ți cum minte! Replică Neagoe.

Tinerii erau ardeleni și bucovineni, și stâlceau limba; prin contactul cu cei din regat, ei se osteneau totuși pe cât puteau să vorbească așa cum se vorbește în țară, și cum se scrie prin cărți; la cea mai mică ciocnire, limba de acasă le revenea însă. Ca să facă haz, bucovinenii întrebuițau uneori ardelenisme căutate anume, iar ardelenii bucovinisme.

— Eu una știu, încuviință Chibici, că primblarea ni s-a dus pe gârlă.

— Teamă mi-e, încuviință Tancu; trebe că e un [sfârtai](#) la douăsprezece și zăpăcitul tot n-a venit.

— Uite-l! țipă Chican.

Dinspre bulevard se apropie, în adevăr, un tânăr mai mult scund, larg în spate, cu ochii pe jos, ca și cum ar fi pierdut ceva.

— Să știi că ne caută prin frunze, glumi unul; crede că am putrezit de atâta așteptare.

Tânărul veni însă țintă la dânsii. Când fu aproape, ridică mâna în sus.

— Trăiască nația!

Tăcere.

— Trăiască nația! repetă el energic.

Tăcere îmbufnată și priviri dușmănoase.

— Pentru cea din urmă oară vă salut cu: trăiască nația! și dacă niciunul din voi nu mi răspunde „sus cu dânsa!” vă declar căzuți din rândurile ei.

— Ia-ascultați-l, izbucni atunci Neagoe, cum tot el ne [tipă](#) afară din sânul nației.

— Țipă! țipă! Țipă! Făcură haz bucovinenii.

Neagoe nu se descreți ci stăruie cu violență:

— Da' ce, de nație ne arde acum? De trei ceasuri noi ne prăjim la soare, privind sub coada calului milostivei împărătese și la Onesim cum face ochi galeși lui Kaunitz – și dumnealui umblă cu „trăiască nația!” Mulțam dunitale, că [sodu](#) mai ești! Crezi că o să scapi așa de ușor de noi... Unde ai fost, [varvarule](#), până la un sfârțai la douăsprezece?

Tânărul își ridică ochii mari, frumoși, visători, cu nepăsarea întipărită pe figura lui lunguiață, ciolănoasă.

— Ce-ți pasă? lăsă el să-i cadă disprețuitor de pe buzele strânse.

— Ce-ți pasă? Iaca ștrolea! Ce ne pasă? Pasă-ne, mă; amarnic ne pasă că noi fierbem de ceasuri aici la soare ca să te așteptăm pe tine.

Tânărul dădu din umeri și răspunse glumeț:

— Ce te tot mânci cu mine, mă frache Neagoe?

— Iaca fără că și dumnealui își bate joc de limba mea. Noa-zău, când cugeți, îți vine să faci haz că o lepădătură turcească să-și râdă de feciorii ardealului.

— Lasă-l, interveni Chibici, nu te lega de vorba lui obișnuită.

— Să i-o spună lui Andreas, de la moș Wihl, când i-o cere îndărăt creșterii luați pe datorie, dar nu nouă.

Îndemnat de hazul tuturor, Neagoe își dădu și mai mult drum indignării prefăcute.

— Las' că-i țip eu un proces în grumaz, bombăni el.

Întorcându-se apoi spre Pamfil Dan și spre Onesim Țurcan, începu a le grăi cu multe ploconeli:

— Mărite Doamne și Înalt prea sfinte, în fața faptei ne-dumnezeiești a acestui [proklet](#), care ne-a viclenit pe toți, eu sunt de părere a poftire [divanul](#) domnesc pentru a-i ispitire pricina.

Tinerii încuviințară cu zgomote de bucurie. Sub numele de Dan-vodă, Pamfil Dan fusese ales mai de mult Domnul Țării Moldovei iar Onesim Țurcan, Chirio Chir³ Mitropolit al Moldovei și Sucevei, [exarh](#) al plaiurilor; Aron Neagoe urma să facă pe velichi [logofăt](#), iar Tancu și Ciocan, de fel din Năsăud, și Alexandru Chibici Râvneanu⁴, de fel din Bucovina, aveau să țină locul „prostimii”, adică a boierilor mai mici din divan. Vodă și Mitropolitul luară loc pe bancă, ceilalți se traseră mai la o parte pe niște scaune. După un răstimp, se sculă Vodă:

— În țară este acest obicei, de pier fără număr, fără giudeț², fără leac de vină; însuși giudeț, însuși pâraște, însuși împle legea. Și de aceasta noroc țara nu scapă, că mai mulți sunt de li-i drag a vărsa sânge nevinovat, apoi zâc și dau vina lăcuiților că-s vicleni. Dară cui nu-i urât a muri? Cine n-ar pofti să viețuiască? Place-le lor viața, alții încă nu o ar lepăda! Crez mai bine pentru dragoste de cât de frică să-l slujească? Ian de s-ar învăța cei mari de pre niște muște fără minte cum se ține domnia, cumu-i albina, că toată-și apără căscioara și hrana lor cu acele și cu veninul său, iar domnul lor, ce se cheamă matcă, pre nimenea nu vatămă, ci toate de învățătura ei ascultă.

Cum mai bine ar fi pentru blândețe să-l asculte și să-l iubească și cu dragoste să-i slujească, de cât de frică și de groază să i se plece! Drept aceea ca să nu se vărsare sânge nevinovat, poruncește Domnia mea să se facă giudeț.

Vodă își luă locul, iar Marele logofăt Aron Neagoe se ridică:

— După năcazania măriei tale și certarea celor mari și puternici, cer slobozire a purcede la ispitire.

Vodă încuviință.

— Mihai sin⁵ Gheorghe, porni logofătul, ești poftit înaintea divanului domnesc pentru a răspundere de nedumnezeirea ce ai săvârșit față de măria-sa și de aceste cinstite fețe boierești. Și dacă măria-sa nu te au muștrat, aducându-ți aminte de alte multe lucruri viclene ce au [oblicit](#), și nici nu te-au lovit cu buzduganul, cum au făcut [Tomșa](#) la Areni cu [Despot-Vodă](#) Ereticul, apoi e mila măriei sale. Dacă divanul domnesc, căruia te-au dat de grumaz, nu poate a uitare că ne-ai stricat pofta inimilor de a vedere urmele urdiilor împărăției turcești pe lângă Beciu⁶, unde în veleatul 7191⁷ au luptat oștile lui [Duca-Vodă](#) i ale lui [Serban-Vodă](#), i taberile lui [Ioan Sobieschi](#), craiul leșesc, care au venit cu oste în agiutor și au bătut pe turci și au mântuit cetatea Beciului de năvala lor. Drept aceea cu slobozenia măriei sale, ți-oi face mai multe ispitiri pentru a oblicire pricinile întârzierii tale. Răspunde Mihai sin Gheorghe.

— Au pricea este o muiere?

Eminescu ridică disprețuitor din umeri:

— Ce-ți pasă? aruncă el apoi trufaș.

— Măria-ta vede că bunătatea ei n-a găsit răsunet în sufletul acestui ticălos, că vasul cel fără fund, măcar câtă apă ai turna într-însul nu-l mai poți umple.

Chibici, din prostimea divanului, ceru cuvântul:

— Măria-ta, înalt prea sfinte și cinstit divan, pornit numai de sfânta dreptate îndrănesc a-mi pune capul în această price: nu o muiere l-au putut întârzia până acuma, căci după a mea oblicire, de ori câte ori vede un chip de muiere, pârâțul pleacă ochii jos ori fuge ca de păcat.

— Drept aceea îl izbăvesc de această vină, încuviință vodă; dar vina lui e cu mult mai mare față de așezarea Domnului Dumnezeu, carele, din coasta bărbatului făcut-au pre muiere pentru îndulcirea amărăciunilor vieții. Nu știu ce cugetă și înalt prea sfântul Chirio Chir Mitropolitul în această privință?

— Amin, încuviință mitropolitul.

— Mă închin poruncii măriei tale, reluă logofătul, dară numai dacă se împreună cu o muiere i se putea a ușurare vina. Căci ce alt ar putea să i-o mai ușureze? Au vreo price duhovnicească? Fost-au el la vreun locaș al lui Dumnezeu ca să se închine să se mântuie de rele? Nu. Au vreo price ostășească? Fost-au el la vreo slujbă de [catană](#) împărătească? Nu. Au este vreo price pângărească? Nu. Atuncea de ce s-a nedumnezeit? Te mai pohtesc o dată, Mihai sin Gheorghe, să răspunzi măriei sale și cinstitului divan domnesc care este pricea faptei tale?...

Încăpățânat, Eminescu dădu din nou din umeri.

— Ce-ți pasă?

— Eu cred, măria-ta, că nu-i altă nimica de făcut decât ca să-l punem „în cârlige” aici în piața împărăției și ca la toți trecătorii care ar umbla voie să le hie să tragă în el cu săgeată au cu piatră ca într-o [proșcă](#).

Vodă se ridică în picioare cu solemnitățe.

— Ispitirea a încetat.

Chibici interveni atunci și el:

— Înainte de a purcede la giudeț, rog pe măria-ta să dea slobozenie pârâțului să

facă chemare la mila măriei-tale.

Eminescu îi tăie vorba:

— Eu mi-am pus nădejdea la Dumnezeu pentru dreptatea mea, și nu la mila măriei sale. Aici, la Beciu, suntem cu toții niște pribegi printre străini și domnul se visează că e atotputernic ca la țara lui, când este domn, și va să ție așa, ca să ne năcăjască și nu socotește slujba ce i-am făcut, că ne-am înstrăinat, că nimica învoială nu-i face. Nădejdea domnului este ca săninul cerului și ca încetul mării; acum este sănin și se face nor, acum este marea lină și se face furtună...

— Măria-ta, cu omul acesta nimica nu este a isprăvire, îl întrerupse marele logofăt.

— Adevăr grăești, zise Vodă; drept aceia pârâtul să fie tras de o parte și păzit ca să nu hălăduiască, până ce o ieși cartea domniei mele.

Cei șase se puseră atunci deoparte să însăileze cartea domnească pe o foaie de hârtie, iar după vreun sfert de ceas, Eminescu fu adus din nou în fața divanului obștesc, în picioare, ca să asculte cartea citită de vodă cu glas solemn:

Carte domnească dată în Beciu în văleatul 7379⁸ luna septemvrie.

Ispitind pe Mihai sin Gheorghe de pricea întârzierii sale, că ne-au făcut pe domnia mea și pe acești boieri [veliți](#) a adastare trei ceasuri și un cifert în fața măriei sale împărăteasa Maria Theresia, pârâtul nu au voit a răspundere de cât:

— Ce-ți pasă?

Ascultând și pe Velichi Logofăt Anine Neagoe, din olatul Șalimbarului, care ne-au arătat că ni price muerească, ni duhovnicească, ni ostășească, ni pângărească nu l-au îndreptățit a nu venire la vreme, și cu toate că marele logofăt și boierii veliți au zâs că ar fi bine să fie pus în cârlige chiar aici și săgetat de trecători ca o proșcă, dară pentru că dreptatea e lăsată pre cel mai mare ca să o giudece, și ce i-au părut lui, ori bine ori rău, aceia să fie lege, și cumu-i voia domnului să le placă tuturor, ori cu folos ori cu paguba țării, care obicei și până azi trăiește – domnia mea, în mila mea, am hotărât să fie pedepsit cu mai puțin, și de azi înainte, vreme de opt zile, să nu-i zăcă nimeni cum l-a botezat tătâne-su Mihai ci cu toții să-i zăcă „Ce-ți pasă”. Iar de a fi să fie cineva, care să nu cinstească cartea noastră și în samă să nu o ție și râs și batjocură de ea să facă, atuncea acela să fie procler și artaftimă și afurisit de cei 335 [sfînți părinți de la Nichea](#) și buricul iadului înghită-l și setea [Gheenei](#) muncească-l și focul dragostei ardă-l și vinul în oțet prefacă-se și berea în apă schimbă-se și să aibă parte cu [Arie](#) ereticul...

— Amin, încheie Chirio Chir Mitropolitul. Și acuma, după ce ați auzit cartea

domnească pentru greșelile lumești, îi arunc și eu [anaftima](#) mea pentru cele sufletești. Căci proclerul nu cinstește nici făptura lui Dumnezeu, pe care au zidit-o pentru mângâierea amărăciunii vieții omenești: Muierea. Au de ce au mai scos-o Domnul Dumnezeu din coasta bărbatului, dacă te rușinezi de ea și fugi de mierea trupului ei? Iacă pentru ce mă rădic împotriva acestei vine, pe care ni pravilele domnești, ni canoanele bisericesti n-o pedepsesc, dar pe care sufletele noastre și adietul țării o privesc ca o nedumnezeire... Ascultă „Ce-ți pasă?” și ia aminte la anaftima mea: să nu treacă zâua de azi până nu te-ai întoarce ca cânele la vărsătura lui și să lingi unde ai scuipat și cei dintâi ochi de muiere ce s-or uita la tine să-ți vâre în trup otrava lor, și să te ia cu cald și cu frig, să te dogorești iarna și să clănțânești de frig vara, – și să te târăști la picioarele ei ca un vierme și ea să nu-ți poată da ceea ce i-ai cerși tu și ni tu să nu-i poți da ceea ce ți-a cerși ea... Amin.

Vodă se sculă.

— Acuma, domnia mea poștește slobozirea cinstului divan: marele logofăt să treacă cartea noastră la [izvod](#), iară domniilor voastre, boeri veliți, vă poștește voe bună.

-
1. *piața dintre cele două muzee naționale ale Vienei* - [piața Maria Tereza](#), între două clădiri identice, muzeul de istoria artei și cel de istorie naturală. [^]
  2. *giudeț* - (arhaism regional moldovenesc) judecată. [^]
  3. *Chirio Chir* - titlu în limba greacă dat ierarhilor bisericesti; "chir" înseamnă "domn". [^]
  4. *Alexandru Chibici Râvneanu* - prieten al lui Eminescu începând din studenție, mai târziu îi poartă de grijă în perioada bolii, îl însoțește într-o călătorie prin Italia. [^]
  5. Mihai *sin* Gheorghe - (arhaic, din slavonă) Mihai fiul lui Gheorghe. [^]
  6. *Beciu* - (arhaic) Viena (din maghiară Bécs). [^]
  7. *veleatul 7191* - anul 1683 (socotit 7191 "de la facerea lumii"), când Viena asediata de turci e salvată de regele polonez Ioan Sobieski; voievodul muntean Șerban Cantacuzino și cel moldovean, Duca-vodă, au trebuit, ca vasali ai Imperiului Otoman, să participe cu oști in tabăra turcă. [^]
  8. *văleatul 7379* - anul 1871. [^]

V

Voia bună nu le lipsea tinerilor. Uitaseră de excursia proiectată pe urmele lui [Kara Mustafa](#) și ale domnilor Gheorghe Duca și Șerban-Vodă, uitaseră de necazul așteptării pe banca din fața milostivei împărătese. Erau voioși ca niște vrăbioi ce se scaldă în praful uliței și cel mai voios părea Eminescu.

De la biserica apropiată se auziră trei lovituri.

— Trei sfârtai la douăsprezece, bombăni din nou Neagoe. Ne-am pierdut dimineața. Puie-mi-se naiba-n năravul lui de zăpăcit, care ne-a încurcat treaba.

— Ba n-am încurcat-o de loc, protestă Eminescu; ori dacă am încurcat-o, tot eu o descurc. Mai avem un ceas până la masă; putem merge aiure, nu prea departe.

— Fără creițari? îl tăie Tancu.

— Nici vorbă, întăriră ceilalți.

— Bun. Atunci lucrul s-a făcut. Tot suntem lângă *Hofmuseum* și duminica nu se plătește; vă propun să mergem acolo.

— Huo! izbucniră cu toții și mai ales Neagoe. Să-l punem „în cârlige”. Muzeu ne trebuie nouă acuma!

— Și de ce nu-ți trebuie muzeu, logofete? Au nu-ți place pictura?

— Nu că nu-mi place pictura, dar nu-mi arde de ea acum.

— Și de ce, mă rog?

— Iacă așa.

— Las' că știu eu; vorba ceia: „calul râios găsește copaciul scortos” – uite așa te-ai găsit și tu cu Ciocan, mari iubitori de pictură.

Ceilalți se codeau.

— Acuma, că m-ați condamnat cu carte domnească în regulă și nu mai e nevoie de ispitirea dumnealui velichi logofăt, pot să vă spun unde am întârziat.

— Nu-i fi fost pe la *Hofmuseum*? îl apostrofă Neagoe.

— Ba chiar acolo, Logofete.

— Mai că ți-aș mări pedeapsa, glumi fostul Dan-vodă.

— După câtă [glavă](#) ai, nici nu m-aș mira. Dară pentru că m-ați ispitit și m-ați judecat, ia-n să vă ispitesc și eu: mă, eu bănuiesc că voi nici n-ați fost până acum pe la *Hofmuseum*.

Protestară indignați; încolțiți cu „ispitirea”, lăsară însă indignarea la o parte și o luară mai domol. Tancu fusese „de vreo două ori”; Dan numai o dată, dar nu-și aducea aminte de nimic anume.

— Cum să ții minte? Când te duci la pădure, vezi pădurea nu copacii.

Eminescu îl măsură de sus până jos, și-i aruncă disprețuitor:

— Mare vită încălțată ești!

Ceilalți îl înconjurară apoi, ținându-se de mâini, și cântând cântecul obișnuit la împrejurare:

Să știți, băieți, că niciodată
Noi nu primim pe omul trist;
Așa o vită încălțată
Ne pare a fi un antihrist.

Chibici mărturisi cinstit că n-a fost niciodată, pentru că n-a avut încă timp; nu va pleca însă din Viena până nu va vedea cu de-amănuntul tot ce e de văzut.

— O săptămână o să mi-o pierd numai cu muzeele, nu ca voi pe repezeală ci pendelete.

Eminescu îl privi și pe el disprețuitor:

— Bravo, mă; dacă nu-i fi tu [bourul](#) moldovan, mare lucru! Și se mai pretinde că au dispărut zimbrii! Aștepți până la plecare; ești tare în așteptare; până atunci vorba cea: „lungește, Doamne, boala tatei până s-o coace cireșele”. Cum locul de „vită încălțată” e ocupat de Dan, nu pot de cât să te proclam „vită încălțată onorifică”.

— Amin, închină popește Chiro-Chir Onesim Țurcan, în calitate de mitropolit al Moldovei și al Sucevei și de exarh al plaiurilor.

Neagoe se lăuda că fusese de mai multe ori; o dată, chiar, de curând, când îl apucase ploaia în piață. Nu-și prea aducea aminte mare lucru; și el susținea că în

pădure nu vezi copacii ci pădurea. Rămăsese totuși și cu o amintire prin ceață. Îl impresionase, chiar la intrare, pe stânga, lângă ușă „o muiere goală, mă, și mândră! Ce trup, mă! Numai lapte și zăpadă. Ședea într-o rână, cu picioarele grase desfăcute – așa cum îi șade muierei mai bine. Și se lăsa-asupra ei, o umbră cafenie ca de urs, care o ținea cu labele de umeri de parcă o săruta și umbra se încovriga între picioarele muierei. Și muierei îi foarte plăcea, bate-m-ar cucul, de mint... dădea ochii peste cap, ca de bărbat, nu alt. Musai că e un zeu, ceva... Jupiter ori Zevs... că altfel nici nu le-ar fi dat voie de la *Regierung*¹ s-o spânzure în văzul tuturor... Trebe că e [o ștenă de mitologie de un italian](#); m-am și uitat la nume. Îl cheamă Cortegio.”

— [Correggio](#), mormăi Eminescu.

— Da tu de unde știi, mă? sări ars Neagoe, ca și cum ar fi fost vorba de un flăcău din satul lui, din Șălimbar.

— S-a întâmplat să văd și eu tabloul, mai ales că-i chiar lângă ușă, glumi Eminescu.

Recunoscără că nu „prea” cunoșteau muzeul și nu le „prea” ședea bine. Se învoiră să „piardă un ceas” cu el. Chibici se socoti că ceasul pierdut acum, îl va scădea din săptămâna de dinainte de plecare. Neagoe se lăsă mai greu.

— Mergem, dar nu cu tine; merem altădată cu Epaminonda.

Epaminonda era pictorul bucovinean [Epaminonda Bucevschi](#).

— Ce-i în mână nu-i minciună. Până atunci veniți cu mine. Tinerii se codeau încă; se temeau de plictiseală.

— Știți ce, mă, cum nu prea e timp, n-o să vă arăt decât un singur tablou, în fața căruia să salte inima voastră daco-romană.

Se învoiră. O luară militărește prin galerii, făcând doar cu ochiul „muierei goale” a lui Correggio, de lângă ușă și, după ce străbătură nenumărate săli, clătinând din cap mai mult a pagubă (mă, ce de pânză stricată!) se opriră într-o săliță laterală.

— *Halt!*² porunci Eminescu în fața unui tablou de proporții potrivite.

Tinerii priviră cu luare aminte la tablou: un crai ședea pe tron sub un polog, înconjurat de mulți curteni; în față, la picioarele treptelor, se aflau rânduite comori felurite, pe care le arăta unui oaspe cu cușmă în cap. Căutară la placa de metal. Tabloul era de „[Franz Franken II, 1601: Croesus arătând lui Solon tezaurele sale](#)”. Fețele tinerilor se lungiră de nemulțumire, iar lui Neagoe de indignare:

— De asta ne-ai târât până aici: ca să ne arăți bogățiile lui [Croesus](#) pe hârtie, adaoase Țurcan, mi-ar prinde mai bine o „pițulă” adevărată.

— *Silentium*³, porunci Eminescu solemn.

— Ce-i cu tine, mă?

— *Silentium*, repetă Eminescu. Ridicați mâinile sus.

Se făcu liniște.

— Trăiască nația!

Sub stăpânirea vorbii lui, ceilalți răspunseră:

— Sus cu dânsa!

— Așa. Acum după ce v-ați închinat marelui străbun, vă întreb: ce fel de daco-romani sunteți voi, dacă nu vă simțiți fierbând sângele în vine?

— Înaintea lui Croesus și a lui [Solon](#) – [minten](#)! bufni Neagoe.

— Și mai ales tu, Arune, degeaba te-a desrobit [la Șălimbar](#), că tot rob împărătesc ai rămas. Nu-ți mai cunoști stăpânul, varvarule?

Neagoe dădu din umeri.

— D-apoi bine, frățânilor, ăsta-i Solon? Solon cu cușmă domnească și cu surgiuc! Unde ați mai văzut una ca asta! Plecați-vă capetele, robilor împărătești, în fața lui Mihai-Viteazul!⁴

Era, în adevăr, marele voevod. Toți se înclinară dintr-o mișcare.

— Asta nu-i Croesus, urmă el luminându-se la față, ci împăratul [Rudolf](#), iar scena nu se petrece la Sardes ci la Praga, unde drăguțul vost' de împărat l-a primit la curtea lui de pe Hrașin pe slăvitul nostru voevod și i-a arătat avuțiile înainte de a-l da pe mâna lui [Basta](#).

Emoția îi cuprinsese pe toți; într-un gând, ca un singur om, ridicară din nou mâna:

— Trăiască nația!

În timpul acesta se apropiase de grupul lor o tânără doamnă, blondă, cu ochi albaștri, cu părul auriu, involburat. Se amestecase cu dânșii și părea că ascultă lămuririle poetului. Când o zări, Neagoe o întrebă îngrijorat:

— *Verstehen Sie rumänisch, gnädiges Fräulein*⁵?

— *Iawohl, mein Herr*, răspunse ea. Neagoe îngălbeni:

— *Sind Sie Vielleicht Rumänien?*

Căpșorul încuviință:

— *Iawohl*.

Neagoe răsuflă, ușurat; i se ridicase o piatră de moară de pe suflet; se crezuse urmărit.

— Mă iertați că m-am apropiat de dumnevoastră, începu doamna cu o ușoară legănare, dar v-am auzit vorbind românește și mi s-a făcut dor de țară; apoi cele auzite m-au interesat; nu știam că Solon e Mihai-Viteazul. Aș fi foarte bucuroasă dacă dumnealui și-ar continua explicarea.

Palid, cu sângele brusc năvălit în inimă, Eminescu nici nu căută la femeia ieșită neașteptat din vreun cadru; privi drept la tablou, ca și cum i-ar fi fost cu neputință să-și des-lipească ochii de pe barba și cușma voevodului, și se pierdu apoi în amănuntele vizitei la Praga, cu o bogăție de culoare poetică, cu o precizie de fapte istorice și de considerații politice, ce îi uimiră pe toți și mai ales pe tânăra femeie.

— Uite la el, mormăi Neagoe vecinului, cum îi merge gura...

Mișcată, necunoscuta îi strânse mâna cu o privire umedă.

— Îți mulțumesc de tot ce ne-ai spus; mi-ai înprospătat o mulțime de lucruri, pe care nu știu dacă le-am cunoscut vreodată; de când le-am auzit din gura dumatăle, mi se pare însă că le-am cunoscut de mult, de totdeauna.

Fraza era bine întoarsă; tinerii o simțiră și priviră mirați unii la alții. Neagoe dădu cu cotul vecinului: „mândră-i, mă, și bine-i zice; îi mai «netedă» de cât Mutzi de la *Bierhalle*”.

— Ce frumos se vorbește la dumnevoastră „în țară”!

Omagiul mergea spre „țară” și nu spre ochii galeși și mobili, spre vâlvătaia părului auriu și spre tivul buzelor strânse pe o linie precisă deasupra dinților micuți.

Sunase ceasul închiderii și trebuiau să plece în grabă. Porniră pripit în grup din sala în sală, trăgând cu privirile o dungă de cretă peste tablourile atârinate pe pereți, ca niște călători ațintiți la fereastra vagonului pe priveliștele ce fug, fără să

le lase altceva pe retină decât goana copacilor, a velințelor tărcate, a dealurilor verzi și a stâlpilor de telegraf. La întâmplare, din simplu capriciu, necunoscuta își opri totuși ochii din alergare pe portretul unei femei.

— A! făcu ea cu admirație.

Cu ochii numai pe tablou, Eminescu începu să dea lămuriri:

— E un tablou al lui Palma Vecchio; unul din cele mai frumoase portrete ale galeriei: peste albeața chihlimbarie a feței se așază o umbră viorie; se distinge rețeaua fină a vinișoarelor de pe gât și spate; fruntea boltită și mai ales ochii de un albastru întunecat clipesc în umbra genelor lungi.

— Măi! se uitară ceilalți la dânsul, mirați de câte știe și de cum vorbește.

— Ești pictor? îl întrebă necunoscuta.

Deși privise cu atâta pricepere frumusețea tabloului, el nu îndrăzni să se uite la femeie și la lucirile furișate ale ochilor ci pe sub gene lungi ca cele ale portretului bătrânului Giacomo Palma.

— Nu doamnă; nu sunt pictor.

— Atunci, poet?

— Nici.

— E poet, doamnă, aruncă Chibici din spate.

— A! făcu ea, dându-se din nou în leagănul de mătase al privirilor. De ce n-o spuneai?

— Dumnealor mă părăsc că-s poet, cum își părăsc școlarii camaradul când nu știe lecția: „iertați-l, domnule, că face versuri...”

Paznicul îi zori însă să iasă. Sunase ceasul închiderii.

---

1. *Regierung* (germ.) - guvern, conducere, stăpânire, autorități [^]

2. *Halt!* (germ.) - Stop! [^]

3. *Silentium* (lat.) - tăcere [^]

4. „*ăsta-i Solon? Solon cu cușmă domnească și cu surgiuc! [...] Plecați-vă capetele [...] în fața lui Mihai-Viteazul!*” - de fapt, personajul cu cușmă

domnească inspirat de Mihai Viteazul nu e Solon (care e în dreapta lui Cresus, gesticulând cu mâinile), ci e în suita lui Cresus ([al doilea din stânga lui Cresus](#)); despre tânăra dintre Mihai Viteazul și Cresus se presupune că ar fi fiica lui Mihai Viteazul, domnița Florica. [^]

5. „*Verstehen Sie rumänisch, gnädiges Fräulein?*” „*Iawohl, mein Herr*” „*Sind Sie Vielleicht Rumänien?*” „*Iawohl.*” (germ.) - „Înțelegeți românește, stimată domnișoară?” „Da, domnul meu.” „Sunteți cumva româncă?” „Da.” [^]

VI

Afară, zi blândă de toamnă și de duminică vieneză, cu lume întoarsă de la biserică. În blondul fetelor cu păr de porumb copt, în albastrul ochilor luminoși de fecioare, părul necunoscutei, cu coafura înălțată dar și prelungită prin două largi bucle pe tâmpile și prin valuri moi revărsate pe gâtul subțire – nu se pierdeau. Blondul și albastrul lor nu erau vieneze ci moldovenești. Profil fin, mai mult lunguiet, bărbie ascuțită. Ochii acum se clăteau și te legănau – acum se odihneau alături.

Eminescu rămase puțin mai în urmă cu câțiva dintre prieteni; se sfia să meargă lângă dânsa; farmecul muzeului pierise și nu mai avea ce-i spune sub soarele trădător de meridian. Ea trecu înainte cu Neagoe. Voinic ca un taur, cu gâtul scurt, brun; om dintr-o bucată, țăran necioplit din părțile Șălimbarului, fără frământări intelectuale și sentimentale; ochi negri de cărbune sub sprâncene stufoase; frunte îngustă și creață ce-i amintea lui Eminescu versul lui [Horățiu](#):

Cui frons turgida cornibus

*Primis et Venerem et proelia destinat.*¹

Îi lipseau doar bulbii ușori ai cornițelor. Păr negru, des, aproape creț, până și pe ceafă și în pâlniile urechilor. Neagoe respira bărbăția; singura lui formă de afirmare era, de altfel, lupta. Hotărât cu femeile, nu se pierdea în îndoieli și manevre preliminare; reușea ori se dădea la o parte, dintr-o dată. În lumea mărunță, în care se învârtea, reușea, firește, de cele mai multe ori; nu lucra după un plan ci din instinct, din pofta cărnii, căreia îi răspundea îndată pofta oricărei alte cărni. La vorbe nu se pricepea; se mira chiar că-și poate cineva pierde vremea cu ele. După câțiva pași și începuse să-i povestească necunoscutei despre succesele lui; când o fată îi zâmbi pe drum cu înțeles, el se și grăbi să-i explice cu un plescăit zgomotos din vârful limbii, că e o vânzătoare dintr-o *Bierstube*² pe *Alserstrasse*: „bucățică faină”. Necunoscuta zâmbi și ea; ochii îi lunecară o clipă, moale, pe figura brună a tânărului – nu fără ca poetul din spate să nu le fi urmărit linia. Cum locuia pe *Dianagasse*, studenții se oferiră să o conducă. Abia la colțul străzii, își aduseră aminte că nu se prezentaseră. Tot Neagoe luă inițiativa.

— Onorată doamnă, începu el – sfortându-se să găsească o vorbă de introducere mai aleasă – onorată doamnă, iată că a venit momentul, când musai trebe să ne despărțim.

Tuși scurt, și apoi, amintindu-și de fraza ce-l încântase atâta, o reluă cu mijloacele lui:

— Căci, onorată doamnă, trebe că ne-am simțit așa de bine împreună, că am cugetat că ne cunoașteți, cu toate că n-am avut cinstea să ne prezentăm. Dați-mi voie să o fac pe cale oficială.

Ea încuviință din gene.

— Ca să încep cu mine, eu îs Aron Neagoe, student în drepturi.

Se înclină. Mânuța necunoscutei dispăru în laba lui păroasă, cu un plescăit de buze lacome. Urmă în șir cu același ritual al mânuței captive și sărutate:

— Dumnealui e Pamfil Dan.

— Dumnealui e Onesim Țurcan.

— Dumnealui e Alexandru Chibici – toți trei din Bucovina.

— Dumnealui e Ion Tancu.

— Dumnealui e Miron Ciocan, amândoi din Ardeal.

Egal, mirul privirii galeșe se lăsă deasupra creștetului fiecăruia.

Obișnuit cu rolul de cenușăreasă, Eminescu rămăsese la o parte; în dreptul lui, Neagoe făcu un semn de nedumerire:

— Cât despre dumnealui, nu știu ce să vă spun, onorată doamnă... E român sau turc? El spune una, noi credem alta. E din părțile Bucovinei sau din Moldova? E poate și una și alta. E student sau nu? Nu știm, că înscris cu noi nu prea e și nici nu spezează taxe. Aud că face poezii – musai trebe că e poet și nu mai are lipsă de naționalitate și de diplome.

Ea se înveseli și de cimilitura prezentării și de atitudinea sfioasă a tânărului.

— Nume cred totuși că are, spuse ea zâmbind.

— Baiu, onorată doamnă... Iacă fără că nu are, reluă mucalit Neagoe. Pe o săptămână; nu că mă spulber pe el, dar așa-e: o săptămână îl cheamă „Ce-ți pasă?”

— Cum? cum? ciripi necunoscuta tot mai înveselită de situație.

— „Ce-ți pasă?”

Ea dădu, nedumerită, din umeri.

— Bată-mă cucul, dumneavoastră n-aveți de unde ști. Înainte de a merge la *Hofmuseum*, unde am avut înalta cinstită să vă întâlnim, ne hotărâsem să merem în jurul Vienei să vedem locurile, pe unde a fost ștabul lui Kara Mustafa la asediul Vienei din 1683, cu oștile moldovenești lui Duca-vodă și cele muntenești ale lui Șerban-vodă, și cele leșești ale craiului Ioan Sobieski. Dar știe-l ciorile, că eu cuget că el a vrut să ne ducă numa ca să vedem urdia turcească, că trebe că e turc.

— Da? făcu ea râzând.

— Mie-mi foarte pare. Și după ce l-am adăstat de la nouă dimineața pe o bancă din fața Mariei Theresiei, feciorul n-a vint de cât la un sfârțai de douăsprezece, și când l-am apucat din scurt, că unde a fost, el ni-a răspuns: ce-ți pasă? D-apoi și noi i-am țipat un proces în grumaz, l-am chemat la divanul domnesc și i-am trântit un ștraf!

Ardeleanul se împotmolise în limba lui pestriță. Necunoscuta nu înțelegea nimic.

— Divanul domnesc? ce divan domnesc?

Pamfil Dan, voevodul, sări în ajutor ca să-i dea toate lămuririle:

— Iată ce-i, doamnă. Noi nu suntem numai studenți ci și dregători mari ai țării Moldovei. Eu sunt Dan-vodă; ca teolog, Țurcan e mitropolit al Moldovei și Sucevei și exarh al plaiurilor; Neagoe e mare logofăt, iar dumnealor boieri din prostimea divanului. Văzându-i fapta rea, am poftit divanul chiar sub ochii milostivei împărătesc și am purces la ispitirea dumnealui, dar dumnealui n-a vrut să ne dea alt răspuns de cât:

— Ce-ți pasă?

Atunci, în numele divanului, i-am scos o carte domnească, prin care l-am pedepsit ca vreme de o săptămână să-și piardă numele și nimeni să nu-i spună altfel de cât „Ce-ți pasă?”, cu amenințare de anaftimă.

Desfăcându-și linia strânsă a buzelor, necunoscuta își dezvăli șirul mărunț al dinților. Onesim Țurcan interveni și el:

— Iar eu, ca mitropolit și exarh, nu m-am mulțumit numai cu cartea domnească ci, ispitindu-l de pricina întârzierii, și aflând că nu e la mijloc o femeie, ba că nici nu se uită la femei ci fuge de ele, mult m-am mâhnit de nesocotința darului lui Dumnezeu l-am blestemat ca cei dintâi ochi frumoși de femeie ce s-or uita mai dulce la dânsul să-i vâre în suflet otrava dragostei, ca să-l apuce cu frig când o fi cald și cu cald când o fi frig și să bolească de lingoare, ca să știe și el ce-i femeia și nici să o disprețuiască.

Chipul necunoscutei se destinsese într-un râs aproape convulsiv; ochii îi râdeau șerpește, lunecând când la unul când la altul. Eminescu sta tăcut mai la o parte cu senzația unei catastrofe apropiate; necunoscuta îi produsese o impresie atât puternică, încât se temea că n-o va mai vedea: privea despărțirea ca o nenorocire de neînlăturat. Ar fi voit să găsească vreun chip ca să o împiedice; emoția îi ridicase însă mijloacele; sta mâhnit și răsturnat în drum.

Necunoscuta se apropie de dânsul:

— Știi că am uitat aproape totul din ce am învățat despre asediul Vienii; nu ești bun să-mi spui dumneata; te pomenești că și de data asta aflu că știam dinainte.

— Apoi și noi de asta voiam să mergem, începu Eminescu, ca să ne reamintim de cele citite în cronicari; să vedem locul unde, vezirul „au tăbărât lângă Beciu și în cinci zile a lui Iulie, au început, a bate cetatea din tunuri. În timp ce împăratul nemțesc se bătea cu alți «[megieși](#)» ai săi, în Beciu era numai generalul «[Sterimberg](#)» cu două zeci și cinci de mii de nemți...”

— Ș-a durat mult asediul?

— Apoi au zăbovit, cum spune cronicarul³, turcii pregiur cetatea Beciului din cinci zile a lui iulie până în două zile a lui septembrie, până ce au venit Ioan Sobieschi, craiul leșesc, cu oaste.

— Și ce amestec am avut noi în asediu?

— Apoi Duca-vodă a fost și el silit să vină cu oastea prin Țara Muntenească, și să o ia pre la Sibiu, pre la Lugoj, pre la Temișvar⁴, pre la Sarvaș, pre la Sonoc, la apa ce se chiamă Tisa și de acolo la Dunărea la cetatea Budei unde au ajuns Șerban-vodă – iar pe urmă, după ce au încercat zadarnic cu vezirul Kara-Mustafa să dobândească cetatea Enicul, de la marginea Țării Nemțești, n-au mai zăbovit, ce au și purces cu oastea în sus, pre lângă Dunărea la Beciu.

Neștiind dacă sunt ticluite de el sau reproduce cine știe ce cronici necunoscute, ea îi sorbea cuvintele. Eminescu luase vânt:

— Șerban Cantacuzino nu trebuie să fi avut mai mult de șase mii de oameni; nici ostile lui Duca, cu [cazaci](#) cu tot, nu erau mai numeroase. Căci poate n-ați uitat că în a treia lui domnie, pe o mie de pungi, Duca a dobândit de la turci și hătmănia Ucrainei, cu [caftan](#), [șlic](#), buzdugan, și un [tuiu](#). Așa că el a purces la Nemirova, de a strâns căzăcimea și le-a pus judecători și [polcovnici](#) și [sotnici](#), iar ca namesnie, în locul lui, a așezat pe Eni Gredinevici; ba a făcut și curți lângă Nemirova, în marginea Buhului, iar altele la Țicanovea, în fața [Sorocii](#).

În totalul de vreo 275.000 al armatei turcești, oștile noastre nu însemnau prea mult și îndeletnicirea lor privea facerea și dregerea podurilor, aprovizionarea cu lemne și săparea tranșeelor. Marele vizir și-a așezat cartierul la St. Ulrich, iar artileria mai ales pe locul ce se numește și azi [Türkenschantzpark](#), unul din cele mai frumoase parcuri ale Vienei. Unde va fi fost armata moldovenilor, nu prea știu; dar oștirea lui Șerban și-a avut tabăra în bețircul⁵ XII, în satul de atunci [Meidling](#): putem merge să vizităm *Moldauer oder Türkenkapelle*⁶, ridicată pe locul taberii lui.

Eminescu se pierdu apoi în amănunte istorice, fără să-i vină în gând să o invite pe necunoscuta pe duminica viitoare. Tot Neagoe fu mai priceput:

— Apoi, ne-am ruga frumos de dumneavoastră, doamnă, să veniți cu noi duminica viitoare.

Ea încuviință:

— Cu cea mai mare plăcere.

— Mulțam frumos de cinste. Atunci să ne întâlnim pe la nouă tot în fața milostivei împărătese. Place-vă?

— Place, cum să nu placă! răspuse ea râzând.

În apropierea casei din *Dianagasse*, grupul se desfăcu în două. Necunoscuta trecu înainte cu Eminescu. Fără să fi schimbat o vorbă, el se simți prins într-o plasă de raze oblice, dulci; lipindu-se de dânsul, privirea îl înfășase ca pe un copil, în dreptul ușii îi întinse o mână mică, pe care abia o atinse. Ea și-o retrase, lăsând să-i cadă leneș dintre buzele abia deschise:

— Cât de rău îmi pare că pleci!

Neașteptate, cuvintele strânsură și mai mult fețele privirilor în care îl învelise. Nu găsi niciun răspuns la o chemare atât de neocolită. Scăpase prilejul și i se părea că-l scăpase pentru totdeauna; zugrumat de năvala vorbelor nerostite, se trase un pas îndărăt. Ea își luă rămas bun pe rând de la toți; când se află însă numai cu Neagoe, ca printr-un resort lăuntric, el își întoarse ochii pe furiș. Femeia își lăsase privirea leneșe asupra omului păros, cu un zâmbet poate mai viclean, dar cu aceeași învăluire drăgăstoasă. Neagoe îi luă mâna, o strânse puternic și o sărută lacom, în timp ce ea îi spuse câteva vorbe. Neauzite, ele îi împlântă lui Eminescu în piept pumnalul îndoielii. Grupul se desfăcu iute. Dăruindu-le apoi la toți un zâmbet trecut pe dinți ca un arpegiu pe clapele pianului, femeia puse mâna pe clanța ușei:

— Noa – zău! că ne-a beut Domnul Dumnezeu mințile am uitat să vă rugăm frumos să ne spuneți și dumneavoastră numele.

Necunoscuta rămase cu mâna atârnată pe clanță:

— Aveți dreptate; numele meu...

Păru că șovăiește; prin ochi îi străbătură lumini jucăușe.

— Am uitat să mă prezint. Numele meu e Ida Schwartz.

— Noa – zău! putu striga Neagoe cu gura astupată de revoltă. Ceilalți rămaseră și ei înmărmuriți. Dacă s-ar fi prăbușit peste dânșii [turlele Sfântului Ștefan](#), n-ar fi fost mai uluiți. Din prag femeia îi privea cu un amestec de umilință și de înfruntare, ca și cum le-ar fi spus:

— Ce să fac? – dacă ăsta-i numele meu, nu-l pot schimba.

Neagoe își căpătă sângele rece:

— Ei, că ce are a face?

Femeia izbucni în râs.

— Nu așa, că n-are a face?...

Își dădu însă seama că lovitura fusese prea puternică pentru niște daco-romani, ce se jucau de-a divanul domnesc, închipuindu-se voievozi, logofeți și boieri veliți. Excursia proiectată pe duminica viitoare era primejduită; își regretă gestul și zâmbi cu înțeleș:

— Numele ăsta e poate numai provizoriu; te pomenești că și pe mine m-a pedepsit vreun divan domnesc să nu vi-l spun, până ce nu l-o dezlega și pe dumnealui. Așa că rămâne să vedem cum stau lucrurile duminica viitoare.

Trase ușa după dânsa.

— Da' șodă-i, mă! S-a spulberat pe noi, încheie Neagoe furtunos. Tune dracul în foalele cui o mai veni duminică!

---

1. *Cui frons turgida cornibus / Primis et Venerem et proelia destinat.* - [iedul] pe a cărui frunte încolțesc cornițele / e destinat dragostei și luptelor.

(Horatius, Ode III).[^]

2. *Bierstube* (germ.) - berărie [^]

3. *au zăbovit, cum spune cronicarul, turcii pregiur cetatea Beciului* - cronicarul este Ion Neculce, care scrie despre asediul Vienei în *Letopisețul Țării Moldovei*; frazele arhaizante de aici ale personajului Eminescu îi parafrazează cronică. Eminescu era într-adevăr pasionat de cronicari, de scrierile vechi și de istoria veche a Țărilor Române.[^]

4. *Temišvar* - Timișoara (din maghiară *Temesvár*)[^]

5. *bețirc* - din *Bezirk* (germ.): cartier [^]

6. *Moldauer oder Türkenkapelle* (germ.) - capela moldovenească sau turcească [^]

VII

Trenul se smuci la o cotitură și Eminescu tresări. Nu dormise; scoborându-se în sine, suprimase cu desăvârșire realitatea; pierduse noțiunea existenței sale și a timpului; nu știa unde se află și nici unde se duce. Trăise un epizod de demult, cu intensitatea realității actuale. Smucitura vagonului îl readuse în prezent: era în tren și mergea undeva; își scoase puțin capul de sub pardesiu; prin pânza deasă a lămpii cu rapiță se împrăștia o slabă licărire albăstruie. Privi în jur ca prin sită... Rocneanu dispăruse. Se aflau, prin urmare, dincolo de Focșani; în locul lui, Nusăm Cuceș sforăise cu o stăruință apăsată: prin zare îi licărea sclipirea de foc a ochilor... Desigur, nu dormea. Pe sub pleoapele întredeschise, pupilele se stingeau și se aprindeau în direcția celuilalt colț al compartimentului. Popa se scoborâse. În colțul de lângă ușă avocatul întinsese picioarele pe banca din față, ținându-și vecina cu o mână trecută pe după mijloc; cu cealaltă, nervos, o mângâia pe păr, pe sân, pe dedesupturi. O sărutare lungă, urmată de suspinul pisicii de pe streășină casei.

— De cum te-am văzut intrând mi-ai plăcut.

— Și tu mie.

— Știam că o să te iubesc.

— Încet să nu ne audă.

— Dorm duși amândoi.

— Pss! parcă s-a mișcat cineva.

— N-avea nicio grijă.

— Ești sigur?

— Sunt sigur.

— Dacă ești sigur, de ce nu mă strângi în brațe?

Tăcere lungă.

— Cât de bine știi tu strânge!

— Nu știu numai atât...

— Taci, spuse ea înăbușit și cu mâna îi astupă gura.

— Ai! m-ai mușcat.

— Semn că vreau să te mănânc.

— Știi mânca?

— Știu.

Ea suspină:

— Mă iubești?

— Nu.

— Atuncea plâng.

— Te doresc.

— Cât?

— Toată.

— Dar nu mi-ai spus cum te chiamă!

— Gică.

— Și pe tine?

— Geta.

— Ce coincidență! Destinul ne-a făcut să ne întâlnim: de aia am și nimerit în compartimentul ăsta; la început căzusem în altul, de unde m-a alungat un individ cu pipa.

Ea încuviință:

— Extraordinară coincidență.

— Și acum unde te duci?

— La Iași.

— Ai pe cineva la Iași?

— Pe bărbatul meu.

El o scăpă brusc din brațe. Capul îi căzu pe genunchi.

— Care va să zică ești măritată?

— Da, mărturisi ea vinovat.

— Și ești din Iași?

— Nu. Sunt bucureșteancă; bărbatu-meu e funcționar la Iași.

— A! făcu el cu răceală.

Urmă o tăcere îmbufnată.

— Dar tu unde te duci?

— Eu, răspunse el cu nepăsare, mă duc la Botoșani cu niște treburi.

— Ce păcat!

— De ce?

— Îmi pare atât de rău că o să ne despărțim.

— Serios?

— Știi ce? Nu te mai du la Botoșani... Vino cu mine la Iași.

Eminescu tresări în colțul lui; numai după câteva ceasuri, necunoscuta uitase de bărbat, și-i arunca primului venit dorința de a nu se mai despărți de dânsul.

— Aș veni; dar bărbatul tău?

— Ai dreptate, nu se poate; bărbatu-meu mă așteaptă la gară.

Avocatul se încruntă din nou.

— Rămâi mai bine cu mine undeva în drum, la Bacău ori la Roman.

— Îți spun că mă așteaptă pe peronul gării.

— Iai trenul mâine seară, și-i spui că l-ai pierdut pe cel de azi.

Ea se îngrămădi într-însul, tăcând alintat.

— Ne-am înțeles?

— Numai de nu ni s-ar întâmpla ceva!

— Ne oprim la Bacău, că e mai aproape și rămânem mai mult împreună.

— Mai dă-mi o gură.

Tăcere.

— Cum spui că te chiami?

— Gică.

— Și mai cum?

— Carandă!

— Ce ești?

— Avocat la ministerul de domenii.

După o tăcere:

— Dar tu cine ești?

— Geta Preoteșcu.

— Ce e bărbatul tău?

— Casier.

— Da?

— Da.

— Să ne pregătim că se apropie Bacăul.

Ea sări sprintenă; își tipări fustele; începu să-și vadă de geamantane.

Nusăm Cucoș se puse să sforăie și mai tare și mai apăsător. Eminescu se retrase din nou la adăpostul pardesiului atârnat în cui.

— Nu s-a schimbat încă lumea, se gândi el.

În câteva clipe, pierdu iarăși noțiunea timpului și a realității; nu mai știa de îndrăgostiții de alături, de Nusăm Cucuș cu farurile aprinse ale ochilor. Reluă firul întrerupt al vieții de la Viena.

VIII

Tinerii o luară grăbit spre *Marokkanergasse*. Le era foame.

— Trei sfârtai la două! strigă Neagoe, scoțându-și ceasul de care era mândru. Ciorilor, de muiere!... Ne-a făcut să ne uităm de [vipt](#). Și mi-i o foame și sete! O să beu un ol de bere. Haideți, minten, frățânilor, că nu ne mai primește moș Wihl.

La restaurantul *Za den drei Tauben* Ioan Luță din Bucovina, Hosanu de pe Mureș, Nicolai Oncu din Zărand, Bechnitz din Sibiu, bucovinenii Iancu Cocinschi și Morariu își isprăviseră de mult masa, unii cu gândul și la o cafea, pe care nu și-o putuseră plăti. Își așteptau prietenii și începuseră să creadă că nu vor mai veni.

— Dacă-i și Eminescu, să știi că au rămas în tabăra lui Kara-Mustafa, spuse Luță.

— În [urdia](#) lui Kara-Mustafa nu cred să fie și moș Wihl, ca să le dea de mâncare pe datorie, răspuse Cocinschi.

— N-au cu ce speza? întrebă Oncu.

— Poate că or fi având „pițule”, dar n-au [mahmudele](#) și [icoșari](#), glumi Bechnitz.

Un dinte al lui Morariu clătinat cu vârful unghiei îi lămurea că nu prea aveau nici „pițule”.

— Tune dracu-n bani, bodogăni Hosanu.

— Uite-i, strigă unul, arătând spre ușă, pe care intrau lărmuitori și lihniți cei șapte tovarăși. Siguranța că niciunul din „[soacății](#)” din restaurant nu știe românește, îi făcea să vorbească tare, ca la ei acasă.

— Cine-s domnii și de unde vin? întrebă pe nemțește un bătrân pe Eminescu rămas mai în urmă.

— Sunt rămășița celor șapte sute de studenți ai rectorului Laurentius Grüner și vin de la asediul Vienii.

— *Diese Lumpen*¹! bombăni bătrânul scufundându-se iarăși în ziarul său.

La una din mese printre mai mulți români se afla și un tirolez cu genunchii goi, cu

haine verzi și cu pipa în gură.

— Dar pe urâtul ista cine l-a adus la masa noastră? întrebă Dan.

„Urâtul” se uită liniștit la noul venit.

— Aflați la dumneavoastră că știm și eu românește.

Dan nu se pricepea cum să se descurce... că n-a voit să spună... că n-a înțeles să... că...

— Nu face nimic la mine. Da poate aveți secret la dumneavoastră și nu vrem ca să înțelegem.

Neamțul fusese câțva timp administrator de păduri prin munții Bacăului...

— Credeam, mă, că v-au luat ostatici turcii, glumi Bechnitz.

— Ce turci? răspuse Chibici, mai abrașa de cât turcii, era să ne ia ostateci o diavoliță de femeie.

Vorbind apoi cu toții o dată, începând cu sfârșitul și isprăvind cu începutul; în fraze întrerupte și învălmășite, povestiră întâmplarea cu entuziasmul și deziluzia de la urmă.

— O muiere, mă! făcea mereu Neagoe plesnindu-și limba. Mândră muiere!

— Las' că tu te aprinzi repede, glumi Oncu.

— Minten un pocal, lovi Neagoe în masă, care uitase că se lăudase că va bea un „ol”. Ce mă aprind, mă? întreabă-i fără pe dânșii: place-vă de ea?

— Place, strigară cu toții veseli.

— Să spuie Pamfil ce ochi avea!

— Niște ochi albaștri, mă! dădu din cap Pamfil.

— Cum albaștri, Pamfile? că erau verzi, interveni Țurcan.

Se născu o ceartă; trei dintre dânșii susțineau că avea ochi albaștri și trei că avea ochi verzi.

— Bine, mă, se amestecă Morariu, să vă fie rușine; să nu-i știți nici măcar culoarea ochilor?

Îl întrebară atunci pe Eminescu. Fără chef de vorba, el dădu din umeri.

— Nu i-am băgat de seamă.

— Ce vorbești, mă?

— Așa și e, interveni Ciocan. Să fi văzut cum îi mergea gura în fața unui portret de femeie! Când femeia-i vie, umblă numai cu ochii pe jos.

Asupra părului nu încăpea îndoială: era auriu ca porumbul copt; cât despre statură, unora li se păruse înaltă și subțire ca o trestie, altora mică; iar despre îmbrăcăminte, părerile tuturor se cuprindeau în vorba lui Neagoe:

— Știe-le ciorile, că muierile nu mai gătează cu rochiile.

Nu se hotărau dacă era „fată” sau „nevestă” – cum ziceau ei ca la țară; unii îi dădeau șaptesprezece ani, alții douăzeci și cinci.

— Dar tu ce zici, Eminescule? Să nu răspunzi „ce-mi pasă!”

— Ba, asta îi pasă!

— Ce să zic? Spun și eu cum spune cronicarul despre Ecaterina, fiica vel vornicului Constantin Rusăt: o cucoană fată fecioară.

Despre „neam” discuția era și mai mare. Cei mai mulți credeau că-și bătuse joc de ei. Dan și Țurcan clătinau din cap nehotărâți. Neagoe ținea morțiș că e ovreică.

— Ida Schwartz, mă, cum îs eu Neagoe. N-ați văzut că avea și pistrui?

— De aceea te țineai de fusta ei, de îngălbenise bietul Eminescu, îl întrerupse Chibici.

— Puie-mi-se naiba în năravul tău de gură rea, protestă Neagoe. Când m-ai văzut tu că mă țineam de fusta ei? Mergeam și eu ca și voi; nu puteam fi mai [grob](#).

— Întreabă-l pe Eminescu, dacă n-ar fi voit să fii ceva mai grob.

Se așternură pe haz; câțiva se puseră mână de la mână de porunciră câte o „ciubotă”², din care cinstiră cu toții pentru cucoana fată fecioară Ida Schwartz.

— De unde să ne dea în minte că-i ovreică? bombănea cu încăpățânate Neagoe.

— Dar pistruii? îl întrebă Chibici.

— Dă-i încolo de pistrui, că cine naiba i-a putut zări? Fără mi-a părut... N-am fost noi în stare să-i vedem ochii ori boiul și-o să-i vedem pistruii... No că zău – doamne iartă! Dar las că i-o fac eu, oricât de șodă o fi.

— Ce spui, mă? ce ai să-i faci?

— De asta n-am lipsă... mă pricep eu... Ce crede ca că o să ne ducă și duminica viitoare? Îi arăt eu...

— Ce tot te lauzi, mă? ce ai să-i arăți?

— Apoi n-o să-și bată ea joc de feciorii Ardealului. Eu una știu: duminica viitoare să nu venim niciunul, că doar n-o să merem cu o ovreică la capela lui Șerban-vodă!

Chestiunea se discută cu aprindere de toți cei de la mese.

— Ar fi grob să lăsăm o damă să ne aștepte – susținea cu demnitate Oncu.

— Ba, că se și nimerește!

— De ce nu se nimerește?

— Ida Schwartz nu-i o damă.

Argumentul păru totuși serios.

Cei mai mulți fură de părerea că Neagoe să-i ducă o scrisoare în Dianagasse, prin care să-i arate că nu pot veni.

— Las' că-i spun eu că ne-am întors pe la cășile noastre ori că am intrat catane ori că am înfundat temnițele împărătești din pricina tabloului lui Mihai-Viteazul și a vorbelor nesocotite ale lui Eminescu.

— Dar tu ce zici, mă? Te duci? îl iscodi el apoi pe Eminescu.

— Ce-ți pasă? răspunse Eminescu visător.

— Cum o să meargă singur? interveni Țurcan... Știi că-mi place! Dacă-l mănâncă Ida când l-o vedea fără noi?

— Bine zici, încheie Neagoe. Păcat că un fecior ca el nu-i mai de doamne...

---

1. *Diese Lumpen!* (germ.) - Haimanalele astea! [△]

2. o „ciubotă”, din care cinstiră cu toții - în cârciumile vieneze berea se

vindea și în vase mari de sticlă în formă de "ciubote" (cizme), conform amintirilor lui Teodor Ștefanelli, prieten și coleg de școală și de facultate cu Eminescu. [^](#)

IX

În stradă, la un colț, Eminescu se strecură nebăgat în seamă, pe dreapta. Voia să rămână singur; îl înăbușea prezența zgomotoasă, vulgară a celorlalți; îl stânjenea mai ales Neagoe. Voia să hoinărească în neștire; o luă pe Graben, făcu de două ori ocolul Ringului, se întoarse spre *Volksgarten* și se tolăni pe o bancă sub un castan, din care frunzele galbene începuseră să se scuture. Se puse să observe o frunză în momentul desprinderii de pe ram; ar fi preferat să vadă un mugur plesnind. Nu se simțea bine nici în *Volksgarten*; voi să retrăiască momentele primelor zile ale venirii lui la Viena, cu obsesia acelei impresii de „*Kaiserlich-Königlich*”¹, ce-l urmărise pretutindeni, impresie ieșită din măreția pietrelor centenare și din caracterul de statornicie al palatelor, din aerul de rapacitate maiestooasă a ghearelor vulturului bicefal²; sub apăsarea ei, însăși gingășia cunoscută a fetelor vieneze se desfășura ca o friză panatenaică³ în cenușiul palatelor tereziane în același ton de fermitate cezaro-crăiască, desprinsă din piatră și din perspectivă, din cadrul viu al vieții ca și din zvonurile istoriei. Nu-și mai putea regăsi impresia de odinioară. Porni spre chei și o luă de-a lungul Dunării, cum i se întâmpla când îl rodea vreo neliniște și nu voia să și-o mărturisească. Mărturisirea îi veni totuși: cât de frumoasă era necunoscuta de la *Hofmuseum*, cu mlădiere și cochetărie în mișcări! Unora li se păruse că avea ochii verzi, ochi verzi ea! Mai albaștri ca apa Dunării atât de cântată, ca cerul spălat de ploaie; ce privire leneșe, alintată, lăsată pe tine ca un ram înflorit iute săltat la o parte. Ida Schwartz! Cum ar fi putut avea Ida Schwartz privirea asta, mișcarea asta? Nu. Ea era smulsă din holdele pământului nostru, din cerul moldovenesc și din apele repezi ale munților noștri; domniță ieșită din filele cronicarilor și ale basmelor, din alaiul fetelor de curte ce au țesut epitafele și brocarurile mănăstirii Putna; degetele străbunelor ci au cusut mărgăritarele de pe pânza mortuară a lui Ieremia de la Sucevița. Argilă românească arsă de soarele românesc și sbicită de vântul nostru.

Uitându-se în apele Dunării, dintre valuri i se limpezi chipul necunoscutei cu privirea galeșă. Se scutură. Își aminti de Eufrosina⁴, de „drăcușorul împielit”, cum îi spunea el, și chipul ei îi zâmbi o clipă din ape; un val i-l risipi din nou. Nu era ca dânsa, suspină el extatic, și din unde se refăcu la loc privirea galeșă a necunoscutei. Mersese așa, fără popas în josul apei până ce mâna grăbită a serei începu să aprindă becurile. Dunărea se umplu de cuiburi luminoase din care, înmulțit, ea îi zâmbea. Frână și se întoarse pe loc, ca și cum l-ar fi strigat cineva din spate. O luă repede înapoi, gonit. Își adusese aminte de ceva? Nu. Nu-și adusese aminte de nimic. Se lovea totuși înapoi, gonit. Își adusese aminte de ceva? Numai când ajunse la poarta Hofmuseumului înțelese rostul grabei; se puse să refacă drumul de la amiazi, fără ea, dar cu ea în gând, tot atât de prezentă. Aici, la

poartă, o văzuse bine cu părul auriu incendiat în iradiația soarelui perpendicular. Urmă drumul pas cu pas; aici îi zâmbise; aici se oprise ca să dea la o parte o frunză de castan lipită pe vârful pantofului; aici trecuse lângă Neagoe, împlântându-i în suflet ascuțișul pumnalului, aici se întorsese din nou la dânsul; aici făcuseră un popas mai mare și-i povestiseră istoria cu cartea domnească și cu anatema mitropolitului. Gândul că se împlinise blestemul: „să iubească cei dintâi ochi de femeie întâlnești, să i se târască la picioare ca un vierme, să nu-i poată da ceea ce i-ar cerși dânsul și nici el ceea ce i-ar cerși ea” – îl înveli într-o cămașă de gheață. Se opri apoi la locul unde se făcuseră prezentările, și unde ea îi spusese cu atâta căldură în glas:

— Cât de rău îmi pare că pleci! și-l învelise într-o plasă de alint, și-l răsfățase într-un leagăn de voluptate. Ar fi trebuit să-i răspundă „atunci mai rămân” ori să fi cerut voie să o vadă altădată, dar nu găsisese niciun cuvânt; i se astupase gâtul și nu putuse lega ceva... Se trezi acum în *Dianagasse*, unde emoția îl copleși din nou; trecu pe celălalt trotuar și, ușurat, se puse să privească spre casa ce i se părea că avea ceva din ființa ei. Unele ferestre erau luminate, altele nu. Le numără: douăzeci de cat... patru caturi, optzeci de ferestre, din care numai douăzeci și patru luminate. Unde era fereastra ei? Intră pe calea presupunerilor; nu putea șede la mezanin, nici sus de tot la mansardă; mai rămâneau celelalte două caturi. Le examinează rând pe rând, ca pe o problemă. Părându-i-se prea neîngrijite, înlătură o parte dintr-însele; reținu cele cu flori. Nu putea să nu aibă flori. Rămăseseră, astfel, în discuție vreo zece; le cercetă comparativ; cea cu mai multe flori era camera ei. Înăuntru întuneric; nicio mișcare, nicio umbră. Se uită acolo un ceas fără să bage de seamă la trecătorii uimiți. Pe întuneric, o umbră albă de femeie se apropie de fereastră și o deschise. Cu toate că n-avusese timpul s-o deslușească, nu putea fi de cât dânsa. Cuprins de neliniștea că-l vede, o luă în sfârșit la goană, urmărit de dușmanul nevăzut al propriei lui emoții.

Viața lui se schimbă. Începu a-și ocoli prietenii. Se temea poate să nu-i citească în suflet și să nu glumească; glumele le primea de obicei cu voie bună, dar acum simțea că nu le mai poate primi. Ar fi vorbit de ea împrășcând-o cu vorbe flecare. Dacă i-ar fi luat apărarea, l-ar fi atacat și mai înverșunat. Neagoe ținea să zădărnicească excursia proiectată pe duminica viitoare; ori cum, el nu va veni. Nu mai dădea nici pe la restaurantul *Moretti* din *Landstrasse*, nici pe la moș Wihl de pe *Marokkanergasse*, nici pe la cafeneaua *Troidl* de pe *Woliziele*. Întâmplându-se să primească bani de acasă, se putea lipsi câtva timp și de prieteni și de credit la chelnerul Jean; găsisese un mic restaurant *Bischoffs-Bierhalle* în *Wipplingstrasse*, unde mânca singur.

Prietenii se întrebau uneori:

— Ce-i cu Eminescu?

Întrebarea rămânea fără răspuns. Erau, de altfel, deprinși cu astfel de dispariții.

— Are bani, mormăia unul. Las' că vine el la „pițulă”, când i s-or isprăvi.

— Mmm? făcea altul imitându-l și toți râdeau.

Luță și Morariu trecură totuși să-l vadă; îl găsiră în nori de fum, citind *Grădina trandafirilor*.

— Ce-i cu tine, mă?

Ce să fie? Nimic. Se scufundase în citirea unor cărți interesante și atât. Le vorbi cu entuziasm de literatura persană, se aruncă apoi într-o comparație a *Grădinii trandafirilor* sau *Gulestanul* lui [Saadi](#) cu *Grădina fructelor* sau *Bostanul*; cu excepția lui [Omar Kayyam](#), Saadi i se părea cel mai mare poet al orientului, întrecând cu mult pe [Ferdossi](#), și chiar pe [Hafiz](#).

— Ascultați, mă, bucata asta intitulată Călătoria.

Certați cu poezia Morariu și Luță vroiră să plece; aveau ceva de preparat. Eminescu nu-i lăsă.

— Stați, mă, și ascultați, că n-ați mai auzit ceva atât de gingaș și de poetic.

Se porni apoi să le citească:

„Caravana ce stă să plece, nu duce cu ea numai mătăsurile de Loristan și oalele cu apă de trandafir; ea duce și închinarea ce o îndreaptă spre ținuturile fericite, unde visezi să mergi cu tine.”

„Dar de ce să porci la o astfel de călătorie, de vreme ce părul tău împrășteie mireasma de care te-îmbeți în Khotan și de vreme ce toată moleșala Indiei se destinde în privirea ta!”

„Acolo, ce salbe ți-aș da ca să-ți fie mai de preț decât salbele sărutărilor, pe care ți le petrec pe după gât?”

„Ce plăceri ți-aș arăta ca să fie mai năprasnice de cât cele cu care te îmbeți, aici, ascultându-mă cum gem de dorință?”

„Apropia-se-va de mine paharnicul ce toarnă fericirea, ori se va duce fără să mă privească? Totuși, rouă încunună cu mărgăritare toate lalelele grădinii, și cea mai puțin frumoasă are și ea.”

„E o lacrimă pe genele tale? E o picătură de lună? E o privighetoare care cântă,

ori iubitul tău deznădăjduit?”

„Sărutările zorilor au trezit pământul. Aștept ca și tu să mă scoți din nimicnicia mea, și să mă umpli de lumină...”

— Nu așa, mă, că nu e toată literatura lumii o atmosferă de pasiune și de melancolie la fel?

Morariu și Luță aveau puține cunoștințe de literatura lumii; nu le ardea de Saadi ci de examenele pe care le pregăteau. Dădură din umeri, cu gândul numai la plecare. Dar numai după ce le mai declamă și câteva ode din Hafiz și le dezvoltă învățăturile lui [Budha-Sakhia-Muni](#) și ale [Nirvanei](#), ei izbutiră, în sfârșit, să plece umiliți, de atâta poezie și filosofie. Ca să-și facă inimă, pe scară, se porniră însă la bârfeală: că se ține de nimicuri, că frunzărește din toate și nu dă niciun examen.

— Ehe, dacă ar da și el examene ca noi⁵, nu i-ar mai arde de Hafiz și Saadi! — încheiară ei mulțumiți de dânșii.

Când auzi de lecturile lui Eminescu, Neagoe bombăni:

— O veni el la „pițulă” – să-l trimitem atunci la Sakhia-Muni.

Mai mult însă de cât filosofia budistă, îl interesa casa din *Dianagasse*. Trecea de câteva ori pe zi, la ceasuri deosebite, numai pe trotuarul de dincolo; legând de dragoste sentimentul unei rușini, al unei fapte neîngăduite, dorea să vadă fără să fie văzut. Mai ales nesiguranțele începutului îl legănau într-o lume de irealitate, în care își găsea o adevărată satisfacție erotică. Pentru a crește în propriii lui ochi, îndrăznea uneori să treacă și pe trotuarul din fața casei. Își lua atunci atitudinea cerută de împrejurare; mergea prea grăbit, ori încet, nepăsător, cu ochii prin vitrine, fără scopuri hotărâte. Își închipuia că o întâlnește. Se prefăcea că n-o vede; aștepta să-l recunoască.

— De unde vii? îi spunea ea imaginar.

— De la cursuri.

Totul mergea firesc. Apoi:

— Bună ziua.

— Bună ziua.

— Ne vedem duminică?

— Negreșit.

— De abia aștept să vină duminică.

— Și eu.

Lucrurile se petreceau atât de simplu în imaginație! Numai realitatea i le complica. De altfel, necunoscuta nu i s-a mai arătat; puterea dorinței nu reușea să i-o scoată în cale. Poate că și plecase din Viena. Ar fi fost lesne să-l întrebe pe portar, dar nu îndrăznea. Revenea pe seară ca să pândească aprinsul luminii iar uneori și noaptea târziu la stingerea ei. „S-a culcat” își spunea el mulțumit. Aruncându-i apoi de jos un

— Noapte bună.

se întorcea, ușurat, ca după împlinirea unei datorii. Exaltarea lui nu se hrănea însă numai din extaz ci și din îndoială. Atitudinea femeii față de dânsul fusese limpede; vorbele ei îl măguliseră iar sărutarea privirilor o simțea și acum pe obraz.

— Cât de rău îmi pare că pleci!

îi spusese la despărțire cu o emoție ce-i tăia răspunsul. Stângăcia lui, ea o va lua drept nepăsare. Nu fusese numai stângaci; îi observase atitudinea și față de Neagoe. Și pe dânsul îl învăluisese în plasa acelorași priviri lăncede iar, la plecare, îi lunecase câteva cuvinte cu aceeași tremurătură de violoncel, îi spusese oare și lui cât de rău îi părea că pleacă sau altceva și mai intim? Se lăsa pradă îndoielii, până ce nu mai rămânea dintr-însa de cât atât cât trebuie durerii să se prefacă într-o aspră voluptate.

-
1. *Kaiserlich-Königlich* (germ.) - cezaro-crăiesc, specific Imperiului Austro-Ungar [^]
  2. *vulturului bicefal* - simbolul Austro-Ungariei [^]
  3. *panatenaic* - referito la [panatenee](#), cele mai importante sărbători din Atena antică, cu întreceri sportive și literare.[^]
  4. *Eufrosina* - tânără actriță de care, după mărturiile contemporanilor lui, ar fi fost îndrăgostit Eminescu în adolescență, pe când era sufleor de teatru. [^]
  5. *dacă ar da și el examene ca noi* - Eminescu nu era student obișnuit; asista la cursuri, dar nu dădea examene, pentru că nu putea obține o diplomă (neavând-o nici pe cea de bacalaureat, că abandonase liceul, la Cernăuți).[^]

X

Duminică, pe o zi de toamnă atât de blândă ca și cea trecută, se afla în piața dintre cele două muzee de la ora opt. Nu venise cu gândul excursiei și nici nu se dusese la banca întâlnirii; se trăsesese de cealaltă parte a pieței, după un castan, de unde nu va ieși de cât când o va vedea venind dinspre Dianagasse. Voia să-i explice lipsa prietenilor, pentru că-și închipuia că Neagoe n-o anunțase din timp. Care nu-i fu mirarea când îi văzu însă pe ardeleni și pe bucovineni sosind unul câte unul, sub forme de conspiratori. Ieși și dânsul din adăpost, și se ciocni cu Neagoe:

— Noa zău, strigă el furios, îmi foarte place, bătu-v-ar cucul de feciori de nimic. Așa ne-a fost parola și așa o respectați?

— Ia nu te mai mânca cu noi, îl înfruntă Ciocan, că ai făcut și tu la fel.

Ceilalți râseră:

— Ce râdeți, mă?

Ei tot râdeau.

— Ce aveți să râdeți așa? se încăpățână să întrebe Neagoe, de bună credință.

— Apoi cum să nu râdem, mă, interveni Chibici. Îți închipuiai că scapi de noi. Ne-ai giuruit să nu venim ca să ne-o sufli tu. Mă, da mîtoși mai sunteți voi pe la Șălimbar!

— Eu? eu? se bâlbâi înăbușit Neagoe. La mine e altceva.

— Și de ce e altceva? se miră Dan; de când ai alte drepturi ca noi? Da' hâtru te-ai mai făcut, mă!

— Cu bun tovarăș am mai pornit la drum, adăugă Țurcan; cu aista nu ieși la parte dreaptă.

— Lăsați-mă să vorbesc, se supără Neagoe; așa îmi trebuie dacă m-am pus cu niște nebuni.

Îl lăsară să vorbească: ca să nu pară „grob”, își luase sarcina să anunțe „dama” din vreme; dar cum era să o anunțe, când nu-i știa numele exact? De aceea venise minten la ceas ca să se roage frumos de iertare, că nu mai puteau mere la excursie. În loc de mulțam, ei îi săreau în cap.

— Bine o mai întoarce, mocanul, răsese Dan; o fi el cam nătâng la unele, dar la femei e cu șurub.

Modest, Neagoe zâmbi mulțumit:

— De asta, ce-i dreptul, nu am lipsă.

Scoase ceasul cu care se tot fălea.

— Un sfârtai la zece, mănăstirea ei de ovreică, scrâșni el printre dinți.

Poetul se cutremură; îi cunoștea spurcăciunea gurii cu care împerechea pe nerăsuflăte bisericile, prescurile, evangheliile, mucenicii și Christoșii. Îi veni să fugă, când necunoscuta se arată pe neașteptate.

— Am întârziat poate? zâmbi ea prietenos.

— No, doar un sfârtai, răspunse Neagoe, punându-i sub ochi ceasul de argint moștenit de la tușa Vica.

Tinerii rămaseră în admirație în fața femeii îmbrăcată într-o rochiță albastră de tul, cu mânecile numai până la cot, deasupra căreia aruncase o ușoară mantilă de dantelă; în cap o pălărie de paie cu flori, legată pe sub bărbie cu o baretă.

Neagoe nu se putu opri:

— Mândră mai sunteți, doamnă, de mă și miră cum vă place de noi.

— Da? răspunse ea, scobindu-și două gropițe în obraz și lunecându-și privirea peste tineri până ce dădu de Eminescu, uluit.

— A! e și dumnealui; cred că acum i-ați ridicat pedeapsa...

— [Proclétul](#) acesta, începu Dan, cu solemnitate domnească, grea faptă o săvârșit, doamnă, dară de când am chizmit cartea noastră domnească, am stat și ne-am chibzuit și ne-am zis că cela ce pierde fiecând nu va să afle vina sa, ci mută la altul; iară acestea de la Dumnezeu sunt tocmite, ca nimica să nu fie stătător pre lume, ci toate de răsipă și trecătoare; pre cei de jos îi suie și pre cei suiți îi pogoară ca să fie de pildă și de învățătură nouă, să cunoaștem, că nu avem nimica pre lume fără numai lucruri bune. Cu toate că cei buni vedem că au sfârșit bun și lăudat, iară ce răi rău s-au sfârșit, după cuvântul proorocului la psalm 33 zicând: moartea păcătoșilor este cumplită – iată că ne-am milostivit să-i ridicăm osânda și să-i dăm slobozenia ca să se înfățișeze înaintea domniei tale cu numele lui adevărat de: Mihai Eminescu.

— Mihai Eminescu? strigă necunoscuta cu țipăt sugrumat de lăstun deasupra apei.

— Ține-o, mă, că se prăbușește, bombăni Țurcan la urechea lui Dan.

Ea murmură încă o dată cu o surprindere răspândită pe întreaga-i față:

— Mihai Eminescu?

Cu ochi pironiți în gol, ca și cum ar căuta în trecut să-și aducă aminte de ceva, porni apoi, cântat și cristalin să rostească, fără șovăire, cuvânt după cuvânt, aruncate ca mărgăritarele într-o cupă de cristal:

*Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este,¹
Lume ce gândea în basme și vorbea în poezii;
O! te văd, te-aud, te cuget, tânără, și dulce veste
Dintr-un cer cu alte stele, cu alte raiuri, cu alți zei.*

una după alta, cele douăsprezece strofe, până la:

*Suflete, de ai fi chiar demon, tu ești sfântă prin iubire,
Și ador pe acest demon, cu ochi mari, cu părul blond.*

în tăcerea încremenită a tuturor, afară de a lui Neagoe, care murmură la urechea lui Ciocan:

— Tu înțelegi ceva, măi Ciocane, din ce, ciorile, bâiguie muierea asta?

Când necunoscuta sfârși, tot el se repezi:

— Frumos ați glăsuț, onorată doamnă, dar musai că trebe să fie pe păsărește.

Fără să-i dea vreo atenție, necunoscuta strânse cu putere mâna poetului:

— Eminescu, dumneata ești Mihai Eminescu! Te urmăresc încă din *Familia*². [Venera și Madona](#) e una din poeziile cele mai frumoase din câte am citit. Te admir și sunt fericită că te cunosc.

Eminescu rămase înțepenit, așa că Tancu trebui să-l împingă din spate, șoptindu-i:

— Du-te, mă, și zi-i mulțam frumos doamnei.

El făcu un pas și-i sărută mâna.

— Iacă [strolea](#)! se minună Neagoe. Știam noi că mere tot prin lună și că toacă versuri, dar nu cugetam că le și publică și că plac la doamne – că eu, drept oi

spune, că n-am înțeles nimic.

Vorbele lui cădeau însă ca un bâzâit supărător de bondar. De emoție, poetul uitase să dea drumul mânei necunoscutei; trăgându-și-o, în sfârșit, ușor și așezându-și o buclă ce-i cădea peste ochi, ea spuse:

— Te-am cunoscut duminica trecută și de abia acum aflu că ești poetul, pe care tot Iașul îl admiră.

Apoi cu violoncelul patetic al glasului, cu care îi spusese „cât de rău îmi pare că pleci” adăugă:

— Ce de timp pierdut! O săptămână!

cu o privire visătoare peste vreme, și cu o profunzime de regret, pe care o strecură în toți. Chiar și Neagoe dădu din cap a mirare; astfel de cuvinte nu auzise de la „mândrele” lui din Șălimbar, nici de la fetele de pe Ring. Numai după ce-și reveni, se repezi cu o vorbă „hâtră”, cum le numea el:

— Noi nici nu cugetam că l-am pedepsit așa de strașnic duminica trecută, că musai că-l slobozeam. Așa trebe că i-a fost scris să fie, să afle numai azi cât îl admiră doamnele de la Iași.

Se întrerupse:

— Noa-zău! dar noi nici nu știm cum vă numiți, că tot nu ne vine să credem că sunteți Ida Schwartz, mai ales că aveți capul plin de poezii.

Necunoscuta râse:

— Ai dreptate, încuviință ea, cartea domnească mă dezleagă și pe mine; dar tare mă tem că ați tras o spaimă bună.

— De ce? întrebare câțiva cu jumătate de gură.

— Pentru niște voevozi, logofeți și boieri veliți ca dumneavoastră Ida Schwartz nu era chiar un plocon domnesc... Mărturisiți, că-i așa?

Codindu-se, tinerii se îndemneau unul pe altul.

— Mult aș vrea să știu, de pildă, ce a spus domnul Neagoe după ce am plecat?

— Apoi ce să spună? interveni glumeț Chibici. Tună, noa-zău, ciorile... și o fi amestecat poate și câteva prescuri și biserici, cum îi e obiceiul la zile mari.

Femeia râse.

— Aș fi voit să-i văd cum îi șade mâniat.

— Apoi de asta nu-i lipsă, că Neagoe se mânie, când nici nu gândești.

— Să nu-mi uit vorba și să vă dezleg de pedeapsa cartei domnești. Eu nu sunt Ida Schwartz ci doamna Veronica Micle de la Iași.

— No, sfântă născătoare! că și asta-i încă una! exclamă descumpănit Neagoe; nu-ți fi fiind cumva rudă cu domnul profesor Miclea³ din părțile Feleacului.

— Ba sunt chiar soția lui.

Dacă Maria Theresia s-ar fi pogorât de pe soclu printre dânșii, tinerii n-ar fi fost mai uluiți. Amuțiră; chiar și Neagoe își pierduse cumpătul. Felul lui sumar cu femeile, brutalitatea cuvintelor fără ocol îi aduseseră până acum succese numeroase în lumea fetelor de magazin și-i făcuseră reputația de cuceritor. Băiat de țăran, trăit prin internate și cu burse, el crescuse însă în respectul ierarhiei dascălești așa că în ochii lui „domnul profesor” era o persoană venerabilă, de neatins; libertățile de vorbă ce-și îngăduise față de soția „domnului profesor” i se păreau acum adevărate crime. Nu numai că-și pierdu aerele de „cuceritor”, ci se simți aruncat chiar dincolo de limita sficiunii îngăduite unui flăcău atât de chipeș și cu mijloace atât de sigure în altă lume. Nu mai găsiră nicio vorbă; tot Veronica trebui să-i scoată din încurcătură:

— Am venit, încep ea legănat, numai ca să vă spun că nu pot merge cu dumneavoastră în excursia plănuită, oricât mi-ar fi fost de plăcut să vizităm împreună taberele lui Kara-Mustafa și ale lui Sobieski. Trebuie să însoțesc pe bărbatu-meu la Mödling la un fost camarad al lui de la Politehnică. Îmi pare rău că n-am avut cum să vă înștiințez din vreme. N-aș voi să vă stric excursia.

Ușurați ca de o povară, tinerii se crezură obligați să-și arate părerea de rău. Chibici mormăi:

— E și domnul profesor la Viena?

— Da.

Tăcere lungă, grea.

— Vă urez primblare frumoasă și salutați și pentru mine locurile pe unde au poposit ostașii lui Duca și Șerban-vodă. Trag nădejde ca în altă duminică să facem o excursie împreună tot atât de interesantă... Pe mine mă așteaptă bărbatu-meu în

piața Sfântului Ștefan. Dacă vreunul din dumneavoastră binevoiește să mă întovărășească până acolo mi-ar face plăcere.

Propunerea se îndrepta tuturor, dar ochii căutau numai spre Eminescu; cum nimeni nu mai era bucuros să o însoțească, îl împinseră pe dânsul:

— Onorată doamnă, spuse Neagoe, ca să nu tacă, Eminescu o să vă însoțească.

— Nu știu dacă o vrea, se răsfață ea. Văd că dumnealui nu spune nimic.

— E sfios, doamnă.

— Mare cusur, glumi ea.

Își luă apoi rămas bun de la ceilalți.

— Nu uitați, onorată doamnă, încheie Neagoe slugarnic, să prezentați omagiile respectuoase „domnului profesor”, nu numai din partea noastră ci din partea întregii studențimi ardeleno și bucovinene. Noi știm că dumnealui e un fiu al Ardealului, care se străduiește să-i lumineze pe cei din Principate, ca toți marii noștri dascăli, de care ei au atâta lipsă...

Veronica îi opri avântul:

— Negreșit, negreșit, și dispăru făcându-le prietenos cu mâna.

-
1. *Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este...* - începutul poeziei *Venere și Madonă*, prima poezie de Eminescu publicată în *Convorbiri Literare*, pe când poetul avea 20 de ani și era student la Viena.△
  2. *Familia* - revista în care a debutat Eminescu și unde-și publica poeziile în adolescență.△
  3. *domnul profesor Miclea din părțile Feleacului* - [Ștefan Micle](#), soțul Veronicăi, era profesor universitar de fizică și rector al Universității din Iași; era ardelean la origine, din satul Feleac de lângă Cluj.△

XI

Rămași singuri, Veronica privi la ceas:

— Nouă jumătate. Până la zece, dacă nu ai alte treburi, am putea face câțiva pași prin *Volksgarten*.

— Foarte bucuros, doamnă, am tot timpul liber, îi răspunse Eminescu patetic, ca și cum i-ar fi spus: „puteți dispune de toată viața mea”.

Intrară tăcuți în *Volksgarten*; deși vioaie, știind să înfrunte o conversație cât de anevoioasă și să o ațâțe chiar, se tulbură și ea.

— Te văd mișcat și mi-ai trecut și mie emoția, ca o boală molipsitoare, mărturisi ea râzând. De ce ești atât de mișcat?

Eminescu roși și încercă să-și ascundă rana.

— Dumneavoastră, doamnă...

— Vorbește cu mine moldovenește; nu uita că ești de la Botoșani și eu de la Iași.

— Știți că...

— Știi...

— Dar de unde știți... știi că sunt din ținutul Botoșanilor?

— Ba că n-oi ști!

— De unde?

— Pentru că, după cum ți-am spus, te urmăresc de la primele dumitale versuri din *Familia*; pentru că *Venera și Madona* ne-a fermecat pe toți... Dar te întreb încă o dată de ce ești atât de mișcat?

— Probabil, minți el, din deșertăciune literară... Când am văzut... că-mi cunoști versurile, că le știi chiar pe de rost, mi s-a răscolit deșertăciunea, că, deși scriem pentru noi, ne place să fim citați și mai ales înțeleși.

— Ai zis bine: citați și înțeleși; căci prietenii dumitale nu se pare că te citesc, și nici că te înțeleg...

— Nici nu prea știau că public; bănuiau că fac poezii, și de aceea îmi spuneau cu indulgență prietenească „poetul”, cum ai spune „zăpăcitul”.

Ea râse.

— Și nu te citește nimeni aici?

— Cred că nimeni.

— Nici „demonul cu ochi mari, cu părul blond?”

— A murit, zise el la întâmplare.

— A!

— Mi-aș permite, doamnă, o întrebare...

— Ascult.

— Ca să fi urmărit poeziile mele și ca să le spuneți cu atâta simțire, trebuie să faceți și dumneavoastră.

Ea se alintă:

— Poezii faci numai dumneata; eu fac poate versuri, ca să-mi treacă de urât. Pe ale mele nu le citește chiar nimeni.

— Nici domnul profesor...?

— Ștefănuță! râse ea voios. Bărbatu-meu nu citește versuri. E drept că le prețuiește totuși mai mult de cât prietenii dumitale.

Apoi după o tăcere de câteva clipe:

— De când am aflat cine ești mă chinuie remușcarea că nu te-am recunoscut chiar din momentul când te-am văzut întâiași dată. Mi-am dat seama că ești altfel decât ceilalți, dar nu mi-a trecut prin gând că ești chiar Eminescu; te credeam plecat în țară.

— După ce aveai să mă recunoști?

— După fotografie.

— Ce fotografie?

— Fotografia, pe care ai trimis-o domnului Negruzzi.¹

— Ai văzut fotografia aceea?

— Da.

— Cum?

— Auzindu-mă recitându-ți versurile, Miron Pompiliu² mi-a adus-o. Poate că i-am cerut-o chiar eu; nu mai țin minte.

Lui i se păru că se învâртеște lumea cu dânsul; era citit, cunoscut; îi știa versurile pe de rost; ba îi avea și fotografia.

— Se vede că nu seamăn, de nu m-ați recunoscut.

Tăcere. Ea îl privi lung.

— Să ne așezăm pe o bancă.

Șezură câtva timp, vinovați.

— Aș îndrăzni să vă rog să-mi spuneți ceva din versurile dumneavoastră, încep eu.

— Dumneata îi fi îndrăznind să-mi ceri, dar eu nu îndrăznesc să-ți spun.

— Dar dacă aș stăruî în rugămintea mea.

— Poate că aș asculta-o cu o singură condiție.

— Care?

— Să-mi citești mai întâi dumneata.

Eminescu nu se lăsă rugat. Se scotoci prin buzunar, și dintr-un teanc scoase o foaie de hârtie scrisă mărunt.

— E o poezie pornită mai de mult, dar la care mai lucrez și acum de câteva zile. Se numește [Făt-Frumos din tei](#).

Cu glas legănat și melodic se puse apoi să citească:

— *Blancă, află că din leagăn
Domnul este al tău mire,*

*Că născută ești, copilă,
Din nevrednică iubire.*

strofă după strofă. La versurile:

*Și-o cuprinde de călare,
Ea se apără c-o mână,
Însă totuși lui se lasă,
Simte inima că-i plină,*

*Și pe umăru lui cade
Al ei cap cu fața-n sus;
Pe când caii pasc alături,
Ea-l privea cu suflet dus.*

simți că femeia de alături, de pe bancă, stătea gata să-i cadă și ea pe umăr. Când isprăvi, ochii Veronicăi erau plini de lacrimi.

— E nespus de frumoasă. Ești un mare poet.

Cum nu știa ce să răspundă, el căută să lunece în amănunte lăturalnice:

— Poezia a ieșit dintr-o întâmplare. La noi, la Dumbrăveni, unde mi-am petrecut copilăria, boierul Balș³ s-a însurat cu o cântăreață germană de la Opera Imperială din Viena. Cântăreața și-a adus cu dânsa o nepoată, fire zvăpăiată și iubăreață, care n-a găsit nimic mai bun de făcut decât să se îndrăgostească de un flăcău chipeș Hodoroabă. Înțelegându-se cu dânsul, porni într-o duminică dimineață la primblare pe un armăsar negru, căruia îi dădu drumul la Verești, unde o aștepta flăcăul, iar ei trecură apa Sucevei, dincolo, în Bucovina. Calul o luă la goană înapoi și, alb de spumă, se întoarse singur acasă, nechezând la poarta castelului până ce i s-a deschis. Când am plecat de la Dumbrăveni la Ipotești, am scris cu creta pe poarta curților versurile:

*La castel în poartă calul
Stă a doua zi în spume.
Dar frumoasa lui stăpână
A rămas pierdută-n lume.*

pe care tata le-a șters „ca să nu se supere Bălușoia”.

În entuziasmul lui, îi citi și strofele din varianta pe care o pregătea. Veronica se scufundă și mai adânc în farmecul armoniei variantei; nu se putea desprinde din legănarea cuvintelor; în liniștea matinală a Volksgartenului i se părea că aude chemarea cornului:

*Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai-aproape.*

În poezie se regăsi pe dânsa, așa cum se cunoștea bine, cu instinctul de felină disponibilă dragostei, oricărei dragoste, cu atrageri și respingeri:

*Cu o mână îl respinge,
Dar se simte prinsă-n brațe.*

*De-o durere, de-o dulceață
Pieptul, inima-i se stânge.
Ar striga și nu se-ndură.
Capu-i cade pe-al lui umăr...*

Era ea! era sufletul ei! Cum de o zugrăvisese aut de bine, înainte de a o fi cunoscut? Nu se gândea că în Blanca se fixa elementul esențial al sufletului feminin, de acum și de totdeauna, din care ea nu era de cât un exemplar întâmplător...

Ca să alunge tăcerea plină de emoție, ce-l apăsa mai mult decât îl bucura, Eminescu reveni la rugăciunea de la început:

— Acum că mi-am citit chiar și versurile neisprăvite, aș dori să vă împliniți făgăduința.

— A, nu! izbucni ea cu vioiciune. Nu se mai poate după ce te-am ascultat pe dumneata. O lună nu vreau să-mi mai cânte în urechi decât armonia versurilor ce mi-ai citit.

El stăruie, cu umilință și căldură și cu o dorință sporită de rezistența întâmpinată.

— Nu, se încăpățână ea, fără să-și dea seama că în acea clipă intra în rolul Blancei, al femeii eterne:

Cu o mână îl respinge...

Nu vrea; dar la rugămintea lui tot mai hotărâtă, ea începu să se simtă:

*...prinsă-n brațe.
Ar striga dar nu se-ndură.*

Cedă. Actul instinctiv al refuzului și al primirii se împlinise după ritul milenar.

— Bine, se învoi ea; dar să știi că-i vina dumitale.

El își încordă atenția.

— Nu-mi aduc acum aminte decât de niște versuri cu titlul La portretul unu poet compuse, nu prea de mult, la portretul închipuit al unu poet tot atât de închipuit.

Roși puțin; împinse o frunză moartă cu vârful pantofului și, cu ochii pierduți în zare, murmură:

*Privindu-ți fața de farmec plină,
Luci o rază în al meu sân.
Crudă fu însă a ei lumină
Din pieptu-mi scoase un lung suspin!*

*Dară suspinul ca nălucire
Zbură ca vântul ce a adiat,
N-a zburat însă și acea simțire
Ce-adânc în suflet l-a deșteptat.*

*Și acum mă-ntreb eu: simțind adânc
Cum de se naște pentr-un portret?
Căci nu văzusem ochii tăi încă,
Știam atâta că ești poet!*

Își netezi cu mâna bucelele blonde, apoi își resfiră degetele în aer.

— Simple încercări, încheie ea.

Lui i se păru că visează; versurile îi erau închinat; trăia o frântură de basm. Ornicul unei biserici bātu o jumătate. Tăcu.

— Zece jumătate? întrebă ea.

Poetul controlă.

— Unsprezece jumătate.

Uitaseră de vreme.

— Am întârziat.

Eminescu se sperie.

— Iartă-mă, te rog, doamnă, am pierdut rostul timpului citindu-mi poeziile. Nu-mi închipuiam că e așa de târziu. Ce o să spună „domnul profesor”?

Veronica nu părea totuși îngrijorată.

— N-ai nicio vină. Eu te-am rugat să-mi citești; ești vinovat doar numai pentru că m-ai făcut să spun și eu versuri de ale mele, când nu se cuvenea să stric impresia poeziilor dumitale.

Apoi:

— Să mergem.

Pornind, ea îngână:

*Iar ei trec, se pierd în codri
Cu viața lor pierdută —*

luând în vârful pantofilor frunzele moarte. El reveni asupra îngrijorării lui:

— Ce o să zică domnul profesor?

— Domnul profesor n-o să zică nimic.

— Așteaptă de un ceas și jumătate și, cum până la Sfântul Ștefan mai facem o jumătate de ceas, o să fie două ceasuri.

Ea îl maimuțări:

— O să se facă două ceasuri, ca și cum i-ar fi spus:

— Ei și dacă o să întârziem două ceasuri?

El nu-și afla locul; voia să zorească pasul.

— Nu te grăbi așa, că nu mă pot ține după dumneata.

Ascultă.

— Îmi pare că te cam temi de „domnul profesor”? glumi văzându-l atât de zorit.

— Am întârziat prea mult.

— Ștefănuță nu sperie pe nimeni.

— ?

— Când o să-l cunoști, o să vezi ce om bun e. O să-ți schimbi părerea de dânsul.

— N-am nicio părere, doamnă.

— Vă văd pe toți speriați: domnul profesor în sus și domnul profesor în jos, parcă Ștefănuță ar mânca oameni.

Eminescu tăcu.

— Ai spus ceva?

— Nimic.

— Știi că se tot vorbește că e mai bătrân decât mine, ca și cum o diferență de câțiva ani ar avea vreo însemnătate.

Eminescu tăcu din nou; el nu se gândea la asta și nici n-auzise nimic. Atmosfera de exaltare din *Volksgarten* dispăruse. Veronica nu vorbea decât de bărbatu-său; îl surprinseseră mobilitatea și inconsistența ei.

— Ai să te convingi de câtă bunătate e în el – și de cât mă iubește.

El tăcu.

— Nu poate exista o iubire mai mare de cât a lui, stăruie ea din nou.

Cu ochi hoinari, el căută spre ornicul unei biserici întâlnite în cale; mai trecuse un sfert de ceas.

— Cum se vede, ești tot grăbit?

— A mai trecut un sfert de ceas și drept să vă spun mă tem să nu se supere domnul profesor.

— Nu-ți fie teamă.

— N-ar fi mai bine să ne oprim întâi în *Dianagasse*?

— De ce?

— După ce o fi așteptat câțiva în piața Sfântului Ștefan, domnul profesor s-o fi întors poate acasă.

Ea își alintă capul.

— Și pentru ce-ți închipui că nu mai așteaptă în piața Sfântului Ștefan?

— Pentru că nu putea aștepta două ceasuri în fața unei biserici.

Ea îl amenință cu capul:

— Și dacă mă așteaptă? Adică dumneata nu m-ai aștepta două ceasuri?

El roși.

— Oricum, *Dianagasse* ne vine în drum, și putem încerca.

— Nu ieși din ideea dumitale. Nu știi ce om e Ștefănuță și cât mă poate aștepta.

El dădu sceptic din cap.

— Spune drept că nu crezi?

— Dacă mă silești să spun drept, iată că spun – nu cred.

— Bine! Prin urmare, nu crezi?

— Nu.

— Atunci pe ce ne prindem? Îi aruncă ea deodată în față.

El rămase fără răsufare.

— Facem o prinsoare. Ce, te miră?

— Nu, dar m-ai apucat fără veste.

— Uite: dacă-l găsim la Sfântul Ștefan și, prin urmare, câștig eu, atunci să-mi transcrii mâine în album poezia, pe care mi-ai citit-o în *Volksgarten*; dar dacă se întâmplă să câștigi, ce să-ți dau?

Lui nu-i veni nimic prin minte. Roși din nou.

— De ce roșești ca o fată mare? Cere ceva, stărui ea să-l chinuiască, numai alint și provocare, cu ochii galeși lipiți de dânsul și cu arcul gurii deschis, brusc, sensual; fruct ce se oferea singur, integral, mâinii ce s-ar fi întins. Lui îi trecu doar prin minte, prostește, să-i ceară voie ca să-i sărute mâna...

— Ei? Își prelungi ea provocarea, trecându-și pe lângă obraz brațul gol, până în cot, rotund, catifelat.

În gest el înțelese o invitație, o provocare.

— Atunci, șovăi el... Dați-mi voie să vă sărut brațul...

Ea și-l retrase ca și cum de-abia atunci ar fi băgat de scamă că e gol.

— Bine; primesc, răspunse resemnată.

Nu mai schimbară nicio vorbă până în piața bisericii, el galben de emoție iar ea cu un zâmbet îndoielnic pe buze. Trecură piața spre o bancă.

— Uite-l, spuse ea scurt.

Un om de vreo cincizeci de ani, mic de statură aproape pitic, cu o barbă destul de lungă, ședea citind un ziar. Când îi văzu, își pături liniștit foaia; se sculă fără urmă de nerăbdare; o învălui în privirea lui ștearsă și blândă.

— Ai venit, dragă? îi spuse el părintește.

Ea îi răspunse scurt:

— Da.

Și apoi, învelindu-l pe Eminescu în plasa privirilor lăncede îi trecu brațul gol pe lângă gură, murmurându-i cu violoncelul profund al glasului:

— Cât de rău îmi pare că am câștigat!

— Ce-ai câștigat? o întrebă domol Micle.

— Să-ți prezint mai întâi pe domnul Mihai Eminescu, poetul de la Convorbiri Literare, despre care ai auzit vorbindu-se atât la noi.

Fără să pară că l-ar cunoaște din nume, Micle îi strânse mâna binevoitor:

— Parcă spuneai că ai câștigat ceva, reveni el la întrebare.

— Dumnealui propusese să trecem mai întâi prin *Dianagasse*, unde credea că te-ai dus ca să nu ne mai aștepți ici în piață; eu am fost de părere să venim de-a dreptul aici. Am făcut o prinsoare și am câștigat-o; o să trebuiască să vină mâine pe la noi să-mi scrie pe album câteva versuri. Nu cred să-i facă prea mare plăcere; prea îl văd mohorât.

— Apoi dacă a pierdut, să vină – de ce să nu vină? Datoriile se plătesc, interveni Micle.

Eminescu stătu câteva clipe aiurit: prinsoarea la care îl silise, provocarea brațului

trecut pe sub buze, regretul ce-i arătase spunându-i „cât de rău îmi pare că am câștigat” și mai răscolitor de cât acel „cât de rău îmi pare că pleci” de duminica trecută, atitudinea față de bărbatu-su, rezezițiunea cu care, ticluind un răspuns, ieșise din încurcătură, îl zguduiseră prea mult pentru a le putea judeca. Numai miere și zâmbet, Veronica vorbea acum cu bărbatu-său:

— Nu ți s-a urât așteptându-mă?

— Nu, dragă. Am citit ziarul ăsta de la Iași. Știi că fratele Petru e tot la mănăstirea Neamț; se vede că nu se întoarce decât la deschiderea cursurilor. Să nu uit să-i scriu zilele astea... Dar tu ce-ai făcut până acum?

— Am stat de vorbă cu studenții, și le-am anunțat ca nu mă pot duce la *Moldauerkapelle*. Ți-au trimis „omagii” respectuoase și și-au exprimat dorința să salute pe domnul profesor. Închipuiește-ți, dragă, că din cei trei ardeleni, unul e din Șălimbar, și doi de la mine, din Năsăud. Apoi, cum am avut plăcere să fac cunoștința dumnealui ne-am mai preumblat prin *Volksgarten* vorbind de poezie.

— Foarte bine ai făcut; așa de rar se întâlnesc poeții! îngădui blând Micle.

-
1. *Iacob Negruzzi* - junimist, redactorul *Convorbirilor Literare*; cât a fost Eminescu student la Viena, au purtat o bogată corespondență. [^]
  2. *Miron Pompiliu* - junimist considerat șeful "caracudei" (junimiștilor care nu scriau, doar asistau la discuții), prieten bun cu Eminescu. [^]
  3. *boierul Balș* - mare boier, stăpân al moșiei Dumbrăveni, în slujba căruia fusese tatăl lui Eminescu, Gheorghe Eminovici. [^]

XII

Zdrr-bum! Se auzi o bubuitură de vagoane aruncate unele în altele cu o violență, de-ai fi crezut că au să se facă țândări. Aiurit, Eminescu scoase capul de sub pardesiu.

— Ce s-a întâmplat?

— Ce să se întâmple? Nimic, îl întâmpină netulburat Nusăm Cucuș. Domnul tren vrea să ne spuie că a sosit în stația Roman și cine vre să se scoboare, e slobod.

Apoi cu mare plecăciune:

— Bună dimineața, coane Mihăiță, bună dimineața; nici nu te mai întreb cum ai dormit, că am văzut și eu cum ai dormit; strașnic somn, urmă el guraliv, plictisit de atâta tăcere, ca un lan de grâu, care pornește deodată să vuiască de vântul intrat pe neașteptate într-însul.

— Bună dimineața, domnule Nusăm, îi răspunse poetul căutând în jur.

— Gol, coane Mihăiță, ca la faliment. S-au scoborât și domnul părinte cu „untdelemnul de ăla bun, franțuzesc” și boierul cela care tot căuta pe jos ceva și domnul avocat; s-a scoborât și cuconița care ținea numai decăt să mă facă „israelit”... Domnul avocat trebuia să meargă la noi la Botușeni, unde ave procese de-ale statului. A lăsat baltă pe domnul stat și s-a dat gios la Bacău cu „grizeta” lui.

— Cu...? hohoti Eminescu. Cu cine, domnule Nusăm?

— Cu grizeta lui... Da’, ci mata n-ai văzut cuconița aceia așa de înțepată, di parcă nu vre să ne vadă? Și poate zâci că nu-i grizetă?

Nusăm nu pricepea că pe Eminescu îl înveselea cuvântul, cules de Ida în cine știe ce fasciculă de roman și scos acum în cinstea lui în locul adevăratei vorbe moldovenești. Domnul Nusăm era pus pe indignare:

— *Ai-vei! ai vei!* Gemea el bălăbănindu-și capul. Cum s-o ticăloșit lumea, coane Mihăiță, pi la București, că pi la noi la Botușeni parcă tot n-a agiuns așa de rău. Auzi mata, femeie măritată de un an se oprește la Bacău cu domnu’ avocat aista, care lasă pe domnul stat pentru ea, iar domnul bărbat stă și o așteaptă pe peron la Iași. *Ai vei! Ai vei!* Psalmodie din nou gata sa-și smulgă părul din barbă. „Țoc-țoc!” Fără nicio rușine, ici pe canapè ca la ei acasă – „Mă iubești?” – „Te doresc” și iar „țoc-țoc” – ptiu!

— Ei, lasă, domnule Nusăm, nu mai fă așa pe supăratul, că-ți plăcea și dumitale să-i vezi giugiulindu-se.

— Iu? Mie? Iu? Se luminează de indignare ca un lampion Nusăm, cum poți mata să zăci o vorbă ca aiasta – dar pe retina lui însângerată se mai zărea încă imaginea lascivă a celor doi îmbrățișați.

Curând reveni la ideea lui ascunsă:

— Coane Mihăiță, să nu-ți iei cucoană din București; ascultă-mă pe mine, că nu-i bine; nu vezi ci lume stricată îi acolo? „Toc-țoc” și „mă iubești?” și ei nici nu se cunosc pe nume...

— N-avea nicio grijă, domnule Nusăm, că te ascult.

— Amu o să spui că mă țin de mata ca scaiu, ori ca [misitul](#) – dar să mă bată Dumnezeu, dacă mă gândesc la aiasta. Am vorbit și cu conu Gheorghieș, și tot așa zăce și dumnealui, că omul nu-i om de cât la casa lui: un bordei să aibă, da' a lui să fie; așa am auzit de la tată-meu Berl și de la tataia matală și de la conu Jurașcu și de la toți bătrânii. Omului îi trebuie o gospodină și o gospodărie.

Eminescu îl privi zâmbind.

— Să mă iertați, da' după ce mi-ai făcut binele cu [patenta](#)¹ și cu pățania din Șelari, și te-am văzut un om așa de bun, iu tot m-am gândit la mata, că nici nu mai puteam dormi de gândul ista. Iu, îs om prost, da' am auzit că mata faci poezii. Cum am agiuns la Botușeni, l-am și întrebat pe Bercu – băietul meu mai mic de la moara lui Abramovici, dacă a auzit de domnul Eminescu.

— Zi de Eminescu, tată, mi-a zâs el. Oamenii mari nu mai sunt „domnul” ca noi ci: Brătianu, Kogălniceanu, Alecsandri... Dacă am auzit de Eminescu? El este deja poetul nostru cel mai mare! Și unde mi s-a pus și a început să zăcă pi di rost la versuri, de am rămas gură căscată... Am întrebat atunci pe Rașelică, fata mē de la externat și numa' ci mi-a adus cartea de citire de la școală mi-a arătat o poezie a matală², să mă bată Dumnezeu dacă spun minciuni. Am întrebat atunci pe gazetarul nostru de la Botușeni, pe Segal, care mi-a zâs:

— Eminescu e dușmanul nostru al israeliților, da' e cel mai mare poet.

Și am mai întrebat la cafînē Modern la Botușeni, și la Iași. Și la București, și pe conu Costică Bobeică și pe conu Oproi și de la toți am aflat că ești om mare.

— Apoi, după cât văd, domnule Nusăm, glumi poetul, te-ai pus să faci o anchetă asupra mea. Te pomenești că ai cercetat și la poliție.

— Nu vorbi așa vorbă, coane Mihăiță, că faci păcat. Ba băiatul lui Mănăstireanu, care învață la Iași la Conservator, mi-a zâs că-ți știe toate poeziile pi de rost și mi-a mai zâs că tăți studenții și tăte duduile și cunoștințele te citesc și te adoră; ba chiar conu Costică Bobeică mi-a zâs că boierii mari de la București, și conu Petrache, și conu Lascăr și conu Alecu și conu Toderiță³ țin la mata; ba că domnul Maiorescu te are ca pe băietul lui că zâce că ești un jeniu. Mi-o mai zâs ei, nu-i vorbă, că scrii la o gazetă numai foc și pară împotriva noastră.⁴

— Ei, ei, se gândi Eminescu, iată că se strică treaba.

— Ba că ovreiul otrăvește pe țărani, ba că-l aduce la sapă de lemn, ba că e un parazit primejdios și conrupe. Parcă eu nu zic tot așa? Da' ci crezi mata că așa s-a născut el, să vândă rachiu și să corupă de plăcere? Nu-i mai bine sa fii prefect ca conu Ioniță Arapu ori procuror ca domnu Filipoi, de cât să fii misit ca Nusăm Cuceș ori crâșmar ca Haim? Apoi s-ar face ovreiul prefect dacă ar putè, și, dacă nu poate, ci să facă? Pământ nu; slujbă, nu, politică nu; face și el ce-i mai rămâne: s-apucă de nigustorie, face misitie, să vârî și el unde găsește loc.

Eminescu se uită la dânsul vesel.

— Ai să spui mata acum că de ce conrupe...? apoi cum să nu conrupă, când nu poate face nimica fără bani? Crezi că eu căpătăm patenta de la Finante – dacă nu te întâlneam pe mata. Și iată că, dacă nu mă agiutai, agiungeam și eu conrupător! Parcă dă cineva bani de plăcere? Dă, pentru că n-are încotro.

Privindu-l prietenos, poetul continua să tacă.

— Amu, să nu-ți închipui că aiasta aveam să vorbesc cu mata. Că n-o să schimbăm noi țara, nici iu la Botușeni, nici chiar mata la gazetă la București. Iu voesc să-ți vorbesc de mata, de-i zâce ce-i zâce; că numai bine am auzit, ba unii zâceau că ești ca Ghete ori ca Haine⁵ la nemți. Și di când am auzit cini ești mata, iu stau și mă tot bat cu gândul: di ci tăta lume trăiești bine la noi și conu Jănica Mănăstireanu și-a mai turnat o păreche de case pe Ulița mari și conu Manolică și-a mai cumpărat o moșie și domnul Cotiugă, care a fost agent la percepție, are azi două dugheni la Sfântul Ilie și o casă boierească pe Cuza-vodă, și nimeni dintr-înșii nu e om mare, nu scrie la gazete, nu face poezii, pe care le învață Rașelică la școală, nu stă de vorbă cu conu Petrachi, nu-l are domnu' Maiorescu ca pe băietu' lui – iar mata stai într-o dărăpănatură de mănăstire? De aceste-s vinovați tot ovreii noștri pumânteni, ori te pomenești că poate Alianța israelită⁶ de la Paris?

Din discreție, lui Eminescu nu-i plăcea să se vorbească de dânsul, și mai ales nu voia să fie compătimit de nimeni.

— Ascultă, domnule Nusăm, îi tăie el, bați drumuri pe care nu le cunoști. Talentul meu poetic, de care ți s-a spus că l-aș avea, dacă îl am cu adevărat, nu-i din cele ce se transformă în bani; dumneavoastră prea le trageți toate spre partea banilor; poezia e tichie de mărgăritar. Statul nu e răspunzător, dacă poetul n-a fost în stare să-și cumpere două prăvălii la Sfântul Ilie; răsplata poetului e întâi de a fi făcut un lucru ce-i place lui, și, pe urmă, că-l citesc tinerii și cucoanele, că-l învață pe de rost duduile și poate îl și iubesc, deși nu l-au văzut.

Ținând să întoarcă lucrul mai mult spre glumă, de teama unei discuții serioase de care se ferea, dintr-un sentiment de demnitate personală, încheie:

— Ce crezi dumneata, domnule Nusăm, că nu înseamnă nimic că Bercu al dumitale știe poezii de ale mele, că Rașelica mă învață la școală? Nu înseamnă cât cele două dugheni ale domnului Cotiugă?

— Iu ți-oi mai spune matale și n-o să mă crezi. Am vorbit și cu duduia Olimpiada... Nu te speria, coane Mihăiță... dar când am auzit că ești poet m-am apucat să o întreb și pe dânsa... Și numai ce a început și ea să deie ochii peste cap și să zăcă de flori albastre, de stele și de aur, că n-am înțeles nimic.

— Pricepi atunci că avem și noi răsplata noastră... Ia vorbește-i de Domnul Cotiugă și să vezi că duduia Olimpiada nu mai dă ochii peste cap.

— Bine, bine, răspuse Nusăm, n-o să deie ea ochii peste cap ca să spună poezii, dar o să se socotească pe urmă că domnul Cotiugă are două dugheni la Sfântul Ilie și o casă boierească pe Cuza-vodă, și, când o fi pe ales, mare lucru să nu aleagă pe boier Cotiugă.

— De asta nici nu mă îndoiesc, domnule Nusăm. Noi n-avem parte de cât de glorie.

— Adică cum vine vorba aiasta: dacă se aduce pe masă o ciorbă, să mă mulțumesc cu aburul și cu mirosul iar domnul Cotiugă să o mănânce? Bună socoteală! Da' iu stau și mă tot gândesc: cum se poate ca într-o țară, în care toți se lăfăiesc, mata o duci din greu și, după atâta învățătură, nu poți zăce: pune-te masă, scoală-te masă, cum zăce domnul Jănică Mănăstireanu; ba aduce și lăutari să-i cânte. Iu, coane Mihăiță, nu zăc: o fi și chestia „israelită” importantă, dar nu-i curat ca tată lume să-ți spuie că ești om mare și să nu te întrebe nimeni ce mănânci.

Eminescu se încruntă.

— Te înșeli, domnule Nusăm, țara nu-mi datorește nimic. Fiecare se culcă în așternutul, pe care și l-a pregătit; dacă îmi lipsește ceva, e pentru că n-am dorit-o eu. Pe om să-l iei așa cum se mulțumește el.

— Adică cum, coane Mihăiță, izbucni evreul uitându-și prudența. Mata să stai în ruini de mănăstire, să n-ai foc în sobă, să n-ai de dat un oghial unui musafir și domnul Cotiugă să trăiască în huzur cu prăvălii și cu lăutari? Apoi aiasta-i dreptate? Că iu chiar mă gândesc să mă duc la București și la tăți miniștrii și și pi la conu Petrachi, și la conu Lascăr și chiar la domnu' Maiorescu ca să spui de la obraz: iu îs un biet misit di la Botușeni, dar tot nu mă lasă inima să știu că domnu' Eminescu stă ca liliecii, pe când dumneavoastră vă lăfăiți numai în palate.

Înveselit dar și mâhnit, Eminescu îl opri:

— Noroc că n-ai să răzbați până la dânșii, că te-or da afară și m-ai face și pe mine de ocară.

— Mai am iu o vorbă și tot nu mă las să nu ți-o spun. Dacă boierii cei mari di la București nu fac nimic pentru mata, m-am gândit să încerc iu. Nu te supăra, coane Mihăiță, da' iu de pe urma tataei matale și a lui conu Jurașcu am mâncat o pâne, și mă pișcă la inimă când văd că nu știi să te rânduiești. Mata faci poezii, te uiți tot la stele și la lună, te lupți cu Alianța israelită de la Paris, dar apa prinde mușiță și boccelele îs nedesfăcute și boarfele aruncate. Nu-i mână de fimeie, care să strângă și să așeze. Îi zăce ce-i zăce, ba că mă vâr unde nu-mi fierbe oală, ba mi-i faci de ocară și-i zăce că umblu după misite, iu tot acolo vin: îți trebui fimeie, coane Mihăiță. Și Ida m-a strâns de pe drumuri, și di prin cafenele și ceainării și acum am casă curată, și chilotă și albituri – păcatele mele, numai pe ea n-o mai am, de-mi vini să-mi ieu lume-n cap. Iu m-am gândit la duduia Olimbiada, că știu că nu umbli după avere, nici după fumuri – îți trebuie o gospodină harnică și cinstită. Dacă nu-ți placi duduia Olimbiada, atâta pagubă să fie! Mai sunt și alte fete.

Trenul se smuci. Privind pe geam, Eminescu îngăimă:

— Pașcani; aici eu schimb pentru Iași.

Se ridică să se scoboare. Repezindu-se la el, Nusăm îi apuca mâna cu emoție:

— Cum, pleci deja?

— Schimb trenul.

Continuând să-i țină mâna într-a lui ca pe a unui copil:

— Nu mi-o lua în nume de rău, coane Mihăiță, că văd că te-ai cam oțărât. Iu am făcut-o din inimă și fără interes. Am crezut că-i bine, ca, ce n-au făcut boierii de Ia București să încerc eu – ca să ai căsuța matale, chiar mai pe la mahala, și în ea o fimeie. Pe mine așa mă taie capul, că omul nu-i mulțămît, de cât când își trage bucuria și năcazul la casa lui. Să știi că nu mă las și, dacă mi-i da afară pe ușă, iu o

să viu pe fereastră; ai să te trezești cu mine la București.

— Las, domnule Nusăm, mai vorbim noi acolo. Rămâi cu bine.

— Să ne vedem cu sănătate și dacă-l văd chiar azi la Botușeni pe conu Gheorghieș, o să-i dau complimente de la mata și o să-i spun c-ani voiajat împreună.

— Bine. Fă cum zici.

-
1. *binele cu patenta* - în romanul *Mite*, Eminescu îl găzduiește pe Nusam Cucuș și îl ajută să-și rezolve problema cu "patenta" unei cârciumi la ministrul de finanțe. [^](#)
  2. *mi-a adus cartea de citire de la școală mi-a arătat o poezie a mamei* - anacronism: poeziile lui Eminescu au ajuns în manuale abia după moartea lui. [^](#)
  3. *conu Petrache, și conu Lascăr și conu Alecu și conu Toderiță* - boieri și politicieni conservatori; primii doi sunt Petre Carp și Lascăr Catargiu, ultimul Theodor Rosetti. [^](#)
  4. *scrii la o gazetă numai foc și pară împotriva noastră* - Eminescu scria în ziarul conservator *Timpul* împotriva acordării cetățeniei române evreilor. [^](#)
  5. *ca Ghete ori ca Haine a nemți* - poezii germani Goethe și Heine [^](#)
  6. *Alianța israelită* - organizație internațională care apăra drepturile evreilor [^](#)

XIII

Urcat în trenul de Iași, nimeri într-un compartiment gol; căuta o singurătate, de altfel, ușor de găsit.

Atingându-l într-un punct nevralgic cu atât mai sensibil cu cât nu obișnuia să arunce răspunderea pe alții ci și-o lua asupra-și, vorbele lui Nusăm îl zguduiseră. Nu învinuia „statul” sau pe „boierii de la București” ca Nusăm. Nimeni nu-i datora nimic. Bunurile vieții se cuceresc. Cum nu dorea nimic – era firesc să nu aibă nimic. Nu cerea socoteală nimănui, nici chiar lui însuși, decât doar când vreun naiv ca Nusăm îl așeza brutal dinaintea realității, de care abia atunci își dădea seama cu sentimentul incapacității lui de a-și rânduia viața materială. Putea Nusăm să n-o conceapă decât sub forma unei căsuțe cu o glastră de flori la fereastră și cu o femeie în dosul ei, destinul lui era să umble până la moarte cu carul cu boarfe din cameră cu chirie în cameră cu chirie, fără puțința și nevoia confortului. N-avea instinctul posesiunii: doi metri de pământ și atât. Până la cei doi metri finali se desfășoară, e drept, existența, pe care unii o mobilează cu satisfacții și perspective îndepărtate, dar pe care el n-o privea decât ca un scurt și indiferent provizorat. Cum nu simțea de la sine contrastul dintre mizeria sa și belșugul altora și în indignarea cunoștințelor citea mai mult intenția de a-l jigni, compătimirea misitului îl umpluse la început, ca de obicei, de amărăciune – sentiment fugar ce nu rezistă reflecției. Strigăt al unui suflet cinstit, revolta lui absurdă împotriva „statului” și a „boierilor” sfârși chiar prin a-l înduioșa. Orice amărăciune îi dispăruse; se îmbună și se scufundă în vechea lui nepăsare de sine.

Privi afară; fuseseră ploi mari; bălți rămase după inundații, cu apă stătută, pământuri sterpe, dealuri lutoase, miriști chele, bolnave – impresie de sărăcie și urâciune a naturii; gări mici, târguri ovreiești lângă gări, bordeie acoperite cu stuf. La una se descoperise, de curând, o stație preistorică și învățații și începuseră să sosească: preistoria nu era însă în pământ ci deasupra...

Trase storul ca să nu mai vadă urâtenia peisagiului și se adânci în propriul lui trecut. Cetatea cezaro-crăiască îi apăru într-o realitate mobilă; timpuri de poezie și de exaltare lirică. Nu-și mai amintea de neprimirea banilor la vreme, de posturile silite și de împrumuturile umiltoare; pretutindeni lumina soarelui tânăr. În singurătatea compartimentului viața lui de după întâlnirea cu Veronica i se arătă într-o viziune paradisiacă, în care amănuntele nu se desprindeau, succesiv, în relief lor strict, ci se învălmășeau într-un vârtej de pulbere siderală, de sori rotitori, de aureole; realitatea se transfigura, astfel, iar momentele se topeau într-un singur focar orbitor. Impresia fusese cu atât mai zguduitoare cu cât dragostea lor nu avusese preliminarile obișnuite și nu trecuse prin popasurile incertitudinii, cu ațe

de slabă lumină strecurate printre negure masive: se uită la mine sau nu? m-a înțeles sau nu? mă iubește sau nu? – fază de zbucium și de insomnii, esențială firii lui frământate de setea de-ndoială. Intrase brusc în ploaia razelor perpendiculare. Nici n-apucase să se dumirească și se și văzuse în proiecția luminii crude: îl impresionase înainte de a fi știut cine e, și ea îl îndrăgise înainte de a-l fi văzut. Deși-l umpluse de mândrie, spovedania Veronicăi îl lipsise însă de bucuriile nesigurantei. Pentru a-și regăsi climatul necesar, se puse repede să și-o creeze. Nu i uitase privirea dintâi plină de vibrația pasiunii, nu uitase nici pateticul violoncelului, cu care îi spusese: „cât de rău îmi pare că pleci”. Tonul îl răscolise, dar îndoiala îl făcuse să o urmărească și să afle că privirea ei avusese aceeași stăruință și față de Neagoe și cuvintele, fără să le fi auzit, aceeași provocare, în el, prețuise poetul, în Neagoe, bărbatul; luptă inegală la o femeie, a cărei privire constituia în sine un act carnal și a cărei esență era disponibilitatea amoroasă, ceea ce, într-un fel, nu-i plăcea. Alintul continuu, trecerea pendulară de la îndemn la refuz, i se păreau elementul principal al eternului feminin, pe care, înainte de a o cunoaște pe Veronica, îl fixase, moral, sub forma contrastului, a contradicției, a incertitudinii; fizic, sub forma unui trup mic, a unui chip mai mult de păpușă, cu ochi albaștri, și ploaie de păr auriu.

Porniră chiar a doua zi prin Viena, pe care unitatea de simțire îi făcea să o revadă cu emoția inițierii. Începură cu monumentele gotice, [catedrala Sfântului Ștefan](#), [biserica Minorităților](#), a Sfintei Marii de la țarm; cercetară apoi înflorirea barocului în [biserica Sfântului Carol](#), în [bisericele Iezuiților](#) și a Franciscanilor, într-o parte a [Hofburgului](#), în castelul de la [Schoenbrunn](#), la [Belvedere](#), în palatele [Schwarzenberg](#), [Harrach](#), [Kinsky](#), [Lichtenstein](#), al Academiei de științe, în vechea Universitate, în [palatul de iarnă](#) al lui [Eugen de Savoia](#) – cu plafoanele somptuoase ale lui Daniel Grau, [Pozzo](#), [Solimena](#), [Luca Giordano](#), [Donato d'Allio](#) și Rothmayer. Nu ocoliră nici Viena nouă de pe [Ringstrasse](#), cu [Opera](#), [Parlamentul](#), [Burgh-teatrul](#), [Votivkirche](#), [Primăria](#). Vizitară casele în care au locuit [Beethoven](#), [Schubert](#), [Haydn](#), [Mozart](#); petrecură ceasuri lungi în parcurile din jurul Vienei, la [Schoenbrunn](#) și [Prater](#). Apucând prin [Cantacuzinostrasse](#), ajunseră într-o zi pe locul taberii lui Șerban-vodă, la [Meidling](#), cu apa Vienei în stânga, cu râulețul [Liesing](#) în dreapta, în spate cu dealurile prelungite din munții Vienei, unde la marginea pădurii, pe colina [Tivoli](#), voievodul a așezat în mijlocul taberei, pentru slujba liturghiei, o cruce de stejar găsită, după plecarea turcilor, de o femeie ce strângea lemne de foc. Pe locul crucii dispărute, comuna Viena a ridicat o capelă numită de popor [Moldauer-kapelle](#), plină de icoane și alte obiecte religioase. Excursiile lor se prelungeau uneori pe valea Vienei la [Ober și Unter St. Veit](#), la [Hütteldorf](#) și la [Newwaldegg](#) și [Potzleindorf](#); odată îi apucase seara la [Sievering](#), și altă dată la [Grinzing](#) și la [Nussdorf](#), în grădinile pline de muzici și de perechi de îndrăgostiți; într-o după amiază se urcară și pe [Kahlenberg](#), de unde se adânciră extatic în priveliștea neuitată a cetății imperiale și a Dunării albastre.

...Totul se desfășura acum în amintire ca într-o feerie cosmică: cu atrageri și respingeri, cu alintări și cu răsfățuri, cu priviri lipite de dânsul, punct definitiv ales și posedat și apoi cu rezezi lunecări alături sau mai departe spre alte țeluri, spre alți oameni. Îi reveni în minte o scenă dintr-o cafenea. După ce-l priviseră îndelung, ochii Veronicăi se lăsară pe un ofițer de la altă masă, cu atâta neclintire încât și Micle le observase stăruința; ea își continuă jocul până la plecarea stânjenită a ofițerului. Abia atunci își retrase și ea privirile ca o pisică ghearele; când le slobozi din nou, le simți pironite asupra lui cu aceeași sugestie de posesiune ce-l atrăgea și respingea. La masa lor de la restaurant sau de la cafenea, începuseră să se arate din când în când și câțiva studenți bucovineni și ardeleni, și chiar cunoscuți de ai lui Micle din timpul studiilor la Politehnică. Veronica îi privea pe rând cu răsfăț și se cheltuia în entuziasm pentru preocupările lor; studenților de la „drepturi”, nu le vorbea decât de [pandecte](#): a doua zi discuta de chimie sau de ori ce altă știință, după om, cu același interes pasional. Cochetărie înăscută sau numai instinct de sociabilitate? Nu știa sigur. Sub impresia momentului, înclina când spre o părere, când spre cealaltă într-o nesiguranță de apreciere ce-l ținea pururi încordat.

Nu avusese nicio inițiativă așa că femeia rămăsese poate uluită. Se rătăcise doar în privirile ei, în gingășia întregei ei făpturi, se exaltase cu dânsa în reverii poetice, îi făcuse versuri, i le citise pe ale ei, făuriseră planuri himerice, se primblaseră fantomali pe cheiurile Dunării și prin parcurile Vienei, contemplaseră amurgurile și suspinaseră sub razele tuturor fazelor lunii – dar brațul gol rămăsese tot nesărutat, până ce, toamna înaintând, s-a acoperit, fără să-și mai aștepte omagiul. Prinsoarea pierdută de la început părea pierdută pentru totdeauna.

Cu puterea fanteziei lui de a crea situații, care n-au existat, de a-și substitui închipuirile realității, de a trăi o viață imaginară ca și cum ar fi fost aievea, într-o noapte de insomnie, romanul lui cu Veronica i se dramatizase în minte sub formă atât de hotărâtă încât era convins că-l și trăise.

Ideală și pură, dragostea îi amortise totuși scrupulele morale; a iubit-o și l-a iubit. Într-o seară, pe când se scobora de la dânsul din *Landstrasse*, auzise din gura unei femei din popor cuvântul cu care morala îi pecetluia fapta; aruncat la întâmplare, el i se împlântase în ureche, și apoi, oaspe nepoftit, o urmărise pe uliță și urcase scările din *Dianagasse*; în dormitor, își vestise prezența la zvâcnirea timpanului și a tâmplei umezită parcă de o spaimă. Ar fi voit să-l lase la ușă, dar i se cuibărise în conștiință, împiedicând-o să-și mai sărute bărbatul. Stingând lumina se întinsese pe pat și întâmplările ultimei luni i se perindară pe dinaintea ochilor... Îl iubise oare cu adevărat după fotografia adusă de Miron Pompiliu – ori se entuziasmase sentimental numai pentru poeziile lui? Nici ea nu-și dădea seama. Știa că mâinile li se atinseseră fără voie și se retrăseseră la început cu dușmănie; simțindu-i într-o seară suflarea mai caldă pe spate, pe când îi întorcea foile Nocturnei lui Chopin,

goi ca ochii statuilor antice, ochii li se însuflețiseră brusc. O nesimțită pânză de funigei îi învelise, astfel, într-o plasă; dulceața de a fi mereu împreună, de a se lăsa legănați pe aripi nevăzute, îi cucerise tot mai mult, până ce, într-o zi, fără nicio pregătire, el o sărutase pe umărul gol, spunându-i simplu:

— Veronico, te iubesc.

Speriată, se dăduse un pas îndărăt și privise spre dânsul ca și cum abia atunci l-ar vedea întâi; i se păruse altul, sculptat de o daltă nevăzută; într-o clipă, asistase la o [epifanie](#). Își adusese aminte de un basm¹. Ospătând într-o noapte la umbra unui copac pe un tânăr ostenit, și, petrecându-i apoi în somn mâna pe trup, o bătrână vrăjitoare dăduse peste urma codiței; ospătase pe diavol.

— „De ăștia mi-ai fost, jupâne?” îi spusese ea. Ai să-mi plătești cina.

— În ce chip, babo? mormăise ghiduș flăcăul.

— Să mă iei în cârcă prin văzduh.

— Uite, măi, cum se dă la băieți! Hai, urcă-te să văd cum te-o prinde. Țin-te bine, babo!

Zis și făcut; dar, de cum i se urcase pe grumaz și se înălțaseră, cărnurile babei începuseră să i se topească; nu mai era babă ci zână; sub ploaia lumii, perechea se ridicase, astfel, în cerul străveziu, întovărășit în ascensiunea ei cosmică de rotocolul armonic al plantelor.

Pluteau, pluteau prin inelele lui Saturn și prin pulberea siderală a Căii laptelui, de unde Pământul părea un strop de noroi. Lunecaseră în legănare de sunete și de arome, până ce pumnalul primului cocoș spintecase văzduhul cu o dâră de sânge; prăbușiți prăpăstios prin spațiu, călătorii se treziseră din nou la umbra copacului: ea, o bătrână cerșetoare, el, un tânăr ușernic. Veronica nici n-avusese nevoia împerecherii pentru a călători în lumi astrale. Fusese de ajuns să-i spună:

— Veronico, te iubesc.

pentru ca dragostea lor să se transubstanțializeze. Sufletul și trupul i se prefăcură îndată; pe fundurile clare răsări o pădure de coralii, pe sâni îi înfloriră maci roșii. Se crezuse până atunci un obiect domestic, o chibritelniță, o scrumieră, o jucărie și iată că, devenită far, ea lumina peste valuri, departe, corăbiilor primejduite; se crezuse un mic ceasornic cu tictacul molcom, și iată că, turbină, împrăștiată la mii de kilometri forța electrică; prin inimă îi trecea uriașa curea de transmisiune a vieții universale, în drumul de la neant spre energia pură; se crezuse un glas pierdut în văzduh și iată că, țipăt de sirenă, spinteca negurile și făcea să răsune depărtările.

Fusese de ajuns ca pietricica albă a cuvântului „Veronico, te iubesc” să cadă în apele sufletului ei, pentru ca, dezlănțuite, undele să facă ocolul întregului univers. Chemării lui nu-i putuse decât răspunde:

— Și eu pe tine, Mihai.

...Ca în vis, urcase, așadar, treptele casei, din *Landsgasse*, la îndemnul unei datorii dincolo de legi. I se dăduse fără nicio oprire și ieșise, fără nicio îndoială asupra faptei sale. La scoborâre portăreasa o arătase cu semne din ochi unei prietene:

— *Sehen Sie noch eine Dirne*².

Nici nu-și dăduse seama cum ajunsese în stradă, mânată din spate, pentru a se regăsi în cadrul familiar al căsniciei sale. Fusese de ajuns un singur cuvânt ca să-i trezească forțele ascunse ale senzualității și să i le dezlănțuie furtunos; un alt cuvânt i le spulberase acum și o integrase în realitatea vieții morale. Alături, auzea răsuflarea egală a lui Ștefănuță; cum de-și uitase datoriile față de dânsul? Trăise o viață nepătată, cu fruntea sus, între soț și cele două fetițe; de azi înainte nu-și va mai putea apropia de gura lor buzele mușcate și însângerate de patimă. Nu-și va mai putea așeza capul pe pieptul lui Ștefănuță fără să simtă ferul roș al cuvântului:

— *Die Dirne*³.

Gâtul i se uscă; cuvântul îi răscolea măruntaiele ca un plug; se înăbușea; palidă, se ridică dintre perine, se plimbă tulburată; ar fi vrut să treacă în odaia lui bărbatului său, dar o ardea încă pielea mușcată de dinții lui Mihai; din oglindă zări privirea ironică a portăresei, arătând-o prietenei sale:

— *Die Dirne!*

Urca și ea pe furiș scările hotelurilor cu fața acoperită! E o femeie de rând. Nu e nici farul corăbiilor primejduite; nici turbina forțelor electrice și prin inimă nu-și mai simțea cureaua de transmisiune a vieții universale; – dar nu mai e nici chibritelniță, scrumiera, jucăria modestă a căminului ei adăpostit de furtuni, între îmbrățișarea discretă a soțului și sărutarea fetițelor; rostul ei nu mai e nici universal, nici domestic; împinsă de puterea oarbă a unui singur cuvânt zvârlit la întâmplare, fusese aruncată din orbita rotației ei și crezuse că intră în armonia sferelor cerești; brutal și definitiv, alt cuvânt o prăbușise acum în spațiu, bolid desprins din așezările lui veșnice. Cum nu mai avea ce căuta în celălalt cerc domestic, între răsuflarea cinstită a soțului și coloanele brațelor îngerești ale fetițelor, sticlăta de veronal⁴ venise la timp să destrame această nouă realitate trezită de puterea unui cuvânt aruncat, orbește, în penumbra unei scări.

-
1. *un basm* - o poveste populară care a inspirat povestirea [Calul dracului](#) de I.L. Caragiale - doar că acolo baba e „calul”.[^]
  2. *Sehen Sie noch eine Dirne.* (germ.) - Uite încă o târfa.[^]
  3. *Die Dirne* (germ.) - Târfa [^]
  4. *veronal* - drog barbituric folosit în trecut ca somnifer, zis și barbital.[^]

XIV

...Printr-o astfel de plăsmuire, trăită însă aievea, ca o realitate strictă, el își precizase din primele săptămâni raporturile cu Veronica. Între dâșii se stabilise, tutelar, prezența lui Micle, care, de altfel, le îngăduia prietenia, și-i îndemna chiar să se folosească de ultimele zile frumoase ale toamnei pentru a face excursii în jurul orașului.

— „Ne așteaptă domnul profesor” spunea el când i se părea că întârzie prea mult ori că lunecau la mărturisiri primejdioase.

Ea îl privea cu o iritare repede spre zâmbet:

— Ai rămas tot cu teama de școlar. „Domnul profesor” ne așteaptă oricât.

O dată îi apucase pe cheiuri seară cu lună plină; îi recitase versuri; îi vorbise de budism și de poezia persană; se îmbăiaseră într-o lume de irealități; „domnul profesor” aștepta probabil de mult, și Veronica tot nu se hotăra să plece. Nu mai putea vorbi; gungurea, se alinta, scâncea cuvinte fără înțeles, din care se desprindea doar: „cât aș voi să fim singuri!”... El tresări: erau doar singuri. Pe cheiul întunecat, rari lucrători și chipuri de oameni suspecti; atât; cum ar fi putut fi și mai singuri? Veronica plutea ca în vis, cu mișcări line; se uită pierdută spre casele de dincolo, spre hotelurile leproase, cu firme luminate de becuri atârinate strâmb; pe una o silabisi: „*Zum Paradies*” cu o emoție atât de reală, ca și cum ar fi fost, în adevăr, firma paradisului; făcu un pas scâncind din nou:

— Cum aș voi să fim singuri!

Auzise ori i se păruse? Pe dinainte îi trecuse brusc șirul viziunilor trăite: Veronica urca, grăbită scara casei din Landstrasse; la scoborâre, cu mâinile în șolduri, portăreasa îi arunca:

— *Noch eine Dirne!*

Biciuită de insultă, Veronica alerga aproape. În tăcerea camerei ei, tot nu-și găsea liniștea; frenetică, își întinse apoi mâna spre sticlăța de veronal. Scuturându-se ca dintr-un vis urât, Eminescu scoase ceasul.

— Am întârziat; domnul profesor trebuie să fie foarte nerăbdător.

Cu unii din prieteni se mai vedea; câțiva fuseseră prezentați „domnului profesor” la cafenea. Gheața se rupsese. Om blajin, Micle cunoscuse mizeria și se arăta

prietenos cu studenții. Le povestea bucuros episoade din anii tinereții lui necăjite; despre studiile la Cluj, părăsite din lipsuri pentru a intra ucenic la un lăcătuș; despre venirea la Viena ca să studieze științele naturale; despre revoluția de la 1848, la care luase parte; despre viața de temniță din care se înfruptase; despre întoarcerea la Viena și apoi despre așezarea lui definitivă la Iași, unde își găsisese „norocul vieții” și când spunea așa, privirea o învăluia părintește; Veronica se alinta și se uita la dâșii ca și cum ar fi căzut în brațele fiecăruia. Se scutura apoi și se risipea în îngrijiri mărunte pe lângă bărbatu-său, ca o fetiță ce se joacă „de-a mama” cu tatăl ei. Cu gesturi ocrotitoare îi gusta cafeaua ca să nu fie fierbinte, îi săra mâncare, îl scutura de fărâmituri. Micle se lăsa servit cu nesaț.

— Ce nevestă ideală am! îi spusese el odată; zic nevestă, deși mi-e și copilă și mamă.

Era și idealul lui de femeie, căci, instinctiv, și el căuta la fel în femeie alintul fetiței și ocrotirea mamei. În nopțile de insomnie, și-o închipuia la căpătâi, mângâindu-i părul; bolnav, în haină de soră, ea îi dădea cu lingurița o doctorie sau îi preumbla mâna rece pe frunte.

După plecarea lui cu Veronica în duminica excursiei proiectate pe urma asediatorilor Vienei, excursia nu li se mai păruse prietenilor de vreun interes.

— Ciorilor de turci, că doar n-o să le culegem pulberea papucilor, exclamase Neagoe cu necaz. Își dădea seama că fusese nătâng; râdeau și bucovinenii de spaima ce-l apucase în fața soției „domnul profesor”.

— Noa-zău, că prea era doamnă, mărturisise el sincer.

Nu era ca fetele, cu care se pricepea atât de bine să se poarte. Prea fusese, totuși, stângaci; se bâlbâise, se fâstâcise, își știrbise reputația de cuceritor. Când vreo fată îi repezea pe Ring, băieții își dădeau cu coatele.

— Numa să cazi tu în laba lui Neagoe, că minten nu mai ești fudulă, spuneau cu satisfacție patriotică Tancu și Ciocan.

Neagoe îi răzbuna de toate neplăcerile lor sentimentale; învins de data aceasta, era firesc să simtă nevoia de a-i restabili situația zdruncinată.

— Merem, mă deseară în Belvedergasse, hotărâse el deodată tovarășilor.

— Mergem, încuviințaseră ceilalți în cor.

În Belvedergasse era un local de baluri populare, unde se duceau uneori duminica, și unde Neagoe își arăta de obicei talentele; îndesat, brun, cu fruntea lui îngustă de

taur încruntat, el se repezea printre fete făcând numai prăpăd, în timp, ce pe de lături, prietenii îl ațâțau:

„Uite-o mă; n-o lăsa. Ia-o [oblu](#).”

Neagoe nu se lăsa rugat ci o poftea la joc, nu că era bun dansator, cu felul lui greoi și țărănesc de a se urni din loc, dar meșteșugul lui de a lua fata de după mijloc, de a o lipi de dânsul, vârându-i piciorul între pulpe, nu da niciodată greș.

Seara se găsiseră cu toții în păr în Belvedergasse. Abia ajuns, Neagoe se și repezise ca un erete între porumbițe; prinsese din zbor una, o strânsese, o lipise încetișor de dânsul, cum îi venea bine; roșie de emoție și de plăcerea încopcierii, fata își plecase moale capul pe umărul lui.

Când o văzuse amețită, el o lăsase fără milă pe un scaun și se întorsese la prietenii.

— Ai dat-o gata, mă, îi spusese Chibici; uite ce bleagă a rămas și cât de galeșă se uită după tine.

— Dă-o ciorilor; nu-mi place de ea că i s-a încins tărăța, răspunsese el dezgustat. De fapt, amintirea Veronicăi îl chinuia.

Din stolul fetelor, băieților le plăcuse una mlădie, cu părul mai mult roș de cât blond, și cu un fel de mândrie în port ce-i făcea să creadă că, de s-ar fi legat de ea pe Ring, i-ar fi repezit.

— Numai să nu fie ovreică, aruncase prudent Țurcan.

— Te pomenești că o cheamă Ida Schwartz, glumise Chibici și Neagoe se fâstâcește iarăși.

Hotărâseră, la urmă, că e creștină, că e vieneză și că e chiar „cea mai mândră din bal”.

— Acum să te vedem; ia-o ghiorș, îndemnase Ciocan.

— Ghiorș! pufniseră bucovinenii.

— Ei, și voi! Faceți pe ai dracului! Ghiorș adică cu țugul acțelerat. Mare treabă! mijlocise Țancu.

Ca și cum ar fi voit să ia pământul în coarne, Neagoe se încruntase și dintr-un iureș intrase în joc; nu se învârtea, nu zbura ca alții, ci o luase încet, greoi, frământându-se locului ca într-o bătută țărănească; piciorul se strecurase încetul cu încetul între

pulpele fetei, în atingeri viclene; ea, roșie de revoltă, se retrăsese și încercase să se smucească din brațele necunoscutului, dar până la urmă tăcuse de teama lumii, lipindu-se și topindu-se în pulsul vieții celuilalt. În câteva minute devenise o pradă moale, în copcile voinice ale tânărului. Cu capul pe umărul lui, îi sorbea răsuflarea acră. O așezase apoi pe scaun, și se întorsese la prietenii.

— Trăiască nația! îl întâmpinaseră ei cu entuziasm.

— Sus cu dânsa! le răspunsese el...

— Cum o cheamă, mă?

— Naiba o știe.

— Vezi să nu fie Ida.

— Las-o ciorilor.

— Te duci cu ea?

— M-aș duce că mi se ține de [roc](#), dar n-am cu ce [speza](#)... N-am de cât câțiva [crețari](#).

Când auziseră de bani, avântul prietenilor mai scăzuse; pentru „cinstea nației” strânseseră totuși mână de la mână un [florin](#). Nemulțumit, Neagoe își săltase banii în palma.

— Mai puneți, măi, câteva pițule, că doar pentru voi mă jărtfesc și n-am cu ce solvi otelul.

Numai când prietenii îi spuseră cât de frumos se purta cu dânsii domnul profesor și ce drăgălașă era soția lui, își lua și el inima în dinți să vină la restaurantul lui Obermayer. Recunoscându-l, Veronica îl pofti la masă și-l prezintă lui bărbatu-su. Stătuse, totuși, multă vreme cu ochii în jos, până ce fruntea de taur tânăr i se încreți din nou, ca și cum ar fi voit să ia țărna în vârful coarnelor.

— Ei și ce-i, dacă-i soție de profesor universitar, spunea el țanțoș prietenilor – femeie nu-i, mă? Hai, ce zici?

— Nu-i vorba de asta, interveni Chibici. Femeie e; dar mai e și „respectul” pentru „domnul profesor”.

Neagoe dădu din cap.

— Asta așa e.

Îl ținea „respectul”. Ehei, dacă ar fi voit el să-și pună mintea, n-ar fi avut mult de lucru, dar nu putea uita că Micle e „unul din cei mai eminenti bărbați ai Ardealului”. Instinctiv, Eminescu îi urmărise și surprinsese privirea galeșă a femeii lăsată pe laba păroasă a ardeleanului. Odată încercase chiar și cu dânsul manevra întrebuintată cu ofițerul austriac. Stânjenit, Micle se dăduse anume la o parte ca să nu le stea în cale. De la cealaltă masă, Neagoe observase mișcarea „domnului profesor” și se sculase cu teamă. Se dezghețase, dar nu era chip să se poată hotărî. Înainte de plecarea Veronicăi din Viena avusese totuși și el o impresie ciudată. Venise în Dianagasse ca să-și ia rămas bun, când, pe scară, se izbise de Neagoe.

— Da’ ce-i, coane, ai adormit pe semne și nici n-ai băgat de seamă c-am agiuns? Îl zgâlțâi conductorul ca să-l deștepte din visarea, în care se pierduse.

— Unde am ajuns?

— A păi la Iași, coane, unde să agiungem, păcatele mele, făcu omul crucit.

— La Iași? am ajuns la Iași? Răspunse el sărind în picioare.

Vagonul se golise. Pe ușa compartimentului un domn își vârî capul.

— Să mă ierți, coane, da’ nu-i aici nevastă-mea?

— A, că bine zici. Nu m-am prezentat: Preuțescu, casier.

— Eminescu.

— Nevastă-mea a plecat aseară cu trenul ista, o femeie înaltă, oacheșă, subțirică și n-o găesc nicăieri, mă tem că i s-o fi întâmplat ceva. N-ai văzut-o cumva mata în tren?

Lui Eminescu îi trecu pe dinainte scena de peste noapte din compartiment.

— Nu, domnule; o doamnă cum o descrieți n-a fost cu noi în vagon, îngăimă el posomorât și dezgustat.

— Mulțămesc. Atunci nu mai înțeleg nimic. Plecă.

Eminescu nu se dezmeticise încă. Ajunsese la Iași? Dar ce căuta aici? Nu-și aducea aminte. Privi năuc în plasă; n-avea de cât pardesiul spânzurat în cui. Îl puse pe braț și porni pe coridor; scoborî pe peronul gării. Conductorul nu-l mințise; era, în adevăr, gara Iași. Cum de ajunsese la Iași?... Știa, firește, că plecase, dar o făcuse în credința ascunsă că nu va ajunge. Trenul putea deraia; sunt atâtea poduri șubrede. Se putea ciocni cu alt tren. Sperase apoi să se răzgândească în drum și să

se întoarce din vreo stație. Nu se întorsese. Iată-l acum pe peronul gării, aiurit, neștiind încotro s-o apuce, când, deodată, pe linia a doua zări un tren gata de plecare.

— Unde pleacă trenul ăsta? întrebă el gâfâit pe un hamal ce-l atinsese cu muchia unui cufăr.

— La București.

— La București?

Fără să mai stea pe gânduri, cuprins ca de panica plecării, o luă la goană spre tren. Când puse piciorul pe scara vagonului, o mână i se lăsă ușor pe umăr.

— Da' unde pleci, taică, că doar de abia ai venit?

Se întoarse speriat, ca și cum l-ar fi prins asupra unei fapte de rușine. În preotul uscățiv recunoscu pe Ienăchescu¹.

— Nu plec, părinte, că de abia am venit, dar mi s-a părut că l-am zărit pe Conta² și voiam să-i spun ceva.

— Nu-i, taică, niciun Conta. Vasilică nu s-a întors încă de la Piatra³.

Apoi măsurându-l:

— Ai mai venit pe la noi?...

Și cu zâmbetul omului, care ține să arate că nu vrea să spună tot ce știe:

— Te-o fi apucat, de bună seamă, dorul de bărdăhănosul⁴.

„Bărdăhănosul” era Creangă. Vorba îl străbătu, luminoasă; știa, în sfârșit, de ce venise la Iași!... Nu pentru Veronica, ci pentru Nică a lui Ștefan a Petrei. Cum de uitase de dânsul? Călătoria lui avea un scop.

— Da. Am venit să-l văd pe Creangă, întări el convins.

— Apoi că numai așa mă socoteam și eu, încheie părintele cu același zâmbet al omului ce nu vrea să spună ceea ce bănuiește.

---

1. *Gheorghe Ienăchescu* - preot, prieten cu Creangă, coautor al abecedarului. [^]

2. *Vasile Conta* - junimist, filozof materialist și om politic. [^]

3. *Piatra* - Piatra Neamț [^](#)
4. *bărdăhănos* - burduhănos, gras, burtos [^](#)

XV

Cu pas hotărât, Eminescu trecu prin sala de așteptare în piața din fața gării. Se urcă apoi în birja nouă-nouță a unui muscal¹.

— La Țicău, gaspadin². Paidiom³!

— Nă Țicău? făcu muscalul dând din cap. Niznai⁴.

— Pe Valea Plângerii.

— Nă Vale Plângere? își scutură din nou muscalul capul. Niznai.

— La Creangă, gaspadin, stărui el enervat.

— Nă Creangă? Niznai.

— Vino cu mine, coane, se împulzî atunci spre dânsul un birjar evreu. Te duc eu numaidecât. Nu vezi mata că...? adause el retezând aerul.

Eminescu șovăi o clipă.

— Suie mata că te duc iu.

Nu-i rămase decât să se scoboare din birja curată și de curând lăcuită a muscalului și să se urce în birja rufoasă cu câlți vărsați. Evreul dădu câteva bice calului, numai piele și oase. Prin dreptul arcului Academiei Mihăilene se întoarse spre Eminescu:

— Unde ai spus mata să te duc?

— La Țicău.

— La Țicău? dădu din cap evreul a mirare.

— Pe Valea Plângerii.

— Pe Vali plânjerii? se miră din nou.

— La domnul Creangă.

— La domnu' Creangă?

— Ce, nu cunoști pe domnul Creangă?

— Da' de undi să cunosc iu pe domnu' Creangă. Iu știu că crengile sunt în copaci.

— Apoi bine, jupâne, dacă n-ai auzit nici de Țicău, nici de Valea Plângerii, nici de domnul Creangă, de ce te-ai vârât în mine și m-ai făcut să scobor din birja muscalului și să urc în birja dumatăle rufoasă, cu calul ăsta jigărit?

— Aiasta-i birjă rufoasă? aista-i cal jigărit? protestă evreul, purtându-și privirea supărată de la cal la birjă și de la birjă la cal. Parcă mata mergi cu calul și cu birjă și nu cu birjarul; ci, ave să te ducă pe mata scapetul⁵ cela prost? Spune numai unde-i și ti duc iu îndată mare.

Eminescu zâmbi de atâta istețime.

— Apoi, să mă duci în Țicăul de sus, la numărul 3, prin mahalaua ce-i mai zice și Valea Plângerii.

Uluit evreul dădea mereu din cap cu nedumerire.

— Prin [Sarărie](#) de vale...

Evreul se luminează. Cunoștea doar Sărăria.

— Peste drum de școala evreiască, lângă Mustea Casapu.

Birjarul izbucni.

— D-apoi bine, coane, di ci nu zâci mata așa și-mi tot vorvești de domnul Creangă, parcă iu cunosc pe domnu' Creangă? di ci nu-mi zâci de Mustea Casapu? Cine nu cunoaște pe Mustea Casapu?

Voios dădu apoi bici calului deșălat. Eminescu se trase în fundul trăsurii, pleoștindu-și pălăria pe ochi, ca să nu-l vadă nimeni. După multe opinteli și pocnituri de bici, ajunseră cu chiu cu vai într-o hudicioară prăpăstioasă, și se opriră la un numărul 4 aninat de ostrețele gardului.

— Oi – oi! dădu din cap evreul cu compătimire. Apăi cum era să știu undi șade domnu' Creangă?

Eminescu zâmbi.

— Dacă nu știi dumneata, jupâne, o să știe băiatul dumatăle, de s-o face și el birjar și nu gazetar, că o să aducă multă lume aici. Vezi numărul ăsta? N-are să treacă

mult, și în locul lui o să atârne o placă de bronz cu vorbele: „Aici a locuit Ion Creangă”.

— Ce vurbești? holbă ochii evreul, neștiind dacă clientul era serios ori îl lua peste picior.

— Chiar așa cum îți spun.

Eminescu deschise portița și intră într-o grădiniță părăsită, cu câteva floricele de câmp arse de soare, și cu un copac cu două crăci ca două degete ridicate în sus de un școlar; jos, pe râpă, se afla căsuța de [vălătuci](#), ce s-ar fi prăvălit, de nu s-ar fi răzimat pe niște furci de stejar, pe jumătate putrede... Pe pragul [bojdeucei](#) ieșise tocmai atunci un om gras, burtoș, neras, îmbrăcat în haine de [doc](#) alb, necălcate, ponosite, în cap cu o pălărie mare de [iută](#) și în mâini cu un băț noduros. Omul se ștergea de nădușeală pe frunte cu o batistă mare, popească; privi mirat ca și cum nu i-ar veni să-și creadă ochilor, și întorcându-se spre o femeie din spate, grăi gros:

— Ce-ți spuneam cu ție, Tinco⁶ că bețivului și dracul îi iese cu o cană plină – uite că a picat și bădița Mihai!

Cei doi prieteni se strânseseră în brațe și se sărutară frățește.

— Bădița Mihai!

— Bădie Ionică!

Altceva nu găsiră să-și spună.

— Că eu chiar amu, începu în sfârșit Creangă, i-am tot spus femeii aieste că doru-mi-e de tine, și iată că ai și sosit, cât ai pune de mămăligă.

Învârtindu-se apoi greoi și ștergându-și mereu fruntea de nădușeală:

— Bine, bre omule, nu-mi sta afară ci intră în curțile mele.

Intrară în mica sală întunecoasă dintre cele două odăițe ale bojdeucei. Ca unul ce locuise câteva luni aici, Eminescu aruncă o privire prin ușa deschisă: își recunoscuseră scrisul, cu fotografia lui Creangă, deasupra, în mijlocul unor institutori; pe tablă se mai aflau călimara, tamponul și luneta, lăsată aici la plecarea lui la București. În jalnicul destin al lui Creangă, el și-l văzu pe al său și-și aminti de vorbele lui Nusăm Cucuș pline de tâlc gospodăresc.

— Doar n-om șede aici, că ne șade norocul, spuse glumeț Creangă, care citise melancolia în ochii prietenului său și își simțise mizeria casei.

Ieșiră pe cealaltă parte a coridorului, din dos, pe cerdacul proptit de furci, unde, pe o saltea aruncată pe niște scânduri, Creangă dormea din mai până la sfârșitul lui octombrie.

— Uite, reluă Creangă, nu mă bucur numai eu ca nu m-ai uitat, dară și Ciricul⁷ ți se închină cu plecăciune, și-ți spune: Bine ai venit și Dumnezeu să te înzilească!

Eminescu se uită lacom la dealul lutos din față, spre care privise zile întregi din cerdac, și pe care-l urcase de atâtea ori cu Creangă.

— Și pe la voi ce mai nou?

— Apoi ce să fie? La mine ca totdeauna: năcăfale; iară încolo, în târg, cum le știi: boii ară și caii mănâncă.

Eminescu zâmbi; formulele scoase din măduva experienței populare îl încântau întotdeauna. Unii lucrează și alții trag foloase; poveste veche; o știa și el de mult.

— Mi-i fi întrebând acum, ce caut eu la Iași?

— Baiu! întoarse mucalit Creangă. Iacă nu te întreb.

— Apoi am venit numai să te văd, că mult mi-era dor de tine, și atâta tot!

— Ho! c-ajunge, izbucni Creangă hohotind. Nu că-i vrea și mai mult?

— Nu. Îmi ajunge.

— Vezi că ne înțelegem!

Privirea lui Eminescu lunecă prin cerdacul atât de bine cunoscut; pe salteaua patului de scânduri, unde se tăvălea de obicei omul gras, erau aruncate halatul, șervetul, pe care și-l petrecea pe după gât ca să-și șteargă nădușala, și, mai la o parte, o lopățică lungă crestată la vârf de scărpinat pe spinare. Zâmbind la vederea „sculelor” știute, Creangă făcu pe rușinatul.

— Place-ți cum m-ai găsit? Tinco!

— Ba las-o pe Tinca în pace. Știi că o să mă arunc și eu pe salteaua ta cu ochii pe dealul Ciricului.

— Tii! făcu Creangă. Îi fi obosit, creștinul lui Dumnezeu, de atâta drum.

— Toată noaptea n-am dormit în tren.

- Mai auzit-ai dumneata de una ca aiasta? Și eu care te țineam cu vorba.
- Nu mă țineai tu de vorbă, ci eu te țin acasă. Când am venit, ieșai. Du-te, unde ți-i treaba.
- Apoi n-oi fi eu chiar obraz de scoarță. Cum crezi dumneata, că o să te las singur acasă?
- Ba mi-i lăsa, că de nu mă lași, te las eu, și-i trag un pui de somn pe salteaua asta, că doar mă cunoaște, și-oi sforăi de s-o auzi în Tătarași.
- Cruce de voinic, nu alta! Apoi, dacă așa-i vorba, nu-mi rămâne decât să plec. Leg calul unde zice stăpânul. Da' Tinca tot ți-o da un pahar de apă cu dulceață de [pomuşoară](#).
- Ba cu voia măriei tale, mi-a da o cafea neagră.
- Dacă o iei de dimineață cu cafeaua, teamă mi-e că ti-i învârti și ti-i cioșmoli pe pustia iasta de saltea fără să dai ochii în gene.
- Nu-mi purta grija. Mă cunoaște și cafeaua.
- Uite, că n-o mai am, dacă zici tu. Și amu, te las să te odihnești aici pe saltea (și începutu a-și da la o parte „sculele”), că văd că nu mă mai pociu împotrivi și atuncea de ce să mai ardă focu-n paie ude? Iară ticălocul de mine, m-am dusu-m-am pentru cele treburi prin târgul Ieșilor... Să-i mai spun doar o vorbă-două și varvarei aieste de Tinca și, pe urmă, să ne vedem cu sănătate, când o fi soarele drept de-asupra capului.
- Ștergându-și fruntea de nădușeală, „bărdăhanosul” (cum îl spuneau prietenii de la Junimea) își făcu cu greu loc pe ușa, ieși zgomotos din curtea cu flori de țară, în hudicioara plină de praf.

-
1. *muscal* - rus; pe vremuri, mulți birjari erau ruși. [^]
  2. *gaspadin* (rus.) - domnule [^]
  3. *Paidiom!* (rus.) - Haide! [^]
  4. *Niznai* (rus.) - Nu știu [^]
  5. *scapet* - scopit, castrat; unii birjari ruși aparțineau unei secte religioase care practica scopirea și care era persecutată în Rusia, de aceea se refugiaseră în România. [^]
  6. *Tinca* (*Ecaterina Vartic*) - concubina lui Ion Creangă, era o femeie simplă, din popor. [^]
  7. *Ciric* - pădure, râu și lacuri de la marginea orașului Iași. [^]

XVI

Îmbrăcat cum era, Eminescu se aruncă pe saltea, și cât își primbla puțin ochii pe dealul din fața, duduia Tinca îi și puse dinainte cafeaua și, poftindu-i „odihnă bună”, îl lăsă singur. Ciricul era tot lutos, cum îl lăsase; câteva oi mușcau cu trudă dintr-o iarbă închipuită.

După o noapte de călătorie într-un trecut aproape uitat, se regăsea, în sfârșit, în realitatea vieții prezente, pe vechea saltea a prietenului său, în cadrul râpei jalnice și al dealului sterp. Întinzându-se, își desfăcu picioarele chinuite în vagon, cu plăcerea regăsirii unei existențe normale. Nu se mai căznea în poziții silnice și nu mai alerga cu mintea calea fără sfârșit a anilor. De o zi și o noapte trăise într-o visare, de care abia acum își dădea bine seama: se hotărâse să nu vină la Iași, și, de îndată, se și pornise la un șir de acte în vederea plecării: se împrumutase cu bani, își anunțase lipsa pe câteva zile, scrisese câteva articole – cu gândul deci să se odihnească, din dezgust de oameni, și din dorința de a ocoli indiscreția lui Caragiale. Seara se trezise, totuși, în Gara de nord. În trenul de Iași apariția lui Nusăm Cucos, dragostea lui Carandă cuconița cea nostimă, și în sfârșit, peregrinările imaginației în trecut ca într-o realitate, îl împiedicaseră să ia conștiință de sine și să-și înțeleagă rostul plecării. S-ar fi întors chiar de pe peron, dacă nu-l surprindea popa Ienăchescu... Nu-i păru, de altfel, rău că-l întâlnește, pentru că-i adusese aminte de Creangă, care-i tot scria că nu poate uita nopțile albe, când hoinăreau prin Ciric și Aroneanu, fără pic de gânduri rele, dar în dragostea cea mare pentru leșul uitat și părăsit de toți. „Dar coșcogeamite om ca mine, adăuga el, gândindu-mă la acele vremuri, a început să plângă”. Îi răsuna și acum prin urechi țipătul desperat din altă scrisoare: „Vino, frate Mihai, vino, căci fără tine sunt strein”. Nu venise deci pentru Veronica, fiindcă își dădea seama că momentul nu era bine ales. Legătura cu Mite se sfârșise, nu se mai îndoia; se prefăcuse în literatură mai iute de cât era de așteptat de la o legătură fără niciun freamăt al cărnii. De ce-l trimisese apoi la Iași, la Veronica? Pentru ce-l concediasse în fața tuturor? Dacă gestul îl duruse, el nu-l făcuse, totuși, să plece. Atunci de ce plecase? Apucase să-i spună lui Caragiale că vine, și voise numai să scape de indiscreția lui? Ori poate în jurul vorbeii aruncate în vânt, se cristalizase o serie de stări sufletești, pe care nici nu le băgase în seamă? Nu credea că o vorbă rostită la întâmplare îl putuse împinge la hotărâri atât de mari. Mai rămânea Veronica, dar sub niciun cuvânt, n-ar fi voit să admită că venise pentru dânsa, tocmai la moartea lui Micle.

Legătura lor o cunoșteau toți; prezența bătrânului o aruncase însă în domeniul poeziei; dispariția lui îl silia poate acum la precizarea atitudinii dintr-o răspundere, de care lumea e foarte dornică pe socoteala altora. Începutul îl făcu

chiar Mite; până și popa Ienăchescu îi zâmbise cu subînțeleles pe peronul gării. Numai Creangă, singurul om căruia i se spovedise în lunile cât stătuse la dânsul în bojdeucă, nu-l descususe. Țăran dintr-o bucată, la locul lui, omenos, smerit față de sufletul altuia, îi câștigase într-atâta încrederea încât îi citise uneori scrisorile, pe care le primea de la admiratoare. Creangă lua plicul, îl adulmecea:

— Pute a parfum, spunea el, prefăcându-se că se strâmbă din nas și îl arunca în sobă.

— Tinco, striga el apoi, deschide ferestrele ca să iasă fum din parfum, căci mă cred în rai – fără mălai, în iad – fără Vlad, în casă fără nevastă.

Vlad era un fost sacagiu vecin cu dânsul. Privind în scrum, menia:

— Așa să ardă și năravul boierilor, cum ard scrisorile aieste.

Și se întorcea din nou la Eminescu:

— Aferim¹, Mihai, mai pune dacă ai!

Era ritualul, cu care-i prohodea corespondența de dragoste. Îi vorbise și de Veronica; în avânturile lui de atunci îi pomenise o dată chiar că ar vrea să se însoare cu dânsa; cum Micle trăia, îi venea ușor să facă planuri cu atât mai mari cu cât erau mai imposibile. Creangă îl ascultase voios; dăduse din cap, ca și cum i-ar încuviința gândul și, apoi, ștergându-și nădușeala cu batista lui popească, îi răspunsese:

— Știi ce, bădie Mihai, nu te prea zori... Mai așteaptă oleacă până ce mi-o da înapoi mitropolitul darul preoției și atunci, făcându-mă episcop, o să vă cunun în eparhia mea.

Planuri... sau mai degrabă vorbe, exaltări nerealizabile. Unii le credeau însă acum posibile. La vestea morții lui Micle se gândise și el la ce-i rămânea de făcut; îi scrisese Veronicăi asigurându-o de iubirea lui și desfăcându-și răspunderea. „Mai lesne aș înțelege o lume fără soare, de cât pe mine fără ca să te iubesc”². Dragostea nu i-a dat fericirea. „Tu nu m-ai făcut fericit și poate nici nu sunt capabil de a fi.” Neputința de a fi fericit forma, negreșit, elementul esențial al conștiinței lui. Veronica nu-i putea da, de ce nu era în stare să aibă. Și chiar, de ar putea să i-o dea, el n-o dorea: „căci am renunțat de mult, adăugă el, la toată fericirea – care pentru mine e tot una cu persoana ta, și aș putea să mor, nedorind alt nimic decât liniștea ta”. Renunțând la fericire, voise el să-i spună că renunțase, de fapt, la dânsa. Ea înțelese și nu găsisese de cât să-l roage să-i facă „o suplică” la Ministerul de Culte ca să-i acorde salariul „răposatului” până la regularea pensiei. Peste câteva zile revenise: „de duminică ți-am scris, te-am rugat să fii bun să-mi

faci o suplică la minister... și de duminică tot aștept și tu nu-mi răspunzi nimic”. După două săptămâni sub vălurile văduvei se deșteptase femeia. Citise poezia *Atât de fragedă* din Convorbiri și simțise că i-o inspirase Mite. „Versurile tale mi-au făcut o durere, să simt că o figură *souverainement supérieure*³ m-a alungat afară din sufletul său, unde poate fără voie mă introdusesem. Să nu crezi că sunt supărată pe tine, din contră, dacă îți descriu toată starea sufletului meu, o fac ca să știi cauza unei eterne resignări din parte-mi, a unei renunțări dureroase care mi-o impune, pentru ca să te pun în poziția de a nu-ți nega față de mine niciun moment individualitatea, de a fi ipocrit și ca să-mi poți acorda drept mângâiere *après tant d’amour une parfaite et sincère amitié*⁴!... Crezi tu că nu le-am presimțit toate acestea? — Nu le lua ca reproșuri, poți reproșa inimei ceva? Și din iubirea ta trecută, nu încerca să faci un act de conștiință, pentru susținerea unei cauze, pentru care inima și sufletul strigă că e pierdută!”

„Gelozie?” – da; ușoară gelozie, cât îi șade, femeii care vrea să știi că n-a uitat, că nu-și tăgăduiește trecutul – dar că e pregătită pentru resemnare în fața destinului. Poate că se și resemnase de mult. Nici vorbă de căsătorie... Două fete... o viață plină de obligații sociale... și el un biet simbriaș al condeiului, rob al cernelei tipografice și al avansului asupra chenzinei. N-avea ce căuta la Iași tocmai acum, când fiecare gest al lui putea fi înțeleș rău... nu venise pentru Veronica... N-o va vedea. Se va adăposti la Creangă până a doua zi dimineață, când va pleca la București... E tot ce putea face, acum că apucase să vină. Zâmbi șters Ciricului lutos din față și ațipi.

-
1. *Aferim* - (interjecție preluată din limba turcă) foarte bine, bravo (sursa: DEX) [^]
  2. *Mai lesne aș înțelege...* - și fragmentul acesta, și cele ce urmează sunt citate din scrisori reale ale lui Eminescu și Veronica. [^]
  3. *souverainement supérieure* (fr.) - superioară în mod suveran [^]
  4. *après tant d’amour une parfaite et sincère amitié* (fr.) - după atâta iubire, o perfectă și sinceră prietenie [^]

XVII

Soarele trecuse de amiază când omul gras își vesti sosirea cu bățul gros de cireș lovit pe podea; în cerdac dădu peste Eminescu dormind ca un copil.

— Uite măre! se cruci el.

Strigă apoi pe Tinca:

— Ce zici, Tinco, de una ca aiasta? uite cum doarme dus, parcă l-o ferit Dumnezeu de întâmplări; numai nu trage și aghioase!

Se lăsă și el pe saltea cât mi ți-era românul, și, făcând pe ursul, începu a mormăi la urechea lui Eminescu.

— Mrr! mrr! mrr!

Eminescu își deschise ușor ochii cârpiți, căscă, se întinse posomorât, ca omul după somn.

— Ia privește la el, de a mai mare dragu' cum mi se codește, cum mi se drâmboiește... Hai, copăcel, bădie, că uite se apleacă soarele pe cer.

Eminescu se frecă bine pe ochi; se așeză turcește, mahmur, răsuci o țigară și se puse să o tragă, mocnind în el.

— Văd că ți-e foame, spuse Creangă.

— Cum de-ai ghicit?

— Apoi țiganului când i-e foame cântă: boierul se plimbă cu mâinile dinapoi, iar țăranul își aprinde luleaua și mocnește în el. Noi ne tragem de partea țăranului.

Eminescu râse și se recunoscu bucuros țăran.

— Apoi, femeie, ce aștepti? se răsti glumeț Creangă la Tinca; vezi că se prăpădește bunătațe de om de foame și tu stai cu mâinile în sân... Ooof! Ooof! Ia de aceea nu-i ascult muierii, că bine a zis cine a zis că nu-i a bună să te pui vizitiu la cai albi și slugă la femeie. Ține minte, bădie, să nu-ți vâri și tu capul la stăpân, adaose el cu tâlc. Drept e că ești învățat și că omul învățat înțelept va fi, și pe cel neînvățat slugă-l va avea; dar muieria nu cată la învățătură și oricât de înțelept ar fi, tot te face slugă. Cu iarba cea uscată, arde și cea verde.

Tinca acoperi repede masa și puse pe ea o oală de găluște cu păsat de meu și cu bucăți de slănină, o găină friptă pe țigle de lemn cu mujdei, o strachină de plăcinte moldovenești cu poalele în brâu, o cană de vin și o oală...

— Ce-i asta, Ionică? întrebă Eminescu mirat.

— Poi, ce să fie? ia, ce vezi, nu-ți fie cu banat; înăuntru e brânză de oaie, de asta te pociu încredința.

Se puseră pe râs. Eminescu luă oala, o aburcă, o privi înveselit. Nu-l scârbea.

— Apoi mi-a trimis-o popa Grigore de la via lui de la Piscul Socolei. Se vede că n-a avut alta la îndemână. Nevoia învață pe căraș.

Numai Tinca se simțea stânjenită de forma oalei:

— E nouă, nefolosită, spuse ea cu ochii în jos, nu cari cumva să vă închipuiți...

— Ei, nu, că femeia aista îți scoate mahmurul din tine. Ce tot cați s-o ghibănești, că n-o să-i tihnească omului ista?

Eminescu se puse să râdă de delicateța femeii și de vorba lui Creangă; cum era cu paharul în mână, zgâlțâindu-l, îl vărsă pe jumătate pe fața de masă, nouă-nouță, pe care o privi cu mâhnire.

— Ia nu te mai cătrăni atâta, că doar numai de unde nu-i nu se varsă.

Porniră a înfuleca din bucatele puse pe masă, care cum îi venea; numai brânza o lăsară la urmă de haz.

— Dar nu mi-ai spus cu ce treburi ai pornit-o de acasă așa de devreme și te-ai întors așa de târziu? îl întrebă Eminescu.

— Ehei! apoi multe, om al lui Dumnezeu, căci nici nu știi ce treburi poate învărti Nică a lui Ștefan a Petrei din Humulești de pe valea Ozanei? Treburi de stat! Ia ne-am strâns și noi dascălimea pentru alegerea de la Consiliul general al învățământului. I se păruse lui Răceanu că nimerise în sat fără câini ca să se primble fără băț. Ținea morțiș să se aleagă el. Ehei, da' a pus de mămăligă fără apă. Că amu, nu că mă laud, că lauda-i față. Dar eram și eu pe acolo... și, ce mai vorbă pentru nimica toată, am luat și eu cuvântul. Când a văzut că dascălimea e de partea mea, a întors foaia și s-a pornit să mă roage: frate Creangă, încoace, frate Creangă, în colo, că tu ai mai fost în Consiliul general: „Baiu! I-am răspuns eu. Milă mi-e de tine, dar de mine mi se rupe inima de milă ce-mi este.” Iară el, nu și nu: „că am fost colaboratori și o să mai colaborăm”, – „O să mai colaborăm, de ce

nu? Dar tot îs mai aproape dinții de cât părinții”... Ce mai tura vura, uite, așa prost și gros cum mă vezi, m-au ales pe mine, ca să stau de vorbă cu stăpânirea la București.

Bucuros că se vor vedea în Capitală, Eminescu îl felicită.

— Ce poștești, mă rog, încheie Creangă, îs și eu om plin de noroc ca broasca de păr.

Făcuseră un urs de brânză cu mămăligă și acum trăgeau din el de li se scurgea untul pe degete.

— Și cine a mai fost pe la întrunire?

— Apoi cine să fie? Cică o cocoană s-a dus la biserică cu fiică-sa și, după ce s-a sfârșit liturghia, când se întorceau acasă, s-a întâlnit pe drum cu altă cocoană.

— Cine era mai de seamă pe la biserică, coană Aglaie? a întrebat-o ea.

— Apoi cine să fie, coană Ruxandă? Mai de seamă eram eu și cu fiică-mea – și încolo numai prostime.

Eminescu râse până la lacrimi; în țăranul cu aparență necioplită, el vedea tipul ideal al românului isteț și inimos, așa cum și-l închipuia el. Mai stătură punând la cale țara, politica locală; răscoliră și amintiri din trecut, când Eminescu îl adusesse întâi la Junimea, într-o sâmbătă seară, după un lung popas la Bolta rece, amețiți amândoi de vin și de voe bună; îi priviseră toți lung, dându-și cu coatele și făcându-și cu ochiul. Ei erau însă fericiți.

— Ce timpuri, bădie! suspină lung Creangă, parcă ar fi trecut de atunci mulți ani.

Umflat de găluște, omul gras se puse să caște, ștergându-se de nădușală:

— Cald, de-ți vine să te scalzi pe uscat ca găinile.

Se sculă, se întinse a lene, căscă din nou și rosti, bătându-se peste gură:

— Ce-ai spune, de ne-am întinde pe salteaua aiasta, așa rână, ca să mai privim la dealul Ciricului, care ne face cu ochiul?

Fără să mai aștepte răspuns, se îmbracă într-un halat vechi, își trecu un ștergar ud peste gât și se lăsă cât țî-i malul pe saltea. Eminescu se întinse și el, așa îmbrăcat cum era.

— Eeehei, dondănea Creangă, cu ochii împăinejeniți; când o să ne mai ducem pe

Ciric? Așa mi-a venit o poftă să mai culegem răchițică pentru gălbinele, sovârf pentru umplut flori și dumbrașnic și sulcină de pus prin straie!

— Apoi de acum la vară, îl îngână Eminescu.

— Mai așa! mormăi Creangă și se scufundă în somn ca într-o mocirlă deasă, din care nu se mai auzeau de cât bolborăselile sforăitului.

Soarele scăpăta, când Creangă se trezi:

— Tii! Iaca poznă c-am adormit, căscă el mucalit. Anapăda lucru și aista; să doarmă tocmai când ai venit tu... Te doresc, îți scriu, te chem, te aștept și, când la adică nu-i nimica! Bun lucru, măi Nică a lui Ștefan a Petrei, de aceștia mi-ai fost! Unde-i biata maică-ta să te vadă că tot așa ai rămas cum te știa: [dugleş](#).

— Ei, asta-i! Ai adormit și tu cum am dormit și eu.

— Iaca vorba... Nu-i Tanda ci-i Manda, nu-i tei belelei ci-i belelei tei de curmei.

Omul se sculă greoi și se îmbracă cu hainele lui ponosite de doc. Uitându-se apoi viclean la Eminescu:

— Ce-ai zice tu de ne-am duce la o sfântă de crâșmă?

N-avu timpul să răspundă, că Tinca se și repezi. „Duduca” Ecaterina Vartic era îngerul păzitor al lui Creangă: îl îngrijia și nu-l lăsa să se uite prin cârciumi. Sprintenă și deșteaptă, sări cu gura:

— Ce să faceți la crâșmă, oameni buni? ce vă trebuie crâșmă? N-aveți de toate acasă? Uite, vă mai aduc o cană de vin.

— Tinco, Tinco, nu sări cu gura pe omul ista, că eu m-am mai deprins cu melița ta... Cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gâlceavă.

Femeia nu se lăsă; avea harțag; nu înțelegea de ce le trebuia crâșmă, când stăteau liniștiți în cerdacul bojducei și nu duceau lipsă de nimic. Creangă se iuți:

— Ia te uită la ea, cum se ține ca râia de om. Apoi, bine, mă femeie, tu nu știi că lui Ivan¹ îi trebuie: tabacioc – votchi – femei – lăutari? Tabacioc și votchi le mai găsim noi și acasă; da' unde să găsim femei, că omul ista o fi stătut, că vine din pustnicia ceia de București – și lăutarii de unde vrei să-i scoatem?

Femeia nu dădea îndărăt; îl rugă pe Eminescu să nu se ducă.

— Eu, ducă Tingo, fac cum zici dumneata; nu vreau să te superi.

— Ei, și dacă s-a supăra! În care cămeșă s-a mânia, în aceea s-a desmânia.

Omul gras își puse pălăria de iută în cap, își luă bățul noduros de cireș și, întorcându-se către femeie, o prinse glumeț de gușă:

— Ce mai atâta vorbă pentru nimica toată. Așa-i dat: dacă-i copil să se joace – și dacă-i cal să tragă, dacă-i popă să citească – iar dacă e scriitor – și să știi tu, femeie, că la adicătelea și noi suntem o brumă de scriitori – să... bea; oleacă, de bună seamă, că nici n-o să crape de zori și o să pornim, că dumnealui pleacă dimineață și doar n-a petrece o zi și o noapte la Ieși, dormind pe salteaua aiasta. Ei acum, Tingo, înțelege că trebuie să mergem și pe la cinstita crăsmă mort-copt, că ăsta ni-i plugul. Și iată că mi-am luat rămas bun de la călcâie și fuga fuguța, bădie, că ni se închide biserica. Iar tu, femeie, rămâi sănătoasă și nu-ți fă inimă ră, că lucrul rău nu se prăpădește așa lesne...

-
1. [Ivan Turbincă](#) - eroul poveștii cu același nume a lui Creangă - ajuns la poarta raiului, întreaba pe sfântul Petru dacă au *tabacioc* (tutun), *votchi* (votcă) femei și lăutari și aflând că nu, merge în iad, unde aveau toate astea, și trage acolo un chef de pomină.[^]

XVIII

Ieșiră în hudicioara plină de praf... Se chibzuită unde să se ducă. Eminescu propuse Bolta rece din Sărărie.

— Și tu, bădie! îi întoarse Creangă. D-apoi, grecii iștia s-o boierit și s-o scumpit de nu te mai poți apropia de dânșii. Dară eu te-oi duce la unul din ai noștri, la Niculică din Păcurari, pe care nu-l cunoști, dar ai să-l cunoști și ai să rămâi tare mulțămît de dânsul: adevăr spui, că Dumnezeu îi deasupra și asta mi-i crucea...

— Să mergem; numai că aș vrea să apucăm pe uliți mai dosnice; să nu se audă că am venit pe la Iași, ca să-mi iasă vorbe.

— Aha! mormăi cu tâlc Creangă. Aiasta-i așa de aceea; atunci s-o tot ținem pe delături cum fac caii năvăși... Da-i greu, că cine poate opri vântul, apa și gurile oamenilor?

Seara se lăsă blândă peste dealul Copoului; o luară prin hudicioare, în ale căror copaci începuseră să se încurce umbrele nopții. Ajunseră, în sfârșit, la Niculică, în fundul unei grădinițe, cu o șandrama pentru vreme de ploaie și câteva umbrare – cu cheflii porniți spre lumea fericiților.

— Aici îi staniștea lor, îi arătă cu degetul Creangă.

Se așezară și ei sub un umbrar de viță roșie, prin care se uita lung ochiul lacom al unei stele. De cum îi văzu, Niculică se repezi la dânșii, aducându-le vorba de o găină înădușită în oală ori de niște fleculițe și pui fripți.

— Apoi, bine, frate Niculică, de ce te arăți [lainic](#)? Așa mă cunoști! Au umblu eu după boerii de aieste? Ori te-ai speriat de dumnealui că nu-l cunoști? Omul lui Dumnezeu; Moldovan de ai noștri, din ținutul Botușenilor. Nouă nu ne trebuie pui fripți și alte drăcovenii, ci pastramă de oaie friptă pe jărat, cârnați de purcel cu usturoi, găluște cu [păsat](#), o cană de vin de [Cotnar](#) de cel bun, din fundul beciului, știi mneata, că l-am mai blagoslovit noi, dar mai repegior, că tare ni-i foame și vorba ceea: „golătatea înconjură iar foamea dă de-a dreptul”.

Niculică și porni, nu fără să audă din spate:

— Și mai vezi și de fratele Tănăsache.

Tănăsache îi văzuse el singur și cât ai freca la amnar, se și ivise de după un tei stufos un țigan ciupit de vărsat cu o [scripcă](#) subsuoară urmat de altul mai bătrân cu

o [cobză](#).

— Ce să vă cânt, boiarilor? se înfățișă el încovoiat din spate.

— Ho! [haraminilor](#), ce dați așa ca câinii prin băț, că doară n-o să ne cânti pe inima goală.

Masa se umplu iute cu tot felul de străchini cu murături, mujdei, cârnați, cărnuri afumate, și cu o cană cu vin chihlimbăriu.

— Și acum, glumi Creangă:

*Poftim pungă la masă,
Dacă ți-ai adus de acasă.*

Luă din toate câte ceva și turnă în farfuria lui Eminescu, claie peste grămadă:

— Dară nu mai sta așa mahmur:

*Logofete, brânză-n cui,
Lapte acru-n călimări,
Chiu și vai prin buzunări.*

că-mi strici și mie pofta și mi-e o foame de-mi plâng mațele.

Se sculă apoi și, tăind aerul cu semnul crucii, se rugă:

— Binecuvântează, Doamne, mâncarea și băutura robilor tăi, amin.

Ridică apoi un pahar:

— Acum, bădie Mihai, mă închin la fața ta cu sănătate ca la un codru verde. Să ne trăiești și când ne-o fi mai rău, tot așa să ne fie.

Dădură dușcă un pahar, plescăiră din limbă ca după ceva rar.

— Bun lucru, încuviință Eminescu.

— Nu-ți spuneam eu?

Mai dădură apoi pe gât câte un pahar pentru Tatăl, pentru Fiul și pentru Sfântul Duh.

— Tii, că am uitat de amin!

O luară de la-nceput și de data asta nu uitară de amin. Citaseră însă pe „Dracul” și acela este ce este! Umplură două stacane mari: dădură dușcă unul pentru Dumnezeu, că-i mai mare, și altul pentru Dracul, că-i mai al dracului...

Creangă își scosese haina de doc și se necăjia acum cu niște pastramă de oaie sosită cu întârziere. Turnându-i apoi vin lui Eminescu dintr-o cană mare, de sus, de săreau stropii de o șchioapă din pahare, spuse unsuros:

*Nici toate ale doftorului,
Nici toate ale duhovnicului,
Nici toate ale Tincăi...*

și apoi trântindu-și paharul pe masă:

*De ce petreci,
De ce ai mai petrece.*

Tănăsache de mult le cânta pe o strună, la ureche, romănțe de inimă albastră, lungind silabele ultime și dând ochii peste cap de li se vedea numai albul. Prăvălit cu speteaza scaunului peste copac, Eminescu privea cu ochii aburiți spre stelele de sus, visător și fericit, și asculta suspinele de dragoste ale țiganului:

*Unde ești? Unde ești?
În zadar în larga lume
Caut să te mai găsesc,
Tu l-al cărui dulce nume
Și azi încă îngălbenesc;
Dacă tot mai trăiești,
Unde ești? Unde ești?
.....*

*Unde ești? Unde ești?
Pe la cele patru vânturi
Eu de tine am întrebat
Și prin lacrimi, și prin cânturi
Și prin dureros oftat —
Însă ele au tăcut:
Te-am pierdut! Te-am pierdut!*

— Aracan de mine, mă cioară, da' ce te-ai pornit să ne cânti de dragoste? că doară noi suntem oameni în tot locul și nu ne mai arde de femei, îl întrerupse Creangă pe țigan, deoarece văzuse ochii lui Eminescu umplându-se de lacrimi și nu voia să-i răscolească aleanul.

— Hai, bădic, nu-l mai asculta că s-a pus să-i zică blăstămății, ci ia cionești mai bine cu mine:

*Cele rele să se spele,
Cele bune să se adune,
Vrajba dintre noi să piară
Și neghina din ogoară.*

Întorcându-se apoi către Tănăsache:

— Dar una de beție nu știi, mă haraminule? ce tot ne dai ghes cu amoriu, că, de ne-o afla Tinca, dăm cinstea pe rușine, și nu mi-i de omul ista că el pleacă, ci de mine, că rămân.

— Ba știi, boiarule, una mocănească.

— Zi-o, mă, îi spuse Eminescu bucuros.

Tănăsache se încordă și începu:

*Vinule, măria-ta,
Dacă nu te-ai supăra,
Eu bine te-aș mai ruga
Așa rău să nu mă porți,
De mă faci de răs la toți,
Dacă ție mă supun
Și te beau că ești prea bun,
Tu mă faci că sunt nebun;
Dacă las voia să-ți faci,
Și te beau, că mult îmi placi,
Tu de haine mă desbraci.*

— Așa, mă! așa, mă! băteau tactul gros Creangă cu alți prieteni, apăruți ca din pământ la masa lor.

Gândul lui Eminescu zburase departe, la Viena, la vremea când zicea și el cântece la petrecerile studentești. Se întoarse către lăutar:

— Ia ascultă, Tănăsache, zi-i cântecul lui [Barbu Lăutarul](#).

Ca și cum și-ar cânta propriul lui cântec, țiganul porni patetic, în timp ce, revenit de departe, Eminescu începu și el să cânte nostalgic, ca la Viena; cântecul lui preferat:

*Eu sunt Barbul lăutarul,
Starostele și cobzarul,
Ce-am cântat pe la Domnii
Și la mândre cununii...*

până la rămasul bun plin de sfășieri:

*Dragi boieri, din lumea nouă,
Ziua bună vă zic vouă,
Eu mă duc, mă prăpădesc
Ca un cântec bătrânesc.*

Ochii i se umplură de lacrimi; trânti paharul de masă și scoase vorba lui obișnuită la obidă:

— Neamul nevoii! Mă Tănăsache, mă, drăguțule, dar Frunză verde de piper o cunoști?

— Cum să n-o cunosc, boiarule? făcu țiganul bucuros.

Își ciupi struna și culcându-și sentimental capul pe gâtul scripcii, porni întovărășit de Eminescu:

*Frunză verde de piper,
Câte stele sunt pe cer
Toate până-n ziuă pier,
Numai luna și o stea
Știe de patima mea...*

Inima i se umplu de duiosie și ochii de lacrimi; opri țiganul să mai cânte, mai ales că Ionică îl tot zorea:

— Mai las-o, bădie, că mă desparți de Tinca.

Eminescu se încordă să-și aducă aminte un cântec de pe timpul studenției și porni apoi cu glas inspirat:

*Mai turnați-mi în pahare,
Voi să beau, căci sunt setos,
Dară nu-mi umpleți paharul
Decât de la miez în jos.
Ca să-l umplu înc-o dată
Cu apă rece de la râu,
De la râu ce izvorăște*

*Din adânc din pieptul meu.
Și să-l beau să sfârâiască,
Pân' ce-a fi din vin venin,
C-așa să-l beau mai cu dulce,
Să-mi alin durerea-n sân.
Și de n-a pieri durerea,
Piară simțul, pier și eu,
C-a trăi, jălind poporul.
Nu-mi ajute Dumnezeu!*

Deși cântase cu avânt, Creangă cam strâmbă puțin din nas, ca de vin acru; simțise că viersul nu venea din popor.

— Al cui e cântecul ista?

— Ia al unui biet transilvănean cu dragoste de neam; l-a compus l-a cântat și-a murit, după ce l-a cântat; dar se vede că e cântec de biet cărturar.

La masă se mai aninară și doi preoți, pe care Creangă îi tot îmbia:

— Poftim aici, înalt prea sfinte, la băteștiștea bețivilor.

Și ciocnind cu ei paharul, îi privea cu mulțumire:

— Și apoi stai de privește, de te rabdă inima.

Lăcrima și-și împlea din nou paharul.

Lui Eminescu i se scârbi de pahar. Își aduse aminte de timpurile trecute. Chemă pe Niculică.

— Domnule Niculică, ia spurcăciunile astea de pahare și adu-ne o oală roșie.

— O oală roșie? se miră lung cărciumarul.

— Apoi, domnia-ta, domnule Niculică, pășami-te că nici nu mă cunoști: ia-n privește bine la mine... Ehei, varvarule, cum ai uitat, uitate-ar moartea, că prin velleatul 7070 tu erai tot prin meleagurile astea ale Păcurarilor, iar eu eram [Dabija-vodă](#) și ți-am spus atuncea, la curte, că-i mai dulce vinul din oală de cât din pahar... De ce nu te-ai potrivit vorbei mele domnești?

— Cum de-am uitat, păcatele mele? se căina Niculică plin de convingere, dară iată că-ți împlinim porunca, măria-ta.

Cei de la masă făcură haz. Niculică dispăru pentru a se ivi din nou cu o oală roșie plină de Cotnar, din care băură toți pe rând.

— Apoi nu-ți spuneam eu, bădie Ionică, cuvântă Eminescu, plescăindu-și limba, că e mai bun din oală. Știa Dabija ce știa.

— Mai așa! încuviință Creangă.

În fundul grădinii, lângă portiță, zări doi calici. Eminescu luă un blid cu găluște și-l trimise cu Niculică:

— Boieri dumneavoastră, de mult or fi davorind oamenii ceia, și or fi flămâzlit neavând de cheltuială.

— Ptiu, bădie, dar tu vorbești ca din carte.

— Eheei, și încă din ce carte! din cartea cărților! Din [Letopisețul Moldovei](#) al bivvel vornicului [Ion Neculce](#)!

Creangă răsese gros.

— Tu tot cu gândul la cronici! apoi eu, ca și țărănoi prost, nu știu de cât că românul după ce și-a scăpat căciula în baltă, zice: să fie de sufletul tatei!

Fu rândul lui Eminescu să rătă de istețimea cu care îi amintise Creangă dărnicia ce-l apucase. Încetul cu încetul căzu pe gânduri; îl încolțiseră visarea și melancolia. Ar fi voit să fie câțva timp singur, să-i poată da drum reveriei poetice; prezența chefliilor din jur îl stânjenea. Se tot uita la Creangă și nu îndrăznea să-i spună. Creangă îi băgă de seamă privarea îngrijorată.

— De ce tot chitești așa la mine, frate-meu, de parcă ai vrea să vii deseară la noi, de ți-i rușine de câni?

— Apoi uite, se codi Eminescu, mi-a cam venit așa și mie să mă răcoresc un ceas-două singur prin cei Iași.

— Măre, pentru atâta lucru, te codești! Du-te că eu te aștept aici cu varvarii iștea, că, dacă am intrat în horă, trebuie să joc.

Privindu-l apoi mucalit și cu înțeleș:

— Cum văd eu ți-a mirosit a fuste. Ticălosul ista de Tănăsache n-a avut de lucru.

Eminescu se făcu a nu înțelege.

— Vorba ceea: – Măi Ioane, dragi ți-s fetele: – Dragi. – Dar tu lor? – Și ele mie.

Încurcat în privința plății, Eminescu puse mâna în buzunar. Creangă îl zări și pricepu.

— Oprește, hainule; îi fi tu bogat, că vii doar de la [tarapanaua](#) domnească de la București... dar nu plătește bogatul ci vinovatul. Și eu îs vinovatul, că eu te-am târât, vrei nu vrei, mort-copt, la cinstita aiasta de crăsmă, chiar de a fi să fie să mă încarc de doamne ajută din partea Tincăi.

— Biata Tinca, mormăi din nou Creangă, după o tăcere, cu limba cam încleiată, că multe mai are de pătimit! Femeia lui Dumnezeu, care mă strânge de pe drumuri și câteodată de prin școlile aieste înalte de băutură. Și numai noroc mi-a adus în casă și numai binele îmi vrea. Dar vorba ceia:

Dă-mi, Doamne, ce n-am avut,
Să mă mir ce m-a găsit.

Mă pun și eu să mă pocăiesc pe urmă, dar ce ți-e bună pocăința după beție!

Nerăbdător de singurătate, Eminescu se sculase de mult.

— Apoi de amu umblă sănătos pe unde-i umbla, și să ne vedem cu bine spre zori, ca să mergem la gară, că a trece ea și noaptea aiasta, că n-o fi legată de gard.

Eminescu dispăru în besna uliței, luminată de un singur felinar mahmur.

XIX

De cum păși pe uliță, respiră adânc și repetat pentru ca aerul proaspăt al nopții să-i alunge fumurile Cotnarului. Pe cer, stelele îi făceau semne printre gene; privirea [luceafărului](#) i se lăsă pe față galeșă și șireată. Iata Iașii înaintea lui! Cum de-i putuse uita? Iașii, spre care năzuise de copil și în care trăise, iubise, suferise. Mizeria îndurată i se mistuise însă brusc; uitase și de prigoana oamenilor politici¹, care-i luaseră bucățica de pâine de la gură și voiseră să-l și murdărească; ce însemnau toate astea față de cerul înalt de toamnă, pierdut departe, plin de zâmbete leneșe. Din grădinile încărcate veneau miresme de frunze pornite să pălească a toamnă și să cadă; florile târzii îmbălsămau... Iașii trăiau în el și nu numai Iașii de acum ci și cei de odinioară, așa cum îi văzuse de departe călugărul Dan², cu turle strălucitoare de biserici, cu case frumos văruite, cu streșini vechi ninse de lumina viorie a lunei. Intrând în târg bătrânul apucase apoi pe o uliță strâmtă, cu clădiri vechi și hârbuite, cu catul de sus mai larg de cât cel de jos, așa că jumătatea catului de sus se răzima pe stâlpi de lemn...

Lambrior³ și Panu⁴ îi arătaseră că Iașii lui [Alexandru cel Bun](#) nu puteau avea o arhitectură turcească, într-o vreme când turcii nici nu se iviseră în Europa. Zâmbise. Era dreptul lui de a schimba rosturile istoriei și de a vedea ceardacurile înalte înaintate sub șandramale lungi, iar în ele bătrâni șezând de vorbă și, după glastrele ferestrelor cu gratii, fețele rumene ale fecioarelor; cu același drept de poet văzuse și casa meșterului Ruben⁵ din mijlocul ogrăzii pustii, cu pereți de piatră mică, cu tencuiala căzută, cu obloane mult mai largi de cât ferestrele înguste, cu un cerdac atârnat pe stâlpi de zid în patru muchii, spre care duceau scări înalte până la jumătatea întregii înălțimi a casei. În ograda cu iarbă uscată, o singură fântână își mișca gemând cumpăna în lumina galbenă a lunei. Imaginație fragedă de poet, de douăzeci și doi de ani! Așa își plăsmuise Iașii din tot ce auzise de copil, din ce citise prin letopiseți și prin hrisoave, din tot ce simțise mai pe urmă, prin propria-i vibrație în timpul șederii aici, cu picioarele împlântate în nevoile vieții și ale ulițelor noroioase și cu capul sus, în poezia istoriei, a lunii și a Veronicăi... Nu erau un târg ca oricare altul, ci un târg împletit din cele mai subțiri fibre ale firii lui moldovenești și în cele mai imaculate mătăsuri ale dragostei lui romantice!

...În seara de septembrie, cu miros de fructe coapte și de fân cosit, sub aburii Cotnarului domnesc, el îi simțea răscolindu-i din nou ființa din adâncurile conștiinței istorice, solidar cu toate schimburile veacurilor și cu țesătura delicată a propriilor lui sentimente redeșteptate, ce-l înfiorau ca pe o liră întinsă la adierile vânturilor.

Străbătuse [ulița Păcurarilor](#), pe lângă Penitenciar, și ajunsese în dreptul [Râpei galbene](#), la locul de unde obișnuia odinioară să privească spre dealurile din față al [Socolei](#), al [Cetățuei](#), până departe spre [Repedea](#) și [Bârnova](#). Răzimat de un gard ori de o stinghie de lemn, el contemplase de atâtea ori de aici realitățile de pământ, de piatră, de ruini, de biserici ale bătrânului târg și aruncase imaginar un pod aerian de la Râpa galbenă până la Repedea... Viziune de poet. Când i-o spusese unui prieten, îl simțise măsurându-l bănuitor din tălpi până în creștet. În noaptea înstelată de început de toamnă și în vâlvătaia lui sentimentală, nu mai avea însă nevoie nici de meșteri, nici de salahori, nici de bolți de piatră sau de stâlpi de fier... Fără osteneală, podul visat odinioară îl aruncase dintr-o dată luna din sârme de aur, răsucite de uriașe arcuri, cu picioarele înfipte pe Mitropolie, pe [Treisfetite](#), pe turnul [Goliei](#), pe [Curțile domnești](#), și pe [palatul lui Duca-vodă](#) de pe Cetățuie. Nicio privire ironică nu-i stânjenea viziunea; se primbla în voie pe bârnelor de argint ale podului, stropite de varul ireal al lunii. Jos, abia luminați de felinarele oarbe, Iașii dormeau între grădini; de sus, el nu le deslușea însă decât trecutul, în care se amestecau nu numai domni, boierii sau locuitorii ci și toate neamurile poposite aici: turci, tătari, [lehi](#), cazaci, urdii dușmane sau alaiuri domnești, fără deosebire, legați prin cimentul timpului în blocul unitar al istoriei.

...În frenezia lui evocatoare i se păru că vede pe sultanul [Mahomed](#) scoborându-se de la [Tuțora](#) pe la Nicorița, în Căcaina și apoi suindu-se prin târgul boilor la deal, în timp ce [Duca-vodă](#) și boierii lui mergeau pe jos pe lângă împărăție; pe amândouă părțile uliței se aflau aruncate bucăți de „[atlazuri](#) și [tăfți](#)”... Pe deal, întins sub „[saiivan](#)”, sultanul primea acum darurile lui Duca, cai turcești cu podoabe, un lighean cu ibric de argint și alte lucruri scumpe. Întors la [urdie](#), el a mai revenit o dată la Iași; iată-l că urcă sus la Cetățuie, de unde contemplă pe-nserate priveliștea orașului. De pe podul lui suspendat i se năzări chiar că aude, străbătând văzduhul, strigătul hogen din clopotnița Sfântului Nicolai.

Când umbra albă a lui Mahomed al IV-lea se șterse de pe creasta Cetățuei, dinspre Prut, de la Zagarance, se arătă pogorând spre târg, la curțile domnești, stâncă de om, Petru Alecsievici, împăratul Moscului⁶, însoțit de împărăteasa [Ecaterina](#). În cale le ies [caimacami](#), boierii și tot clirosul bisericesc cu mitropolitul Ghedeon în frunte. În goana calului, alergă la curte din urmă, tocmai din braniștea de la Tuțora și Dumitrașco-vodă⁷, ca să-i facă împărăției masă frumoasă în casa cea mare, poleită și acum ca și atunci de aceleași raze ale lunii; Împărăteasa și cu doamna și cu jupânesele se cinstesc și ele la curtea cea mică, și atâta dragoste îi arată împăratul lui Dumitrașco-vodă, „că se tot tinde cu amândouă mâinile și-l cuprinse de grumaz și-l sărută pe față, pe cap și pe ochi ca un părinte pe un fiu al său”... Pe poarta dinspre grajduri, împăratul iese dimineața cu trei ofițeri și se îndreaptă, pe jos, spre Treisfetite; o vizitează și apoi se urcă în careta împărăției însoțit de alai ca să vadă și celelalte mănăstiri. Golia îi place mai mult „pentru că are trei feluri

de meșteșuguri: leșesc, grecesc și moschicesc⁸”...

...Fantoma Cetățuiei de pe deal îi proiectează acum alaiul întoarcerii pentru a treia oară a lui Duca-vodă cu trei [tuiuri](#) și cu buzdugan, împreună cu feciorul lui Radu-vodă, cu care pornește nuntă domnească. Tuturor le face „[oboroace](#)” la domnie „de nu cheltuiește nime niciun ban”, și toți se veselesc două săptămâni cu fel de fel de muzici și de jocuri de [pehlivani](#) și cu „puște”... „Se prind două danțuri prin ograda curților domnești și pre ulițe cu toți boierii și giupânesele, împodobiți, și toți negustorii și tot târgul. Un vornic mare poartă un cap de danț și altul pe celălalt, îmbrăcați cu [sarvanale](#) domnești. Numai mirele și mireasa, feciori și domni, nu gioacă în danțuri pe afară, ce numai în casă. Iar la danț numai ce gioacă boierii, cât nu e nuntă ci minune.”

După alaiul nunții, din întunericul istoriei îi răsună în urechi, prin glasul cronicarului, și gemetele norodului. Căci nunta tot cu banii lui s-a făcut, deoarece vodă nu cheltuia ca un domn după putința țării ci ca un crai; „că erau acum pline închisorile de boieri și grosurile de cei săraci, de-i bătea și-i căznea, cu capetele în garduri, și leșinați de foame, și bărbați și femei. Și pre giupânese sărace încă le lega la puste și le închidea la siimeni pentru bani – de l-au urât cu toții pe Duca și se rugau lui Dumnezeu să-i mântuiască din mâinile lui și-l blăstămau de la mic până la mare, de auzea slugile lui cu urechile...” Gemetele îi veneau însă amorțite prin apa îndepărtată a timpului. În feeria nopții atenția lui exaltată mergea mai bucuroasă spre fantasmagoria alaiurilor, a nunților domnești, a faptelor de arme. Abia isprăvisese de privit nunta fetei lui Duca-vodă cel bătrân cu feciorul lui Radu-vodă și iată că i se desfășoară acum dinaintea ochilor alaiul de nuntă al lui [Constantin-vodă](#) cu Maria, fata lui [Brâncoveanu](#), însoțită de maică-sa, doamna Stanca⁹, de unchiu-său, [stolnicul Constantin Cantacuzino](#) și de alți mulți boieri și jupânese. De trei săptămâni, boierimea celor două țări nuntește cu mari [pohvăli](#) și podoabe și feluri de feluri de muzice și cu pehlivăni de mirare în târg la Iași. Domnul cu [surguciu](#) în cap se duce însoțit de curteni, la gazda miresei, la Vasile Gabriliță; o ia și merg împreună la mănăstirea Golia de-i cunună patriarhul mazil de Țarigrad¹⁰ Iacov; cu toții purced apoi prin mijlocul târgului de sus și prin târgul de jos până la curțile domnești. Într-un tânăr [postelnic](#) ce pășește cu toiagul înaintea Domnului, el recunoaște pe Ion Neculce¹¹!

Priveliștea întreagă se prefăce în feerie; în umbrele grădinilor deslușește petele caselor și ale bisericilor; curtea domnească, așa cum o văzuse pe o stampă germană din 1761 de la [Augsburg](#), cu o mie de odăi, înconjurată de ziduri înalte și cu turnuri prin colțuri; horbota de aur a Trisfetitelor, [Sfântul Nicolae Domnesc](#), Golia, [Bărboiul](#), [Galata](#) lui [Petre Șchiopul](#), [biserica lui Barnovschi](#). La Cetățuie privirea îi poposește mai mult prin sala gotică, apoi prin casa gospodărească a lui Duca-vodă, cu patru simple odăi, și pe meterezele zidurilor, prin care se văd Iașii

de vale, ca prin orbite de cranii.

— Ce știi ei! strigă de sus oamenilor de jos, din mușuroiul târgului. Ce știi ei! — Trăiesc în mijlocul patimilor politice, roșii și albi¹², spumă electorală în goană după chiverniseală și ambiții mărunte și nici nu-și dau seamă de măreția în sânul căreia își fărâmițează activitatea; împlețiți în trăsătura unui trecut istoric, ei nu-l văd. Cum să simtă solidaritatea generațiilor, când nu privesc nici frumusețea naturii din jur. Culcat în iarbă cu câte un spic de grâu în gură, ca și cum ar fi voit să sugă printr-însul seva însăși a pământului, de câte ori nu stătuse de vorbă cu fratele Gherman, din mănăstire, privind spre târgul plin de turlă de biserici și de case boierești. Fratele Gherman i se plângea de necazurile vieții, de singurătate, de lipsurile tainului, de strâmbătatea starețului, de prigoana Mitropoliei – fără ca să i se topească obida în fața feeriei cetății întinsă pe șesul Bahluiului și cățărata apoi pe colinele verzi din jur.

— Ce anevoie e de urcat dealul mai ales toamna pe ploi și iarna pe troene, se căina călugărul adese – dealul, pe care-l suiseră odinioară sultanul Mahomed al IV-lea, împăratul Petru și atâtea alaiuri domnești! dealul urcat în grabă și de [Mihai-vodă Racoviță](#) numai cu vreo doi-trei copii de casă de teama catanelor lui Frență¹³ și ale lui Velicico¹⁴ sosiți cu [podgheaz](#) din [Cetatea Neamțului](#)... Uite-i că aduc „[loitre](#)” și se cațără pe zid. Dar numa ce și Mihai-vodă sloboadă o pușcă mare și începe a tragere și clopotele cele mari (clopotele astea, părinte, pe care le tragi și sfințita!) – de aud tătarii de la Aron-vodă și vin „ca vântul” împreună cu siimenii și cu [strelitii](#) lui vodă, și-l ajung pe Frență la [Hlince](#) și-i taie capul, lui și catanelor. Pe mormântul lor vodă a înălțat o movilă cu [o cruce](#) și cu o odaie de piatră, la fântână, la Parasca, lângă Cetățuie. Fratele Gherman n-a auzit de faptele aceste, iar pașii nu l-au dus nici din întâmplare pe locurile „cerdacului”, din care n-a mai rămas de cât doar crucea. Nu s-a scoborât nici până la Galata și nu știe cine a ridicat biserica de la Bârnova, nici cine a înnoit turlăle de la Bărboi; el nu-și cată de cât de nevoile și de necazurile cu starețul și cu Mitropolia.

...De pe înălțimea podului de raze, aruncat de lună și de fantezia lui, continuă să contemple cetatea adormită în faldurile istoriei.

— Ce știi ei! Nu-și cunosc trecutul și nu-l prelungesc; nu-și dau seama nici de frumusețea naturii și nu-s purificați de ea!

Dragostea lui pentru locurile acestea n-o regăsise de cât doar într-un singur om, în primele timpuri ale venirii la Iași. Pe când se întorcea, pe înserate, de la Perjoaia și se lăsa prin Nicolina și Târgușor spre [Bahlui](#), privind cu oarecare dispreț spre apa urâtă a pâ râului, dăduse peste un moșneguț cu care intrase în vorbă.

— Cam săracă apa, moșule.

— Săracă ți-o fi părând dumitale, că n-o cunoști; da i-an să o fi văzut anul trecut, că nu vorbeai așa!

— Dar ce a fost anul trecut?

— Prăpăd, coane. Ia poștește mata cu mine.

Îl luase apoi și, după ce-i arătase și cele două scursori ale târgului, Căcaina, puturoasă și galbenă, și pârâul Nicolina, fir de apă stătută, se pornise să-i zugrăvească măreția puhoiului de anul trecut, cu mai multă admirație de cât groază.

— Nu erau trei pâraie sărace, cum ți-au părut dumitale, coane, ci o singură apă de-a valma, cât cu ochii, și peste toate locuințele, care au mai rămas, că pe multe le-a luat puhoiul și le-a dus departe în Jijia.

Prins de măreția faptei dumnezeiești, îl purtase apoi din casă în casă, pe o mare depărtare.

— Uite, o vezi? Nu-i mai zăreai nici [ogeagul](#); uite la aiasta: după semnul umezelii, se cunoaște că apa a trecut peste ferestre; deși-i mai pe deal, și pe aiasta s-a urcat puhoiul cam la un metru... Apoi ce crezi, coane, că-i chiar așa lucru de șagă?

Bătrânului, Bahluiul și Căcaina i se păreau doi uriași adormiți, ce se puteau deștepta oricând. La început, zâmbise de frenezia lui, dar cu timpul dragostea pentru forțele înlănțuite în smârcuri îl pătrunsese și pe dânsul. Se simțea solidar nu numai cu faptele mari ale istoriei Iașilor, nu numai cu frumusețea dealurilor din jur, ci și cu praful ulițelor nemăsurate și cu noroiul pâraielor pline de miazme; nu-i plăceau palatele ce se ridicau și reducea continuitatea istorică la stare pe loc; prelungirea trecutului o concepea nu numai în păstrarea pietrelor și bisercilor și a hârtoapelor ulițelor nepietruite și în mărginirea nevoilor și plăcerilor vieții la un strict necesar... Începuse chiar să ocolească localurile mai bune de la *Chateau aux fleurs*¹⁵ și de la Rivallet, pentru a se înfunda prin mahalale, La Trei Sarmale de la Socola, La Perjoaia de la Frumoasa, ori la Stanică din Târgușor, cu lăutari și vin turnat din oală așa cum beau străbunii. În izul arhaismului credea că-i continuă mai bine decât cei ce se trudeau să facă drumuri de fier ori să introducă pe moșiile lor unelte cu aburi. În cei doi ani ai vieții lui ieșene, mai băștinaș de cât localnicii, se identificase cu pământul, cu apele, cu orizontul și mai ales cu dealurile pline de spume. Niciodată nu-și dăduse mai bine seama de cât acum, după ce-i părăsise și se regăsea în noaptea spuzită de stele pe podul fermecat al lunii, aruncat de la [Copou](#) la Repede.

Nu mai regreta că venise la Iași. La București se pierduse în viața de redacție, în viața de cafenele, în certuri politice; nu avea timp să viseze, nu avea timp să respire trecutul; nu erau dealuri, peste care să arunce punți feerice de raze, de unde

să contemple viața istorică a orașului. Fiindcă trecutul muntean nu trecea într-însul niciun răsădit, i se părea că Bucureștii nici nu-l aveau, nu fusese încă pe ruinele vechilor curți domnești; trecea prin Piața Sfântului Anton fără să-și amintească de [doamna Chiajna](#); mânca în Covaci, fără să știe ca se află pe locul chioșcului de odihnă a lui [Brâncoveanu](#). Oraș mut, casă cu ferestre necercetate de vedeniile istoriei; târg de parveniți, oriental, cu fațadă pariziană... Sufletul îi bătea la Iași, în cavoul trecutului moldovenesc; prăpăstiile Râpei galbene, lângă care se afla, și decadența târgului părăginit nu le vedea; peste dânsle aruncase podul selenar al imaginației lui aprinse.

---

1. *prigoana oamenilor politici* - când guvernul conservator, din care făceau parte unii junimiști, a căzut și au ajuns la putere liberalii, Eminescu a fost dat afara din funcția de revizor școlar (inspector), în care fusese numit de Maiorescu, și dat în judecată pentru unele lipsuri de la biblioteca unde lucrase înainte. [^]
2. *călugărul Dan* - personaj din nuvela *Sărmanul Dionis* a lui Eminescu - trăia în vremea lui Alexandru cel Bun, domn între 1400 - 1432. [^]
3. [Alexandru Lambrior](#) - lingvist junimist, prieten cu Eminescu [^]
4. [Gheorghe Panu](#) - ziarist și om politic, junimist în tinerețe, se depărtează apoi de Junimea, devenind liberal; mai târziu scrie *Amintiri de la Junimea din Iași*, unde povestește cum și-a citit Eminescu la Junimea nuvela *Sărmanul Dionis* și Lambrior i-a reproșat că plasează în Iașii lui Alexandru cel Bun arhitectura de influență turcească din sec. XVIII. [^]
5. *meșterul Ruben* - alt personaj din nuvela *Sărmanul Dionis*, maestrul călugărului Dan. [^]
6. *Petru Alecsievici, împăratul Moscului* - împăratul rus Petru cel Mare, venit în Moldova în 1711 ca să se lupte cu turcii; Moscul este Moscova. [^]
7. *Dumitrașco-vodă* - Dimitrie Cantemir, aliat cu Petru cel Mare, își pierde tronul când acesta e înfrânt de turci în 1711 și se refugiază cu el în Rusia. [^]
8. *moschicesc* - moscovit, rusesc (aici despre stilul arhitectural). [^]
9. *însoțită de maică-sa, doamna Stanca* - de fapt, pe soția lui Constantin Brâncoveanu și mama domniței Maria (cea măritată cu domnul Moldovei, Constantin Duca, fiul lui Duca-vodă cel bătrân) o chema Marica; pe mama lui Constantin Brâncoveanu o chema Stanca și era din familia Cantacuzino (sora stolnicului Constantin Cantacuzino). [^]
10. *patriarhul mazil de Țarigrad* - patriarhul ecumenic din Constantinopol (Istanbul), mazilit (destituit) de turci și refugiat în Moldova. [^]
11. [Ion Neculce](#) - cronicarul moldovean din a cărui cronică *Letopisetul Tarii Moldove de la Dabija Voda pana la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat* sunt inspirate evocările și preluate citatele din acest capitol. [^]
12. *roșii și albi* - liberali și conservatori [^]
13. *Frență* (Ferentz) - comandantul trupelor austriece trimise în 1717, în timpul

războiului turco-austriac, să-l captureze pe domnul Moldovei, Mihail Racoviță; e învins cu ajutorul tătarilor și executat; locul unde au fost îngropați el și soldații săi e marcat de „[crucea lui Ferentz](#)”.[^]

14. *Gheorghieș Velicico* - comandantul moldovenilor care trecuseră de partea austrieșilor.[^]
15. *Chateau aux fleurs* (fr.) - Castelul dintre flori - numele unei cafenele/grădini de vară din Iași, frecventate de junimiști.[^]

XX

De la beția cosmică a cerului ridicat și mai sus prin alternarea întunericului cu lumina palpătoare; de la beția istorică a priveliștii Iașilor văzută în semnele trecutului, în ruini și biserici – el se scoborî în feeria propriei sale existențe legate de Iași; forțele risipite ale sufletului se retraseră de pe dealurile Cetățuiei, a Repedei, a Galatei, a Copoului, de la viziuni de nunți domnești și prădăciuni tătarești, de la cazacii lui Timus și de la tragedia de la Beilic, pentru a se strânge acum asupra unui singur punct, a cărui lumină întuneca toate celelalte focuri: la ea, la Veronica, prin care orice colț al Iașilor căpătase într-însul, timp de doi ani, o adâncă rezonanță.

Lipsa de căldură a despărțirii lor la Viena o pusese pe socoteala lui Neagoe; bănuiala îi întărise, de altfel, dragostea prin reactivul neliniștii absente la început. După plecarea Veronicăi, farmecul orașului cezaro-crăesc sporise chiar în amintire: avea locuri de pelerinaj, capele votive ale emoțiilor comune. Viena nu mai era o cetate anonimă de granit fumuriu fără răsunet sufletesc, ci un oraș viu, pe ale cărui grădini și cheiuri se împletise iedera vieții sentimentale; adese, spre seară mai ales, își refăcea popasurile dragostei: se așeza pe banca din Volksgarten, unde-i recitase poezia; vizita piața dintre cele două muzee sau tablourile lui Franken și Giacomo Palma, refăcea plimbările pe cheiuri, pe Kahlenberg, prin biserici, la casa lui Beethoven sau Haydn, cu o plăcere sporită prin sentimentul lipsei de constrângere și prin absența spaimii produsă de bruştele treceri ale Veronicăi de la exaltare la indiferență și a scrupulelor față de Micle... Din obiceiul de a-și trăi plăsmuirile imaginației ca realități, Veronica sălășluia în el, aieva. O preumbla ca pe o ființă vie prin parcuri, prin muzee, pe cheiuri; îi mărturisea iubirea fără sfiiciune; ea îi răspundea, atât cât îi convenea lui; își refăcea astfel trecutul cum l-ar fi dorit. Activitatea lui poetică folosea și ea pe urma acestei stări euforice: motivele i se precizau în tipare, în care aveau și se toarne viitoarele poezii; modelul feminin lua conturul nu numai al unui ideal ca înainte ci al unei ființe existente, prezente și posedate.

XXI

În septembrie trebui să se întoarcă în țară.

Nu uitase dimineța în care scoborâse pe peronul gării cenușii a Iașilor; fantomal, fumuriu, Bodnărescu¹; cu aerul lui de flăcău unguresc, ras la ceafă, cu musteața lăsată pe oală, cu vițe negre răsucite pe tâmple, Miron Pompiliu² îl așteptaseră. În piața exterioară a gării, respiră aerul orașului cu dulceața de a respira aerul Veronicăi: aruncând ochii spre fațadă, ciubucele [ogivale](#) ale ferestrelor de sus îi amintiră bisericile vieneze; nu se putea ca ochii care admiraseră biserica Sfântului Ștefan, să nu se fi oprit și pe broderiile de piatră ale acestor ferestre gotice; acolo, sus, i se păru că privirile li se întâlnesc și se topesc pentru întâiași dată în Iași. În Piața Traian, scăpat de la o trăsură, un cal o pornise la fugă, și, speriat de propria-i libertate, nimerise drept în vitrina unui magazin de mode, producând o panică și o învălmășeală de oameni sosiți să vadă întâmplarea. Scena îl împlânta în atmosfera locului; primise botezul vieții ieșene.

Nu pusese în ziua aceea nicio întrebare prietenilor săi, și n-avea să le pună nici mai târziu; nu era grăbit. Îi ajungeau aerul, grădinile, aleile Copoului, cu primele atingeri ale toamnei. Deși-i mai văzuse, Iașii i se păreau noi; locurile îl impresionau cu o senzație sporită prin colaborația Veronicăi, pe care o căuta, imaginar, prin biserici, prin ruini, prin grădini, prin localurile publice obișnuite, la Pester, la Rivallet ori la *Chateau aux fleurs*, și o găsea, așa cum și-o închipuia. Numai după ce i se păru că o reconstituise îndeajuns, din emoțiile ce i le presupunea, își aduse aminte că s-ar cădea să o vadă și aievea; se puse atunci să caute cu dinadinsul; se învârti pe Lăpușneanu și pe aleile Copoului, dar n-o găsi; Veronica nu se arată nicăieri...

Citise la una din ședințele „Junimei” [Egiptul](#) și [Sărmanul Dionis](#), și i se hotărâse trimiterea la Berlin³. Numai o dată cu apropierea plecării, se simți cuprins de o adevărată spaimă: nu se putea duce fără să o fi văzut. Crezuse că o va întâlni din întâmplare și se pregătise, sufletește, de mult, pentru momentul revederii:

— Domnul Eminescu!

— Doamna Micle!

— Ce întâmplare.

Emoție: ochi mari ce absorb; inimă ce-și încetinează bătaia; cuvinte ce nu vor să iasă din gâtulejul astupat. Toate și le închipuse și le trăise cu o voluptate unică; nu însă și că s-ar putea să n-o întâlnească deloc. Numai când văzu că timpul trece, se interesă și află că Veronica era dusă la vie și că nu se va întoarce decât la începutul lui octombrie. Își simți un pumnal în inimă; el, care venise anume pentru dânsa la Iași!

Era de bună credință; uitase că n-o căutase de cât imaginar pe cer, prin copaci, pe dealuri și prin ruini și că nu voise să o întâlnească de cât după ce o va fi respirat din aer și băut din apă. Nenorocirea de a pleca fără să o vadă i se prefăcu apoi în desperare, când află că Veronica fusese la Iași în primele zile ale sosirii lui. De unde se ferise la început să-i rostească numele, se porni acum să vorbească numai de dânsa și să se informeze de traiul ei cu Micle.

— „Zi-i om bătrân cu nevestă tânără” aruncase Pompiliu cu subînțeleș; „tânără și frumușică” adăugase Burlă⁴; „frumușică și ușurică” împlinise Caraiani⁵; „unde mai pui că e și poetă!” încheiase Neiu, cu tâlc, dându-și paharul dușcă. Pietre, peste care se putea trece gârla unei biografii. Nu voise să afle mai mult. Orașul se goli de viață. De când o știa absentă, bătea mereu drumul Păcurarilor, urca ulița Butu. Faptul că n-o văzuse atâta timp nu însemnase pentru dânsul o absență: absența n-o simțea decât acum, din aerul de părăsire a casei, din storurile trase, din lipsa de viață a grădiniții din față. Om fără noroc, om stingher, predestinat nefericirii, își zicea el, pentru că numai din convingerea unui astfel de destin își mai putea ușura conștiința lipsei de orice reacțiune.

Când Miron Pompiliu, Bodnărescu și alți câțiva îl conduseră la gară, mergeau ca după mort; pământiu, el nu-și mai aruncă privirea spre ciubucele ferestrelor ogivale, de la care primise primul salut al Iașilor. Prietenii căutară să-l iscodească.

— Neamul nevoii! tăiase el scurt dând din umeri.

Nelu fu de părere că e la mijloc o femeie, iar Miron glumi că trebuie să fie tot Sorica de la Pester. Eminescu se uită lung la flăcăul unguresc, cu ceafa rasă, și cu gesturi de moașă.

— Măi Mirune, ești pur și simplu o vită încălțată, rosti sacramental.

Prietenii făcură haz; îl regăseau cu vorbele lui obișnuite.

— Și ce să-i spunem Soricăi din partea ta? stăruie mucalit Miron.

— Să-și schimbe părul, pentru că nu-mi plac femeile cu păr negru; să-și schimbe ochii, pentru că nu-mi plac decât ochii albaștri; să nu mai mănânce, pentru că nu-mi plac femeile grase; să-și mai taie din picioare, pentru că nu-mi plac femeile înalte.

Încolo e fată bună; ți-o las ție, măi Mirune, că ție ți-s dragi unguroaicele și judeci frumusețea cu cântarul. Nu-i așa, Samsioane?

Trist, spălăcit, Bodnărescu zâmbi șters ca zidul cenușiu al gării. Pudic, tăcu.

— Nu răspunzi? hai? glumi Eminescu.

— Cum să răspundă așa deodată? interveni Caraieni. Lasă-i câteva zile de chibzuială, și să vezi cum îți răspunde atunci în [hexametri](#) și [pentametri](#).

— Spune-mi drept, Samsioane, poate îți place Sorica? Dacă da, nu i-o mai las lui Mirune, ci ți-o trec ție.

— Ehei, problema Soricăi e ceva mai complicată decât problema [panteismului](#), interveni Pompiliu, aducându-și aminte că Bodnărescu le spusese odată la „Junimea” câtă luptă și cugetare îi trebuiseră „pentru a începe a se pleca spre panteism”.

Pe când râdeau, sosi și Burlă cu alți câțiva prieteni.

— Pleci așa pe neștiute, proclete! tună el de departe. Primitu-ai oare dezlegarea noastră? Luatu-ți-ai oare rămas bun de la noi?

Eminescu declară că vizitase pe Maiorescu, pe Negruzi⁶, pe Pogor⁷.

— Nu-i vorba, măi, de boieri și de vizite; ci de noi, poporul, de care nu te despați cu vizite ci cu fapte.

N-apucase bine să isprăvească și se apropie de dânșii un tânăr oacheș și o tânără tot atât de oacheșă, cu dinți albi de țigani...

— Trăiască nația! făcu tânărul venind spre Eminescu cu mâna ridicată în sus, ca la Viena.

Mucalit, Caraieni se aplecă spre dânsul:

— Ce spui, domnule? De ce nație e vorba?

Tânărul se propti în tocuri, gata să izbucnească; râsul voios al celorlalți îl descumpăni însă.

— Ce faci, mă Tudorică? se puse la mijloc Eminescu, strângându-i prietenește mâna.

Tânărul tuciuriu, Tudorică Micheru⁸, învățase la Conservatorul din Viena, unde se cunoscuseră; domnișoara Natalița, soră-sa era cântăreață și ea. Mergeau la Botoșani.

— Toată lumea s-a pus pe plecare! bombăni Burlă cu glas de clopot dogit. Tu pleci la Botoșani și Eminescu la Berlin. Bine, să plece, dacă așa trebuie. Dar cum își permite să plece fără „fapte”?

— Hă? făcu Micheru, neștiind de ce fapte e vorba.

— „O noapte numai una”, declară nazal Pompiliu, un refren cunoscut între dâșii.

Micheru tot nu pricepea.

— Înțelegi dumneata că nu-l putem lăsa pe Eminescu pradă gândurilor negre de pe urma amorului lui nenorocit, mai stăruie el...

— De ce amor e vorba? se vârî în discuție Natalița.

— Domnișoară, porni patetic Burlă, e o chestie de viață și de moarte. Eminescu e năucit sau, cum spune dâșul, e „pur și simplu” desperat. Nu-l putem lăsa să plece așa... Cine știe ce-i dă prin cap. Înduplecă-l și dumneata să mai rămână o noapte, poate că-și schimbă gândurile.

— Și apoi, frățânilor, mijloci Miron, cunosc eu pe aici pe aproape un loc, unde numai rău nu ne poate fi cu un Cotnar, de care o să se ducă vestea în țara Moldovei.

Înțelegerea se făcu repede. Porniră de la gară, pe ulițe dosnice, pe valea Bahluiului, și ajunseră în Târgușor, în fața cârciumii lui Țaru.

— Aici nu mai poate fi vorba să strigăm „trăiască țara”, ci „trăiască Țaru!”, că ne-a păstrat un vin vrednic de strămoși, proclamă Miron, deschizând portița grădinii.

— Aberăciune⁹, se împotrivi filologic Burlă. Ori cât ar spune Cihac¹⁰ și Hâjdău¹¹, eu, împreună cu Bopp și cu Dietz, sunt de părere că cel mai bun Cotnar se află la Costache Crășmarul din Nicolina...

— Să vedem! să vedem! strigară în cor ceilalți.

— Să procedăm științific prin metoda comparației, hotărî cu gravitate universitară bine-hrănitul Caraieni, gras, tuciuriu și slinos.

Își începură ancheta, firește, sub umbrarul lui Țaru. Băură un pahar, două, dar băutura fără lăutari nu mergea.

— Tiii... neamul nevoii, suspină Eminescu, scărpinându-se la ceafă și uitându-se cu înțeleș la Micheru, care avea vioara, și ghitara cu dânsul.

Plină de vino încoace, Natalița ședea pe un scaun picior peste picior, fumând și bându-și vinul cu plescăiri de cunoscător.

— Frate Micherule, se hotărî Burlă, prieten de la Viena, nu-l putem lăsa nemângâiat pe omul ista, că vezi ce jalnic e. Îndură-te de dânsul de-i zi ceva de inimă albastră.

Micheru înțeleșe situația și nu se lăsă rugat; ciupi iute struna viorii, iar Natalița își acordă ghitara. Apoi porniră:

*Am fost în lume și eu o dată
Cu suflet june și plin de dor,
Credeam atuncea că viața toată
E un vis dulce de lung amor...*

— Vai...! vai...! se luă de păr Eminescu. De nu mi-am pus capăt zilelor până azi, să știi că o fac acum. Mă Tudorică, frate-meu, dacă ții la mine, lasă în plata domnului romanțele lui Cornea, că-mi vine să iau câmpii. Zi-ne, ca la Viena, ceva popular. Mirune de la [Keșkemet](#) o să te ajute, că e meșter în doine ardelenești.

Pompiliu se și repezi:

— Știi pe:

Frunză verde izmă neagră...?

— Apoi cum să n-o știe, că ne-o cânta dumnezeiește la Viena.

Micheru se porni:

*Frunză verde izmă neagră,
Vine badea fără treabă
Și cu glas de dor mă-ntreabă,
Mă întreabă de cercei:
Cine a dat banii pe ei?
— Cui i-e drag de ochii mei.
Și mă întreabă de mărgele:
Cine a dat banii pe ele?
— Cui îi plac buzele mele.*

— Așa, măi frate-meu. Asta-i simțire, asta-i delicatetea, asta... poezie! Alde: *Cu*

suflet june și plin de amor să le cânti celor de la „Junimea”, care au descoperit pe Cornea. Nouă mai zi-ne una de la Viena. Începea cu:

Bade, pe când nu iubeam...

Micheru nu și-o mai amintea. Urcat pe un scaun, Pompiliu se porni să cânte el:

*Bade, pe când nu iubeam,
Unde mă culcam, dormeam,
Dar de când eu te iubesc,
N-am capu să-mi odihnesc.
Până nu te-am cunoscut,
De pat moale n-am știut,
Mă culcam pe cărămidă,
Pe vatră la foc în tindă.
Și mă sculam mulțumită;
Dar acum amar de mine,
Ori ce-oi face nu mi-i bine,
Pun capul pe pat de perne
Și-mi pare că-l pun pe lemne.*

Eminescu nu-și afla locul:

— Asta-i simțire, asta-i expresie plastică!... repeta el bătând frenetic cu pumnul în masă.

Natalița îl mânca din ochi. Burlă dădu cu cotul bine-hrănitului Caraiani, și-i șopti tainic ceva la ureche.

— Ia privește-l, duduie Natalițo, îi spuse fetei pe urmă, și-a ieșit din fire; odinioară făcea pe mortul și acum nu mai stă locului... Dragostea, bat-o pustia să o bată!

Domnișoara Natalița făcu galeș:

— Da?

Voia să știe cine-i femeia.

— Vai, duduie Natalițo, porni șugubăț Caraiani, mata nu știi cum se întâmplă în viață? O fată iubește un băiat, dar băiatul se uită la alta și nenorocirea-i gata!

— Pe cine și cine? iscodi din nou țiganca.

— Apoi cine îl iubește, îți pot spune că toată lumea o știe.

— Cine?

— Sorica de la Pester.

Natalița bătu din palme: o cunoștea și ea pe fata cât un trunchi de copac, spanchie, cu care îl luau la vale prietenii pe Eminescu. Dar el pe cine iubea? Nu putea să i-o spună. N-o știa nimeni. Ochii Nataliței începură a scapără; cu o mână nervoasă îl trase pe Eminescu alături de dânsa.

— Ascultă, cântecul ista, și să știi că numai pentru dumneata îl cânt:

*Pentru omul ce mi-e drag
Cale n-am și cale-mi fac,
Pentru omul ce-l urăsc
Cale am și nu pornesc.
Pentru badea ce mi-e drag,
Multe rabd și multe trag,
Pentru care mi-e urât
Eu nu rabd niciun cuvânt.
Dar vai, badea ce mi-i drag
Nu-mi face tină pe prag;
Pe când cel ce mi-i urât
Face-mi tină până-n gât.*

— Ai înțeles? ai înțeles? Adăugă ea apoi, ochi în ochi, trecându-i degetele prin plete.

— Eu ți-am cântat; acum să ne spui din versurile dumitale, stăruii fata trăgându-l mereu spre dânsa.

Eminescu nu se feri de versuri, dar își feri piciorul de pulpa plină a Nataliței. Se sculă ca să aibă libertatea mișcărilor. Declama câteva strofe, din care ea nu reținu de cât:

*Ea se uită... păru-i galben,
Fața ei lucea în lună
Iar în ochii ei albaștri
Toate basmele s-adună.*

— Bat-o pustia de fată, că e cu părul galbăn! suspină mucalit bine-hrănitul Caraiani.

— Și cu ochii albaștri! lacrimă prefăcut Miron.

— Vai, duduie Natalițo, se apropie de ea Burlă, nu-i nimic de făcut; varvarul s-a îndrăgostit de o fată blondă cu ochi albaștri și se prăpădește cu zile după dânsa.

— Da? O să vedem noi, șuieră ea printre dinți, trăgându-l din nou pe Eminescu pe scaunul ei și mângâindu-l pe plete!... Ia mai zi ceva, că frumos glas ai.

Eminescu se sculă iarăși și declamă o poezie încheiată cu versurile:.

*Și te-ai dus, dulce minune,
Și-a murit iubirea noastră.
Floare albastră! Floare albastră!
Totul este trist pe lume.*

Ceilalți se puseră să plângă în cor ca după mort:

*Și te-ai dus,
Și te-ai dus!*

Apoi după un alt rând de pahare:

*Și a murit iubirea noastră!
A murit,
A murit!*

— De aceea erai așa de funebru la gară, mă Mihai, îl ațâță Miron. Îți îngropi, se vede, iubirea.

Din celălalt cap al mesei se auzi glasul de țârcovnic al lui Bodnărescu repetând jalnic:

Totul este trist în lume.

— Ce behăi și tu acolo, măi Samsioane? strigă Miron, pornit ca totdeauna să-l ia la vale. Unde vezi numai tristețe pe lume? Parcă n-ar mai fi și alți ochi de cât albaștri? Nu-i așa, duduie Natalițo?

— Ba mai sunt și negri! chiui fata, făcându-și loc pe genunchii lui Eminescu; gura roșie îi căuta sfârscul urechei, până ce i-l prinse într-o mușcătură aprigă. Samson își acoperi ochii ca să nu vadă; Micheru ațipise lângă pahar. Burlă interveni.

— De ajuns cu Țaru... să vedem și Cotnarul lui Costache Crâșmarul. Propun să ridicăm ședința și să ne transportăm la fața locului pentru a ne convinge în

persoană.

— Se admit, încuviință bine-hrănitul Caraiani, scoțând vălătuci de fum pe urloaietele nărilor.

— Admit și eu, mormăi și Eminescu. Când va Dumnezeu și omul nimereste sfatul.

— Cine a zis, mă, vorba asta mare? că tu trebuie să o fi scos de undeva.

— A spus-o Neculce sau poate [Miron Costin](#), în orice caz nu Mirunele nostru de la Keșkemet.

Porniră chiuind, în larmă de câni sculați din somn, și ajunseră cu alai la Costache Crâșmarul, pe care-l treziră. Burlă îi ceru Cotnar adevărat, nu botezat ca vinul lui Țaru. Numai după ce goliră câteva pahare, băgară de seamă dispariția lui Eminescu și a Natalei.

— Ai dracului, făcu grosul Caraiani trecându-și batista pe frunte, au șters-o frumușel! Ca să nu-i vadă, uite că și luna s-a dat în brânci după un nor.

Înveseliți, se puseră cu toții să discute dispariția lui Eminescu.

— Au rămas dinadins împreună, și acum le e cum îi mai bine omului, zise Neiu.

— N-o cred nici în ruptul capului, declară categoric Miron.

— De ce nu? întrebă Burlă.

Pompiliu nu răspunse.

— Pst! Tăcere! Keșkemet are să ne spună ceva.

Solemn, Pompiliu se porni să cânte pe nas:

*Iar când este... ca să fie
Eminescu face... filosofie.*¹²

Se puseră pe râs repetând versurile în cor. Nu se puteau totuși înțelege; unii susțineau că Eminescu continuă și acum să facă filosofie; bizuindu-se mai mult pe inițiativa Natalei, alții tăgăduiau.

Risipind valuri grele de fum pe nas, bine-hrănitul Caraiani glăsui pe limba lui, ca din carte:

— „*Oi sofoi tus ponus cai tus kindmus u deimanusi*”.

— Ce-i tragi tu, bine-hrănitule, cu cai și cu oi? Visezi numai herghelii și turme, glumi Pompiliu.

— Uitasem că mocanii nu cunosc limba divină a zeilor.

— Nu se poate scoborî oricine din [Pind](#) ca Iani cel negru¹³; noi ne tragem doar din Carpați, de aceea explică-ne-o pe mocănește.

— Am voit să spun că filosofi ca Eminescu nu se sperie de primejdia Nataliței.

— Dar tu de ce părere ești, mă Samsioane? îl întrebă Burlă ca să mai râdă.

Bodnărescu tăcu.

— Mă Samsioane, să știi că nu te lăsăm până ce nu ni-i spune și tu părerea, acum că a dat Dumnezeu să știm ce crezi despre panteism.

Grav, solemn și trist, ca de obicei, Bodnărescu rosti sentențios:

— Ce poate-fi, va fi...

Era titlul poeziei lui ce trezise ilaritate și discuții la ședințele Junimii:

— Samson a izbutit să fie mai cu haz de cât noi toți, recunosc Miron, cântând nazal:

— Ce poate fi, va fi!

Și apoi aruncându-și unul altuia:

— Va fi ce poate fi!

— Poate fi ce va fi!

— Fi-va ce poate fi!

— Va fi ce fi poate!

— Poate fi ce fi va.

— Fi poate fi ce va.

— Adânc ca „A fi ori a nu fi”¹⁴? hotărî Burlă.

— Ba [Hamletul](#) Bahluiului e și mai adânc, scăpără Miron, și, cât ai clipi, se urcă

pe un scaun, strângându-și în jurul trupului o mantie imaginară, cu dosul palmei sub bărbie, cu fața sumbră și scufundată în meditație, lăsa să-i cadă aceste cuvinte:

— O hi ori n-o hi?

Toți aplaudară localizarea moldovenească a celebrei întrebări.

— Apoi dacă Samson poate avea haz, încheie el, scoborându-se de pe scaun, atunci să știți că, în fața Nataliței, și Eminescu se poate lăsa... de filosofie sau cum ar zice bine-hrănitul Caraiani pe limba lui: cai... oi... boi... ce mai filozofoi!

-
1. [Samson Bodnărescu](#) - poet junimist astăzi uitat (deși prețuit de Maiorescu), prieten cu Eminescu. [^]
  2. [Miron Pompiliu](#) - junimist considerat șeful caracudei (junimistilor fără operă, spectatori la ședințe), prieten cu Eminescu. [^]
  3. *i se hotărâse trimiterea la Berlin* - cu o bursă din partea Junimii, ca să-și dea doctoratul în filosofie. [^]
  4. [Vasile Burlă](#) - junimist, filolog erudit, profesor de liceu, prieten cu Eminescu. [^]
  5. *Caraiani* - junimist de origine aromână, traducător din greacă, mare povestitor de anecdote, poreclit "*bine-hrănitului Caraiani*". [^]
  6. [Iacob Negruzzi](#) (zis Jacques) - junimist fondator, redactorul revistei *Convorbiri literare*; era din neam boieresc, fiul scriitorului [Costache Negruzzi](#). [^]
  7. [Vasile Pogor](#) - junimist fondator, boier moldovean, în casa căruia se țineau uneori întâlnirile Junimii. [^]
  8. [Toma Micheru](#) - violonist de origine romă, cu studii la Viena, pe care Eminescu îl admira și îl recomandase călduros lui Maiorescu; sora lui, Natalița, cânta la chitară și (după spusele unui contemporan) petrecuse într-un local din Botoșani cu fratele ei și cu Eminescu. [^]
  9. *aberăciune* - aberație - personajul imită, caricaturizând, felul de a deforma cuvintele al unor intelectuali ardeleni. [^]
  10. [Alexandru Cihac](#) - filolog, autorul unui dicționar [^]
  11. [Hâjdău](#) - scriitorul [Bogdan Petriceicu Hasdeu](#), cu care Burla a purtat o polemică pe teme de lingvistică. [^]
  12. *Iar când este... ca să fie / El face... filosofie.* - era o ironie ce circula la Junimea pe seama altui junimist, "*pudicul Naum*". [^]
  13. *Iani cel negru* - numele *Caraiani* e compus din *cara* - negru în turcă - și *Iani* (Ioan în greacă). [^]
  14. „*A fi ori a nu fi*” - replică a lui Hamlet din tragedia cu același nume a lui Shakespeare. [^]

XXII

Se regăsiră dimineată cu toții afară de Micheriu, pe peronul gării, mahmuri; îl căutau în toate părțile pe Eminescu.

— Mă, mormăi Burlă, nici eu nu cred să facă filosofia chiar până la ceasul ista.

Faptul că nu apăruse nici Natalița, era și mai vorbitor. Abia cu zece minute înaintea plecării trenului se iviră și ei la braț; Burlă îi salută tradițional, ca la Viena:

— Trăiască nația!

— Sus cu dânsa, răspuse tot tradițional Eminescu.

— Bravo, mă! Dar unde ați fost? întrebă Miron mai pe șleau.

Eminescu nu știu ce să răspundă; tot femeia se arătă mai deșteaptă.

— Frumos v-ați mai purtat, domnilor, n-am ce zice; ne-ați lăsat așa, în drum.

— Cum v-am lăsat în drum? Știi că-i nostim! N-am plecat cu toții? bufni Miron.

— Noi am mai rămas doar câteva minute și, când ne-am uitat în jur, erați departe și numai iată că ne-a tăiat drumul niște zăvozi, că, se vede c-ați sculat toți câinii Nicolinei cu zarva dumneavoastră. Păs de mai răzbate!... A trebuit să ne întoarcem îndărăt la Țaru, unde v-am așteptat.

— Că ne veți și fi așteptat! hohoti bine-hrănitul Caraiani. Altceva se vede că n-aveați de făcut!

— Firește că v-am așteptat, se puse la mijloc Eminescu fără convingere.

— Era poate nevoie să vă căutăm ca pe obiecte pierdute? făcu Miron cu haz.

— Nu, mă, credeam că după ce veți bea la Costache o să vă întoarceți la Țaru ca să roștiți sentința fără apel. Ei, ce ați hotărât? abătu vorba Eminescu.

Nu răspuse nimeni.

— Eu, reluă el, deși n-am fost la Costache, cred că tot Cotnarul de la Țaru e mai bun. Ce zici, Natalițo?

— Mai așa! mormăi voluptos țiganca cu degetele împletite în degetele lui. Luându-i

apoi degetul cel mic, i-l duse la gură, și i-l mușcă până la sânge...

Miron îi dădu cu cotul lui Bodnărescu strigându-i:

— Vezi, mă Samsioane, că nu-i

Totul trist pe lume

când știi cum s-o brodești.

Trenul se urni din loc în corul prietenilor:

Iar când este ca să fie

Eminescu nu face filosofie.

În timp ce poetul nu-și putea lua privirile de pe panorama Iașilor, a bisericilor, a Trisfetitelor, a Copoului, a Palatului domnesc, ca și cum le-ar părăsi pentru totdeauna. Se sfârșise cu visul lui; părăsea Iașul, părăsea țara... îmbrățișarea pătimașă a țigăncii, cu mușcături, îl scuturase din toropeală. Ce brațe... ce carne tare... ce clește de pulpe!... Țigancă! În dreptul mahalalei ieșene, își trase capul de la fereastră și se afundă în sine. Cu cât trenul se depărta, dispărea și senzația vie a femeii, atât de aprigă în voința de a fi frământată în durere.

— „De ce o fi mușcând așa?” se tot gândea el. În dragoste era deprins cu senzații mai blânde. Simți cu timpul o ușoară silă. Când și gustul cărnii și dezgustul ei începură să i se împrăștie, golindu-l, porni a-l legăna o iluzie; desprinsă din miriștele grânelor și din limpezimea cerului, imaginea ideală a Veronicăi, cu păr auriu și ochi albaștri, îi risipi urmele dinților țigăncii. Din câte văzuse și trăise la Iași o lună, el nu pleca acum decât cu chipul unei absente ce-l vrăjise odinioară la Viena, cu ochi alintați, oferiți o clipă și reluați după aceea.

Pe această Veronică, așa cum i-o sculptase propria-i imaginație, o luă cu el la Berlin, floare presată într-o carte. Deși în momentul plecării îl împunsese cu un vârful atât de ascuțit sub coaste, de cum trecuse hotarul, regretul îl părăsise. Durerea poetizată îl îndepărta acum de banalitatea vieții zilnice. Când gazda de la Bremerhof îl întrebă:

— Doriți o cameră cu un pat? Sunteți singur? voi să-i răspundă:

— Nu.

Nu mai era singur de mult. Se miră că Frau Krauss n-o văzuse pe Veronica ori nu citise pe chipul lui că era un om „locuit”. Ființa ei îl umplea mai mult decât umplea el odăița doamnei Krauss.

Îi răspunse apoi, cu sentimentul de a o înșela.

— Cu un pat, firește.

O instală, așadar, și pe Veronica, fără nicio greutate; după vechiul lui obicei, o primbla uneori cu dânsul prin [Tiergarten](#), pe cheiurile [Spreei](#), o luă la [Charlottenburg](#), în Orangenstrasse, lângă Berlin, ca să n-o lase singură acasă, o scotea și pe străzile pitorești ale orașului vechi, pe la anticari, în căutare de cărți rare; o duse chiar la câteva cursuri, nu-i plăcuse lecțiile lui Demberg asupra Instituțiilor și Istoriei dreptului roman, dar ascultase cu interes două lecții de ale lui Lipsius asupra istoriei egiptene și ale lui Nitsch asupra istoriei romane. Se înțelegeau; dulce și vicleană, i se legăna pe genunchi, îl săruta și apoi fugea; provocatoare și apoi castă, își desplettea părul auriu și îi răsuca firele în toate imaginile și gândurile. Duceau o gospodărie poetică ideală. Ispitele nu-i lipseau totuși; pe coridoarele *Almei mater*¹fetele îi făceau uneori cu ochiul². Mergând odată împreună pe Friderichstrasse, unele femei își întoarseră capul după dânsul.

— Vezi de n-ai vreun zbenghiu pe nas, că prea se uită lumea la tine, glumi ea.

Știa de ce se uită; la un colț de stradă, o fată îi aruncase în față:

— O! *der schone, schwartze Grieche*³!

Într-o zi prietenul ardelean Drăgoi îi povestise că făcuse cunoștință pe stradă a unei fete frumoșele, cu care își dăduse întâlnire pe duminică, pentru o excursie la [Potsdam](#). Nu se putea duce.

— Dacă vrei, du-te tu și scuză-mă că musai nu pot veni.

El tăcu.

— E fată mândră, n-avea grijă, adause el cu tâlc.

De teama Veronicăi, privi în jur. N-auzise ori se făcuse că n-aude. Tăcu.

— Atunci, ne-am înțeles: la două în fața Operei, lângă chioșcul de ziare din stânga...

Își puse hainele noi; Veronica îi strânse nodul lărgit al cravatei roșii cu măzărichi albe, și-l privise ca și cum ar fi voit să-i spună:

— Știu unde te duci; nu face nimic. Vezi să nu întârzii prea mult.

Îl sărută pe ochi. (Ea nu mușca niciodată.) Plecase numai cu gândul să-și servească

prietenul; nu simțea nicio emoție. La locul arătat, ea îl aștepta; la început, fata se sperie, dar ochii albaștri se îndulciră apoi, când îi lămurii întâmplarea. Ea păru că nu crede; fu totuși bucuroasă să meargă la Potsdam.

Blondă, cu ochi albaștri, cu gropițe în obraz și fără niciun moft, Milly avea zâmbetul pe buze și inima în palmă. Venise din München, și-i ducea dorul; nu-i plăcea Berlinul. În tren, nici nu știu când îi sărută mâna, obrazul, ochii, apoi gura; la Potsdam, într-o Wirtschaft⁴ chiar lângă lac, fata îi dăruie și puținul ce-i rămăsese de dăruit. Plesni ca un mugur, căzu ca o frunză, fără șovăire; dragostea i se părea un act natural. Atât. Ce simplă e viața! Se gândea el în barcă. Fata își răzimese capul pe picioarele lui, ochi în ochi, și nu-l scotea din „du süsse Miky⁵”. Uitase de München; nu-i mai ura pe berlinezi, n-avea altă grijă decât să nu-l supere. De Moldova nu auzise; își propunea să se informeze într-un lexicon. Cucerit de dulceața zilei, el o mângâia pe păr; uitase de Veronica. După-amiaza trecuse ca o nălucire; se despărțiră cu făgăduiala unei întâlniri pe duminica viitoare. Sprinten, vesel și fluierând, o luă pe Altbertgasse; intră în Bremerhof, fără să-l supere duhoarea scării; trecu de catul al doilea spre mansardă. Aprinse becul și se întinse voios în pat. Veronica lipsea, după cum lipsea ori câte ori el umbla după alte rosturi; dar nici nu-și aduse aminte de dânsa... Se simți cuprins de fiori poetici; îi fluturau prin minte gânduri șagalnice, n-avea nicio grijă; iubise, iubea încă. Luă o foaie de hârtie, și din pat, se puse să o înnegrească:

*Din Berlin la Potsdam merge
Drum de fier, precum se știe,
Dară nu se știe însă
C-am luat bilet de-a treia.*

Zâmbi: dară alături de însă; știe rimat cu treia – ce mai licențe poetice! Merse totuși înainte:

*C-am plecat de dimineață
Cu un taler și doi groși
Și de gât cu blânda Milly
C-ochi albaștri, buze roși,
Zice Brahma, tata Brahma,
Cum că lumea asta nu e
Decât ardere-unei jertfe
Într-o veșnică cățuie.*

— Ptiu! se întrerupse brusc, neamul ei de cacofonie!

*Am aprins și eu luleaua
Să jertfesc lui tata Brahma,*

*Lângă mine un șip de Kümel
Ș'o bucată de pastramă...*

La amintirea pastramei de la crâșma lui Țaru, gura îi lăsă apă. Continuă totuși:

*Zice Darwin, tata Darwin,
Cum că omul e-o maimuță.
Am nume de maimuțoi
Milly' nsă de pisicuță...*

Cu gândul la porecla de Miky pe care i-o dase Milly, după numele unui maimuțoi de la Zoo.

*Și mă urc în tren cu grabă
Cu o foame de balaur,
Între dinți o pipă lungă,
Subsuori pe Schopenhauer.
Ș'acum șuieră mașina,
Fumul pipei lin miroasă,
Sticla Kümel mă invită
Milly-mi râde... Ce-mi mai pasă!*

Nu-i păsa de nimic; era fericit și „adormi liniștit”. A doua zi, când plecă la cursuri își lăsă pe masă foaia cu poezia; la întoarcere o găsi păturită în saltar. I-o citise, desigur, Veronica și i-o rânduise cu grijă. În somn i se arătă privindu-l cu același zâmbet și îngăduință.

— „Știu că tot la mine o să vii.”

Nu se înșelase: de a doua zi primblarea la Potsdam i se păruse banală! Bleagă și sentimentală, fata se lipise de dânsul cu o gângurire nevinovată; nu pusese rezistență și se oferise fără mister; împlinise un simplu act fiziologic, la care nu participase sufletul. Obiect și nu ființă. Dorea altceva. Cu capul între mâini, îi trecu pe dinainte imagini violente de stupru neizbutit; se scutură și scrise pe dosul primei poezii:

*Tu cu cruzime m-ai respins, când am voit, copilă,
Să devastez frumuseța ta cea dulce, făr' de milă.
Și totuși corpul tău e plin de-o coaptă tinereță,
Tu al amorului duios demonică prăsilă.
Eu am plecat purtând în piept, durerea-mi toată scrisă
Precum al primăverii vânt duce-n văzduh o filă,
Dar noaptea, când am adormit, atunci durerea-mi toată
Se ghemuiește'n inima-mi, o arde ș-o împilă.*

*Părea din somn că m-am trezit și te-am văzut pe patu-mi
Boțind cearșaful meu cel alb cu mâna ta gentilă.*

— Împilă – gentilă! rimă de „vită încălțată” își zise el vesel. Imaginea violenței neîmplinite îl mulțumea însă; se închipui încercând zadarnic să „devasteze” frumusețea femeii și își crezu cearșaful boțit de o mână nervoasă. Milly i se oferise; femeia trebuie să fie fructul ce se refuză mâinii întinse și apa abătută de pe buzele însetate. Savoarea cuceririi fără luptă i se șterse repede din amintire, așa că duminica următoare nu se mai duse la întâlnire.

— Ce-ți spuneam? îl mângâiase blând Veronica pe frunte și pe păr. Știam că ai să te întorci tot la mine.

-
1. *Alma mater* (lat.) - universitate (literal: mama care hrănește) [^](#)
  2. *pe coridoarele Almei mater fetele îi făceau uneori cu ochiul* - anacronism: pe vremea aceea (anii 1870) fetele nu făceau facultate (decât în cazuri rare, excepționale).[^](#)
  3. *der schone, schwartze Grieche* (germ.) - frumosul grec brunet [^](#)
  4. *Wirtschaft* (germ.) - local [^](#)
  5. *du süsse Miky* (germ.) - tu, dragă (dulce) Miky [^](#)

XXIII

Setea lui de ireal și de nerealizabil izbucni atunci sub altă formă. „Om fără noroc” spunea el mereu; „asta nu mi se putea întâmpla decât mie”, deși întâmplările lui li se întâmplau și altora; proprie a lui era numai lipsa de reacțiune față de ele. Ajuns ministru de instrucție, Maiorescu îl invitase să-și treacă repede doctoratul în filosofie, pentru a-l numi profesor la Universitatea din Iași. În loc să-l bucure propunerea îl descumpănise. Se simțit învelit în „cămașa de gheață” a cronicarului. O catedră universitară de filosofie? Cu ce-o merita? Se analiză: cunoștea filosofia lui [Schopenhauer](#). Pentru a o putea expune îi mai trebuia însă o pregătire specială în științele naturale și în [antropologie](#), după cum, pentru a-l pătrunde pe [Kant](#), mai avea nevoie de un semestru de anatomie și de fiziologie. Studiile pregătitoare și răspunderile îi îndepărtau pretutindeni ținta. Nu-și găsi liniștea decât scriindu-i lui Maiorescu, pentru a-i cere o amânare de un an. Abia când lăsa tocul pe masă, răsuflă ușurat că izbutise, în sfârșit, să înlătore singura ocazie de a-și face o carieră. Pe pagina încă udă a scrisorii se aplecă privirea Veronicăi.

— Mai rămânem încă un an la Berlin. Ești mulțumită?

Ea încuviință.

— Eram sigur; încheie el extatic; ne înțelegem așa da bine!

La o nouă stăruință a lui Maiorescu, nu-și mai simți cămașa de gheață a lui Ion Neculce; hotărârea era luată. „Cu cât mai târziu, cu atât mai bine” – îi răspunse, zâmbind totodată Veronicăi, de alături, ca și cum i-ar fi spus; „Am înlăturat primejdia; mai avem un răgaz de un an și câte nu se pot întâmpla într-un an! Poate cade Maiorescu de la putere.”

Rămânea, totuși, doctoratul, pentru care își luase obligația și primise și bani.

— Vii cu mine, Veronico, la Königsberg¹? îi spuse el într-o zi.

— Unde te duci tu mă duc și eu, se lipi ea de dânsul.

— Atunci să plecăm. Berlinul a început să mă înăbușe...

Nu mai era vorba nici de cursuri complimentare de știința naturală, de antropologie, de anatomie și fiziologie – ci de copierea unor documente asupra politicii Poloniei față de țările învecinate din arhivele Königsbergului. Plecă acolo.

— Îți plac documentele, Veronico?

— Dacă îți plac ție...

Pentru a pătrunde în sala documentelor, îi trebuia însă să obțină o autorizație specială prin intermediul Agenției Române de la Berlin², al cărei funcționar fusese.

— Cale lungă, își zise el, dând din cap melancolic.

Uitând că e un simplu student în împlinirea modestei formalități de doctorat, își atribui răspunderea unui reprezentant al guvernului. Avea să cerceteze niște documente vechi, de la a căror transcriere putea atârna rezolvarea unor chestiuni de politică internațională.

— Nu așa, Veronico?

— Dacă spui tu.

Răspunderii imaginare i se adăuga, ce-i dreptul, și îndoiala asupra competenței sale [paleografice](#).

— Cât de complicate sunt toate! își zise – și după cinci zile se hotărî să părăsească Germania. Voise să o consulte și pe Veronica, dar n-o mai găsi. Petrecu o noapte de insomnie. Ori cât se strădui să o recheme, nu izbuti. Veronica nu se mai vedea: îl părăsise? Plecase? În îndoiala de sine, începuse să se îndoiască și de existența ei. Nu era oare numai o creație a minții lui? De trei ani o simțea într-însul și o purtase la Viena și la Berlin; acum se destrămase ca un abur. Se sperie de echilibrul minții lui.

Prin amânări succesive și complicații scrupuloase de studii anexe, reușise, în sfârșit să înlătore toate posibilitățile unei cariere; scăpase de povara morală a catedrei universitare și chiar a copierii unor documente istorice. Mai bine pe o scândură aruncată în voia valurilor, dar liber, fără răspundere!

În drum spre țară, după doi ani de absență, era, așadar, într-un fel mulțumit: se strecurase printre toate ispitele universitare, scăpase de doctorat și de catedră, adică de obligații față de stat, de știință, de tinerime și rămăsese numai cu obligația față de sine. Se temea totuși că-l părăsise Veronica și în dispariția ei vedea dezaprobarea întoarcerii lui.

Cu cât trenul se apropia de Iași, perspectivele i se mai tulburau. Îl părăsise exaltarea ce-l făcuse la Lemberg³ în [biserica Movileștilor](#), să-l ia pe greul [Costachi Coniact](#), fost arendaș al vănilor pe timpul lui [Lăpușneanu](#) și apoi administrator al vănilor și veniturilor regale în provincia Rusiei roșii,

drept [armas](#) în Moldova și „mare cancelar” în Polonia; iar pe cei doi fii ai lui drept membri ai familiei [Movileștilor](#). Dacă nu venea cu o diplomă nemțească, ar fi voit să aducă cel puțin fotografia bisericii și a portretelor dinăuntru; lipsa de mijloace îl opri și de la atâta.

Cât timp trecuse printre străini și se legănase în ritmul trenului prin peisajul de toamnă al câmpiilor galițiene și bucovinene reușise totuși să-și adoarmă scrupulele. Problema catedrei o rezolvase de un an în noaptea tragică a răspunsului către Maiorescu; problema doctoratului o rezolvase însă numai pentru dânsul, nu și pentru Maiorescu, căruia îi ceruse (ca ministru) trei sute de taleri în vederea obținerii unei diplome la [Iena](#). „Examen, început august” – îi telegrafiasse chiar. Și iată că sfârșitul lui august îl apuca în drum spre țară, fără nicio diplomă în buzunar; n-avea nici măcar fotografia bisericii Movileștilor de la Lemberg! Nu-i trebuia catedră... despre asta nu mai putea fi vorba. Nu era făcut pentru roluri de răspundere socială... Viața lui era menită neprevăzutului, inegalității, spiritualității creatoare și nu se putea dezvolta decât în inconformism ca într-un mediu natural. „Mă întoc la nimicnicia mea” – își spunea el în tren cu o resemnare împăcată în sine... Resemnarea era însă bună departe, pe drumurile [Galiției](#) și ale Bucovinei – nu și în apropierea Iașilor. El se resemnase – se resemnaseră oare și alții pentru dânsul? Contractase obligații morale față de cei ce-l prețuiau, care, măsurându-l cu măsura lor, și neînțelegându-i inconformismul firesc, își puseseră speranțe într-însul. Bănuia întrebările prietenilor asupra doctoratului și presimțea că vor da din cap cu mirare, când vor afla că se întorsese cu mâinile goale. Contractase, din nefericire, și obligații materiale; pentru a-l ține la studii la Berlin, cel puțin în primele vremuri, se cotizaseră Pogor, Maiorescu, Rosetti, Carp, Gane și Negruzzi⁴ cu câte un galben pe lună; Xenopol⁵, Vârgolici⁶, Melic, Paicu, Neiu ba și unul Archipescu, cu câte o jumătate de galben. Ce va zice Archipescu, burtoșul moșier rătăcit la ședința „junimei”, în care se luase hotărârea trimiterii lui la Berlin – când va auzi că se întorsese fără „diplomă”? Un fior îl străbătu prin sita spinării. Ca să alunge de la dânsul viziunea moșierului dezlănțuit, își aruncă ochii apoi pe câmp. Primejdia adevărată nu sta însă în Archipescu ci în singurul om, pentru care avea o mare stimă, în omul a cărui prețuire se întorsese în protecție activă și care ca ministru îi propusese ceea ce de obicei se cere, în Maiorescu. Ce va spune bărbatul cu privirea tăioasă și cu un atât de înalt simț al ordinei și datoriei, când va afla că nu făcuse nimic în străinătate!

Cu toate că până acum ar fi dorit ca trenul să aibă aripi, cuprins de panică, i se păru, deodată, că merge prea repede. Îi asculta cu atenție ritmul roților ca bătaia unei inimi.

— Und’ te duci? i se năluci că-i spun.

Privi speriat spre locul ascuns, de unde-i venea întrebarea.

— Nu te du! nu te du! țacăneau acum roțile.

Era prea târziu; jucase și cartea asta ca pe toate celelalte; fusese scris „să se întoarcă la nimicnicia din care plecase” – ori cât l-ar muștra întrebările lui Archipescu și înlemni privirea tăioasă a lui Maiorescu.

Izbuti, în sfârșit, să alunge cele două imagini amenințătoare. Rămăsese singur în compartiment. Dar nu mult, căci, brusc, îi apărură pierduta lui Veronica, de a cărei urmă nu mai dase de la Königsberg... O privi cu extaz: nu se temea că-l va muștra că se întoarce fără doctorat; nici ea nu umbla după măririi omenești și după diplome nemțești...

— Unde ai fost, Veronico?

— Am plecat de la Königsberg.

— Pentru ce m-ai părăsit?

— Pentru că a sosit vremea să te întorci în țară, la Iași, și prezența mea nu mai avea niciun rost; era timpul să mă destram din mintea ta.

Avea dreptate; dintr-o realitate, el făcuse un ideal; de la prima lor întâlnire o absorbisese în sine și de trei ani o luase cu dânsul într-o călătorie de nuntă spirituală, și o modelase așa cum voise... Călătoria se sfârșise și acum se întorcea la realitate, la cealaltă Veronică, aproape necunoscută. Un sentiment de panică îl cuprinsese. Își întinse brațele, dar imaginea ferii în lături.

— Înainte de a ajunge la Iași, am dorit să te mai văd pentru cea din urmă dată. Trebuie să ne despărțim, șopti ea.

— Să ne despărțim? de ce să ne despărțim, când de abia ne-am regăsit?

— Pentru că începe o nouă epocă a vieții tale. Nunta noastră spirituală s-a isprăvit și tu intri în realitate.

— În realitate? spuse Eminescu speriat.

— Te temi de realitate? El lăsă capul în jos.

— Da, răspunse într-un târziu.

— De ce te temi? stăruie ea.

— Știu ce părăsesc și nu știu ce voi găsi.

— Nu-ți ajung dovezile de acum trei ani de la Viena?

— Nu; sunt dovezi pentru ce a fost și nu pentru ce va fi. Dovezile de pe urmă, de la Berlin, sunt ale tale și nu ale Veronicăi de la Iași; ale tale, dar și ale mele, pentru că tu ești plămuirea imaginației mele; ești frumoasă cum am voit eu să fii; ai sufletul pe care ți l-am dat eu; mă iubești așa cum am dorit să mă iubești.

— Nu trebuie să deznădăjduiești niciodată, și în realitate vei găsi tot ce vei voi.

— Mă îndoiesc; mă cuprinde de pe acum un fior de gheață. Mă sperii de Veronica reală. Îmi simt mijloacele sufletești stânjenite.

— Nu... nu... nu spune așa, pentru că gândul paralizează forța.

— E destinul meu. Dacă n-am luat catedra de filosofie și nici măcar doctoratul, dacă n-am copiat documentele diplomatice din arhivele Königsbergului, și n-am luat nici măcar fotografia bisericii Movileștiior de la Lemberg – vina nu e nici a Universității, nici a Arhivelor, nici a bisericii – ci a mea, în spaima față de realitate și în inconformismul meu esențial.

— Plătești blestemul superiorității tale.

— Înainte de a ne despărți, vreau să mă destăinuiesc. Nu știu dacă brațele astea o vor strânge aeve pe pieptul meu plin de imaginea ta ideală, și mă va face să mă pătrund de plăcerea, pe care numai atingerea mâinii tale reci mi-o dă – nu știu cine e și cum e, dar oricum ar fi, bună sau rea, sinceră sau vicleană, și orice s-ar întâmpla, în sufletul meu o iert de pe acum, pentru că vina, ori care ar fi ea, stă în destinul meu.

— Iată că am ajuns, șopti vedenia; îl sărută apoi impalpabil pe frunte și dispăru.

Trenul se opri în gara Iași.

-
1. *Königsberg* - astăzi Kaliningrad, în Rusia, pe atunci în Germania (în Prusia de est, care după al doilea război mondial a fost cedată URSS), e orașul unde a trăit marele filosof german Kant.[^]
  2. *Agenției Române de la Berlin, al cărei funcționar fusese* - Agenția Română de la Berlin reprezenta România în Germania, ca o ambasadă, pe vremea când România nu era încă independentă; Eminescu fusese secretarul lui Theodor Rosetti, agentul diplomatic al României la Berlin și junimist fondator.[^]
  3. *Lemberg* - astăzi Liov în Ucraina, pe atunci în Austro-Ungaria, în provincia Galiția.[^]
  4. Vasile Pogor, Titu Maiorescu, Theodor Rosetti, Petre Carp, Nicu Gane și

- Iacob Negruzzi - vechi junimiști, fondatorii Junimii - afară de Gane - și boieri moldoveni - afară de Maiorescu, care era pe atunci ministrul învățământului.△
5. [*Alexandru Xenopol*](#) - istoric junimist, a fost și el bursier al Junimii și membru marcant, dar mai târziu s-a distanțat de Junimea, devenind liberal.△
  6. *Vârgolici, Melic...* - junimiști de rând; Ștefan Vârgolici era traducător.△

XXIV

Deși nu anunțase pe nimeni, privi pe peron în toate părțile, ca și cum ar căuta pe cineva.

— Bine ai venit, coane, bine ai venit, auzi din spate o voce groasă.

Se întoarce. Ștergându-și chelia de nădușală, un om se apropia de dânsul cu mișcări greoaie. Nu-și aduse aminte cine era.

— Se vede că nu mă mai recunoști, coane, făcu celălalt oarecum jignit.

— Se poate, domnule Archipescu?

— Așa mai vii de acasă.

Era moșierul, cumnatul lui Neiu, la care tocmai se gândise în tren cu spaimă. Căzuse rău.

— Care va să zică te-ai întors printre noi, poetule. Ce poet? Doftore, Herr Doktore¹! Doftorașule!

Eminescu vru să protesteze.

— Las' las', că știm noi. I-ai spăriat pe nemți, hai? Le-ai arătat ce poate moldovanu' harnic și deștept!

Eminescu dădu din cap a tăgadă.

— Crezi că nu s-a auzit și pe aici... Ei, da, ei, da!... Nu zic nu: e bună și modestia, dar doctoratul e doctorat; aiasta-i patalama, nu-i șagă; nu-i ca poezia un moft, că o fi... că n-o fi... numai Maiorescu alege! Aiasta-i negru pe alb, coane, cu peceti împărătești; lucru serios; să ne trăiești, Herr Doktor...

La gândul că Archipescu îl ajutase cu o jumătate de galben pe lună, Eminescu simți cum se înăbușe; se aștepta să-l întrebe:

— Ce ai făcut, coane, cu jumătatea mea de galben?

Nu voi totuși să-l mintă prin tăcere; preferă să lămurească lucrurile chiar de pe

peronul gării.

— Apoi, să vezi, domnule Archipescu, o luă el de-a dreptul, nu mi-am trecut încă doctoratul.

Omul rămase turtit:

— Ce spui, coane? Nu [suguiеști](#)?

Lui Eminescu i se păru că-i spusese:

— Dă-mi îndărăt jumătate de galben.

— Așa e cum vă spun, răspunse el.

— Apăi de ce te-ai întors atunci, coane?

— M-am întors, se încercă el, ca să-mi continui studiile aici și, când va fi să-mi iau doctoratul, mă reped din nou la Berlin.

— Aha! făcu Archipescu, fără convingere... Buun! Care va să zică ne continuăm studiile la Iași, iar cu Berlinul am cam isprăvit-o...

— Deocamdată.

— Deocamdată. Firește! Ei și amu, ce ne facem?

— Apoi, ce să fac? am venit la Iași.

— Ai venit la Iași? Văd eu că ai venit la Iași. Dar ce ai de gând să faci la Iași?

— Știu eu; deocamdată am venit.

— Înțeleg eu că ai venit, că nu-s tare de cap; dar după ce ai venit?

— Nu m-am gândit încă.

— Se poate să nu te gândești, coane? Pâinea înainte de toate, dar e pâine și pâine; pâine neagră și [jimblă](#) albă.

Bătându-l apoi protector pe umăr:

— O slujbulița, hai? Ce mi te ascunzi? Tocmai de mine, care sunt de ai voștri. Șiret, hai? Crezi că nu te-am mirosit? Ai ochit-o de la Berlin și te-ai repezit la ea, să nu ți-o sufle altul înainte. La adică, bine faci, coane; lupta pentru viață.

Eminescu fierbea, tăcând.

— O catedră? o deputăție? ori iarăși vreo bursă?

Abia stăpânindu-se, Eminescu își mușcă buzele:

— E o vorbă, domnule Archipescu, că tânărul spune câte face, bătrânul câte a făcut, nebunul câte are de gând să facă.

— Aha! care va să zică secretos... Buun, coane; te bănuiam eu, după cum ții ochii în pământ... Și de la cine ai învățat, mă rog, vorba aiasta? De la vreun neamț de la Berlin, poate chiar de la Schopenhauer, că Neiu numai de el îmi vorbește?

— Nu. De la moș Terinte Barbă Lată, răzeș de la Funduri, din ținutul Vasluiului.

Și-i întoarse spatele.

Pe piața din fața gării, tot nu era hotărât unde să se ducă: la Pompiliu, la Bodnărescu ori să tragă la vreun han.

— Bine ai venit, Eminescule, îl ajunse glasul unui om ce sta să se urce într-o trăsură de casă.

Era Pogor, veselul Pogor, cu inima deschisă, cu zâmbetul pe buze. Rămaseră câteva minute de vorbă; puțin cam încurcat, Eminescu îi lămurii situația. Pogor nu se miră.

— Îmi pare bine că ești sănătos. E principalul.

Eminescu îi povesti apoi scena cu Archipescu, de care Pogor făcu haz.

— Să știi că i-o coc. O să-i trimit prin Neiu brevetul „Vulturului negru” acordat de maiestatea-sa împăratul Germaniei pentru servicii culturale. „Mă rog, coane, jumătate de galbăn e o somă”, adaoase el maimuțărindu-l pe Archipescu.

Luându-l de nasturele hainei:

— Și acum unde te duci?

Eminescu privi spre un punct nelămurit al văzduhului.

— Cum văd n-ai nicio destinație... Vino deocamdată la mine; ești oaspele meu; ia-ți și bagajul; dacă ai cărți nemțești, lasă-le însă la gară – glumi el ca „dușman” al culturii germane.

Se urcă în trăsură.

— Lada cu cărți vine după mine.

— Bun. Eu i-am spus lui Titu că n-are niciun rost mania asta a lui nemțească: nația e latină și de la cultura franceză depinde viitorul ei. Dumneata, pe urmă, posezi cultura germană, și îți trebuie cultură franceză și latină, [Racine](#) și [Voltaire](#). Firește pentru formația literară, căci nu văd nevoia de a deveni profesor de filosofie. Unde s-au mai văzut poeți de talentul dumitale profesori? Poeții duc altă viață; nu-s birocrați; dezordinea și fantezia intră în însuși talentul lor. Uite, de pildă (și se puse să râdă), te pomenești că vii tocmai de la Berlin fără să te fi încheiat bine la vestă. Stă strâmbă (i-o desfăcu și vârî fiecare nasture în cheutoarea lui). Ei, ia să te fi arătat așa în fața studenților, să vezi ce zâmbete trezeai; nu le-ar mai fi fost gândul la Kant ci la vesta dumitale. Poeților să le dai mijloace de trai – dar nu multe – că te pomenești că nu mai scriu, adaoase el zâmbind. Nu să-i silești să facă ce face imbecilul de Leonardescu, care, pipăindu-și craniul, le spune studenților că seamănă cu al lui Kant.

Eminescu respiră ușurat: dăduse peste un om care înțelegea rostul poezilor. Se speriasse zadarnic.

— Firește, mai e Titu, continuă Pogor, ridicând din umeri, glumeț. Domnul ministru vrea, ce-i dreptul, să-i facă pe toți poezii profesori ca să le asigure ziua de mâine. La urma urmelor, el știe însă ce înseamnă un poet; și te prețuiește mai mult ca poet de cât ca filosof. Mă înțeleg eu cu dânsul; n-avea nicio grijă.

Situația era, așadar, mai ușoară de cât și-o închipuise în tren... Pogor se arătă apoi o gazdă plină de atenție. Prietenii ceilalți Bodnărescu, Pompiliu, Burlă îl primiră frățeste; nu-i ceruse nimeni socoteală: se bucurau poate să-i vadă în boema lor, membru activ al mai multor Academii centrale ca Bolta rece și Châteaux aux fleurs, sau periferice, la Țaru și Costache crâșmarul, și membru corespondent la Pester și Rivallet. Numirea la Biblioteca centrală îl umplu apoi de mulțumire: va trăi printre cărți, prieteni docili și muți, singurii printre care nu se simțea stânjenit. Oamenii îi făceau rău, chiar cei mai buni; ciocnirile de interes, susceptibilitățile, frecările mărunte, ifosele sau simplele ostilități inexplicabile, cu tot aerul de nepăsare, el le înregistra și suferea. Și apoi locul de la Bibliotecă fiind neînsemnat, se credea la adăpostul luptei pentru existență. Va sta, deci, în el liniștit.

Pe Veronica n-o întâlnești în primele săptămâni ale sosirii lui la Iași. Din pricina greutăților începutului, a instalării lui și a lui Miron Pompiliu într-o odaie de la Școala normală de la Trisfetite, unde era director Bodnărescu, și a freneziei primului contact cu noua lui funcție la Bibliotecă, nici nu se prea gândise la dânsa. O purtase cu el trei ani prin străinătate, nu se culcase și nu se sculase o dată, fără să nu fi vorbit cu ea – și iată că acum nu căutase să o întâlnească... Întreruperea studiilor în Germania o atribuisese dorului de a o vedea; de abia acum își dădu

seama că se înșelase.

Într-o seară de sfârșit de toamnă, pe când se afla sub teiul lui obișnuit, se apropie de dânsul ca prin vis, silueta unei femei; deprins cu viziunile, o privi, în extaz, fără să se miște.

— Se pare că nu mă mai cunoști?

— Cum nu? îngână el scuturându-se din rotocolul luminii.

— Ida Schwartz în orașul ei, glumi ea, iar dumneavoastră, dacă nu mă înșel, domnul Eminescu?

— Chiar el.

— Mă bucur că te văd; am aflat de mult că ești la Iași și mă așteptam să mă vizitezi. Se vede că îndrăznisem prea mult.

— Voiam să vă întâlnesc mai întâi, pentru a vă cere voie de a veni, îngăimă el fără convingere.

— Nu trebuia nicio voie. E de mirat, totuși, că nu ne-am întâlnit până acum, că doar Iașii nu sunt chiar Viena, unde ne întâlneam câteodată și din întâmplare.

Eminescu tăcu.

— Dar întâmplarea nu ajută decât pe cei ce o doresc.

Iar tăcere.

— Ca să nu stăm pe loc, am putea face câțiva pași prin Copou.

— Negreșit, doamnă, cu plăcere.

— Ne aflăm în situația de acum trei ani. În locul Mariei Theresiei, suntem însă lângă leii [Regulamentului organic](#). După cât se pare ne-am putea prezenta din nou.

Schiță un salut glumeț:

— Mă mai cunoști, scumpul meu domn?

— Doamna Veronica Micle, apăsă poetul zâmbind.

— Spune: Veronica „pur și simplu”, cum îmi spuneai la Viena. Ce, nu-ți mai place? Pe cheiurile Dunării ți se părea că numele meu miroase a tămâie și-ți aducea

aminte de [Agafon](#). Și apoi de ce „doamna”, între vechi prieteni; că nu-mi închipui că suntem și „foști”.

— Cu voia dumitale, nu, încuviință el.

— Bun. Acum să vedem ce facem cu dumneata: Mihai? Nu-mi place. Mihai... Mihăiță... Mișu... e urât. Mihalache e bun pentru boieri bătrâni și oameni gravi: [Mihalache Sturdza](#), [Mihalache Kogălniceanu](#) – dar nu pentru poeți: Mihalache Eminescu nu merge. Numele dumitale de botez nu admite familiaritate.

Mai cântări în gând:

— Am găsit: Eminescu! Nume frumos, predestinat să se ridice peste alții... Plutește parcă... eminent... eminentă... Domină, cum domini prin talent toate talentele. Așadar, Eminescu, cu o nuanță de respect și de admirație, cum ți se și cuvine. Din Eminescu nu poți face însă: Eminescule!; cuvântul impune obligator pe „domnul”. Așa că: te salut, domnule Eminescu, și mă bucur că ai venit la noi, unde reputația ți-a sosit, de altfel, de mult.

— Te salut și eu, doamnă Micle.

— Veronica...

— O să caut să spun Veronica.

— De ce să mai cauți? Sper că nu te sperii. Uită-te la mine: un pumn de femeie și un fulg de nume.

El o vedea, dimpotrivă, mare și-l intimida.

— După ce am isprăvit cu protocolul, recunoaște, domnule Eminescu, că ne-ai cam uitat și că zilele de la Viena s-au șters din amintirea dumitale fără urmă; nu mai vorbesc de prietenia ce se legase între noi.

— Doamnă...

— Veronica, domnule.

— Bine, Veronica, dar nu merge.

— Începe și să vezi că o să meargă.

Eminescu tăcu.

— Vezi că taci.

— Cum să nu tac când trebuie să pornesc de la un punct de plecare, cu care nu-s încă învățat.

— De la ce punct?

— De la „Veronica”.

— Probabil că în acești trei ani numele meu nu ți-a trecut niciodată prin gând; altfel îți venea ușor să-l rostești.

— Mie? mie? Îngăimă el, înăbușit de indignare.

Fața i se umplu de atâta lumină și extaz, încât ea se văzu în ochii lui ca într-o oglindă limpede; omul era o subterană de bolte, în care nu răsuna de cât numele „Veronica! Veronica!” Se bucură, fără să o arate.

— Prietenie? dinți de lapte care cad fără să-i atingi. A fost de ajuns să plec și să mă uiți...

El se închise; privirile i se stinseră; bolțile sufletului nu mai răsunau de numele ei. Nu protestă totuși.

— Acum după atâta uitare, reveni ea, a sosit momentul să ne reluăm prietenia de unde am lăsat-o la Viena. Nu-ți pot însă tăgădui că m-a durut că în trei ani nu mi-ai dat niciun semn de viață, că ai mai fost o dată la Iași fără să cauți să mă vezi și că chiar și acum numai întâmplarea a făcut să ne întâlnim după o lună.

El tăcu. Ajunseseră în stradă.

— Trebuie să ne despărțim, reluă ea. Te rog să vii să mă vezi. Bărbatu-meu îmi vorbește mereu de dumneata, și se miră și el că ne-ai uitat. S-a pus chiar să citească *Sărmanul Dionis*, dar n-a înțeles nimic... trebuie să i-l explici. Și, pe urmă, o să-ți cânt, ca la Viena, poezii populare ardelen... sau din Verdi ori din Chopin. Vii? Nu? De ce taci?

El o privea cu ochi mari, pe altă lume, și numai când tăcerea începuse a se prelungi supărător, reuși să spună:

— Ce frumoasă ești!

— Ha? Ce spui? Ce spui? Dacă nu te-aș vedea atât de emoționat, te-aș ruga să-mi mai spui o dată! Frumoasă? Eu, frumoasă? De unde ai scos-o, așa deodată? Tocmai când nici nu mă mai așteptam.

El tăcu.

— Se vede că, de când nu ne-am văzut, ai învățat să faci complimente.

El protestă.

— Chiar dacă n-ar fi un simplu compliment, e încă ceva nou. La Viena ochii îți umblau numai pe tablouri, pe biserici, pe frunze căzute, pe apele Dunării; apoi dacă mă găsești frumoasă e semn că tot te-ai mai gândit la mine.

— De ce?

— Dacă te uitai la prea multe femei și nu mă aveai puțin în minte și pe mine, nu mă găseai frumoasă.

El rămase la punctul său de vedere. Era frumoasă pentru că era frumoasă, fără alte motive.

— Nu țin minte decât să te contrazic; voi fi având și părți frumoase... pe ici pe colo – ca și grădina asta a Copoului.

Tăcere.

— Nu știu dacă sunt frumoasă; dar aș voi să fiu frumoasă, insistă ea.

— De ce?

— Ca să-ți plac dumitale.

— Dacă-i numai pentru atât, mi-ai și plăcut.

— Cu atât mai bine; în cazul acesta, chiar dacă n-aș fi frumoasă aș merita-o.

Seara se lăsase. Urcându-se într-o trăsură, ea îi aruncă din vârful buzelor:

— Te aștept.

---

1. *Herr Doktor* (germ.) - domnul doctor [^](#)

XXV

Eminescu rămase cu ochii după trăsură; când să se scoboare, zări pe Burlă și pe Miron urcând spre Copou. N-avea poftă de vorbă. Intră din nou în grădină, Veronica era mai frumoasă decât și-o închipuise. Ce ochi de apă de mare, dulci și vicleni, ce privire învăluitoare, ce mișcări unduioase! „Un pumn de femeie și un nume de fulg” – spusese ea; dar el o compunea și o descompunea pe retina sa, înaltă, mlădie, dominatoare. Prin aleea pustie, chipul ei îi plutea pe dinainte plin de miresme de mănăstire, de tămâie, de [prescure](#), de [sulfină](#), de fân cosit... Ca la Viena, își simți din nou în ea destinul.

Pentru a se deprinde cu ideea vizitei, îi trebui să cerceteze mai întâi locul. Chiar în acea seară se scoborâse dinspre gospodăria lui Gane spre casa Veronicăi, ceva mai jos, cu un subsol înalt din pricina pantei rezezi, cu un cat, la care te urcai pe o scară de lemn într-o verandă întinsă pe toată latura din vale; câțiva brazi în fund și o grădiniță în față. În alte seri pornise din jos și se oprise în ograda goală din față ca să privească jocul de lumini și de umbre dinăuntru.

Numai după vreo săptămână își luă inima în dinți. O zărise la geam și urcă mișcat scara înaltă. Sună și fu introdus într-un salonaș cu pian cu coadă, cu vase de flori și note răvășite, cu câteva tablouri și un portret al Veronicăi în toaletă de seară, cu coafura ridicată. Nu-i plăcu. Răsfoi pe o măsuță câteva numere din *Convorbiri literare*, cu poeziile lui însoțite de semne. Nu venea nimeni. Numai după vreun sfert de ceas intră zâmbitoare, arătându-i pe o etajeră fotografia.

— N-ai lipsit dintre noi; deși m-ai uitat, chipul dumitale mi-a fost totdeauna pe masă și în gând.

El se încurcă în explicații. Se puseră să evoce timpurile de la Viena prinse în pulberea de aur a trecutului. — „Ți-aduci aminte de preumblarea de la Kahlenberg?” — „Ți-aduci aminte de vizita la casa lui Schubert?” Fiecare își aducea aminte și se credea singurul. Întrebau fără să mai aștepte răspunsul.

— Ce-ți mai fac prietenii de la Viena?

Nu-i mai văzuse de doi ani; îi spuse tot ce auzise de Dan, de Chibici, de Țurcan, de Ciocan și de Tancu; de Neagoe nu-i pomeni nimic. Ea așteptă.

— Dar Ardeleanul acela brun?

— ?

— Neagu ori Negru...

— Neagoe, preciză el.

— Da, așa.

Nu mai știa nimic de dânsul.

— Nouă ne-a mai scris, reluă ea șiret. E la Sibiu, la o bancă... e în corespondență cu bărbatu-meu.

Eminescu simți o mușcătură.

— Ștefănuță spune că e un tânăr priceput; vrea să-l ajute: îmi pare că el le-a scris prietenilor de l-au numit la banca din Sibiu.

— Da? făcu poetul, strângându-se în sine ca un arici.

— El și-a mai adus aminte de noi; numai dumneata ai uitat de tot ce s-a petrecut la Viena.

— De unde îți închipui că am uitat? Din faptul ca nu știu ce a devenit Neagoe? I-am pierdut urma și, de altfel, nici nu mai eram prieteni.

— Da? se luminează femeia la față. Și de ce?

— Fără motive; ne ocoleam.

— Da? insistă ea provocator. Să știi că-mi pare bine.

— Nu văd de ce?

— Uite așa – ca și dumitale, fără motiv.

El nu se bucură; se văzu în atitudinea șoricelului încăput în laba pisicii. Tăcu, absent.

— Nu voiam să-ți spun asta, reluă ea. Scoboară din norul dumitale și uită-te puțin și la mine.

— Mă uit.

— Nimic din mine nu-ți amintește Viena?

— ?

— De ce crezi că te-am făcut să aștepti atât?

— Nu știu.

— Văd că tot eu trebuie să-ți spun, suspină ea. Asta e rochia pe care o aveam în Volksgarten.

El recunoscuse rochia de tul albastru, cu brațele goale până în cot; lipsea doar mantila.

— Când te-am zărit pe fereastră, am pus-o anume, doar mi-i vedea cu ochii din vremea lecturii lui Făt Frumos din tei, care m-a mișcat atât:

*Și-o cuprinde de călare,
Ea se apără c-o mână
Însă totuși lui se lasă,
Simte inima-i că-i plină.*

*Și pe umerii lui cade
Al ei cap cu fața-n sus.*

M-am înșelat; ochii dumitale nu mă mai văd. El protestă moale.

— Pentru a-mi pune rochia asta în amintirea plimbării din Volksgarten, am mai avut un motiv.

— Care?

— După trei ani e timpul să-ți fac o mărturisire; destul m-a muștrat conștiința până acum.

Eminescu se încorda în așteptare.

— Îți mai amintești prinsoarea făcută?

— Firește.

— Ți-am spus că Ștefănuță mă așteaptă în Piața Sfântului Ștefan; dumneata mi-ai propus să-l căutăm mai întâi în Dianagasse. Ne-am înțeles că, de câștig eu, să-mi scrii poezia în album; de câștigi dumneata... să-ți hotărăști singur câștigul. Ai dorit să-mi săruți brațul. Eram tot cu rochia asta. Așa e?

— Așa.

— Am câștigat eu.

— Da.

— Dar n-am câștigat pe drept. Mă spovedesc de-abia acum: eu îți spuseseam că Ștefănuță mă aștepta de la zece, pe când noi ne înțelesesem să ne întâlnim la amiază. Înțelegi?

— Înțeleg, dar nu totul.

— Ce nu înțelegi?

— De ce nu mi-ai spus atunci adevărul?

Ea râse:

— Dacă te-ai gândi bine ai înțelege și asta.

— E o viclenie al cărei rost nu-l văd.

— Viclenia, ca toate vicleniile femeilor, își are rostul; nu strică nimănui și face și pe poeți să vadă ceea ce se încapățânează să nu vadă.

— Anume?

— Ți-am spus că ora întâlnirii era la zece, ca să-ți arăt cât îmi plăcea să stau de vorbă cu dumneata, de vreme ce am putut lăsa să treacă două ceasuri de la ora hotărâtă de bărbatu-meu.

Lui Eminescu nu-i venea să creadă.

— Te-am făcut apoi să-ți închipui că Ștefănuță mă poate aștepta două ceasuri pe o bancă fără să se supere, ca să-ți arăt cât mă iubește.

— Și pentru ce?

— Ca să conchizi că sunt o femeie ce merită să fie iubită.

— Da?

— De altfel chiar de atunci m-am pocăit că te-am înșelat și ți-am spus: „cât de rău îmi pare că am câștigat!”

Iată înțelesul cuvintelor din Piața Sfântului Ștefan, se gândi Eminescu, în jurul cărora imaginația lui brodase atâtea presupuneri: era numai regretul unei viclenii. Tăcerea lui se prelungea.

— Trage acum concluzia mărturisirii ce ți-am făcut.

— Ce concluzie?

— În privința prinsoarei!

Eminescu dădu din umeri.

— Nu văd.

— Dacă nu te mințeam, ai fi câștigat dumneata prinsoarea și nu eu – șuieră ea, tulburătoare, plimbându-i, ca la Viena, pe lângă gură brațul cald și rotund.

— A! făcu el, lăsându-și buzele pe pielea, albă.

Când, după câteva clipe, își înălță capul, gura îi întâlni gura ce-o aștepta în drum, și amândouă se topiră într-o sărutare lungă.

— Bine că ai înțeles, în sfârșit, că te iubesc, de când te-am văzut, și chiar de mai înainte, de când ți-am citit primele versuri.

Luându-i apoi capul între mâini, îl sărută pe fruntea boltită:

— Să nu crezi că te-am mințit atunci; te-am mințit acum, doar te-oi face să mă săruți. Nu mă crezi?

Uluit, el îi răspunse:

— Nu știu ce să mai cred.

— Nici nu-i nevoie să știi.

Potolită, blândă, își puse apoi capul pe umărul lui, mormăind:

*Și pe umerii lui cade
Al ei cap cu fața-n sus.*

așteptând să-i cadă și ei, de sus, mana sărutărilor așteptate de atâta vreme.

XXVI

În odaia de alături se auziră glasuri; fata din casă anunță trei domni.

Veronica se desfăcu repede, își tipări părul zburlit în funigei de aur și abia avu timpul să-i trimită o sărutare în scoica mâinii. Se făcură prezentările: domnul căpitan Vornicel, avocatul Oncescu și judecătorul Porumbaru.

— Domnul? întrebă căpitanul, nemulțumit că dă peste-o figură necunoscută.

— Domnul Mihai Eminescu, aruncă în treacăt Veronica.

Numele nu-i spuse nimic.

— Se vede că nu ești de aici din Iași, coane, îl iscodi căpitanul.

— Nu.

— Dar de unde?

— De la Botoșani.

— Ești în treacăt aici?

— Mai mult nu.

— Aha, o slujbă?

— Da.

— Ce?

— Directorul Bibliotecii centrale.

Căpitanul dădu din cap cu un „a!” din care se vedea că slujba nu-i părea importantă. Roșie, Veronica simți nevoia să adauge:

— Ai fi putut ști, domnule căpitan, că domnul Eminescu e poet; se vede că nu i-a ajuns renumele până la cazărmile de la Copou.

— Ha! domnul face versuri? Cum nu mi-a dat în gând, după plete? La școala militară și eu făceam versuri; camarazii îmi spuneau „poetul”; ba mă luaseră la ochi chiar și profesorii... Versuri de dragoste, firește, pentru domnișoarele de la

Centrală. Eeehei, tinerețe! Știi ce, duduie Veronicuțo, am să ți le citesc la iarnă.

Apropiindu-se apoi de dânsa, o luă de amândouă mâinile și o răsuci ca pe o păpușă cu resort.

— Tiii! făcu el, ia te uită ce rochie nouă! De când o ai, duduie, că nu ți-am văzut-o până acum? Te prinde de minune; ești un vis, cu brațele goale ca [Venera lui Milo](#).

Și fără altă vorbă o sărută pătimaș chiar pe locul unde o sărutase imaterial poetul.

— Să nu te superi, duduie, dar e o nebunie a mea; nu pot vedea un braț frumos de femeie fără să-l sărut.

Roșind din nou, Veronica își trase mâna ușor.

— Domnule căpitan, ai putea să-ți mai stăpânești puțin „nebunia”.

Căpitanul făcu cu ochiul spre odaia de alături:

— E poate acasă „bătrânul”?

Contrariată, ea dădu din cap că nu.

— Cu atât mai bine... Nu că ne supără, dar... e mai bine să nu fie acasă. Tot nu mi-ai spus, duduie, când ți-ai făcut rochia asta?

— Mai de mult.

— De când?

— De acum trei ani, de la Viena, unde am cunoscut și pe domnul Eminescu.

— Aha, dumnealui a făcut studii la Viena?

— Da.

— Ei, atunci, o fi om învățat, își dădu cu părerea căpitanul.

Găsind că tăcuse îndeajuns, avocatul interveni:

— Poate v-am întrerupt de la o lectură?

— Nici de cum.

— Nu de alta, dar ne place și nouă poezia: am dori să ascultăm. De domnul

Eminescu am mai citit versuri prin Convorbiri foarte frumoase; mai ales una mi-a plăcut; i-am uitat titlul; dar de o strofă tot îmi aduc aminte:

*Călător pe a lumei valuri!
De-i vedea în calea ta
Luntre, vâslă părăsite
A cui sunt nu întreba.*

Erau versuri de Bodnărescu. Veronica roși; poetul tăcu, absent. Magistratul găsi prilejul să intervină și el:

— N-ai fost mata la studii și la Berlin?

— Ba da.

— Mi-a vorbit Archipescu.

Eminescu roși până în rădăcina părului. Stătu răstignit, așteptându-se și la alte întrebări. Magistratul se gândea la carieră; avea vechime și drept de înaintare; îl luă deci de o parte și-l descusu despre Maiorescu, despre Carp, despre Rosetti, despre felul cum se poartă cu scriitorii, despre ședințele de la Junimea; la urmă, îi mărturisi că avea și el câteva încercări de tinerețe. Până să le vadă Maiorescu, ar fi dorit să i le citească lui. Întorcându-se spre Veronica:

— Ce spui, duduie, facem într-o zi o lectură la mata?

— Cu plăcere, domnule Porumbaru.

— Îl rugăm și pe domnul Irimescu (și-l arată pe Eminescu); îi spun și lui Archipescu, tot zice că sunteți prieteni.

Pe ghimpi de când se vorbea de literatură, căpitanul sări din loc:

— Ba pe mine să nu mă chemați, că nu vin. Ori dacă vin, să știți că vă citesc și eu versuri.

Avocatul și magistratul râseră. Mulțumit de succes, căpitanul schimbă vorba.

— Dar de ce n-ai venit, duduie Veronicuțo, alaltăieri seara, la Rivallet, cum mi-ai făgăduit? Era o mândrețe de seară, răcoroasă; ne-am primblat cu lăutarii după noi; ba i-am luat și în barcă, de mai-mai să ne răsturnăm.

— Domnul căpitan, interveni avocatul, nu ne vorbește și de Mimi, cântăreața sosită de la Paris.

— Cum să nu vorbesc, Oncescule, că numai să vorbesc mai pot; de apropiat nici chip, din pricina ta. Să-ți spună și Porumbaru, cât a suspinat și s-a uitat galeș la dânsa.

Căpitanul luase vânt.

— Nu zău, duduie, că pe domnișoara Mimi o rechiziționează Oncescu; nici n-ai s-o vezi. Dar e o frumusețe în grădină, în boschete, pe lac, pe lună plină, de-ți vine să-ți deschii nasturii de la tunică în fața naturii.

Oricât era de absent, Eminescu nu putu să nu zâmbească în fața acestei expresii ciudate a satisfacției estetice.

— Vino, duduie, că o să petrecem, de-o să pomenești; ș-apoi știi că fără mata nimic n-are haz; întreabă și pe dumnealor. Mă, Porumbarule, nu ți-am spus alaltăieri seara, că ne lipsește duduia Veronica și că numai unde-i ea se petrece bine?

— Da, da, mormăi Porumbaru; spuneai, spuneai, dar cu ochii o mâncai pe Mimi.

— Bine, mă, nici ochii nu vrei să-mi mai rămână? Uite o să mi-i scot de acum.

Stânjenită de flecăreala căpitanului, Veronica tăcea. Căpitanul făcu iarăși cu sprinceană spre camera de alături.

— Ori poate nu te lasă „bătrânul”?

Ca și cum n-ar fi auzit, Veronica nu răspunse.

— Știi ce, duduie? Fă ce-ai mai făcut. Lasă-l acasă. Nu-i place, nu-l silește nimeni să vină la petreceri. Tinerii cu tinerii, bătrânii cu bătrânii, nu așa, domnule Irimescu? Spune-i și mata o vorbă, că poate ai mai multă trecere decât noi, că zici că o cunoști de când erai la Viena; ehei! Eu pe atunci nici nu venisem în garnizoana Iași; îmi mâncam amarul la Huși...

Toți tăceau.

— Cine tace aprobă, reluă sentențios căpitanul. Care va să zică ne-am înțeles, duduie. Mata vii cu madam Ceruleanu; am grijă să vorbesc eu cu dumneaei, și pe urmă te aducem noi acasă.

Stacojie, Veronica șuieră printre dinții strânși:

— Nu vin, domnule căpitan, cu un ton atât de hotărât încât pricepu și căpitanul că nu mai avea de ce stărui.

— Bine, biiine! făcu el oarecum încruntat. Dacă duduia nu vrea, nu-i nimic de făcut.

Ochii lui și începuseră, de altfel, de a iscodi prin toate colțurile salonașului.

— Da' nu văd măsuța? Ce zici, duduie Veronicuțo, nu facem un ghiordumaș, așa la repezeală, ca să ne treacă de urât.

Veronica scrâșni din nou:

— Nu-i momentul de cărți; de altminteri, domnul Eminescu nici nu cunoaște [ghiordumul](#).

— Ei, asta-i acum! Parcă numai ghiordumul e pe lume... facem o panță... un [maus](#)... un [stosișor](#)...

Eminescu dădea mereu din cap că nu știe.

— Facem, coane, atunci o [concină](#) prădată, ori un [tabinet](#), că doar aesteia le-ai fi cunoscând.

Eminescu dădu din nou din cap.

— Tiii, coane, da' ageamiiu mai ești! D-apoi ce-ai învățat pe acolo pe la Viena și pe la Berlin, dacă nu cunoști nici tabinetul? Ehei, o să te dai la brazdă, aici la Iași; o să ajungi doftor în ghiordum.

Eminescu nu-și dădu osteneala nici să răspundă, nici să râdă.

— La urma urmei, dacă dumnealui nu cunoaște niciun joc să-și ia pedeapsa! Să facă pe chibițul; uite chiar lângă mine, că eu n-am cabale ca Oncescu; oricât oi pierde, nu mă supăr. Ce zici, coane?

Poetul nu zicea nimic; n-avea decât un gând: să plece.

— Ori dacă nu-ți place să faci pe chibițul, atunci ia o carte cu poze ori un album, uite cea de colo, cu fotografiile duduii Veronica, de când era fetiță de cinci ani.

Și deschizând albumul:

— Uite la ea, ce mumușică-i, mânca-o-ar mama!

Eminescu se sculă să plece; roșie, Veronica se repezi la dânsul:

— Mai stai, că doar nu jucăm... Mai bine să-ți cânt ceva ce-ți plăcea la Viena, aria

Violetei din [Traviata](#).

Luându-i-o înainte, căpitanul și începu să fredoneze:

*Addio cu pasat*¹

trecând apoi la:

Toreador, june cavalier.

Eminescu stăruie în hotărârea lui. Era târziu și trebuia să meargă și aiurea. Își luă rămas bun.

— Domnule Irimescu, îi tăie calea Porumbaru, cred că ne-am înțeles în privința lecturii. Dudaia Veronica o să ne cheme într-o seară și atunci o să citesc și eu încercările mele... Nu e mare lucru. Iar dacă ți se pare nimerit, le citesc apoi și la Junimea...

— Negreșit, mormăi șters poetul și plecă.

— Dar ageamii mai sunt și poeții aiștia! bombăni căpitanul mulțumit că scăpase de dânsul. Niște încurcă lume. Și eu făceam versuri în tinerețe, dar aiasta nu mă împiedeca să știu toate jocurile. Să vezi, coane, ce [bacara](#) îi trăgeam cu dicționarul de franceză al lui Codrescu, pe bancă, chiar în timpul orei de lecție!

---

1. *Addio del passato...* (it.) - Adio, trecute... cuvintele cu care începe aria Violetei din *Traviata*.[^]

XXVII

Eminescu ieși atât de uluit, încât mai să lungece pe scara înaltă de lemn; în uliță rămase puțin pe gânduri; nu-i venea să se întoarcă acasă, în „balamucul”¹ de la Trisfetite unde, prea zgomotoși, prietenii nu l-ar fi lăsat să-și vină în fire. Avea nevoie de singurătate. Porni la deal spre casa lui Gane și nu coti spre grădina Copoului, pentru a nu se întâlni cu alții. Merse pe uliți laterale și ieși în dreptul zidurilor păraginite ale cazărmii zidite de [Grigore Ghica](#). Pe deal, sus, lume încă multă; prin ronduri, pe înserate, tarafuri de lăutari încântau cucoanele din trăsurile de casă oprite. Gonit, el trecu de ronduri, de Viață lungă, unde câțiva cheflii își începuseră larma, și nu-și încetini pasul de cât când se văzu în câmp, în mirosul de fânețe.

Scena de la Veronica îl destrămasă: îmbrăcarea rochiei de la Viena, insinuările cu Neagoe, răstălmăcirea prinsoarei făcute acolo, de nu mai știa care-i adevărul, provocarea sărutării depășeau cu mult viclenia necesară întetirii setei lui amoroase. Ochii ce se lăsau galeși și posedau pentru a se îndrepta apoi aiurea, pe altul, sau absenți, îi plăcuseră de la început la Viena; dar apariția și dispariția lui Neagoe, pe un fundal de echivoc, îi încețoșaseră ultimele săptămâni. Încă de atunci, chiar în prezența ei, simțise nevoie de a o îndepărta, pentru a o sculpta din nou în imaginație, așa cum o voia, ideală. Atitudinea de astăzi îl uluise. Îl provocase, și, deși era câștigătorul provocării, nu avea satisfacția biruinței. Suava plăcere de câteva clipe a sărutării nu-i amorțise luciditatea; își dădea seama de arta cu care îi adusesese buzele pe braț și îi primise apoi sărutarea în drum, ca și de alintul capului lăsat pe umăr într-un cadru de reminiscență literară. Ceea ce urmasă îl răscolise la fel prin vulgaritate și intimitate suspectă. Căpitanul o răsucise ca pe un obiect propriu și posedat; îi mozolise brațul cu o lăcomie de stăpân acolo, unde el, după trei ani, abia îndrăznise să-și lase buzele ca o rouă. Și-i închipuia acum jucând ghiordum: ea, picior peste picior, fumând țigară după țigară, în timp ce el îi strângea, pe sub masă, pulpele între cizme; imaginea grupului îl revoltă.

Străbătuse câmpia aproape pustie și intrase în pădurice, unde se opri „La Olimp”, vila lui Pester; se înfundă, departe, într-un boschet, luminat doar de ciobul lunei. Își aruncă pălăria pe iarbă și se uită în vinul chihlimbariu, ca și cum ar căuta ceva. Se simțea abătut, sfârșit. Se concentra cu toată puterea imaginației asupra trecutului; voia să alunge prezentul, voia să risipească imaginea femeii viclene și senzuale, voia să uite scenele de vulgaritate, pe care le trăise; de ar fi putut, ar fi smuls și sărutul ce-i ardea încă gura. Își lunecă amintirea la întâlnirea din Muzeul de la Viena, la primblarea din Volksgarten, la toate rătăcirile lor de odinioară pe cheiuri, prin biserici, prin parcuri, prin jurul Vienei, și, mai pe urmă, la imagina ideală a Veronicăi, așa cum o crease el și și-o însuflețise. Aceasta era Veronica lui și de

când o născocise îl urmase în toate rătăcirile și se mulțumise cu toate lipsurile lui; nu murmurase niciodată, nu-l înșelase și-l mângâiase de ori de câte ori se simțise abătut. O purtase cu el doi ani la Berlin, și o luase la Königsberg. I se arătase și în preajma Iașilor, unde îl părăsise în tren... Cu fruntea în palme, rămase așa, ca să-și adune toată puterea lui de viziune interioară, pentru a o readuce alături, la masa boschetului luminat numai de ciobul lunii. Icoana ideală a femeii nu venea însă; dispăruse. În fundul paharului cu vin chihlimbariu, nu vedea decât imaginea unei femei cu râs senzual, jucând cărțile picior peste picior; un ofițer o mușca lacom de brațul gol... Veronica ideală se făcuse nevăzută; imaginația nu mai reușea să o evoce... Abia pe la miezul nopții se întoarse în „balamucul” de la Trisfetite, unde cei doi prieteni îl primiră cu miorlăituri amoroase de cotoi cățarați pe streășina casei.

O dată cu primele sloate de toamnă, când și fulgii de zăpadă nu se îndură să cadă ca să nu se murdărească, noroiul începu a se așterne și pe viața lui Eminescu. Maioreșcu se resemnase în fața situației. Voise să facă dintr-însul un profesor universitar și nu ieșise decât un bibliotecar; dar mai era și un poet, un mare poet. Cum pricepea condițiile speciale, nu-i arătase nicio nemulțumire. Nu-i trebui însă mult lui Eminescu ca să facă experiența vieții publice. Crezându-le mai în calea trăsnetelor, ocolise situațiile înalte; preferase să se adăpostească într-un colț, unde să nu-l tulbure nimeni. Se înșelase; tocmai posturile mici sunt mai expuse furtunilor.

Se pusese, de altfel, pe lucru chiar de la început; setea lui de absolut concepute pe dată planuri mari, reforme îndrăznețe; dintr-o bibliotecă, în care nu se rătăceau decât școlari fugiți de la școală ori cititori de romane sentimentale, el voia să facă o bibliotecă modernă cu cărți rare și cu întregul aparat al erudiției apusene. Lucra și ore suplimentare la alcătuirea unui catalog, iar când prietenii de la „balamuc”, îl îndemneau să-și mai astâmpere zelul și să mai lase lucrul pe seama altora, el le răspundea cu dispreț:

— Știu că suntem o țară, unde fiecare poruncește câinelui și câinele pisicii și pisica șoarecului, iar domnul șoarec își atârnă porunca de coadă, iată că, în ciuda tradiției locului, eu n-o să poruncesc nimănui ci o să fac totul singur.

Putea să facă totul singur, dar nu să și schimbe obiceiurile țării. O intrigă politică i se înnodă repede în jur; ura față de junimiști se răsfrânse și asupra lui, iar un aventurier² bucovinean manevra să-i ia locul. Harța de fiecare zi, amenințarea de a fi scos din post, îl umplu de amărăciune și-l făceau să ocolească lumea. Se mută de la „balamuc”, într-o odăița mizeră, ca de obicei.

---

1. „*balamucul*” de la Trisfetite - după spusele lui Ioan Slavici, locuința de la Trisfetite pe care tânărul Eminescu o împărțea cu prietenii săi Miron Pompiliu

și Samson Bodnărescu a fost numită glumeț „balamuc” (casă de nebuni) de poeta Matilda Cugler, pe atunci soția prietenului lor Burlă.△

2. *un aventurier bucovinean* - Dimitrie Petrino, poet minor bucovinean, a fost succesorul lui Eminescu la bibliotecă și apoi l-a dat în judecată, reproșându-i lipsuri din bibliotecă.△

XXVIII

Pe la Veronica a mai fost, negreșit, și din nevoia de a compara realul cu idealul, în speranța ascunsă de a le putea cândva contopi. Speranță zadarnică; divorțul între cele două femei se săpa tot mai adânc.

Venise, de altfel, și la câteva ședințe literare, unde ea îl prezentase ca pe „cel mai mare poet al nostru”, fără a-i convinge și pe ceilalți; îi crease totuși o atmosferă de prețuire ce-l întrema. Ascultase, firește, și multă literatură slabă; magistratul își citise încercările, niște excursii pe la mănăstiri și pe la Ceahlău, și-i ceruse cu stăruință părerea:

— Țin numai la părerea dumitale, îi adăugase la ureche, iar când i se păru că-i mulțumitoare, îi ceruse să-l introducă într-o sâmbătă la Junimea „când o fi și domnul ministru Maiorescu”. La plecare îl întrebuse: „dacă e adevărat că trece de la Instrucție la Justiție?” Mărturisi că nu știa nimic; celălalt zâmbi cu tâlc: „discreție, înțeleg”. Avocatul nu-l mai confunda acum cu Bodnărescu. La nevoie, îl apostrofa chiar cu câte o strofă din Venera și Madona. Recunoștea, totuși, cu sinceritate că nu înțelegea nimic din:

Ideal pierdut în noaptea unei lumi ce nu mai este

— Nu zău, duduie Veronico, spunea el, mata înțelegi ce e „*un braț molatec ca gândirea unui împărat poet*”? Parcă ar fi pășărește.

Veronica înțelegea; apăra poezia cu căldură; o recitea, o interpreta în total și apoi vers cu vers, revenea asupra imaginilor în parte. Avocatul nu părea însă convins; deși avea rezerve, „admira” totuși.

— Bine, duduie, dacă spui mata, trebuie să fie cum spui. Și eu îl admir pe domnul Eminescu, dar l-aș vrea mai clar, pe înțelesul nostru. Uite (și caută prin niște reviste răvășite pe pianul cu coadă, până ce găsi ce-i trebuia), uite cât de bine te pricep pe mata.

Citi:

*Încetează de mai plânge,
Inimă fără de noroc,
Căci prin lacrimi de sânge
Nu s-alină, nu se stânge
Al durerii mele foc.*

— Limpede, frumos și te mișcă; poezie pentru cititori, pentru inimă. Or fi imagini noi „*Venera, marmură caldă, ochi de piatră ce scânteie*” ori „*Rafael pierdut în visuri ca-ntr-o noapte înstelată*” – dar e mai multă erudiție decât emoție.

Miron se amestecă și el în discuție; gustul lui mergea tot pentru poezia simplă de „doi”, pentru poeziile populare. Atmosfera Junimii și prietenia lui pentru Eminescu îi impuneau însă să-i ia apărarea cu căldură; fără să-l înțeleagă, și ceilalți intelectuali, mai ales profesori, se arătau îngăduitori din pricina reputației poetului tot mai sporită; influența Junimii începuse să-și dea roade. Neînduplecat, numai căpitanul Vornicel se declara tot așa de „român” ca domnul Eminescu și pretindea deci să înțeleagă orice se scrie pe românește. Îi apuca de nasture pe vecini.

— D-apoi bine, coane, și eu am făcut poezii, nu mi-i rușine s-o spun, dar erau poezii și numai eu știu câte succese am cules de pe urma lor. Aș vrea să văd ce înțelege o fată din „*ideal pierdut în noapte*”, din „*Venera, marmoră caldă*” și alte trăsni la fel.

Profesorul Valeriu Pizone, de fel din Ardeal, scutura gânditor din cap. El se ocupase cu metrica și cu prozodia și admitea îndrăzneala în imagini, „că doar așa au purces și străbunii noștri [Horatiu](#) și [Catul](#), dar musai trebe ca regulile [prozodice](#) să fie păzite.” Luă revista și citi poezia intonând-o ritmic. Și subliniind erorile ritmice:

Venere, marmură caldă...
Te-a văzut și-a visat raiul...
Căci femeia-i prototipul îngerilor din senin
Ți-am dat palidele raze...
Fruntea mea este trezită...
Cu inima stearpă...
Și ador pe acest...

— No, vezi domnia ta, îl luă el deoparte pe Eminescu, și eu încă admir imajele dar nu pociu admite greșelile de prozodie; accentul ritme trebe musai să se suprapună pe accentul tonic.

Eminescu, negreșit, promitea ca poet, dar „minten trebe să studieze pe [Mureșan](#), care acela iaste cel mai mare poet”.

Eminescu nu răspunse, declarând totuși că n-are pretenția de a fi poet și că scria și el în orele libere și cât îl ajutau puterile.

— Așa da, coane, încuviință atunci căpitanul. Serviciul e serviciu, aiasta mai întâi.

Și apoi tot mai familiar.

— E munca grea la bibliotecă?

— Așa și așa.

— Dar leafa e tot așa și așa?

Eminescu zâmbi acru.

— Mai mult așa decât așa.

— Cât? stăruie căpitanul.

— Vreo două sute de lei.

— Slab, coane, se indignă el; e de post.

Căpitanul nu-l putea suferi, de când îl văzuse răsfațat de toată lumea, și mai ales de „Veronicuța”, care, de cum sosea el, împrăștia din ființa ei o mulțumire, o fericire fățișe. În zadar se încerca să aducă vorba de o petrecere la Rivallet sau să-i pipăie rochia cu degete ce cunoscător, ea nu-l asculta.

— A venit și poetul! exclama ea, ca și cum ar fi apărut soarele după o săptămână de ploaie.

Se puna apoi să citească poezii cu o voce suavă, muzicală; îl ruga și pe dânsul să citească din versuri inedite și nu mai contenea cu laudele, în timp ce într-un colț căpitanul fredona:

*Hai, Ileană, la poiană
Ileană, Ileană,*

Fără să fie rugată, Veronica trecea apoi la pian, și se acompania; cu soprana glasului ei cânta arii din [Verdi](#), ori tremura patetic [Steluța](#). Unii cereau cântece populare, ardelenesti. Căpitanul spuse că și el cunoaște o doină ardelenescă.

— S-auzim, ceru domnul Valeriu Pizone.

El porni pe dată cu glasul spart:

*Lele cu bărbat bătrân,
Leagă-i o funie de gât
Și te du la târg cu el
De mi-l vinde frumușel.
Dar nu-i pune prețul mare,
Doar îl cheltuiești pe cale.*

*De ți-a da treizeci și opt
Dă-l cu funie cu tot.*

Bătu un vânt de gheață; Veronica roși până în rădăcina părului. Miron dădu cu cotul lui Burlă; „Al dracului căpitanul, cum de aduse vorba de funie în casa spăzuratului”. Se simțea nevoia unei înviorări. Porumbaru și Oncescu stăruiră:

— Cântă-ne mata, duduie Veronica, o doină ardelinească.

Nu se lăsă rugată; cu privirea la Eminescu începu:

*Spune, mândră, maică-ta
Să-și închidă ulița
Tot cu lin și cu pelin
Să ne întâlnim rare ori,
Toată ziua de trei ori
Și s-o închidă tot cu glaje,
Că doar nu s-a sparge.
Numai sâmbăta o dată,
Duminica ziua toată.*

Cu ochii închiși pe jumătate, prăvălit în fotoliu, legănat de chemarea suavă a glasului de boabă de cleștar, Eminescu asculta. Se înălța în văzduh unde plutea, descărnat, golit de materie, spirit pur împăcat în sine. Uită de căpitan, uită de domnul Valeriu Pizone, care-l trimetea să studieze pe Mureșan, uită de ceilalți, de prostia omenească, de răutate, uită de intrigi, de Vizanti¹ și de Petrino; uită de mizeria ce-l întovărășise de când se născuse; plutea peste omenire, peste toate; glasul femeii îi susținea zborul și nu-l lăsa să se prăbușească. Cătă la ea printre gene; cât de gingaș, cât de mlădios se mișca; cât de învăluitor privea. Când se ridică de la piano ca să vină la dânsul i se păru o pasăre ce fâlfâie din depărtări. Avea un farmec nelămurit, de care nu se putea desprinde. Muzică, minciună universală, iluzie a sufletelor! Nu numai muzica glasului ci și muzica întregii ființe; armonie de linie și de planuri; beție de culori și de arome.

— Ira, duduie Veronicuțo, tună căpitanul, da' ia mai lasă-l încolo pe dumnealui, nu vezi că doarme? Mai zî-ne ceva să ne meargă la inimă!

---

1. *Andrei Vizanti* - profesor universitar din Iași, liberal, ostil junimiștilor, care, conform lui G. Călinescu, l-a îndemnat pe Petrino să-i ia locul lui Eminescu la bibliotecă.[^]

XXIX

Deși n-o mărturisise nici prietenilor de la „balamuc”, nici celor de la Junimea, dragostea lor ajunsese cunoscută de toți. Tăcerea nu-i slujise la nimic; știa toți mai mult decât dânsul. Unii își închipuiau că-l văzuseră primblându-se noaptea prin fața casei, Veronica așteptându-l la fereastră; alții îl zăriseră intrând noaptea și pe ea deschizându-i ușa numa în capot; îi întâlniseră sub tei ținându-se de mâini, și pe ulițe lăturalnice, îmbrățișându-se; îi surprinseseră chiar pe gangul unui hotel mai dosnic. La numele ei, prietenii zâmbeau ori clipeau cu tâlc; unii îl întrebau de-a dreptul „ce mai face Veronica?” ori „de când n-ai văzut-o?” I se dădeau, firește, și sfaturi: e frumoasă, dar a avut multe aventuri; nu-i rău să o iubească, dar să nu pună prea mult temei; să nu se încurce cu o femeie iubeată. Prietenii mai bătrâni de la Junimea îi făceau și ei aluzii: fiecare să-și trăiască tinerețea; poeții au nevoie de o Muză; pe un poet nu-l poate înțelege decât o poetă. Cu gândul la atitudinea ei, din timpul când era încă elevă la Centrală¹, Maiorescu încuviință și el: „Ușurică, doamna, nici vorbă! Îl va face să sufere; nu strică; ca să poată cânta frumos, e bine ca poeții să sufere”. Pe Micle nu-l compătimea nimeni.

„Cine l-a pus să-și ia o nevastă cu treizeci de ani mai tânără!... Să plătească, după legea naturii”. Toți credeau de altfel că închide ochii. Veronica aflase și ea că „trăiește” cu Eminescu; scenele petrecute, în adevăr, la ședințe erau răstălmăcite și mărite, mai ales de cei ce n-o cunoșteau. Întâlnirile întâmplătoare erau comentate iar plimbările de la Copou cunoscute de toți. Nu le păsa însă de ce se spunea: el, din indiferență față de părerea altora, ea și din dragostea ce-o ridica dincolo de rău și de bine și din măgulirea de a fi iubită și cântată de cel mai mare poet al țării.

Legătura lor rămăsese încă pe loc: în timp ce prietenii se întrebau „nu s-a sfârșit încă?” ea nici nu începuse; starea de dorință nerealizată îi menținea în același nor de poezie și încântare. Nerăbdătoare, jignită chiar, se mira, se supăra, dar dulceața sentimentului, pe care i-o citea în ochi și în toată făptura lui ireală, o făcea să se resemneze. Cum inițiativa e totdeauna de partea bărbatului, nu-i rămânea decât să aștepte. Își scriau și își făceau versuri. O dată, într-o seară, după te se uitaseră sub un tei din aleea lui Grigore Ghica, el îi trimise patru stihuri:

*Și dacă se întâmplă pe tine să te văz
Desigur că la noapte un tei o să visez;
Iar dacă se întâmplă să întâlnesc un tei,
Desigur toată noaptea visez la ochii tăi.*

adăugând:

„nu rimează bine, dar nici mâinile noastre nu rimează, căci a mea e urâtă și a ta albă și subțire și tot se strâng câteodată într-o singură strofă de zece degete”.²

Ea îi răspunse:

*Teiule bătrân și sfânt,
Ai adus iar pe pământ
Pace, liniște, iubire
Peste suflete și fire.
Teiule cu ramuri multe,
Cine știe să le asculte,
Povestind cu duioșie
Glasul trist al poeziei.
Teiule, cu floarea ta
Încununi iubirea mea,
Ca să plece mai departe
Du iubitului o carte.*

adăugând jos:

„la revedere, îngerul meu de pază, la revedere”.

Sufletește, el se zbătea ca totdeauna între atracție și respingere; se exalta și colinda cu imaginea ei toate mahalalele și grădinile Iașilor, făurind dintr-însa tiparele actualelor și viitoarelor lui poezii; se îmbăta de aroma viziunii lui interioare; când o vedea, mai ales în mediul ei, între căpitanul Vornicel, avocatul Oncescu și magistratul Porumbaru avea numai decepții; i se părea frivolă și ușuratică: uita și șoptele altora și se irita. Se săpa, astfel, tot mai adânc prăpastia între realitate și imaginație. După ce-l făcuse să se dea la o parte în fața tuturor problemelor practice ale vieții, complicându-le, și raportându-le la o măsură cosmică, setea de absolut îl arunca acum în aceeași atitudine negativă; năruia noaptea opera ridicată peste zi. Se afla tot la punctul de plecare; imaginația înălța construcții fantastice așa cum le voia, cu ogive gotice și cu horbote dăltuite în piatră cenușie, în care atârnase de mult leagănul unei Veronici neprihănite și adormite cum îi păruse la început, și cum, cu toate dezmințirile brutale ale realității, o mai vedea uneori, extatic, prin întuneric.

În jocul ascuns al forțelor lui sufletești intrau și rezervele impuse de prezența lui Micle. Putea demnul căpitan Vornicel să arate cu ochiul spre camera de alături cu: „i-aici bătrânul?” Ori: „mai lasă-l acasă, tinerii cu tinerii și bătrânii cu bătrânii; hai cu noi la Rivallet” – prezența lui Micle îi impunea... La Viena se arătase prietenos; nu-l înțelegea, dar credea în talentul lui, pentru că i-o spusese Veronica; naționalist, îi aproba și naționalismul; doar legătura cu junimiștii

„cosmopoliți”³ nu-i prea plăcea. Găsindu-l o dată în birou cu capul între mâini, pitic și bărbos, sculându-se în picioare, Micle îi spuse solemn:

— Ia loc, domnule Eminescu.

După gheața tonului, el înțelese că sosise momentul socotelilor; era cu neputință ca zvonurile să nu-l fi ajuns. Între degete ținea o foaie de hârtie, o scrisoare.

— Cunoști dumneata pe fratele Petru?

Nu știa de ce Petru e vorba.

— Pe prietenul meu Petru Suciu.

Eminescu avu, brusc, viziunea bătrânului ursuz și arțăgos, profesor la Facultatea de drept, care, venit de atâția ani la Iași, stropșea limba mai rău de cât studenții de la Viena. Pe când se întorcea cu câțiva prieteni zgomotoși de la o grădină de vară, îl văzuse o dată, apărând din iedera unui cerdac, numai în cămașă de noapte și cu pușca în mână:

— Dacă nu tăceți – derbedeilor – eu vă pușc, le strigase amenințându-i cu pușca.

Și cum larma tinerilor nu încetase, din spate, auzise tot mai nestăpânit:

— Vă pușc! vă pușc! până ce o descărcătură spărsese liniștea mahalalei.

Altă dată îl văzuse într-un restaurant, unde, slugarnic, chelnerul îl întreba profesional:

— Ce doriți, coane?

Ursuz, bătrânul răspunsese:

— Ce ai?

— Să vă dau, coane, o friptură de pui.

Stropșit el se răstise:

— Mâncă tu!

— Un biftec, coane; ceva extra.

— Mâncă tu!

— O friptură de nisetru, un crap umplut, anghemacht de pui, ochiuri cu spanac, cotlet de purcel... își recita, omul, pe nerăsuflăte, lista.

După fiecare propunere, bătrânul îi arunca în față disprețuitor:

— Mâncă tu!

Chelnerul se oprise prostit.

— Atunci ce să vă dau?

— No, să-mi aduci numai doar un papricaș bine ardeiat, rostise, în sfârșit, artăgosul profesor.

La întrebarea lui Micle, Eminescu răspunse, așadar, zâmbind ușor:

— Îl cunosc.

— E prietenul meu cel mai bun.

Tuși puțin, căutându-și începutul.

— Să nu te miri de ce-am să-ți spun acum; dacă aș fi crezut că merită, ți-o spuneam mai de mult; nu merită însă; numai întâmplarea că m-ai găsit cu scrisoarea asta a fratelui Petru în mână mă face să-ți vorbesc. Nu e întâia. Mi-au venit și altele; fiind însă anonime, le-am aruncat pe foc, după primele rânduri; cine n-are curajul să iasă la lumina zilei, nici nu merită să fie citit... Acum e altceva. Scrisoarea e iscălită și încă de prietenul meu cel mai bun: de fratele Petru, despre care, pentru că e dintr-o bucată, și nu știe să-și pună frâu limbii, lumea spune că-i smintit. Nu-i smintit. E sincer. Citește și dumneata.

Eminescu respinse cu energie scrisoarea.

— Bine, înțeleg; atunci iată de ce-i vorba: de relațiile dumitale cu Veronica.

Palid, poetul se ridică în picioare.

— Nu te irita, domnule Eminescu; dacă te iriți, ce să mai zic de mine, care sunt mai în joc ca dumneata? Cum ți-am spus, zvonul mi-a venit de mult la ureche prin anonime; mă doare numai că a ajuns să creadă și fratele Petru. Ca să te liniștesc, trebuie să-ți spun că eu nu cred nimic. Te cunosc și mi-ai inspirat simpatie de la început; aș exagera totuși dacă ți-aș spune că-mi pun mâna în foc pentru dumneata. Mi-o pun însă pentru Veronica, încheie el solemn.

Abia după câteva minute de tăcută reculegere, putu relua cu aceeași atitudine cerută

de împrejurări:

— Gura lumii, știu... Din diferența de vârstă dintre mine și Veronica vin toate zvonurile. „Bătrânul” – îmi spun toți. „Bătrân” – la 54 de ani! Ai să-i ajungi și dumneata și ai să te convingi că la vârsta asta omul nu e chiar bătrân și mai are ani de vigoare... Prevestirile de amenințările de viitor le-am auzit, de altfel, de la început, chiar din momentul când le-am anunțat prietenilor că am de gând să mă însor cu Veronica... Fratele Petru a avut grijă să-mi spuie pe față: „nu te apuca de prostii, Ștefane, la vârsta ta, te însori pentru alții”: ce să-ți mai pomenesc de ceilalți, care se uitau la mine cu milă. Nu i-am ascultat, și de aici toată pricea. Toți așteaptă să li se împlinescă prevederile; unii spun că s-au și împlinit. Iată că nu s-a împlinit nimic. Își pot închipui orice vor. Uite că și fratele Petru a început să creadă că-mi atrage atenția să mă feresc de dumneata... că lumea zice... las' să zică!... Ba un anonim îmi scria că te-a văzut – cu ochii lui – sărind pe fereastră... Privește câți metri sunt de la fereastră în curte. Acrobat să fii și n-ai putea sări. Nici n-a aflat că aici spre stradă mă culc eu... nu mi-a văzut casa... Eu o cunosc însă pe Veronica. Nu știu dacă mă iubește și cât mă iubește; astfel de lucruri nu se pot ști. Sunt sigur că e o femeie cinstită; ușurința ei e copilărie (douăzeci și patru de ani!); e o copilă vrednică și apoi e mama copiilor mei; nimic nu mă poate zgudui din credința mea într-însa.

— Iată pentru ce, adaoase el, nu te întreb nimic, și nici nu te rog să nu mai vii pe la noi până s-o potoli gura lumii, pentru că știu că gura lumii nu se va potoli niciodată. Lumea vrea să ispășesc crima de a fi luat o soție mai tânără. Dacă nu ești dumneata, va alege pe altul și am mai multă încredere în dumneata de cât în alții. Pe urmă știu că Veronica te prețuiește și te admiră; ea e poetă ca și dumneata și vă înțelegeți: îi dai o prietenie, pe care eu nu i-o pot da. Nu ne ocoli; mai mult chiar, ceea ce primesc eu anonim despre Veronica, îmi închipui că primești și dumneata ca să vă strice prietenia. Ei bine, ascultă-mă pe mine: să nu crezi.

Noaptea se lăsase în birou; tăceau de mai multe minute; nu mai aveau ce să-și spună. Poetul își luă rămas bun; Micle îl conduse pe întuneric până la ușă, unde, pe nevăzute, suspină ca pentru dânsul.

— Și apoi e rău să-ți faci iluzii, dar e și mai rău să le pierzi.

Cum se văzu în ulița povârnită, i se păru că piticul solemn și sublim prin încrederea în nevastă și mai ales prin nevoia de a trăi din ea și prin disperarea, pe care i-o simțise în glas, de a n-o pierde, se așază de-a curmezișul între dânsul și fapta reală a Veronicăi.

---

1. *din timpul când era încă elevă la Centrală* - pe când era elevă la Școala

Centrală de Fete din Iași, Veronica a depus, cu dezinvoltură, mărturie împotriva lui Maiorescu, care predă acolo, într-un proces de moravuri care îl acuza de relații extraconjugale cu o profesoară; procesul era să îl coste catedra. [^](#)

2. *nu rimează bine, dar...* - și fragmentul acesta și versurile dinainte sunt dintr-o scrisoare reală a lui Eminescu. [^](#)
3. *doar legătura cu junimiștii „cosmopoliți” nu-i prea plăcea* - Ștefan Micle era liberal, deci făcea parte din tabăra opusă junimiștilor conservatori; Junimea a fost frecvent acuzată de cosmopolitism, pentru că junimiștii (mai ales Maiorescu) priveau critic starea de atunci, de început, a literaturii române - criticaseră chiar poeți consacrați pe atunci, ca Bolintineanu și Grigore Alexandrescu (cruțau doar pe Alecsandri) - și se amuzau în special de excesele naționaliste și latiniste. [^](#)

XXX

Veniră apoi pentru poet vremuri tot mai grele. În urma intrigilor trebui să facă loc aventurierului Petrino; iată-l smuls din „pacea cărților” și, pentru a i se da o compensație, zvârlit pe drumurile Iașilor și Vasluiului ca revizor școlar. Se aruncă și în această modestă funcție cu același zel și iluzie reformatoare. Căderea de la putere¹ a junimiștilor îi aduse însă după scurtă vreme înlocuirea brutală și un proces de înstrăinare de cărți ale Bibliotecii și de folosire „în uz personal” de obiecte din mobilierul ei: două scaune, o masă, un dulap nou și altul vechi. Ca să nu rămână pe drumuri, prietenii îi găsiră o mizeră întrebuințare la *Curierul de Iași*, o foaie de anunțuri oficiale ale Curții de Apel, unde scria și cronici culturale și dramatice, necitite de nimeni; intrând în conflict pe chestie de demnitate profesională cu proprietarul tipografiei, se trezește aruncat pe asfaltul înfierbântat al orașului. De mult nu mai avea putința unei locuințe cuviincioase; umbla de colo până colo prin odăi cu chirie, pe care nu le putea plăti totdeauna; se adăpostește, în sfârșit, în bojdeuca proptită pe furci putrede a lui Creangă, pe coasta Văii Plângerii. E deprimat, distrus; ocolește lumea și de rușinea lui și a ei; se închide într-însul, rumegându-și vechiul pesimism, cu brațele încrucișate în fața fatalității și cu ochii spre absolut. Veronica îi străbate viața cu proiecții de lumină și cu muștrări de conștiință; o amestecă în toate desperările lui fără să i le spună, deși ea le înțelege. Umilința și-o ține pentru dânsul; nu vrea să o sporească prin mărturisiri. Nu mai avea ce căuta la Iași.

O întâmplare îl scoase însă din noroiul desperării. Prietenii bucureșteni de la Junimea îi găsiseră un post de redactor la *Timpul* de curând înființat. Nu era de ales: nu mai avea ce căuta la Iași; nu va mai întâlni pe stradă pe magistratul avansat, în sfârșit, de noul guvern, care se făcea că nu-l mai cunoaște; nu va mai întâlni privirile echivoce ale trecătorilor ce începuseră să-l arate cu coada ochiului pe Lăpușneanu. La București, alți oameni, alte posibilități – într-un cuvânt alt aspect al mizeriei. N-avea însă cu ce pleca; „n-avea cu ce-și transporta cărțile, manuscrisele, ciubotele vechi, lăzile cu șoareci și molii, populate la încheieturi cu deosebite naționalități de ploșnițe – roiuri de avere mobilă în sens larg al cuvântului”². Ceru un avans și i se trimiseră două sute de lei: respiră ca un om scăpat din temniță și începu a-și strânge boarfele.

Duminică mohorâtă de miez de octombrie. Scoborî din mahalaua lui îndepărtată prin Sărărie până în Butu, pe care o străbătuse de atâtea ori. Zi leșietică; cer jos cu norii de lână țigaie. Deschise poarta grădiniții, și urcă scara repezită de lemn, trecu prin verandă și intră în salonaș, unde nu găsi decât pe Micle cu fratele Petru, țapos și zbârlit. Deși îl cunoștea, instinctiv, se uită la dânsul dușmănos. Când auzi cum îl

cheamă, mormăi ursuz sub mustața mare, albă:

— A, dumnealui e... e... hm...!

Se opri tușind, din ce voise să spună, pentru a încheia morocănos:

— Dumnealui e junele, care scrie poezele pe placul damelor ieșene?

— Ei, și tu, frate Petru, interveni blând Micle.

Bătrânul îl cercetă pe sub ochelari cu o atenție răuvoitoare; vroia să vadă cum aduce omul, după care nebuniseră „damele ieșene”. Într-un târziu, dădu deziluzionat din cap, ca și cum nu i-ar fi găsit nimic deosebit.

— No, încheie el sentențios, poezia când nu e de jeniu ca la Mureșan, e o aberațiune, o emasculațiune.

Eminescu nu-i răspuse, ci-i arătă lui Micle motivul venirii; voia să-și ia rămas bun înaintea plecării la București.

— Ce spui, domnule Eminescu? sări Micle. Te muți la București? La asta nu mă așteptam. Nici nu-ți închipui cât de rău îmi pare că pleci și cât de rău o să-i pară și Nicuței că n-a fost acasă să-și ia rămas bun.

Fratele Suciu îl privi ca pe o dihanie nemaivăzută încă; în semn de veșnică dezaprobare, un tic nervos îi ridica mereu umărul drept. Nu-i veni să creadă că „aberațiunea” lui Micle ajunsese până acolo. Pufnea și bombănea.

Micle continuă cu glasul pătruns de o adâncă sinceritate:

— Cunos, domnule Eminescu, toate mizeriile ce ți s-au făcut, și nu o dată am regretat că n-ai fost lăsat să lucrezi în liniște. Eu ți-am mai spus că nu mă pricep la poezie, dar Veronica se pricepe și știu cât te admiră. Cred și eu în talentul dumitale, și mi-a părut rău de șicanele ce ți s-au făcut, ba de procesele ce ți s-au ridicat de către guvernul ăsta nou...

Fratelui Petru nu-i mai ajungea acum să scuture nervos din umeri; vorbele lui Micle îl înăbușeau; se ridică, apucat, în picioare, stropșindu-se:

— No, că n-o vrea dumnealui să hălăduiască tot junimiștii la putere, niște cosmopoliți fără patrie, niște [francmasoni](#), care surpă fundamentele națiunii și ale religiei, niște pesimiști³, care batjocoresc jenerul uman⁴. Domnul Maiorescu mai bine să se țină de muieri⁵, cum făcea aici, de cât să otrăvească sufletul și virtutea națiunii, propovăduind filosofia lui Schopenhauer.

Vorbele indignate ale fratelui Petru rămaseră fără răspuns. Micle continuă:

— Deși ne pare rău că pierdem un prieten, cred că-i mai bine să pleci. Prea e mic târgul ăsta, și prea sunt răi oamenii de aici și se mănâncă între dânșii.

Eminescu se sculă.

— Eu îți doresc tot norocul pe acolo; cred că o să se vorbească odată de dumneata cu cinste și cei de aici o să-și amintească într-o zi că ai trăit la Iași, Dumnezeu știe cum...

Îi strânse apoi mâna cu emoție:

— Cât o să-i pară de rău Nicuței că nu te-a văzut înainte de plecare! Dar Bucureștii nu-s departe și ai să mai vii, de bună-samă, pe la Iași.

Fratele Suciu se plimba acum prin cameră, răvășit de toate ticurile lui nervoase, mormăind, bombănind „no'că-z'!” „no! no!” ridicând mâinile în sus ca un apucat; ar fi voit să-l înșface de piept pe Micle ca să-l scuture din nebunia ce-l apucase, ori să-l rostogolească pe Eminescu pe scara de lemn atât de dreaptă.

Eminescu se înclină; strâns ca un ariciu, bătrânul îl privea hain pe sub ochelari, mișcând doar din sprâncenele stufoase. Nu-i întinse mâna. Micle îl întovărăși până la ușă și tot cu mâna în mâna lui:

— Du-te cu bine – și nu uita că eu totdeauna am crezut și m-am încrezut în dumneata.

-
1. *Căderea de la putere a junimiștilor* - junimiștii (Maiorescu, apoi pentru scurt timp Carp) făceau parte din guvernul conservator, după a cărui cădere au venit la putere liberalii și Eminescu, considerat protejat al lui Maiorescu, a fost destituit și i s-a intentat procesul legat de bibliotecă.[^]
  2. *...roiuri de avere mobilă în sens larg al cuvântului* - fragmentul citat este dintr-o scrisoare reală a lui Eminescu către Ioan Slavici, care era atunci redactor la ziarul conservator *Timpul* și îl chemase pe poet să i se alăture; Eminescu și Slavici erau prieteni din studenție.[^]
  3. *pesimiști* - unii junimiști formați în școli germane, printre care Maiorescu, Eminescu și Bodnărescu, erau adepții filosofiei lui Schopenhauer, considerată prea pesimistă de cei ce nu o împărtășeau.[^]
  4. *jenerul uman* - specia umană, omenirea - parodie a vorbirii intelectualilor ardeleni latinizanți.[^]
  5. *Maiorescu mai bine să se țină de muieri* - Maiorescu era considerat de contemporani foarte afemeiat - nu numai de adversari, ci și de junimiști, care

glumeau frecvent pe tema asta. [^](#)

XXXI

Mișcat, porni iarăși la deal, pe drumul pe care venise, cu impresia că-l urca pentru cea din urmă oară, drum călcat cu atâtea bătăi de inimă; tristețea despărțirii – a oricărei despărțiri îl copleși. Burnița ușor; mohorât, Eminescu își scutură stropii. Plecă fără să o vadă; destinul îl urmărise și de data asta. Străbătu din nou Sărăria și se afundă în Valea Plângerii ca într-o hrubă; bădia Ionică nu era acasă; se puse deci să-și strângă în liniște cărțile și să-și lege boarfele de om fără noroc. Peste vreo jumătate de ceas se auzi zgomotul surd al unei trăsurii, când hurducată printre pietre, când împotmolită în noroaie; lătratul câinilor răsculase mahalaua; o trăsură prin Țicău nu era lucru prea obișnuit. Auzind glasuri de oameni și horhăială pe la porțița gardului, ieși să vadă ce-i:

— Stăi că vin, zise el.

Urcă povârnișul grădiniții și ajunse la poartă, unde un om căuta zadarnic clanța.

— Pe cine cauți dumneata?

— Aici șade domnu' Creangă? auzi un glas cu accent ovreiesc.

— Da.

— Aici șade și domnu' Iminescu?

— Eu sunt.

Omul răsuflă adânc.

— Credeam că nu mai agiung! ce râpă! ce glod! ce pietroaie...! oi!

— Ce dorești? îi întrerupse el văicărelile.

— Iu nu doresc nimic, da' am o scrisorică pentru mata de la o coniță – răspunse el, țuguindu-și buzele, ca și cum ar fi voit să exprime o apreciere asupra „coniței”.

Îi întinse un plic. La lumina oarbă a felinarului, Eminescu citi:

„Sunt disperată că nu m-ai găsit acasă. Pleci! pleci! Nu pot crede... Nu vreau să pleci fără să te fi văzut măcar câteva momente. Ori unde, ori cum, ori când. Aștept răspuns.”

El rămase cu plicul ud în mână. Nu știa ce să răspundă. Nerăbdător, evreul stăruie:

— Conița așteaptă răspuns prin mine.

— Bine, făcu poetul.

Rupse foaia rămasă albă și scrise în neștire cu creionul:

„Peste o jumătate de oră în fața Mitropoliei.”

Birja se urni anevoios, amenințând să se răstoarne; de departe se auzea cum se necăjea evreul.

De ce-i dăduse întâlnire în fața Mitropoliei? Nu știa nici el. Poate că era mai departe și avea răgaz să se gândească la ce-i rămânea de făcut. Intră în bojdeucă de-și luă umbrela – umbrela lui Pompiliu – și porni la vale prin burniță, în Sărărie. Se vor întâlni, nu va pleca fără rămas bun de la ea, care îi luminase toate mizeriile Iașilor. Vor rătăci o jumătate de ceas prin străzile întunecoase din spatele Mitropoliei; se preumblaseră de multe ori prin ulițe mărginașe. Apucă pe Ștefan cel Mare; burnița nu încetase; îl învăluia, umed, rece; trecu prin fața Mitropoliei și, la colț, desluși silueta zveltă a femeii într-o manta de ploaie.

— M-ai așteptat? am întârziat? întrebă el îngrijorat.

— Nu, gemu femeia luându-i brusc mâna rece, udă și încălzind-o în mânușile ei de piele.

Apoi, ochi în ochi, înfrigurată, disperată și cu un țipăt:

— Pleci! pleci! Te muți din Iași?

— Nu se poate altfel.

Îi lămurii ocazia ce i se oferea la București. Veronica îi cunoștea, de altfel, situația; știa că rămăsese pe drumuri și fără alte mijloace. N-avea cum protesta împotriva destinului; durerea i se citea însă în glas și lacrimile îi umplură ochii. Se lăsară la vale pe lângă Mitropolie; ea își trecu brațul după mijlocul lui.

— Iubitul meu, adoratul meu, gemu înăbușit.

Capul i se lăsă moale pe mâneca lui udă. Un trecător – un cunoscut poate – întorcându-se după dânșii, îi privi lung; câțiva pași, mai încolo altul la fel. Ea își trase repede capul; trecătorii îi stânjeneau; burnița îi înfășură în cârpe ude. Nu găseau ce să-și spună; el, copleșit, încovoiat de neprevăzutul situației; ea, febrilă,

desperată, cu ochii înflăcărați, în care el citi hotărârea de neînving.

— Prea mulți trecători, murmură ea, și aș vrea să-ți încălzesc mâna în mâna mea și să te simt aproape de mine.

El tăcu. Ochii Veronicăi lunecară spre o cârciumă modestă „La Mendel”. Se opri. El înțelese.

— Trebuie să fie o odăiță alături ca să stăm puțin de vorbă, spuse ea energic.

Nu răspunse. Intrară, totuși, în cârciumă; o ovreică grasă, de după tezghea se uită mirată la dâșii, ca la niște clienți neobișnuiți; îi întâmpină un tânăr, poate băiatul ei; în fund, într-un nor de fum, mai mulți lucrători, beți, băteau cu paharele în masă, vorbeau toți odată, scuipeau pe jos, într-o hărmălaie ca o ceartă.

— Mă Ionică, eu ți-am spus... pagubă-n ciuperci! Hai, mai fă-ți coraj că, dacă-i muierea ră de muscă, nu-i ce face.

— Mă băiete, stuchi-te-ar mâțele, nu te da așa la om, că amuși îți tai eu clonțul...

De cum îi zăriră intrând, a mirare unul și scuipease printre dinții un sâmbure de dovleac. Făcu apoi cu mâna:

— Măi!

Eminescu intră în vorbă cu ovreica de la tezghea:

— N-ai putea, jupâneasă, să ne dai o odaie pe alături ca să ne încălzim cu un pahar de vin?

— Cum să nu, puftim numa, mă rog, intrați. Oișălă, vezi di boieri.

Oișălă deschise ușa de alături a sălii mari și-i introduse într-o cămăruță cu o masă de lemn cu mușama pe ea, chiar lângă fereastra dinspre uliță; în fundul odăii ceva provizii de iarnă: câțiva saci de făină de păpușoi și de nuci; din podul de bârne de lemn atârnavă cununi de usturoi; o pisică albă dormea pe unul din cele două scaune; o puicuță rătăcită pe acolo ciugulea dintr-un sac, doar va nimeri un grăunte de porumb. Deprins cu astfel de odăi, lui Eminescu i se păru totul firesc; dar ca și cum ar mai fi fost prin cârciumi și Veronicăi i se păru la fel. Mângâie pisica îmbufnată că fusese dată jos de pe scaun; se duse apoi la puicuța înverșunată pe sac; o luă în pumni și-o sărută până ce Oișălă aduse o jumătate de vin cu două pahare.

— Ceva mezeluri pofțiți?

— Da, încuviință Veronica, liniștit.

Oișălă le aduse.

Ședeau față în față; turnară un pahar de vin.

— Pentru norocul tău, Eminule, pentru tine, pentru tine, îngăimă femeia cu noduri de emoție.

Dădu paharul peste cap. Îi luă apoi mâna peste masă, i-o strânse în mânuțele ei reci, fine, și i-o sărută. El voi să și-o tragă.

— Nu; las' să o sărut, mâna asta care a scris versuri așa de frumoase, pe care am plâns atâta de jale și de fericire că te-am cunoscut, că te-am iubit și că poate și tu m-ai iubit puțin.

De alături se auzeau zbieretele bețivilor; cântau cu toții de capul lor. Unul chinuia:

Am un leu și vreau să-l beau

Altul țipa:

— Nu așa, mă bețivule, ci:

Hai, Ileano, la poiană.

Altul miorlăi languros ca un cotoi:

Ah, scumpă Margareto.

— Ho, mă boilor, să-i zicem toți odată.

După o clipă de tăcere porniră cu toții:

La moară la hârja-pârța

Un' se macină tărăța...

Veronica se sculă de pe scaun și i se așeză pe genunchi, mângâindu-l, sărutându-l pe gură cu desperare, și lăsându-și apoi capul mort pe umărul lui. Oișăilă deschise ușa:

— Poate mai puștiți ceva, că nu se mai aude nimic de bețivii iștia.

— Nu, răspunse iritat Eminescu.

Veronica se întoarse la locul ei.

— Tu nici nu știi, Eminule, ce ai fost pentru mine, ce ești și ce vei fi întotdeauna; ți-am spus cât te admir, dar nu și cât te iubesc; cât am suferit pentru tine, și câte nopți n-am adormit, plângând, pe portretul tău, blestemându-mi soarta că n-am fost ceea ce aș fi voit: femeia ta. Știu că tu mă iubești și nu mă prea iubești, după împrejurări; că ți-au venit fel de fel de zvonuri la ureche și că ai luat în rău toate copilăriile, toate alintările mele de femeie tânără cu bărbat bătrân. Știu... știu... Nu spune nu, că ai minți și nu vreau ca Eminul meu să mintă, mai ales acum când trebuie să ne despărțim. Să ne despărțim mai bine pe un cuvânt de sinceritate al tău și pe un țipăt al meu că te iubesc.

La moară la hârța-pârța

urlau dinadins bețivii de alături. Ei i se păru că brațele lui se deschid să o strângă la sân. El sta însă cu capul în piept, cu mâinile moarte de-a lungul corpului încovoiat. Ornicul din zid bătu opt; murmurară amândoi tare:

— Opt.

În ochii ei licări o lumină de oțel, o voință.

— Plecăm, spuse ea.

Până să facă plata, ea aduse la loc pisica dolofană.

— Vino, mățule, la locul tău.

Sărută puicuța ce se încăpățâna să ciugulească din sac. Eminescu se pipăi ușor pe buzunarul vestei; mai avea câțiva lei la dânsul; îi cinsti și pe Oișală cu doi gologani de zece și ieșiră în alaiul zbieretelor bețivilor întocmiți în cor:

*Ș-are, măi, ș-are măi,
Ș-are, puica, măi.*

Burnița se întetise; frig, umed. Ca o traistă spânzurată în cui, Veronica i se atârname de braț. Făcură câțiva pași tăcuți, jalnici, prin ploaie.

— Nu, nu! Nu mă pot despărți de tine, gemu ea hotărâtă.

El tăcu.

O ulicioară tăia strada, luând-o prin spatele Mitropoliei; la colț un han vechi, cu prispă și cu un cat înconjurat și el de jur împrejur de un cerdac larg și cu stâlpi de

lemn; totul cu ceva vechi mănăstiresc într-însul.

Ea se opri, la întâmplare, acolo, în fața felinarului aburit și rosti energic:

— Ți-am scris: oriunde – oricând.

— Da, murmură el.

— De data asta îți spun: aici și acum. Acum, acum, scânci ea cu desperare, și cu lacrimi în glas, atârându-i-se de braț.

Hanul, el îl cunoștea; hanul lui Nastasache, locuit mai mult de femei ușoare, și cu odăi de închiriat cu ceasul. Prin colțuri umbre de păsări de noapte.

Două femei se opriră nu departe de dâșii:

— Uite, că nu se înțeleg din preț, zise una.

— Ba aiasta-i cucoană, mânca-le-ar scârba de târfe, că ne iau pâinea de la gură.

— Taci fă, că te aude.

— Ei și? că o iau de cozi, de spune ceva.

Uitându-se apoi prin noapte:

— Pff... pe el îl cunosc.

— Zău, fă?

— Un golan fără sfaț; ba într-o noapte a venit cu alți scandalagii, de i-a scos coana Săftica cu poliția.

Mai miloasă, cealaltă se uită spre Veronica:

— Sărmănica de ea; e tânără și frumoșică; ce păcate au adus-o aici?

Crâmpiele de vorbe îi ajunseră și lui Eminescu pe la urechi. Încearcă să-i arate ce însemna hanul lui Nastasache, dar era zadarnic.

— Ți-am spus: oriunde și oricum – prin urmare și aici, dacă aiurea nu s-a putut.

Din glas țâșnea atâta hotărâre încât înțelese că nu mai putea da îndărăt: sosise momentul. Închise ochii... Urcară pe trei trepte de lemn în cerdacul mănăstiresc și pătrunseră într-un coridor slab luminat de o lampă prinsă în zid; sticla lămpii își

termina ogeacul cu tinichea; în stânga, într-o odaie cu ușa deschisă, o femeie grasă, oacheșă, poate grecoaică, dădea în cărți unui cocoșat așezat pe scaunul din față. Cum îi zări, zise răstit:

— Vezi, Iordache, ce vor dumnealor.

Sprinten, cocoșatul îi întâmpină. Voiau, firește, o odaie.

Așteptară un moment; trăgându-se mai la întuneric, Veronica își ridicase gulerul mantalei.

Cei doi din odaie se porniră pe o discuție înăbușită:

— Aista-i scandalagiul cu poliția.

— Nu, țăță Săftica, nu-i el.

— Iraa, când îți spun că-i el.

— Și chiar de-i el, era omul la chef; nu vezi cu ce conică a venit?

Țața Săftica se gândi o clipă:

— Bine, Iordachi. Să fie cum zici tu. Da', ține-i din scurt, băiatule.

Femeia grasă sosi și ea târându-și papucii; îl măsură, mai lung pe Eminescu, mai în treacăt pe Veronica.

— Uite, coane, avem o odaie chiar aici.

Odaia era lângă intrare, în față.

Stânjenit, el spuse:

— Nu aici; prea-i lângă intrare.

— Alta n-avem, tăie scurt femeia tot dușmănoasă.

— Bine, atunci plecăm, spuse el respirând ușurat, că s-ar putea întâmpla ceva, din afară de voința lui, care să-i împiedice.

Când văzu că sunt gata să plece, femeia se împlânzi:

— Iordache, de la numărul șasă o plecat?

— O plecat, coano Săftică.

— Bine, poftiți, atuncea după mine, bombăni ea.

Tot nu uita scandalul cu poliția. Străbătând coridorul, dădu în alt cerdac din spatele hanului, care părea atârnat sus de tot, deasupra unei prăpăstii. Cum vântul bătea din față, picuri grei de apă îi stropiră; o apucară pe stânga și intrară într-o odaie umedă.

— Iordachi, i-an fă o leacă de lumină.

Cocoșatul frecă un chibrit jilav și aprinse o lampă pe masa din mijloc, care lumină o odaie mizeră; patul fusese răvășit de curând și strâns la repezeală, fără să fie și primenit. Îl priviră întrebători. Îmbufnată, femeia bombăni:

— Altă odaie liberă n-am; e totul ocupat; dacă așteptați până să primenesc patul...

— Nu, răspunse Veronica hotărâtă.

Erau grăbiți. Coana Săftică mai arunca o privire de jur împrejur, se uită la lighean; apă era, prosopul apucase să fie schimbat. Ordine pretutindeni.

— Apoi aiasta-i tot.

Îl luă, pe urmă, mai de o parte, pe Eminescu:

— Cât stați dumneavoastră?

— Știu eu? dădu el încurcat din umeri.

Adaose la întâmplare:

— O jumătate de ceas.

— Bine; doi lei.

— Ne-am înțeles, răspunse el, pipăindu-se ușor pe buzunarul vestei, ca omul căruia i se întâmplase să n-aibă doi lei.

— Nu mai doriți nimic? întrebă femeia de mântuială, retrăgându-se spre ușă...

Veronica stătuse străină într-un colț al odăii; trecuse prin toate vămile degradării și părea totuși că nu auzise vorbele femeilor din stradă și nu văzuse nimic, nici pe țața nici pe cocoșat, nici odaia mizeră, nici rufăria patului frământată de alții, nimic, nimic. Venise somnambulic, mânată de un gând unic.

Rămași singuri, i se aruncă de gât.

— Sunt a ta; ia-mă.

N-apucă însă să o strângă bine în brațe, când se auzi un zgomot la clanta ușii și apoi un: toc toc! Eminescu se duse de deschise și apoi ieși în cerdacul bătut de stropii ploii.

— Ce e? făcu el răstit.

— Nu te supăra, coane, răspuse cocoșatul, dar m-a trimis coana Saftică, să-i dați banii înainte, că așa e regula...

— De când e regula asta? se răsti el din nou.

— Nu, coane, dar, zicea coana Săftica că ați mai avut o chestie cu poliția și...

Eminescu își aminti și roși; se scotoci în buzunar și-i întinse piesa de doi lei.

— Nu vă supărați, da'...

— Nu-i nimic, tăie el, trăgând ușa după dânsul și închizând-o cu zăvorul.

În odaie lumina era stinsă; bâjbâi prin întuneric până ce două brațe goale de femeie îl încolăciră într-o îmbrățișare furtunoasă, îl ajutară să se dezbrace și-l traseră spre pat, scufundându-l apoi în voluptatea trupului feciorelnic încă, cu linii moi și gracile aproape impubere, cu pielea albă, mătăsoasă, dulce la pipăit și sărutat.

Când se desfăcu din încleștare, își puse capul mic pe pieptul lat și păros și începu să plângă ușor, mai mult alintat:

— Ai să mă disprețuiești... Simt că ai să mă disprețuiești; știu, nu protesta. M-am dat ca o nebună. Te-am silit... da-da. Dar nu se putea... nu mai puteam... nu voiam să pleci fără a fi fost a ta... fără a purta în carne amintirea cărnii tale, după cum port de atâția ani în suflet amintirea sufletului tău.

Simți că spunea adevărul; îndrăgostită și posedată de talentul lui, femeia voia să fie posedată și în carne, din convingerea oricărei femei că posesiunea adevărată stă numai în trup. Avu un sentiment de dezamăgire.

— Toc, toc, se auzi iarăși.

Sări ars din tristețea lui și se duse la ușă:

— Ce mai e, domnule? se răsti.

— Nu te supăra, coane, da' a trecut jumătate de ceas și așteaptă niște clienți.

Se așază pe marginea patului; mărețul act al cărnei, fără de care sentimentele cele mai pasionate, dragostea spirituală cea mai înflăcărată nu sunt în ochii femeii de cât fapte fără valoare, se mistuise; femeia, care vibrase pe toate coardele lirei lui, și de cinci ani îi locuia în toate încăperile sufletului, care i se amestecase în fiecare picătură de sânge și se împletise în jurul fiecărui gând, muză, amantă ideală, obsesie – după datina sexului ei, de abia acum se credea a lui, de când fusese frământată câteva clipe în rufele neprimenite ale patului unui han, în care cu câteva minute înainte, o altă femeie împlinise gesturile aceluiasi rit, fără pretenția însă de a stăpâni și sufletul unui mare poet.

Se îmbrăcară în tăcere; el, mohorât; ea, mulțumită în carnea, în vanitatea ei, în conștiința că, în sfârșit, dragostea lor nu mai era un mit ci o realitate, ce va aprinde în timp o stea luminoasă, care va străluci, prin veacuri, când și hanul acesta, și coana Săftica și Iordachi, și Mitropolia de alături și Iașii seculari vor fi devenit praf și uitare. Un singur moment nu-și dăduse însă seama că, în clipa în care fibrele gingașe ale trupului ei fusese pătrunse de trupul lui – cu un fâlfâit de aripi, sufletul îi zburase din bolțile sufletului lui, distrugându-le feeria; de când o posedase, ea nu-l mai posedă...

Când aprinse lumina, Veronica îl privi cu atenția unei stăpâne pentru un obiect; îi încheie bine nasturii vestei; îi refăcu nodul cravatei:

— Bine, Eminule, cum de n-ai băgat de seamă că e ruptă. Mâine să-ți pui alta.

Ieșiră în cerdacul bătut de ploaie, trecură prin coridorul slab luminat; la ușă, cocoșatul părea că așteaptă ceva; ei nici nu-l văzură.

— Nu mai aștepta, în ploaie, Iordache, se auzi glasul coanei Săftica din odaie; și-am spus că-i un golan.

Urcă pe ulița de lângă Mitropolia veche, tot tăcuți, el, abătut, dar ea, atârându-i de braț, vârată într-însul, lângă „omul” ei, pe care, pe prețul posesiunii de câteva minute, îl putea de-acum stăpâni, hărțui, și pe care, mai ales, îl putea înșela...

În apropierea străzii Ștefan cel Mare, uitându-și lacrimile, zbuciumul, tragedia despărțirii, voioasă, i se aruncă la gât, mușcându-l mai mult de cât sărutându-l.

— Aici trebuie să ne despărțim. S-o fi speriat Ștefănuță închipuindu-și cine știe ce. Te pomenești că mă caută la poliție, glumi ea.

Se uită apoi la ceasul Mitropoliei.

— Nouă, puiule; ce repede trece vremea cu tine... Nu fi așa de posomorât că ne despărțim... dar trebuie... Acum te las. Să te mai pup o dată. Și nu mă uita, Mițicule, scrie-mi cât mai des... De sărbătorile Crăciunului vino să le petrecem împreună...

Cum tocmai trecea o trăsură cu coșul ridicat, sprintenă, se urcă; dinăuntru se mai auzia încă, în huruitul moale al roților:

— Scrie-mi... vino! Nu uita pe Nicuța... Pa, bebelușule, pa!...

XXXII

Trecuseră doi ani de la seara ploioasă de octombrie, și iată-l acum întors în Iași. De câteva ceasuri, pe podul aruncat de razele lunii de la Râpa galbenă la Repedea, stătea adâncit în feeria trecutului Iașilor și în feeria propriei lui vieți, căci tot ce fusese mizerie se împrăștiase în pulberea stelară a nopții înalte de septembrie. Plin de urmele istoriei, orașul îi trezise rezonanțe adânci în conștiința lui istorică; curățiti de tină, anii petrecuți în el deveniseră și ei luminoși, cale lactee de senzații inefabile. De pretutindeni se ridică amintirea Veronicăi: de pe podul lui vedea Copoul, cu teiul lui, Mitropolia, aleea lui Ghica-Vodă, grădinile lui Pester și a lui Rivallet, hanul Nastasache, strada Butu, ulițele patriarhale ale Iașilor, pe unde se primblase cu ea, ocolind pe trecători, ascunzându-se după copaci și după ziduri, adăpostindu-se prin locuri virane sau prin curțile oamenilor, când zăreau vreun cunoscut. Poezia acestor plimbări, în strofa mâinilor încleștate ca zece versuri bine cetluite, și cu sărutări furate pe după garduri, îi umplu sufletul de o suavă fericire. Prin pânza argintie a nopții, zărea și căsuțele în care locuise, și „balamucul” de la Trisfetite, și bojdeuca lui Creangă sprijinită pe furci putrede, și viile și grădinile din împrejurimi, prin care o plimbuse, simțind-o caldă în sânge și în imaginația aprinsă. Era singura femeie pe care o iubise, ce-l stăpânise, și-l inspirase, pentru că intrase în tiparele idealului său; întreaga lui poezie ieșise din părul auriu și din ochii ei albaștri. Veronica crezuse într-însul înainte de a-l cunoaște și-i întărise credința în sine; i se aruncase în brațe în noaptea ploioasă de octombrie, pentru că nu-și dăduse seama de tăria acțiunii ei spirituale; împlinise, în asta, ritul tuturor femeilor, ce-și caută măsura puterii în semne materiale. Acum, după doi ani, îi iertase neîncrederea în propria sa forță... și, privind țintă prin ploaia de stele căzătoare, își văzu destinul comun: îmbrățișate, trupurile lor pluteau într-o constelație tutelară deasupra orașului conștient, în sfârșit, de minunea ce trăise în el.

O duioșie exaltată îl cuprinse atunci și pentru trecutul secular al Iașilor, și pentru trecutul lui de aci și pentru femeia, care-i fermecase viața și i-o prefăcuse în poezie.

Voise totuși să plece fără să o fi revăzut, fără să-i fi zărit măcar casa, locul emoțiilor lui; îi fu rușine de sine, de nerecunoștința sa. Nu putea pleca înainte de a-i aduce un cuvânt de mângâiere în nenorocirea ei. Nu era vorba, firește, să-și ia vreo răspundere; nu-și putuse el duce povara propriei lui vieți, cum să mai răspundă de altcineva, de o femeie cu doi copii? Mai aveau totuși emoții comune. Inima îi ardea în vâlvătaia destinului.

Se scoborî de pe podul fermecat; pași pe pământul scump al Iașilor, în preajma

Păcurarilor. Abia acum își aduse aminte de Creangă, lăsat la Niculică. Bădia Ionică putea să mai aștepte; se hotărî să mai rămână o zi la Iași.

Luminat de momentele trăite, de trecutul purificat de tina lui, beat de filtrele amețitoare ale amintișilor, stăpânit de imaginea femeii întipărită în el ca într-o ceară moale – el porni pe prelungirea Păcurarilor, cu pieptul înainte, cu respirația largă, ca și cum ar fi voit să absoarbă întreaga feerie a Iașilor: ajunse în ulița povârnită, atât de bine cunoscută, cuprins de emoție, de o spaimă parcă. Ulița era pustie, scufundată și mai adânc în noaptea crescută a teilor și a plopilor; pașii îi răsunară pe pietre de curând puse; se sperie singur de zgomot și își încetini și vătui mersul; se trezi călcând în vârful picioarelor. Casa Veronicăi era scufundată în somn cu stururile trase; ca de obicei, se duse în locul viran din față, de unde putea privi mai bine. Rămase astfel câteva minute după un tei, prins în feeria iubirii lui... Când voi să plece, o umbră se ivi în capul scării de la verandă. Își ținu răsuflarea și așteptă; ușor deschisă, ușa se închise la loc; umbra pogorî cu băgare de seamă pe treptele scării de lemn ce pârâia sub pașii încă prea grei; intră în grădiniță, smulse o floare înălțată pe un cotor lung ca un cap de năpârcă, deschise apoi porțița dinspre uliță și, scuturându-se, ajunse pe trotuar, de unde se lăsă la vale într-un zornăit de pinteni.

Buum! Un trăsnet puternic îi sparse catapeteasma sufletului, îi rupse bolta în pulbere de sticlărie sfărâmată, înroșind văzduhul. Feeria nopții dispăru; stelele se stinseră; la orizont începură să se arate zări spălăcite. Frânt, zdrobit, poetul ieși de după teiul lui și porni pe unde venise; prin dreptul Râpei galbene, cătă spre Repedea; nici urmă de pod; sub picioare, hădă, se căsca prăpastia râpei.

XXXIII

În grădina lui Niculică, crescut ca un trunchi, Creangă se legăna pe scaun cântând popește; în jurul mesei, prietenii dormeau turtiți de beție.

— Na, na, na, măria-ta, că te-ai întors, bădie, strigă el de cum îl zări intrând pe poarta grădinii.

— Poate că mă vei fi așteptând de mult? îl întrebă încurcat Eminescu.

— Nu zic baiu, că de când mă rog eu Sfântului Haraș Nicolai din Humulești ca să mi te-aducă înapoi!... Că nici n-ai cu cine face oleacă de petrecere. Ia te uită la [zambaragiii](#) iștia dugliși, dorm doorm, doorm, bea-i-ar tăunii să-i beie, când le-o fi somnul mai dulce, că nu-s buni de nicio ispravă. Adică vorba ceia... na-ți-o bună că ți-am frânt-o, când la dica, nu-i nimica.

Privind la mesele pline de rămășiți de bucate, găluște, pastramă, cârnați, ciolane de costiță afumată, străchini cu păsat răsturnate, poetul dădu din cap a mirare.

— Mâncare a fost asta, zise el, nu glumă.

— Apoi nici noi n-am stat cu mâinile în brâu, pe când tu umblai după catrință... Se putea una ca aiasta, când e cu noi și părintele Grigore de la biserica Vulpe și părintele Miron de la Patruzeci-de-sfinți și de... picioare de cal, gură de lup, obraz de scoarță și pânțele de iapă se cer unui popă și nu-i mai trebuie altceva.

Întinzându-se, căscând, și privind apoi spre cer:

— Ehehei! Ia te uită că Găinușa¹-i spre asfințit, rarițele² de asemeni și gata-i să răsară și luceafărul de dimineață³ și noi, bădie, să mergem la gară, că trenul nu vrea să știe de nepricopsiții iștia.

Eminescu câtă la ceas.

— Dacă o luăm pe jos, ajungem numai bine la ora plecării.

— Ei, dacă-i vorba pe aceea, atunci să sculăm pe zambaragiii iștia, să facem plata și să plecăm.

Începu a-i zgâlțâi ușor.

— Sculați, cinstiți părinți...

Niciun semn.

— Ei, hai, sculați, mă bețivilor...

Ei nu se urneau. Creangă dădu din cap și zise:

— Ia să încercăm și altfel.

Îl atinse ușor pe unul pe umăr.

— Părinte Grigore, ia să mai ciocnim un pahar de Cotnar, că a venit și bădia Mihai și vrea numaidecât să ciocnească cu sfinția-ta.

Popa își înalță capul buimac, ca prin vis; Creangă îi umplu paharul:

— E Cotnar împărătesc, părinte, să-ți spuie și bădia Mihai.

— Nici nu credeai să nimeresti așa de bine, zise Eminescu, că cu adevărat e vin împărătesc; din el a băut și împăratul Petru cel Mare la curtea lui Cantemir.

— Hă? făcu popa aiurit, ce zici, taică?

— Ba încă și în tabără – la obuz – la Țuțora cu [polcovnicii](#) și cu brigadirii lui tot vin de Cotnar bea „și-l lauda foarte și încă mai bine le plăcea vinul cel cu [pelin](#). Și mult se mira cum spre partea lor nu se face vin cu pelin așa bun.” Uite așa, părinte, ne spune Ion Neculce, care se afla și el la masă.

Popa holbă ochii;

— Hă? care Neculce, hă? Popa de la Miroslava?

— Ehe, părinte, ia să mai vorbim și de altele, că cu dumnealui numai prin cărți ne rătăcim. Ia să mai vorbim și de cinstita de socoteală.

Capul popei căzu ca de plumb pe masă.

— Aha! apoi așa ne-a fost vorba? Sculați, mă, că acuș vă ard... de vă trece spurcatul.

Nimic.

— Ehe, patruzecile mâne-sa de golani, că vă vin eu de hac.

Îl apucă pe popa Miron de barbă:

— Scoală, părinte, că e zintâi și te așteaptă dascălul cu căldărușa⁴.

Popa înălță capul sus, holbă ochii mari și rosti cu limba cleioasă:

— Ce spui, măi, e zintâi?

— Aha! așa că te-ai sculat! Ia vin' încoace, părinte, la plată, că banii nu se culeg la trunchi ca surcelele.

Capul popei căzu iarăși bolovan pe masă.

— Iaca, păcatele mele, cine-i cu pagubă și păcat.

Și întorcându-se spre Eminescu:

— Ce zici de unele ca aceste?

Eminescu tăcu.

— Apoi nu așa, fărtaților, cu ce m-ați hrănit cu asta va hrănesc și eu. Să nu credeți că merge așa, să faceți pe mortu-n păpușoi.

Bătu în masă.

— Mă, Niculică, frate, ia fă-te încoa că noi acum suntem cam grăbiți.

Niculică veni găfâind.

— Fă tu socoteala și împarte-o în cinci părți – că omul ista (și-l arătă pe Eminescu) e musafirul nostru și musafirii, după cum bine știi, nu plătesc.

Niculică se puse pe socoteli.

— Ia te uită la părintele Grigore cum șade pe comoară și cere milostenie.

Părintele Grigore sforăia de răsuna grădina.

— Apoi lasă, părinte, că te-ai căi sfinția-ta, dar căințele cele de pre urmă întru nimica sunt. Ehei, unu-i Nică a lui Ștefan a Petrei... Și cine face face-i-se.

Zgâlțându-l puțin și pe părintele Miron:

— Și aista-i beat tafta.

Niculică veni cu socotelile.

— Acuma, Niculică frate, împarte socoteala în cinci și iaca eu plătesc o parte.

— Și cine plătește celelalte păcatele mele?

— Iacă vorbă! Ir'ancan de mine, d-apoi cine să plătească, omule, dacă nu zamparaglii iștia, care fac pe morții când e la adicătelea. Dacă doar nu s [tarapana](#) de bani ca să plătesc pentru toți bețivii Ieșilor.

Omul gros plăti și se sculă, cât mi-ți-i românul.

— Ei, amu eu zic că pe aiștea să-i lăsăm dracului pomană, că mai bine n-aș putea zice, la vremea și la locul aista.

— Ei, părinte Grigore, sus... copăcel, sfinția-ta, că noi uite că am și plecat.

Popa grohăi.

— Vede-te-aș dus pe [năsălie](#) la biserică, glumi el.

Apoi către Eminescu:

— Și amu paidiom, bădie.

Dar după câțiva pași se mai întoarse o dată către cei adormiți:

— Apoi, duglișilor, noi ne-am tot dus, dusu-ne-am, iară pe voi vă lăsăm în cât v-am găsit.

Ieșiră pe poarta grădinii în uliță.

— Iacă și sfânta!

Respiră adânc înfulecând văzduhul întreg luminat de zorile roșii.

— Tiii! ca-n povești pe câmpii și pe dealuri... sus la Cetățuia și la Galata... e o frumuseță de turbă haita.

O luară încet, încet prin Păcurari, iar când ajunseră la Râpa galbenă, păsărelele și începuseră să alerge unele după altele, să se scalde în praful râpei și să se giugiulească. Creangă le privi cu ochi muiiați:

— Tă-vă pustia să vă bată, că știu că vă drăgostiți bine!

Scoborâră pe râpă, sprijinindu-se unul de altul, Eminescu mohorât, cu fălcile încheștate parcă, Creangă, vesel ca totdeauna, ca și cum n-ar fi fost după o noapte

de nesomn și beție.

— Încetinel, bădie, să nu ne prăpădim bunătate de oameni prin rătăcăniile aieste, că amu eu oi fi cum oi fi, un boț de carne de la Humulești, dar tu ești ce ești!

Și tot el:

— Iată că am ieșit deasupra nevoiei. Că ce a fost greu s-a făcut. De amu tot drum ca în palmă... și nici nu mai e mult... Ba, că am agiuns.

Ajunseră, în adevăr, Eminescu luă bilet și intrară pe peronul puțin însuflețit al gării; până la plecare mai erau vreo douăzeci de minute. Se primblară de câteva ori în sus și în jos. Sosise trenul de București și începu forfoteala lumii, când deodată Eminescu se văzu oprit de un domn însoțit de o doamnă, veseli și braț la braț.

— Bună dimineața, coane.

Eminescu se uită mirat, cu aerul că parcă și-ar aduce aminte. Dar tot nu-și aducea.

— Aha! m-ai uitat: casierul Preuțescu, știi că te-am întrebat ieri dimineață de nevasta mea. Aveai dreptate, coane, închipuiește-ți că scăpase trenul... Mititica de ea (și o luă dulce de gușă) ce emoție pe dânsa, dar și pe mine; să-ți spună numai dumnealui... A, nu vă cunoașteți? Nevasta mea, doamna Geta Preuțescu și domnul Eminescu – nu așa, n-am greșit numele? – să-ți povestească dumnealui, ce speriat eram că ți s-a întâmplat ceva și cum dam buzna peste călători prin vagoane ca să întreb de tine. Să nu mai faci așa puiule, că mă îmbolnăvesc... Ei, acum să plecăm. Încă o dată iartă-mă, te rog și-ți mulțumesc, coane.

Omul îi strânse mâna prietenos, iar femeia, roșie și înțepată, abia îl salută dintr-o închidere de pleoape... Câțiva pași mai încolo, din alt vagon îl întâmpină cu brațele deschise ca pe un frate, domnul avocat Carandă.

— Ce, și pleci, maestre? așa de repede? Tocmai mă bucuram că o să te găsesc pe aici, să ne mai treacă de urât, că noi bucureștenii, când venim la Iași, murim de plictiseală... Aha, dar uitasem, că nu ne-am văzut din tren. M-am scoborât pentru niște treburi la Bacău... dormeai tun... Acum sunt silit să rămân cu afaceri mai multe zile aici. Și ministerul ăsta de domenii ne aglomerează cu procesele, de nu mai putem prididi.

Apoi luându-l confidențial de un nasture:

— Ei, ce mai nou cu politica? Am rămas în urmă. Bacău e provincie curată, nu afli nimic. Se face ori nu se face?

Eminescu dădu din umeri.

— Dacă și dumneata o lași moale!... Trage-le la gazetă... Nu-i lăsa... Arde-i cum ajungi la București, că te pricepi... Las', nu protesta...

Și tot cu ochii pe sus ca să nu scape pe doamna Geta Preuțescu, perora în gol, până ce îl părăsi, fără rămas bun, ca să-și facă loc prin mulțime... Cei doi prieteni mai străbătură de câteva ori peronul tot mai pustiu.

— Apoi, începu într-un târziu Creangă, cu o sfială de mirat la un om atât de gros, mi-i ierta de vorba proastă, da' eu tot ți-oi spune-o și nu ti-i supăra.

— Tocmai pe tine! făcu Eminescu plin de presimțiri.

Creangă își scoase batista-i popească, se șterse de o nădușeală mai mult închipuită, și nu putea urni din loc.

— Apoi nu știu cum să-ți spun ca să nu dau cânele prin băț... Da' eu am băgat de seamă că la plecarea de la Niculică prin cei Ieși erai altul, și altul întorsu-mi-te-ai.

Eminescu voi să protesteze. Creangă îl măsură cu dragoste de sus până jos:

— Ce-i tânăr tot tânăr... Ehei, eu mi-am închipuit, când te-ai dus, că cine știe ce ispravă o să faci, și când colo te-ai întors de mi-i mare jele, când mă uit la tine și te văd că nu ți-s boii acasă; că n-ai scos o vorbuliță cât mi-ți-era drumul de lung prin rătăcăniile Râpei galbene.

Eminescu își lăsă capul în jos; durerea lui Creangă nu numai că-l mișcă, dar îl umplu și de remușcarea de a pleca din Iași fără să-i fi rostit un cuvânt asupra pasului ce-l adusese. Își luă inima în dinți.

— Ce să-ți mai spun, bădie Ionică, necazuri lumești și nimic altceva. Că m-am bucurat să te văd, nu te mai îndoiești; dar, drept să-ți spun, n-am venit pentru tine. Nici inima nu m-a împins la început, ci alții; nici nu știu cum m-am trezit în tren și apoi la Iași; ba, dacă nu era năstrușnicul cela de popă Ienachescu eram gata să mă întorc chiar din gară la București; dar el m-a prins când mă suiam în vagon și de rușinea lui, m-am scoborât și am venit să te văd. Drumul meu era pornit pentru altcineva, dar simțeam că nu e bine să vin, pentru că nu pot fi de niciun folos; viața mi s-a întors, așa că nu mai sunt bun de nimic, nici pentru mine, nici pentru alții. Iată de ce am stat la tine toată ziua și n-am voit nici măcar să ies, ca să nu mai dau drum bârfelii; mai bine să mă duc cum am venit ca un copac sterp ce sunt. Dar după ce am stat cu tine la Niculică, mi-a venit de la un timp poftă să văd Iașii așa cum i-am trăit odată; de la Râpa Galbenă am și aruncat un pod până la Repedea și sus, de pe pod, am contemplat toată mândrețea Iașilor din trecut, dar nu știu cum mi s-a

urcat în suflet și viața mea de odinioară. Se vede că mă aburise bine Cotnarul lui Niculică; lutul mi s-a părut aur, și pe ciulinul vieții mele n-am văzut decât floarea crescută în vârf. Ce să-ți mai spun, mi s-a muiat inima în mine și mi-am zis că nu e bine să plec fără să o văd. În loc să mă întorc la Niculică, nu știu cum se face, picioarele m-au dus pe ulița ei. În dreptul casei, m-am tras după un tei ca să mă îmbăt, nu de florile lui, ci de amintirea ei; când îmi sfârâia inima mai amarnic, iată însă că de pe portița casei se strecură umbra unui om: o umbră cu zornăit de piteni ce s-a lăsat la vale – și asta-i tot, încheie el cu glas profund.

Omul gros tăcu o clipă; apoi, ca și cum ar umbla cu mâinile lui bătătorite cu niște vase de preț, începu:

— Dar, bădie, nădăjduiesc că nu te-i împruțina cu inima pentru atâta lucru. Zi-i muiere și s-a mântuit socoteala și nu-ți mai fă voe ră.

Apoi după câteva clipe de tăcere:

— Ca să nu-mi uit vorba, spunea tata că i-au spus și lui bătrânii, că la noi în sat era un flăcău și-l chema tot Ionică, nume prost, ca și pe mine; și numai iată că flăcăul ista se îndrăgostește de o fată; da' nu dragoste numai așa de florile mărilor, ci dragoste de istov; și el o iubea pe Măriuca, dar și Măriuca îl iubea pe dânsul. Da' iată că se întâmplă că părinții fetei nu vor să i-o dea; ba că fata are stare și flăcăul e sărac, ba că fata lor e cu stea în frunte și flăcăul om de nimic. Ce să-ți mai spun: nu și nu. Te pui cu părinții? Și azi așa și mâine așa, că plâneau sărmanii de le sărea cămașa pe dânșii. Dar după vreo doi ani, ori că i s-a urât de atâta plâns, ori că i s-a făcut de bărbat, ori că au silit-o părinții, iată că fata se mărită cu un târgoveț – și s-a dus. Dar flăcăul tot nu s-a potolit; și plângi, și ah! Și of! Și zaci la pat de [lingoare](#); ce să-ți spun, ajunsese numai o umbră atât se topise carnea pe dânsul, că ieșise din rândul oamenilor, de atâta boală. Amu, iată că după un an, la un Sân-Petru, când e și hramul bisericii, flăcăul se afla și el la horă, mai de o parte, da' să joace, de unde să joace, că nu-i ardea lui de unele ca aceste... ci stătea și privea cu ochii scurși, ca după boală. Și se uita el așa, ce să vadă? Pe Măriuca, pe fata lui, după care boala, că venise și ea pe la părinți ca să-i mai vadă. Se uită lung Ionică: să fie ea? Parcă nu-i vine să-și creadă ochilor: o muiere gătită și împopoțonată, cu botine de piele subțire, cu călcâie⁵ înalte, cu fuste încrețite, cu pălărie-n cap, cu ghilele pe obraz. Frumoasă, să fie! dar nu-i Măriuca. Fata îl zărește și vine legănându-se pe șolduri, mă rog, ca la oraș spre dânsul și-s zice cu zâmbre – că târgoveța nu era?

— Ce mai faci, Ionică?

— Bine, Măriuco.

Atât i-a răspuns și altceva nu i-a mai grăit. Și s-a întors acasă liniștit, potolit, și lecuit: că doar el iubise o fată, dar fata aceea era alta, nu o fată înzorzonată și cu ghilele de la târg. Se spală și parcă Dumnezeu i-a luat ceva de pe ochi... A cerut de mâncare, că nu se mai ținea decât cu apă și pâine, și a mâncat cât zece; și iată că s-a făcut om ca toți oamenii; s-a însurat cu una tot din sat, și, chiar dacă nu se prăpădea de dragul ei, tot i-a făcut vreo nouă copii, care or fi trăind și acum dacă n-or fi murit de mult.

Tăcu; încordat până ce prinse tâlcul poveștii, pe Eminescu îl podidiră lacrimile. Se repezi la Creangă și-l îmbrățișă pe amândoi obrazii.

— Mare și sfânt om mai ești, bădie, îi zise el mișcat; mai că ți-aș săruta și mâna, că în tine văd toată istețimea și sfințenia de suflet a țăranului nostru. Dacă mă bucur că am venit pe lume, e că te-am cunoscut pe tine, și dacă nu-mi pare rău că sunt român...

— Zi-i moldovan, glumi Creangă.

— Da, moldovean, e că mă simt fratele tău mai mic.

— Iacă pozna! izbucni gros Creangă, luptându-se cu o lacrimă; mă faci amu să și roșesc, om în toată firea... Hai, repegior, bădie, că pleacă trenul fără tine și-mi cazi iar belea, și se supără Tinca.

Se mai sărutară o dată.

— Și amu du-mi-te sănătoșel și cu voie bună. Că așa-i bine să fie omul: fătat nu ouat.

-
1. *Găinușa-i spre asfințit* - Găinușa sau Cloșca cu Pui e numele popular al constelației Pleiadelor (sursa: DEX online); când era spre asfințit, era semn că noaptea era pe sfârșite și se apropia răsăritul soarelui. [^]
  2. *rarițele* - șir de trei stele din constelația Orion (sursa: DEX online).[^]
  3. *luceafărul de dimineață* - planeta Venus văzută dimineața, înainte de răsăritul soarelui (sursa: Wikipedia).[^]
  4. *căldărușa* - căldare mică în care preotul poartă agheasma (sursa: DEX online).[^]
  5. *călcâie* - aici, cu sensul de tocuri (regionalism moldovenesc).[^]

XXXIV

Când trenul se puse în mișcare, singur în compartiment, Eminescu se prăbuși, ca de pe un mal, în visarea lui obișnuită.

— Biletele, întrebă conductorul.

Absent, Eminescu scoase biletul și-l întinse. Pe când conductorul îl găurea, el începu să se scotocească înfrigurat prin buzunare. Încurcat, spuse apoi cu glas stins:

— Nu-l găsesc. L-am pierdut ori se vede că am uitat să-l iau; îl plătesc în tren.

— Uite biletul, domnule, răspunse mirat omul, întinzându-i-l.

— Nu biletul meu, făcu el blând, arătând alături, ci al doamnei.

Conductorul se uită crucit în jur; compartimentul era gol; îl măsură pe călător de sus până jos: glumea ori nu era în toată firea? Crezând, la urmă, că nu mai e nevoie să între în vorbă, ieși izbind ușa, în timp ce Eminescu simți lăsându-i-se pe umăr un cap ușor și blând de femeie, și auzi un glas alintat și dulce, cunoscut de mult, șoptindu-i la ureche:

— Ai uitat că pentru mine nu-i nevoie de bilet? Unde ești tu voi fi de acum înaintea și eu.

Despre această ediție electronică

Această carte electronică provine de la biblioteca digitală [Wikisource](#)^[1]. Această bibliotecă digitală multilingvă este construită de voluntari cu scopul de a pune la dispoziție o colecție de publicații de orice fel: romane, poeme, reviste, scrisori...

Distribuim cărțile pe gratis, începând cu lucrări care nu sunt protejate de drepturi de autor sau sunt publicate sub o licență liberă, sub termenii [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] sau, dacă doriți termenii [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource este în căutare constantă de noi membri. În timpul realizării acestei cărți, este posibil să fi făcut greșeli. Le puteți raporta la [această pagină](#)^[4].

Următorii utilizatori au contribuit la această carte:

Adișor2346, A Reader, Rocket000, PatriciaR, Boris23, AzaToth, Bromskloss, GEO, KABALINI, Tene~commons wiki, Bender235, Bogdan

***

În completarea textului preluat de la Wikisource, ediția aceasta a fost îngrijită, adăugându-i-se copertă, note de subsol și link-uri, și convertită în diverse formate de către A Reader.

-
1. [↑ http://ro.wikisource.org](http://ro.wikisource.org)
  2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)
  3. [↑ http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html)
  4. [↑ http://ro.wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptoriu](http://ro.wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptoriu)

Cuprins

Bălăuca	2
II	6
III	10
IV	19
V	26
VI	33
VII	40
VIII	45
IX	50
X	55
XI	61
XII	72
XIII	78
XIV	84
XV	91
XVI	96
XVII	99
XIX	112
XX	119
XXI	120
XXII	131
XXIII	137
XXIV	143
XXV	151
XXVI	156
XXVII	162
XXVIII	165
XXIX	169
XXX	175
XXXI	179
XXXII	190
XXXIV	200
Despre această ediție electronică	201